כאב וחלום

שירים ושורשים

חנינא תדיר - אפטר

ספר ראשון

חנינא תדיר - אפטר

כאב וחלום

שירים ושורשים

ספר ראשון

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

משם

ומכאן

מהושצ'ה הקטנה לארץ ישראל היפה

לזכרם של הורי
דוד ורייזל (שושנה) אופטר
שגידלו וחינכו אותי
ולא זכו להגיע לארץ ישראל

צום אנדענק
מיינע עלטערן דוד
און רייזל (שושנה) אופטער
וועלכע האבן מיר געהאדעוועט
און ערצויגן און נישט זוכה
געווען קומען קיין ארץ ישראל

עריכה והוצאה: חנינא תדיר, קיבוץ גל-און
עריכה גרפית והפקה: דרור שירותי גרפיקה בע"מ, אשדוד

עמוד

על חוף נהר "הורין" 11
שירים

עבודה "הגנה" בא"י 39
יגור - קבוצת מ קבוצת נ.
לארצי שיר
ראשון לציון - קבוץ וו
בית קרן הקימת
ה"סליק" חיפוש הנשק
ה"מאסר והמשפט"
במשמרת - שיר

שורשים - הושץ'
משפחה שכזאת 47
אימי - דמותה
אהבה פשוטה וכנה
שירים ששרה אמא
והחברות הטובות
תנור הפלא "פיץ'"
נרות שבת של אמא -
וקופסת קרן הקימת
נרות שבת בקיבוץ גל-און

שבעה בתים ועוד בית 67
אבי
ביד אחת פטיש
בשניה מכחול וצבע
מגג הבית לגן עצי פרי
אם תלמד תורה ותהיה דתי-
מה טוב!
ואם תהיה אפיקורס
לפחות תדע למה
סדר פסח בבית אבא
סדר פסח בקיבוץ גל-און

השושלת 85

עמוד

רובנה 111
הישיבה "עץ חיים"
הגמנסיה העברית "תרבות"
סדר פסח בבית אבא בהושע'
פורים ופסח בקיבוץ גל-און
כיבוש ירושלים מיפנה
במלחמת המכבים.

אוסטראה 133
עיר ואם בווהלין

הבית השמיני קן נעורים 143
השומר הצעיר לתקופותיו

כדאי לדעת 159
הצופן: טראסק
כח אדם: החברה
סכנה-משטרה: זקס
(זקס המנטה)

צו הגורל 163
שני חברים
מגן הילדים עד מאה ועשרים
אם תהיה מלחמה האם נפגש
נפגשו בשריד בעמק יזרעאל
האחות הנוספת
האח הנוסף אביגדור

הפרלמנט 179
הצגה

הסדנא 201
מפעל יפה וחשוב

בית קטן בערבה 211
שמור על שני הדגלים
(שיחות עם נכדים)

ארגון הושע' ווהלין בישראל 223

תעוד ומעש 245

בדאבה 257
אברהם ירון ז"ל
בתיה בן ברוך ז"ל

ראשית "כאב וחלום" שירי נעורים שבידך, נכתבו בידי נער צעיר לפני חמישים וחמש שנים. בעיירה הקטנה הושצ'ה, פלך ווהלין במדינת פולין, היום ברית המועצות לפני מלחמת העולם הראשונה. מספר תושבי העיירה אלף ומאתיים, מספר הבתים כמאה וחמישים, וטבעת חזקה של כפרים אוקראינים מקיפים אותה מכל עבר. השלטון הפולני, ולפניו הרוסי מעולם לא טרחו לפתח את העיירה במזרח פולין ולספק לתושביה שירותים, אף על פי שכולם שילמו מסים גבוהים למועצה המקומית ולמדינה. בימים ההם לא היו בעיירה חשמל (מלבד בצבא) ולא רשת מים מסודרת, לא כביש ולא מדרכות, לא שירות אוטובוסים ולא רכבת, לא טלפון ובוודאי לא טלויזיה. את התחבורה והתקשורת הפנימית והחיצונית קיימו בסוסים ועגלות, את המים שאבו בידים ונשאו באסל (מוט עץ) על הכתפיים. את התנורים הסיקו בעצים או בנפט, וכאשר ירד גשם כולם שקעו בבוץ ובשלוליות. תאורה קיימו בנרות או במנורות נפט. בשעות הקטנות של הלילה לאור תאורה זו נכתבו השירים: הלב, בשורת חורף, אביב, שירי ציון, אהבה, תנועה וכו'. (למעט שירים בודדים לארצי, במשמרת וכו' שנכתבו בארץ)

אבל בעיירה היתה קהילה יהודית מאורגנת ומגובשת להפליא, בעלת תודעה לאומית, ציונית-חלוצית עמוקה. מנהיגי הקהילה וחבר הפעילים דאגו לעניני הכלכלה, החברה והחינוך לתושבי העיירה. (דאס שטעטעלע) למטרה זו הוקמו קרנות כספיות מתרומות של כל התושבים, בעלי היכולת כדי לתמוך בנצרכים. העשיר יגדיל והעני ימעיט... שם בעיירה היה קיים גן ילדים עם גננת ששרו שירים ביידיש ובעברית. בשנים האחרונות לפני השואה הוקם בעיירה הושע' בית ספר יסודי "תרבות", והבניין נבנה אף הוא מתרומות תושבי הקהילה, ותושבי חוץ לארץ יוצאי הושע'. מפעלים אלה ואחרים נעשו נוסף לפעילות המוגברת והשוטפת למען ארץ ישראל, ומתוך התנדבות לעזור לעם ישראל לעלות ולבנות את הארץ.

ובכל זאת "האוניברסיטאות" בהושע' היו: ה"חדר" בית הספר היסודי, והלימודים הפרטיים. אלה אמנם הנחילו יסודות ראשונים, ובצד למודי הקודש למדו גם לשון, דקדוק, מתמטיקה וכו' אך המקצועות האוניברסליים פיגרו בהחלט אחרי למודי הדת. שיטות ההוראה היו מיושנות, ללא ניתוח וללא המחשה. נער שסיים את בית הספר היסודי ורצה להמשיך בתיכון לא יכול היה, כי בהושע' לא היה בית ספר תיכון. למטרה זו נאלץ לנדוד לעיר המחוז-רובנה או לוילנה. רק יחידים יכלו לעשות זאת. אבל עם גמר הלמודים לרוב הם חזרו לעיירה השתלבו בחיי הקהילה ועזרו לאחרים.
ומה שלא נתנו בית הספר לנוער או מוסדות אחרים העניק בשפע קן הנעורים השומר הצעיר. בקן היתה ספריה ביידיש ובעברית, שם קיימו משפטים ספרותיים. קראו ושוחחו על כתביהם של ד"ר הרצל חוזה מדינת היהודים, על אחד העם, טשרניחובסקי, שלום אש, זלמן שניאור, י.ל.ג, יעקב פיכמן ועוד.

אך הפופולרי ביותר היה המשורר חיים נחמן ביאליק. את שיריו שרו וקראו בצמאון, החל משירו הראשון "אל הצפור" עד ליצירות הגדולות "המתמיד", "מתי מדבר", "מגילת האש", "בעיר ההריגה" ועוד. שיריו דיברו ללב הנוער וציפיותיו. השיר "תחזקנה" נבחר כהימנון התנועה.
באותה תקופה כל צעיר שמשך בעט ראה בביאליק אב-משוררים לכתיבה ושירה, וגם בשירים אלה רבה ההשפעה הביאליקאית. יצויין שבתקופה ההיא הידע בז'נרים היה קטן, ההבחנה בין שירה אפית, לירית, או דרמטית היתה בקרב הכותבים מועטה מאוד. ובכל זאת כתבו. לצערנו בשואה ההיטלריסטית הושמדה העיירה הנהדרת הזאת, ואלף וחמש עשרה נפשות יהודיות יקרות נרצחו בחורשת הכפר "סימונוב" על יד הושע'.
כל שיר או פרוזה הכתובים כאן או האירועים מהוים הנצחה ואזכרה לאלה שהיו שם, פעלו ויצרו ולצערנו אינם כאן. אבל לנו גם ציון דרך וסיפוק שהגענו וזכינו לחיות במדינת ישראל העצמאית ולהגשים שאיפות מעל ומעבר. ואם יש מחדלים וליקויים בשולי החברה, האור עולה על הצל שבעתיים.

ואם ישאל השואל: "כאב וחלום" למה? מדוע? ממתי? התשובה היא: כאב שהיינו בגולה, שתינו כוס התרעלה עד תום, כפרט, כעם, וכיהודים ומרבית עמנו הושמד שם.
חלום: כי חלמנו להגיע לארץ ישראל, לקבץ גלויות, לבנות חברה חדשה, יותר צודקת ויותר

שוויונית, ולהיות עם שחי מעמל כפיים ועובד אדמתו. ממתי השם? מאז ששם בהושע' נכתבו השירים בעט צפורן ובדיו שבקסת, לוקטו במחברת פשוטה, ועל הדף הראשון בצורה "גרפית" כתבו את המילים "כאב וחלום" מבלי לדעת אם הם פעם יופיעו בדפוס.

רוב השירים מבטאים מצבים אישיים שונים ואירועים צבוריים שהתרחשו שם והיו לשמחת הכלל ונחלת הכלל.

הפרוזה והשורשים מתחילים מבית אבא וסבא דרך השושלת והלאה אבל היתמיד לקרוא הכל, יווכח שיש כאן שורשים של משפחות רבות שחיו שם והקרינו רבות על חיי העיירה, זאת ועוד, צורת הסיפורת לפי שיטת הנושא כמו "נרות השבת של אמא והקופסא הכחולה" ו"נרות שבת בקיבוץ גלאון", או "ליל הסדר בבית אבא" (שם) ו"סדר פסח בקיבוץ גל-און" (כאן) מהוים שורשים נאמנים וחשובים לילדנו, מבחינת אלה הם חיינו על האור והצל כאחד.

בשנים האחרונות פעמיים הובא כתב היד לדפוס ומחוסר אמצעים הוחזר למגירה. ובשלישית בגלל אירוע עצוב של מות הרעיה, האם והסבתא, לאה'קה תדיר והוצאת ספר לזכרה הנושא ירד זמנית מהפרק. מבחינה טכנית הספר "לאה'קה תדיר/גל-עד לזכרה" הופיע לפני הספר "כאב וחלום" אך מבחינה היסטורית ודיוק סיקור התקופות "כאב וחלום" הוא הספר הראשון, ולאה'קה תדיר/גל-עד לזכרה, הוא ספר המשך השושלת והאירועים. למרות הכל גם כאב וחלום הופיע והנה הוא בידיך.
חובה נעימה לי להודות לאישים ומוסדות שסייעו בידי, לחברים הרבים מנעורי ומתקופות יותר מאוחרות, מי בעל פה, מי בכתב, מי בשרטוט, בגרפיקה, בצילום ובכל צורה שהיא.

תודה לחברי אורי קלוגמן היועץ המוסיקלי שלי שהקדיש זמן רב לעיבוד הלחן לשירים ששרה אמא ביידיש, ולשירים ששרנו אנו בתנועת הנוער, ולפעמים רק לפי הזכרונות והשירה של כותב השורות.

תודה מיוחדת לד"ר שלמה קרביץ אוניברסיטת בר-אילן על התרגום המוצלח לאנגלית.

ותודה מיוחדת לחברי וידידי היקר אשר שופט חבר קיבוץ נגבה, סופר ומשורר, מורה ומדריך נוער, לוחם וחובש בזמן קרב, כותב מדפיס ומחלק יומן נגבה בעמדות בעת הפוגה.

תודה על תרגום השירים מעברית ליידיש, על הגהה מוצלחת, ועל הזמן הרב שהקדיש בנדיבות רבה נוסף לעצה, הדרכה ועזרה חיונית לאורך כל הדרך.

קריאה מהנה, בהוקרה
ח.ת.

על חוף נהר "הורין"

סדר השירים

הלב
פגישה
שירת ציון
קינות הארץ
עוד ציון חיה
עטרת שנפלה
ישוטו הלאה עם זרם החיים
מלים חונקות
יגון
למלחמה
כליל תפארת
לעולם לא אשכחך
אכזבה
ברוך בואך
בֵּרַכְתִּי
עם עקבות בואך
עֲלִיָּה
געגועים
שיר היובל
עוז
בשורת חורף
אביב

לארצי
במשמרת

הַלֵּב

מַעְיַן סוֹדוֹת בְּנִשְׁמַת הָאָדָם
כְּגַלִּים זוֹעֲפִים הָעוֹבְרִים בַּתְּהוֹם;
הַלֵּב הַכּוֹאֵב מִתְפָּעֵם בְּתִשּׁוּקָה,
כְּמֵיחַם חַם רוֹתַחַת הַמַּחְשָׁבָה.

הֲצִיקָתְנִי תְּשׁוּקָתִי, שָׂכַחְתִּי תַּעֲנוּגַי,
מְמֻרֶרֶת לִבִּי כְּמַעַט קָצְתִּי בְּחַיַּי,
מְמַנְעוּל לַפֶּה הַלֵּב רוֹעֵד
וְאִם לְגַלּוֹת יַעֲלוּנִי עַל מוֹקֵד.

עַד מָתַי, לִבִּי, תַּמְשִׁיךְ לְסָבוֹל?
עַד מָתַי תִּבְכֶּה וְדִמְעָה תִּפּוֹל?
הַכּוֹס מְלֵאָה בְּדִמְעוֹת לְאֵין דַּי,
דִּמְעוֹת הַבָּאוֹת עַל שִׁבְרוֹן נְעוּרַי.

אוֹי לְךָ אָדָם, אַתָּה בַּתֹּהוּ נוֹדֵד,
חַייְךָ וּמַעֲשֶׂךָ הֶבֶל הָעֵד;
בְּלִי חֶשְׁבּוֹן תִּחְיֶה, שְׁנוֹתֶיךָ עוֹבְרוֹת
כְּאִילוּ לֹא הָיוּ וְלֹא תִּהְיֶינָה עוֹד.

צֵא וּרְאֵה עוֹלָמְךָ כִּי טוֹב,
מַה רַב יָפְיוֹ וְאוֹרוֹ מָתוֹק,
אֱמֶת וְצֶדֶק אוֹהֵב הָעוֹלָם
וְאֵלוּ יִתְבַּע מִכָּל פְּרָט וּכְלָל.

לְהוֹן וּלְעֹשֶׁר נָתַתָּ הַבְטָחָה,
גַּם אַחַר כָּבוֹד חָשָׁקָה נַפְשֶׁךָ, -
לְפִיכָךְ מַעֲשֶׂיךָ לַהֶבֶל נִמְשָׁכִים,
לֹא יִשָּׂרוֹת וְלֹא נְכוֹנוֹת הַדְּרָכִים.

אָזְנְךָ אָטַמְתָּ מִשְׁמוֹעַ קוֹלִי,
גַּם רֹאשְׁךָ הִפְנֵיתָ אָחוֹר,
מֵאֲחוֹרֵי מַסְוֶה פָּנֶיךָ נִתּוּנִים
וּלְךָ עַצְמְךָ חוֹפֵר אַתָּה בּוֹר.

עֵינִי בְּךָ נָתַתִּי, אָדָם, רָאִיתִי הַכֹּל,
אַךְ מַה אֲדַבֵּר, כְּשֶׁדְּבָרִי הוּא זוֹל?
אַךְ אוֹי לָאִישׁ וַאֲבוֹי לַלֵּב
שֶׁחָסֵר לוֹ רֵעַ וְחָסֵר אוֹהֵב...

פְּגִישָׁה

פַּעַם וְעוֹלָם מְצָאָנִי
לְעֵת עֶרֶב מְטַיֵּל לְבַדִּי,
מוּל גְּלִים שְׁקֵטִים וּנְעִימִים
עַל שְׂפַת בְּרֵכָה זַכָּה,
בְּנִפּוּל רְסִיסֵי טַל
עִם צְעִיף לַיְלָה יוֹרֵד.

אַבְרֵךְ! לָחַשׁ לִי בְּנָעִים,
לְאָן דַּרְכֵּךְ?
לְאָן פָּנֶיךָ הָעֲצוּבִים?
וּמַה לְנַפְשֵׁךְ בְּלֵיל עֶרֶפֶל,
מַה חוֹפְרוֹת עֵינֶיךָ בַּתְּהוֹם
וְלָמָּה שִׁבְרֵךְ גָּדוֹל כַּיָּם?

כְּאִלֵּם נִצַּבְתִּי מוּלוֹ בַּמִּפְגָּשׁ,
נִפְחָד וְנִרְעָשׁ
לְשׁוֹנִי לְחִכִּי דָּבְקָה,
כְּמוֹ עֶצֶם עָמְדָה בִּגְרוֹנִי
וּמִלִּים כְּעָמוּד עָשָׁן
עָלוּ מִמַּחֲנַק נִשְׁמָתִי.

שְׁנֵי נָקְשׁוּ וְרָעֲדוּ בְּפִי
זוֹ מוּל זוֹ כִּמְקוֹנְנוֹת לְגוֹרָלִי:

מַה עָלִיתָ, אוּמְלָל, לְדֶרֶךְ רַבַּת מִכְשׁוֹלִים,
אֵיךְ תִּרְצֶה לִמְצוֹא מַרְגּוֹעַ
בְּעוֹלָם מָלֵא פְּגָמִים?

פִּתְאוֹם הֵקַצְתִּי מֵחֻלּוֹמוֹתַי הַגְּדוֹלִים,
עֵינַי פָּקְחָתִי לִרְאוֹת
אֶת הַבָּא לְהַפְרִיעֵנִי בְּהִרְהוּרַי.

הָהּ, עֶלֶם נִכְבָּד, חָבִיב - בְּשֶׁקֶט נָעוּ שְׂפָתַי,
הַט אָזְנְךָ לְקוֹלִי
וְתֵדַע מֵאַיִן בָּאוּ מַכְאוֹבַי.
שִׂם יָדְךָ עַל לוּחַ לִבִּי
שָׁם תִּמְצָא סָדָן וּפַטִּישׁ
הַהוֹלְמִים בְּחוֹזְקָה,
אֶצְבְּעוֹתַיִךְ תָּחוּשְׁנָה נִיצוֹצוֹת
הַמַּדְלִיקִים אֶת הַמְּדוּרָה,
מוֹחִי בַּלָּאט תַּכִּיר
הַנּוֹהֶה לַחֲרוּזֵי הַשִּׁירָה.

דְּמָמָה מְסָבִיב, צֵל עַל צֵל נוֹפֵל,
מֵרֹאשׁ אֶרְנֵי הַחוּרְשָׁה נִשְׁמַע הֵד הַלֵּיל,
הַסַּהַר לְרוֹחַב הַמָּרוֹם מְטַיֵּל בְּמְנוּחָה,
כְּשֹׁר הַלַּיְלָה נִשְׁקָף הוּא בַּשַּׁלְוָה.

מֵעָל נוֹצְצִים כּוֹכְבֵי פָּז
וּמַבִּיטִים לָאֲדָמָה,
לְרְאִי הַבְּרֵכָה הֵם קוֹרְצִים
וְנוֹפְלִים בְּדְמָמָה.

בַּחֹרֶשׁ עוֹלָם נִפְלָא לְאֵט בּוֹנִים,
כּוֹכָבִים נוֹצְצִים מִלְמַטָּה,
כּוֹכָבִים רוֹמְזִים מֵעָל.

וּבְאֶמְצַע הַיִּקּוּם אֵין רַעַשׁ אֵין קוֹל,
אֵין אִישׁ שֶׁיָּבִין חֻלּוֹמוֹת הַתְּהוֹם
בִּלְתִּי אִם אֲנִי וְהָעֶלֶם הַלָּז
הָאוֹמֵר: עֲנֵנִי, גִּלֵּה לִי הָרָז.

הַבֵּט לְכָל אֵלֶּה, יְדִידִי הַנָּעִים,
תֵּדַע מֵאַיִן וּלְאָן דַּרְכִּי,
פְּתַח אֶשְׁנַב לִבִּי וּבְעֵינֶיךָ תִּרְאֶה
מַה מְשָׁכַנִי לָעוֹלָם הַזֶּה.

טוֹב לִי לַחֲלוֹם, מָתוֹק לְהֵרָהֵר
אַף אִם בְּסֵבֶל, בְּפָצַע וּכְאֵב,
כִּי מַה הַחַיִּים הַמְּלֵאִים עֲצָבוֹן
שֶׁאֵין לִי מְנוּחָה וְאֵין לִי מָקוֹם.

שִׁירַת צִיּוֹן

צִיּוֹן מוֹלַדְתִּי לָךְ אֶתְפַּלֵּל,
לָךְ אֶפְתַּח פִּי בְּשִׁיר,
בְּכָל כְּלִיוֹתַי אֲזַמֵּר לִשְׁמֵךְ,
הַטִּי אָזְנֵךְ לְקוֹלִי.

זֵדִים חִלְלוּ תִּפְאֶרֶת קָדְשֵׁךְ,
אַתְּ צִיּוֹן הַבְּרוֹכָה מִשָּׁנִים,
הֲשׁוֹאֶלֶת נַפְשֵׁךְ לִשְׁלוֹם אַסִּירַיִךְ,
לִשְׁלוֹם עַמֵּךְ הַנָּדָח?
לֹא זְמִירוֹת מִפִּי תִּשְׁמְעִי צִיּוֹן,
רַק אֲנָחוֹת, גַּעֲגוּעִים וּתְפִלּוֹת.

"מַה רַבּוּ לִי קָמִים בָּאָרֶץ הַבְּרוּכָה",
מַה רַבִּים הַנּוֹגְשִׂים וּמְצִיקִים,
עֲדִינוֹת יִשְׂרָאֵל נֶזֶר רֹאשֵׁךְ
בְּאַשְׁפּוֹת, בָּעָפָר הִתְפַּלָּשׁוּ.

מַכְאוֹבַיִךְ מַכְאוֹבֵי הֵם, פְּצָעַיִךְ פְּצָעַי,
כִּפְלַיִם עוֹלֶה שִׁבְרֵנוּ,
לֹא לָנֶצַח יִשְׁכּוֹן הֶעָנָן הַכָּבֵד
עַל זֹהַר טָהֳרַת רֹאשֵׁנוּ.

תָּבוֹא הַשָּׁעָה וְיָקוּם הַדּוֹר
דּוֹר צָעִיר עַלִּיז וְרַעֲנָן,
דּוֹר יָדָיו בַּרְזֶל וְנַפְשׁוֹ בְּדוֹלַח,
קוֹלוֹ יַרְעִיד לֵב הָעָם.

בְּחָזְקָה יִפְתַּח שְׁעָרַיִךְ לִרְוָחָה,
בְּגָאוֹן יָרִים דִּגְלֵנוּ;
שִׁיר חַיִּים יְפַצַּח בְּקוֹל,
שִׁיר תְּחִיַּת עַמֵּנוּ.

קִנּוֹת הָאָרֶץ

עוּרָה עַמִּי, שׁוּבָה לְחַיִּים,
הַבֵּט וּרְאֵה כּוֹכָב זָרַח,
פְּקוֹד אַרְצְךָ בַּמִּזְרָח
הַמְּחַכָּה שׁוֹמֵמָה וַעֲזוּבָה.

נַחֲמוּ נַחֲמוּ, בָּנַי הַיְקָרִים,
נַחֲמוּ לֵב אֵם אוּמְלָלָה,
רְאוּ צַעֲרִי זֶה
אַלְפֵי הַשָּׁנִים
וְדִמְעוֹתַי כְּמֵי הַיָּם.

עַד מָתַי בָּנִים תִּהְיוּ קְשֵׁי עוֹרֶף,
עַד מָתַי תִּפְנוּ רֹאשְׁכֶם אָחוֹר,
הַאֵין רָצוֹן לִהְיוֹת חָפְשִׁים
בַּמּוֹלֶדֶת וּלְאוֹר הַיּוֹם?

עֵד הַגְּאוּלָה הַכּוֹתֶלְ הַמַּעֲרָבִי
וְעִיר הַמַּלְכוּת יְרוּשָׁלַיִם
מְקוֹנְנִים בִּבְכִי עַל בָּנִים
וּבְנֵי בָּנִים
הַפְּזוּרִים בֵּין כָּל הָעַמִּים.

צִיּוֹן הַנִּדַּחַת קוֹרֵאת בְּחֶמְלָה:
אַל תְּאַחֵר עַמִּי וְלוּ לָרֶגַע,
דַּע לְלַחוֹם עַל קִיּוּמְךָ,
חֲזֵק לְבָבְךָ לְלֹא פֶּגַע.

עוֹד צִיּוֹן חַיָה

דַּי לְנָדוֹד בְּמִדְבַּר תֹּהוּ,
דַּי לְצָעוֹד בָּעֲקֵבוֹת שְׁמָמָה,
הַטּוּ אַחִים אֹזֶן מַעְלָה,
שִׁמְעוּ לַקּוֹל: עוֹד צִיּוֹן חַיָה!

מִמַּר גּוֹרָל קַצְנוּ בְּחַיֵּינוּ
כַּאן בַּגּוֹלָה, בְּאֶרֶץ זָרָה,
לֹא, אֲדָמָה זוֹ לֹא חֶלְקֵנוּ,
לֹא לָנוּ עָלֶיהָ לְדְרֹךְ.

נָכְרִים בָּאנוּ לִפְנֵי אַלְפַּיִם,
מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה בָּאנוּ הֵלוֹם,
עַד הַטִּפָּה הָאַחֲרוֹנָה נִלְחֹמָה
עַד שְׁנֵצֵא מִן הַשִּׁמָּמוֹן.

כְּבָר נִשְׁמָעִים פַּעֲמֵי גְּאוּלָה
הַמְּצַלְצְלִים בְּקוֹל חָזָק,
עוּרָה עַמִּי, שׁוּבָה הֵנָה,
שׁוּבָה שׁוּב לְאֶרֶץ אָבוֹת.

קוּמוּ כֻּלְּכֶם כְּאִישׁ אֶחָד,
קוּמוּ מֵהָר, קוּמוּ מְגַיָּא,
הָרִימוּ דֶּגֶל מוּל פְּנֵי שָׁמַיִם,
אָנוּ שָׁבִים, עוֹד צִיּוֹן חַיָה.

עֲטָרָה שְׁנָפְלָה

למשורר הדגול ח.נ.ביאליק
שנפטר, 1934.

יֵשׁ וְאַבְנֵי אֵבֶל מִתְגַּלְגְּלוֹת עַל לִבִּי
וּמַזְכִּירוֹת לִי אֶת שֶׁבֶר עַמִּי,
שְׁרֵי קִינָה אָז עוֹבְרִים עַל פִּי
וְלִשְׁמִי תִּכֶּלֶת אֲנִי מְגִלָּה מַר לִבִּי.

שָׁם בְּאֶרֶץ יְהוּדָה, עַל אַדְמַת הַקּוֹדֶשׁ
תֶּאֱבַל מַצֶּבֶת עֲטוּרַת פְּרָחִים,
זוֹ מַצֵּבָה לַעֲטֶרֶת יִשְׂרָאֵל,
עֲטָרָה שְׁנָפְלָה מֵרֹאשׁ עַמִּי.

וּלְזֵר הַפְּרָחִים הַכָּחוֹל-לָבָן
נִמְשָׁךְ הֶמּוֹן שֶׁל מֵאוֹת וַאֲלָפִים,
מִכָּל קַצְוֵי תֵּבֵל עוֹבְרִים שָׁם
לַקֶּבֶר הָרַעֲנָן וְלָאוֹצָר הַטָּמוּן.

קַרְנֵי שֶׁמֶשׁ שֶׁהֻפִּיצוּ אוֹר לָעֵינַיִם
וְהָיוּ גוֹרְמֵי קִיּוּם לְדוֹרוֹת,
הוֹ אֵלִי, גַּם הֵמָּה שָׁבְקוּ חַיִּים
וְהָלְכוּ לָעַד לִמְנוּחַת קְבָרוֹת.

וּלְעֵדִים אֶטֹל שָׁמַיִם וָאָרֶץ
אֵיךְ נָטְפָה דִמְעָתִי וְקוֹנֵן שִׁירִי
עַל הַגּוֹף וְהַנְּשָׁמָה,
שׁוּב אֵינָם בַּחַיִּים.

רוּחוֹת מְנֻשָּׁבוֹת מְדָרוֹם וּמִקֶּדֶם,
מֵרֹאשׁ עֲצִים נְשָׁמָעִים קוֹלוֹת:
שָׁלוֹם לַעֲפָרוֹ וּלְרֵב-מְשׁוֹרֵרֵנוּ,
לְרוֹעֵה הַנֶּאֱמָן וּבַעַל הַמַּחְשָׁבוֹת.

מְסָבִיב לִמְנוּחַת עֲצָמוֹת מְשׁוֹרֵרֵנוּ
קוֹל עֶצֶב צִפֳּרִים עוֹלֶה מִשָּׁם:
גּוּפְךָ מֵת, בְּיַאלִיק חֲבִיבֵנוּ,
אַךְ רוּחֲךָ נִשְׁאֲרָה אִתָּנוּ
לָעַד!

אֵלִי, מִי יָבִיא נִחוּמִים לָאָבֵל?
מִי יַרְגִּישׁ מַכְאוֹבִי וְיוֹשִׁיט לִי יָד?
רַק הֵמָּה
יְלָדֵינוּ בְּבָתֵּי-סְפָרֵינוּ
שֶׁבָּהֶם נָטַעְתָּ רוּחֲךָ וְשִׁירֶיךָ
לָעַד.

יְשׁוּטוּ הָלְאָה עִם זֶרֶם הַחַיִּים

יְשׁוּטוּ הָלְאָה עִם זֶרֶם הַחַיִּים
יַחַד עִם מֵרוּץ הַגַּלִּים,
בְּתָהוֹם דִּבְרֵי-הֶבֶל יִטְבְּעוּ חַיִּים
וְזַעֲקָתָם הַשָּׁוְא תַּעֲלֶה לַשָּׁמַיִם.

רוּחוֹת רָעוֹת נוֹשְׁבוֹת בָּהֶם
עַל כַּנְפֵי יוֹנָה מְעוֹפְפִים חַיִּים;
אַט אַט הִתְנַשָּׂאָה הַיּוֹנָה בָּאֲוִיר,
מֵעַל רֹאשָׁה מַלְכָּה, נֶשֶׁר אַדִּיר.

עֵינָיו הַזּוֹעֲמוֹת שָׁלַח מַטָּה,
לְפָנָיו נִתְגַּלְתָּה אֱמָתוֹ הָרַכָּה,
בְּקֶצֶף חָטַף אֶת הַיּוֹנָה וּכְנָפֶיהָ
וְאוֹתָהּ גַּם יַחַד חָמַס חַיֶּיהָ.

מִלִּים חוֹנְקוֹת

מִלִּים חוֹנְקוֹת רוּחִי,
עוֹלוֹת מִמְצוּלוֹת לֵב;
עוֹלוֹת, חוֹנְקוֹת גְּרוֹנִי,
יוֹצְרוֹת בִּי רְגָשׁוֹת כְּאֵב.

לָמָּה? שׁוֹאֵל לִבִּי
סוֹעֲרוֹת הַהַרְגָּשׁוֹת
וּמִי זֶה שָׂם בְּפִי
מִלִּים חֲדָשׁוֹת.

הֵן עַל רָזֵי חוּרְשָׁה,
הֵן עַל פַּלְגֵי פָּז,
הֵן עַל סוּפַת לַיְלָה,
הֵן עַל שֶׁמֶשׁ עַז.

אָז שָׁנָתִי נָדָדָה
בַּחֲלוֹמוֹת וְהֶרְהוּרִים
וְנַפְשִׁי גַּם שָׂכְחָה
יְמֵי הַצְּעִירִים.

לָמָּה חוֹנְקוֹת מִלִּים?
מַה דּוֹקְרוֹת בַּלֵּב?
מַה וְלָמָּה שׁוֹאֲלוֹת הֵן
בַּחֲלוֹם וּבַכְּאֵב?

יָגוֹן

אִם יְגוֹנִי יַגִּיעַ לִלְבָבְכֶם
וּבְחֶסֶד תִּשְׁאֲלוּ מַה הַכְּאֵב?
סוֹד חֲרִישִׁי אֲגַלֶּה לְאָזְנְכֶם:
נַפְשִׁי לִי מָרָה, גּוֹרְלִי מִתְנוֹדֵד.

אִם קוֹלִי תִּשְׁמְעוּ בְּחֶמְלָה
מְקוֹנֵן וְדוֹאֵב עַל סֵבֶל לָרוֹב,
אָז אַל תָּבוּזוּ לִנְשָׁמָה צְעִירָה
שֶׁתְּשׁוּקוֹת הֵן חַיֶּיהָ, יָמֶיהָ רַק סוֹד.

נַפְשִׁי לִי מָרָה אֶלֶף פְּעָמִים,
בְּצָרוֹת נוֹלַדְתִּי וּבְתֻלָאוֹת אֶחְיֶה,
וּמִי יְבִיאֵנִי לִמְחוֹז חֶפְצִי,
לְמַעַן הַדַּעַת, מִמֶּנּוּ אֶשְׁתֶּה

לֹא חֹשֶׁךְ, לֹא לַיְלָה, לֹא אַחֲרִית וָמָוֶת
יְפַצּוּ נַפְשִׁי הַדַּלָּה, הָעֲנִיָּה,
אַךְ גַּם לֹא חַיִּים הָעוֹבְרִים בְּלִי סֵדֶר,
גַּם הֵם לֹא יְבִיאוּ
גְּאוּלָה וּמְנוּחָה.

יֵשׁ מָקוֹר נֶאֱמָן לִשְׁאוֹב מִמֶּנּוּ, -
אָמַר הַסָּב הַזָּקֵן אַז"ר -
יֵשׁ מְקוֹר זִיו, מֶרְחַב יָהּ,
עוֹלָם יָפֶה,
וּמִמֶּנִּי הַכֹּל נִסְתָּר.

בִּנְתִיבוֹת קוֹצִים וּבְדַרְכֵי עֲקַרְבִּים
חֶרֶשׁ אֵלֵךְ לִנְדוֹד בָּעוֹלָם,
לְחַפֵּשׂ, לְשָׁתוֹת, לְשָׁאוֹב הַרְבֵּה
מִמַּעְיָן זַךְ, מִמָּקוֹר רָחָב.

וְאִם מַיִם זַכִּים תִּרְאֶינָה עֵינַי
וְלַמַּיִם נָפְלוּ אַשְׁפָּתוֹת אוֹ בֹץ,
אַט אַט אֶשְׁאַב הַבֹּץ מִלְמַעְלָה
וְהַמַּיִם הַזַּכִּים אֶסְפֹּג אֶסְפֹּג.

וְאִם תִּשְׁאֲלוּ אֶל־נָכוֹן תָּבִינוּ
עֲרָעָר בַּמִּדְבָּר, אוּמְלָל, בּוֹדֵד,
הֵישׁ עוֹד בָּעוֹלָם נָדַח כָּמוֹנִי,
שֶׁבַע צָרוֹת וְגוֹרָל מַר.

עַד יוֹם מוֹתִי מִדַּרְכִּי לֹא אָזוּז
אַף אִם אֶכְרַע וְשֶׁבַע אֶפֹּל,
יָבוֹא יוֹם וְדִמְעוֹת סְבָלִי
תַּעֲלֶינָה וְתַגַּעְנָה
לְלֵב הַשָּׁמַיִם.

לַמִּלְחָמָה

אַל תִּתְיָאֵשׁ, בַּעַל דִּמְיוֹנוֹת,
אַל תִּשְׁמַע לָרוֹמְזִים בְּאֶצְבַּע,
קוּם כְּגִבּוֹר וּפְנֵה לַמְּצִיאוּת,
לַמִּלְחָמָה הַכְּבֵדָה, לְמִלְחֶמֶת הַקִּיּוּם.

בְּמֶרֶץ קוּם וּבְדֶרֶךְ עַקְרַבִּים לֵךְ,
לְמָקוֹם שֶׁצְּפוּיָה סַכָּנָה פָּנֶיךָ שִׂים
וְנֶגֶד הַזֶּרֶם דַּע לְהַלָּחֵם,
רַעְיוֹנוֹתֶיךָ וּשְׁאִיפוֹתֶיךָ
דַּע לְהַגְשִׁים.

מַקֵּל הַנְּדוּדִים בְּיָדְךָ קַח,
תַּרְמִיל סְפָרִים עַל שִׁכְמְךָ הַנַּח,
שִׂים פָּנֶיךָ לַאֲשֶׁר רַגְלֶיךָ יְשָׂאוּךָ
וְצוּר יִשְׂרָאֵל יָבוֹא לְעֶזְרָתְךָ.

בְּלִי צֵידָה לַדֶּרֶךְ וּמָגֵן מֵאוֹיֵב
לְהִלָּחֵם לְךָ בְּכֹחֲךָ הֶעָיֵף,
תְּקוּוֹת הֶעָתִיד הֵן נָשֵׁק בְּיָדֶיךָ
וַעֲמַל-כַּפַּיִם יִהְיֶה אוֹר לְעֵינֶיךָ.

אַל תִּירָא וְאַל תֵּחַת בֶּן-אָדָם
מִפְּנֵי הָאוֹמְרִים לַשָּׁוְא הֶעָמֵל,
זְכוֹר שְׁבוּעַת לְבָבְךָ לְלֹחוֹם וְלִיצוֹר
וְעַל הַגְשָׁמַת שְׁאִיפוֹתֶיךָ סְבוֹל וּפְעַל.

כְּלִיל תִּפְאֶרֶת

כְּלִיל תִּפְאֶרֶת אֶתֵּן לְרֹאשֵׁךְ,
שַׁרְבִיט-זָהָב לַיָּד,
בְּסִיס כִּסְאֵךְ שַׁיִשׁ אֶבְנֶה,
הִשָּׁאֵרִי עִמָּדִי לָעַד.

לֹא אֵדַע מֵאַיִן בָּאוּ
לִלְבִּי זִרְמֵי אַהֲבָה,
מַה אָהַבְתִּי וּמַה חָשַׁקְתִּי
בָּךְ צִפּוֹרָה קְטַנָּה.

כָּל הֵרְהוּרַי הִקְדַּשְׁתִּי לָךְ,
כָּל חֲלוֹמוֹת לִבִּי;
אֵיךְ צִפּוֹרִי הִשָּׁקִית אוֹתִי
יַיִן וַתְּשַׁכְּרִינִי.

אַל תָּעוּפִי, אַל תָּנוּדִי
הָלְאָה לְמֶרְחַקִּים.
שְׁבִי עִמָּדִי צִפּוֹר יָפָה,
תִּשְׁמְעִי רָזֵי מַעֲמַקִּים.

לְעוֹלָם לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ

בְּמִסְלַת קוֹצִים וּבַרְקָנִים
שׁוֹשַׁנָּה אֲדוּמָה מָצָאתִי,
אֲהוּבָתִי - לָהּ מִיָּד קָרָאתִי,
כְּדֵי נְחוּמִים לְמַכְאוֹבִי
תִּהְיֶה לִי שׁוֹשַׁנַּת הַחֵן.

אַךְ לְיָמִים רָאִיתִי -
לַשָּׁוְא שְׁאִיפָתִי,
בְּאֵין רָצוֹן לְהַכִּיר אֶת לִבִּי,
הִיא פָּנֶיהָ מַסְתִּירָה בַּעֲדִי.

אַךְ מַה יָּקָרְתְּ לִי שׁוֹשַׁנָּתִי,
אוֹתָךְ אֶחְמֹד בְּלִבִּי,
לְעוֹלָם אֶת פָּנַיִךְ הַיָּפוֹת
כְּבָר לִשְׁכּוֹחַ לֹא אוּכַל.

עִקְבוֹת רַגְלַיִךְ בְּרֶעָדָה אֲחוֹנֵן,
לְאַדְמַת פְּסִיעוֹתַיִךְ בְּחִבָּה אֶתְבּוֹנֵן,
לְמַעֲיַן אַהֲבָתֵךְ הַסָּגוּר בְּפָנַי,
דַּרְכֵּךְ סְנֻוָּרִים מְבִיאָה לְעֵינַי.

אַךְ נַפְשִׁי הַצְּמָאָה לֹא תִּרְוֶה לָעַד
אִם לְגוֹרָלִי לֹא תִּפְתְּחִי הַיָּד,
תִּשְׁכַּח יְמִינִי אִם אֶשְׁכַּח פָּנַיִךְ,
אִם מְנוּחָה לֹא אֶמְצָא בְּאָהֳלֵי גְבוּלַיִךְ.

אַכְזָבָה

הוֹלֶכֶת אַתְּ מֵעִמִּי, לְכִי לְשָׁלוֹם
וְתִהְיֶינָה פְּסִיעוֹתַיִךְ פְּסִיעוֹת אוֹר,
עֲקֵבוֹת רַגְלַיִךְ יִצְעֲדוּ פְּנִימָה
וּנְתִיב דַּרְכֵּךְ יוֹבִילֵךְ קָדִימָה.

אַהֲבָתֵךְ לֹא נָתַתְּ לִי, שׁוּב לֹא אֶצְטָעֵר,
אַף אִם סָבַלְתִּי, אַךְ לִבִּי עֵר,
אַחֵרִים שָׁבוּ אֶת לִבֵּךְ הַצָּעִיר
וְלֹא זָכִיתִי לְהַגְשִׁים רְצוֹנִי.

דְּיוֹקָנֵךְ כִּי אֶרְאֶה - דַּיֵּנִי,
קוֹלֵךְ כִּי אֶשְׁמַע שָׂבְעָה נִשְׁמָתִי,
בְּחַדְרִי הַקּוֹדֵר לֹא אֶמְצָא מַרְגּוֹעַ
כִּי נַפְשִׁי בְּנַפְשֵׁךְ דָּבָקָה.

רוּחוֹת יַלְדוּתֵךְ עַל פָּנַי נָשְׁבוּ
וְטִפּוֹת הַיְאוֹרָה לְשַׂעֲרוֹתַי דָּבְקוּ,
עַתָּה, יֵשׁ אוֹמְרִים, כְּדַאי לִלְחוֹם
אַךְ בְּלִבִּי כְּאֵב וְרוֹבֶצֶת תְּהוֹם.

הָיוּ עִתִּים וְלִבִּי נָמַס
בִּרְאוֹתִי אַחַר גּוֹרָלֵךְ תָּפַס,
חֶרֶשׁ סָבַלְתִּי, עַד בָּכִי מַר,
פִּי אָז סָגַרְתִּי מִלּוֹמַר דָּבָר.

הָיוּ יָמִים וְהַשֶּׁמֶשׁ זָרְחָה,
לְאַט מַנַּרְתִּיקָהּ הַחַמָּה יָצְאָה,
לְעֵינַי לָהֵטָה, קָרְצָה רָמְזָה
וּבְלִבִּי הִתְלַקְחָה וְעָלְתָה לָהָבָה.

קַרְנֶיהָ הַמְּאִירוֹת לִי שָׁלְחָה מֵרָחוֹק
מִמּוֹלֶדֶת חֲדָשָׁה, מֵאֶרֶץ אָבוֹת,
עַכְשָׁיו אֲנִי יוֹצֵא לְגַעֲגּוּעֵי לִבִּי
לַחֲזִית מִלְחַמְתִּי לְמִלּוּי שְׁאִיפָתִי.

וְאַתְּ יַקִּירָתִי לְכִי לִרְצוֹנֵךְ,
אָזְנֵךְ אַל תַּטִּי לְמְבַקֵּשׁ נְתִיבֵךְ,
בָּדָד, יְחִידִי, אֶמְשׁוֹךְ דַּרְכִּי
וְאַתְּ לְכִי לָךְ, לְאָחוֹר אַל תַּבִּיטִי.

(כ"ג אב תרצ"ה)

בָּרוּךְ בּוֹאֵךְ

מוקדש לשליח הקרן הקיימת לישראל
שבא מירושלים להושצ'ה 1935.

בָּרוּךְ בּוֹאֵךְ אוֹרַח נִכְבָּד,
מֵאֶרֶץ מוֹלֶדֶת דַּרְכֵּךְ,
לִבְשׂוֹרוֹת פִּיךְ מֵאַחֵי בְּצִיּוֹן
נַפְשִׁי בְּלִי הֶרֶף מְצַפָּה.

הֲשָׁלוֹם לָאָרֶץ הַיָּפָה הַנֶּחְמָדָה,
הֲשָׁלוֹם לֶעָרִים, לַכְּפָרִים?
הַאִם הֵם שָׁבוּ לִגְאוּלָה, לִתְחִיָּה
אוֹ עוֹדָם נִדְכָּאִים נִרְדָּפִים?

וּמַה שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַיִם חֶמְדַּת הַיּוֹפִי,
מַה שְׁלוֹם הַכּוֹתֶל הַמַּעֲרָבִי?
הַמְרַגְּשִׁים הֵם אֶבְלֵנוּ עֲלֵיהֶם
וְתִקְוָתֵנוּ זֶה אַלְפֵי שָׁנִים?

וְאַחַי הָעוֹבְדִים הַצַּמֵּאִים לְקַרְקַע
הֲמִלְּאוּ בָּקְשַׁת לִבָּם,
הֲזֹרְעוּ בְּדִמְעָה אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ
שֶׁעָמְדָה שְׁנוֹת אַלְפַּיִם עֲזוּבָה...

הֲנִמְחוּ הַדְּמָעוֹת מֵעֵינֵי הָאֵם
שֶׁבָּנֶיהָ גּוֹרְשׁוּ רָחוֹק?
אֶת לִבָּהּ הַכּוֹאֵב מַרְגִּישִׁים אָנוּ כַּאן
וְגַעֲגוּעִים שׁוֹכְנִים עָמוֹק.

בַּשֵּׂר, אוֹרַח, סוֹד רָזֵי הָרָזִים,
סַפֵּר עַל הַיָּד הָעוֹבֶדֶת,
כִּי בְּדִמְעוֹת שֶׁל שִׂמְחָה מְצַלְצֵל הַשִּׁיר:
עוֹד לֹא נוּתְקָה וְנִמְשֶׁכֶת הַשַּׁרְשֶׁרֶת...

בֵּרַכְתִּי

לְכוּ אִמְרֵי פִי, שְׁלִיחֵי הַקּוֹדֶשׁ,
יַמִּים וּתְהוֹמוֹת קִפְצוּ חִישׁ
וְלִמְכְשׁוֹל בַּדֶּרֶךְ אַל תִּתְּנוּ אֹזֶן,
בְּחַפָּזוֹן רוּצוּ לְמָעוֹן הָאִישׁ
לְכוּ נֶאֱמָנַי וּבָרְכוּ בִּשְׁמִי.

הֵיֵשׁ בְּנֶפֶשׁ חַיָּה לְסַפֵּר בְּהוֹדוֹ,
חֶשְׁיבוּתוֹ וּגְדוּלָתוֹ מָלְאוּ עוֹלָם,
מִשְׁמֵי תְּכֵלֶת גַּם כְּרוּבִים יָחוּשׁוּ
יָרוּצוּ לְהַלֵּל וּלְסַפֵּר בִּכְבוֹדוֹ.

שֶׁמֶשׁ שָׁמַיִם תְּנִי אוֹר לְעֵינָיו,
יִחְיֶה בִּנְעִימוּת וְיַמְשִׁיךְ בְּמִפְעָלוֹ,
מַעֲמָק הַלֵּב מִתְנַשֵּׂאת הַבְּרָכָה לוֹ:
שָׁלוֹם, וּלְכָל בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ
לְמִסּוֹר, חוּשׁוּ עִם אוֹר.

אַבְרָהָם אַבְרָהָם! בַּת קוֹל נִשְׁמְעָה.
בּוֹא הַחוּצָה וְהַבֵּט בַּכּוֹכָבִים
רַבִּים הֵמָּה הֲתוּכַל לְסָפוֹר אוֹתָם?
הֵם הֵם הַמְבַשְּׂרִים טוֹבוֹת לְרַבִּים
מְבִיאִים לְךָ כֹּחַ וּבְרִיאוּת לְשָׁנִים.

אוֹצַר חֶמְדָּתוֹ צוּר יִפְתַּח לוֹ
יָדוֹ הַיְמָנִית בְּבָרָכָה יָשִׁית,
נַחוּמִים וְטוֹבוֹת יָבִיא לְעַמּוֹ
שִׁחְרוּר מִזָּרִים, גְּאוּלָה מִגָּלוּת.

טוֹבוֹת הַבְּרָכוֹת הַמְּלַוּוֹת אֶת הָאִישׁ,
יְהוּדִי הֶעָמֵל לְקִיּוּם עַמּוֹ,
נֹאמַר כֻּלָּנוּ: יִחְיֶה וְיַגְשִׁים
שְׁאִיפוֹתָיו, בְּלִי קְשָׁיִים.

*) אקרוסטיכון: "ליובל החמשים של אברהם אינטשין" מזכיר בתי־ספר "תרבות" בפולין, שביקר בהושץ'.

עִם עִקְבוֹת בּוֹאֵךְ

מוקדש לפתיחת בית־ספר "תרבות"
בהושצ'ה, ודרישת ביה"ס הפולני
"שקולה פּוֹבשכנה" שהיהודים
יבואו ללמוד גם בשבת.

עִם עִקְבוֹת בּוֹאֵךְ רוּחַ חֲדָשָׁה לָבָשָׁה
כָּל מִי שֶׁנִּיצוֹץ טָהוֹר נִשְׁאַר בִּלְבָבוֹ,
כָּל מִי שֶׁסַּכָּנַת עַמּוֹ נָגְעָה לְנִשְׁמָתוֹ,
לִפְסִיעוֹת רַגְלֵיךְ יָשִׁיר בְּקוֹלוֹ.

לֹא חָנָם דַּרְכְּךָ, לֹא לְבַדְּךָ בָּאתָ
עֹז הַשְׁכִּינָה שְׁלָחֵךְ הֲלוֹם,
מַלְאָכֶיו הַטּוֹבִים עָלֶיךָ שָׁמְרוּ
בַּדֶּרֶךְ הַקְּדוֹשָׁה שֶׁל תְּחִית הָעָם.

בְּצִלְךָ הַנָּאֶה, תַּחַת כַּנְפֵי כְּבוֹדְךָ
הַכְנִיסֵנִי אָדוֹן וִיהִי מִקְלָטִי,
זַכֵּנִי לוּ פַּעַם בְּבֵיתְךָ לְמָצוֹא
קֶן לְצָרוֹתַי, סְפוּק מִשְּׁאֲלוֹתַי.

וְאִם אֶפֹּל לָאָרֶץ וְאֶבְךָ לְרַגְלֶיךָ
אַל תְּקִימֵנִי כִּי מַר לִי מַר
כִּי כַּךְ נוֹלַדְתִּי וּבְנַעוּרַי זָקַנְתִּי,
נָבַלְתִּי כַּפְּרָחִים הַנּוֹבְלִים בַּסְּתָיו.

וּלְכָתְלֵי "תַּרְבּוּת", לְחֶמְדַת פְּאֵרֵנוּ,
סוּר אֲדוֹנִי וּבְעֵינֶיךָ תִּרְאֶה
שְׁאֵרִית פְּלֵיטָתֵנוּ, אוֹצַר יְלָדֵינוּ
לוֹמְדִים וְלוֹמְדִים בַּבַּיִת הַנָּאֶה.

מַחֲנֶה כְּרוּבִים קָטַנִּים
עַל דִּגְלוֹ שׁוֹכֵן שָׁם,
שׁוֹמֵר עַל כְּבוֹד עַמּוֹ וְקִיּוּמוֹ.
מַה גָּדוֹל הַכָּאֵב שֶׁלֹּא זָכִיתִי
גַּם אֲנִי לֵיהָנוֹת מִפְּרִיוֹ,
תֶּחֱזַקְנָה יָדַיִם שֶׁהֵנִיחוּ הַיְסוֹד
וְאָמְרוּ הָבָה נִבְנֶה בָּנִין,
כִּי מִי לֹא מֵבִין מַחְשֶׁבֶת הַמַּצְלִיף
הָאוֹמֵר: קַח! וּמַכֶּה בַּיָּד.

רַבִּים הַהוֹלְכִים בְּדְרָכִים עֲקַלְקַלּוֹת,
אֵין יוֹדְעִים עֲדַיִן וְלֹא מְבִינִים
שֶׁקּוֹל הַשּׁוּעָל הַנִּשְׁמָע מֵרָחוֹק
זוֹ סַכָּנָתֵנוּ רַבַּת הַתְּלָאוֹת.

לֹא עֲנִיִּים אָנוּ! יֵשׁ לָנוּ רַב,
פָּנֶיךָ הַמְּאִירִים יוֹלִיכוּנוּ בְּקָרֶב,
שֶׂבַע נִלְחֵם עַד שֶׁנְּנַצֵּחַ
וּבְיָד רָמָה נָקִים אֶת הַמִּזְבֵּחַ.

אָז נָרִים דֶּגֶל מֵעַל לְרֹאשֵׁנוּ,
נָשִׁיב אֱלֶה שֶׁפָּרְשׁוּ מִמַּחֲנֵנוּ
וְנַרְאֶה לְעֵינֵי כֹּל
אֶת הַדֶּרֶךְ הָעוֹלָה קָדִימָה.

עֲלִיָה

עליה וסרטיפיקט / רשיון עליה

פִּתְחוּ שַׁעֲרֵי אַרְצִי וּתְנוּ לִי לְהִכָּנֵס,
תְּנוּ עֲלִיָה וְקַרְקַע לְהִתְבַּסֵּס,
כִּי בְּצֶדֶק בָּאתִי; מוֹלַדְתִּי אֲנִי דּוֹרֵשׁ,
חָלוּץ אֲנִי! בּוֹנֶה, וְגַם אֶכָּנֵס.

אֶת כְּאֵב עַמִּי הִרְגַּשְׁתִּי בְּחָזְקָה,
חֶרְפַּת מוֹלַדְתִּי כְּאַבְתִּי, וּבְדָמָהּ,
עַל כֵּן שָׁבוּעָתִי נָתַתִּי חֶרֶשׁ
לִלְחוֹם עַל כְּבוֹד עַמִּי וּבְמֶרֶץ.

בֵּין הָרְאשׁוֹנִים הָיִיתִי, בְּמִבְחָנִים עָמַדְתִּי,
מָחָר חָדָשׁ אֲנִי בּוֹנֶה, עֲתִיד עַמִּי הֶבַנְתִּי,
רַק פְּנוּ דֶּרֶךְ, תְּנוּ לַעֲבוֹר,
תְּנוּ עֲלִיָה וְסֶרְטִיפִיקָט לַעֲלוֹת.

בְּהַכְשָׁרָה עָבַדְתִּי, בַּקִּבּוּץ הָיִיתִי,
לֶחֶם יָבֵשׁ אָכַלְתִּי וּמַיִם לַחַץ שָׁתִיתִי,
לְחַיּוֹת הִתְרַגַּלְתִּי כְּפוֹעֲלִים וּפוֹעֲלוֹת,
תְּנוּ עֲלִיָה וְסֶרְטִיפִיקָט לַעֲלוֹת.

חַיַּי בַּהַכְשָׁרָה חָלְפוּ עָבְרוּ,
רְשׁוּת לַעֲלוֹת בְּקוּשִׁי נָתְנוּ,
מִי עוֹד מְאוּשָׁר כָּמוֹנִי
שֶׁבְּקֶרוֹב יְהִי בְּאַרְצֵנוּ מְעוֹנִי.

עֲזַבְתִּי בֵּיתִי, אַחַי, הוֹרַי,
דַּרְכִּי הוֹלִיכָה לְאֶרֶץ אֲבוֹתַי,
אֶל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַדְמָתִי וּשְׁאִיפָתִי
אֵלֶיהָ הִתְגַּעְגַּעְתִּי, אֵלֶיהָ בָּאתִי.

חֲדָשִׁים לְאַחַר בּוֹאִי לָאָרֶץ,
לַקִּבּוּץ הַיּוֹשֵׁב עַל אַדְמַת הַלְּאוֹם,
זָכַרְתִּי אֶת אַחַי שֶׁעָזַבְתִּי, הַמְּחַכִּים
בִּנְשִׁמַת אַפָּם לְאֶרֶץ הַיְּהוּדִים.

בְּאוֹר הַבֹּקֶר בְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ
קָמְתִּי לַעֲבוֹדָה, לֶעָבוֹדַת הָרֶפֶת, (רֶפֶת),
זָכַרְתִּי שׁוּב אֶת אַחַי וְאַחְיוֹתַי -
הַפּוֹעֲלִים וְהַפּוֹעֲלוֹת -
הַדּוֹרְשִׁים עֲלִיָה וְסֶרְטִיפִיקָט לַעֲלוֹת.
הֵם יוֹשְׁבִים וּמְחַכִּים חַסְרֵי סַבְלָנוּת
לַגְּאוּלָה שֶׁתַּבוֹא, בְּלַהַט וְהִתְלַהֲבוּת,
אַף בַּמֶּה אֲנַחֵם לִבָּם הַמַּר,
לְפָחוֹת בְּמִכְתָּב, בְּמִלִּים מִסְפָּר:

אַחַי וְאַחְיוֹתַי, חֲלוּצִים יְקָרִים,
הֱזוֹכְרִים אַתֶּם אוֹתִי וְחַיֵּינוּ הַמְּשׁוּתָּפִים,
רַק פְּרוֹזְדוֹר לְטַרְקְלִין זֶה הַקִּבּוּץ בַּגָּלוּת
וַעֲדַיִן לֹא זְכִיתֶם לַעֲלוֹת לְצַמִּיתוּת.

יוֹמָם וָלַיְלָה, בֵּין עָרִים וּכְפָרִים,
נָדַדְתִּי בְּלִי הֶרֶף, וּלְכָל הָעֲבָרִים,
מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּשָׂשׂוֹן וּבְשִׂמְחָה
עַד שֶׁמָּצָאתִי כַּאן בַּיִת, וְגַם מְנוּחָה.

מַה אֶכְתֹּב לָכֶם, חֲלוּצִים יְקָרִים,
כַּמָּה טוֹב כַּאן, לְחַיּוֹת כְּפוֹעֲלִים,
אוֹמְרִים יֵשׁ בָּאָרֶץ הַרְבֵּה עֲבוֹדוֹת
עַל כֵּן חֲסֵרוֹת יָדַיִם עוֹבְדוֹת.

דַּרְכְּכֶם קָשָׁה וּמְכַשׁוֹלִים תִּפְגְּשׁוּ
כִּי לִפְנֵי הָעָם תַּעַבְרוּ בְּעַקְשָׁנוּת,
וְיֵדַע הָעוֹלָם שֶׁהַצֶּדֶק אִתָּנוּ
וְחֲלוּצִים חֲרוּצִים נִמְצָאִים עִמָּנוּ.

עַל כֵּן חֲבֵרַי עֲשׂוּ זֹאת,
מִיַּד עִם קַבָּלַת הַמִּכְתָּב - הָאוֹת,
הִתְרַגְּלוּ לְחַיּוֹת כְּפוֹעֲלִים וּפוֹעֲלוֹת
וְיִתְּנוּ עֲלִיָה וְסֶרְטִיפִיקַט לַעֲלוֹת...

גַּעֲגוּעִים

מִי יִתֵּן וְיָשׁוּבוּ יָמִים
חַיֵּי דְרוֹר תַּחַת שְׁמֵי תְּכֵלֶת,
כִּי תְּקוּפָה שֶׁל צַעַר וְקֹר
בְּעַל כָּרְחָה שׁוּב מִתְפַּשֶּׁטֶת.

עִם שַׁחַר אָז קַמְנוּ
אֶל הַשָּׂדֶה בְּאַהֲבָה
וּבְחָשְׁכַת הָעֶרֶב שַׁבְנוּ
מְלֵאֵי חַיִּים, בְּשִׁירָה.

כְּצִפּוֹר חוֹרֶגֶת מִכְּלוּבָהּ
כֵּן אָנוּ בְּחֻפֶּשׁ צַר,
בְּלִי טֶבַע, בְּלִי הָרִים,
בְּלִי חֹפֶשׁ וּבְלֵב מַר.

וְעַל פָּנַי כְּבָר מְכוּסָה יֶרֶק
שָׁם בַּגַּיְא בֵּין הֶהָרִים,
קוֹל צִפּוֹר עוֹלֶה מִשָּׁם
יַחַד עִם שְׁאוֹן הַ"צוֹפִים". *)

פִּתְאוֹם שָׁקֵט, דְּמָמָה בַּכֹּל,
פִּקּוּדַת "הַקְשֵׁב" נִשְׁמְעָה חָזָק **)
הַפְּקוּדָה אַךְ מֵהַפֶּה יָצְאָה
וּכְבָר מִסְתַּדְּרִים בְּשׁוּרוֹת.

וְלַשּׁוּרוֹת מִתְגַּנְּבִים לְאַט
קַוֵּי שֶׁמֶשׁ לֶהָרִים
וְקוֹל שִׁירָה עוֹלֶה מִשָּׁם:
"אָנוּ עוֹלִים וְשָׁרִים".

וְלִפְרִידָה רִיקוּד סוֹעֵר,
אוֹרְחֵי הַטֶּבַע רוֹקְדִים בְּגִיל.
שָׁלוֹם לָהָר, שָׁלוֹם לַגַּיְא,
שָׁלוֹם לָאֹפֶק וְלַשָּׁמַיִם הַכְּחוּלִים.

אַךְ נָקֵבֵל בְּפָנִים יָפוֹת
תְּקוּפָתֵנוּ הַחֲדָשָׁה,
וּבְחִידּוּשׁ הָעֲבוֹדָה בְּמֶרֶץ
נִמְצָא נְחוּמִים לַיְשָׁנָה.

קן הושצ'ה
כ"ג כסלו תרצ"ה, 1935.

*) צופים - שכבת הצופים בקן השומר הצעיר.
**) הקשב! - פקודת דום. היה מקובל בקן.

שִׁיר הַיּוֹבֵל

מוקדש לקן השומרי
בהושצ'ה

קוּמוּ אַחִים, צְאוּ בְּמָחוֹל,
קוּמוּ כְּאֶחָד וְשִׁירוּ בְּקוֹל,
קוֹלְכֶם יִתְנַשֵּׂא וְיִצַּלְצֵל בְּחָזְקָה
מִצָּפוֹן לְדָרוֹם, מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב.

סִיסְמַת הַהַגְשָׁמָה יָדַעְנוּ לְהָבִיא,
בְּעֵינֵינוּ זָכִינוּ לִרְאוֹת אֶת הַפְּרִי,
בַּנְסִיוֹנוֹת עָמַדְנוּ, יָדַעְנוּ לְהִתְגַּבֵּר,
בְּדֶרֶךְ קוֹצִים לָלֶכֶת וְגַם לְהִזָּהֵר.

שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנִים חָלְפוּ מֵאָז
הִנַּחְנוּ אֶבֶן לְאוֹתוֹ יְסוֹד,
יְסוֹד לְבִנְיָן וִיצִירָה בַּכֹּל
לְמוֹלַדְתֵּנוּ הַמְחַכָּה לָנוּ עַד הַיּוֹם.

בְּתִקְוָה זָרַעְנוּ וּדְמָעוֹת יָרְדוּ
שֶׁלֹּא תִהְיֶה לַשָּׁוְא
עֲבוֹדָתֵנוּ הַקָּשָׁה.
נִתֵּן שֶׁבַח לְיַד הָעוֹבֶדֶת
וְנָשִׁיר אֶת הַשִּׁיר
"עוֹד לֹא נוֹתְקָה הַשַּׁרְשֶׁרֶת".

שַׁרְשֶׁרֶת זָהָב, שַׁרְשֶׁרֶת יְקָרָה,
מִשְׁתִּים עֶשְׂרֵה שְׁנוֹת עָמָל וַעֲבוֹדָה,
שֶׁבַח לְאַחֵינוּ שֶׁהִגְשִׁימוּ יְעָדִים
וּמָצְאוּ פִּתָּרוֹן בְּכָל הַמַּצָּבִים.

חֲבִיבֵי, יְדִידַי, שִׁמְעוּ לַדְּבָרִים
"בְּנֵי מִדְבָּר", "צוֹפִים"
וְגַם אַתֶּם "בּוֹגְרִים" - *)
חִרְתוּ עַל לִבְּכֶם סֶמֶל הַמֶּרֶד וְהַמֶּרֶץ,
סֶמֶל עֲבוֹדָה וְתַרְבּוּת
בָּעֲתִיד בָּאָרֶץ.

זִכְרוּ תַּפְקִידֵינוּ הַגְּדוֹלִים הַיּוֹם,
דַּרְכֵּנוּ הָאֲרוּכָּה הַמָּלְאָה מִכְשׁוֹלִים,
נְבָרֵךְ אֶת עַצְמֵנוּ בְּרוֹב בִּטָּחוֹן,
בְּבִרְכַּת חֵזֶק וֶאֱמֶץ לַתְּנוּעָה
וּלְמַגְשִׁימֵי מִפְעָלָם.

א' חשון תרצ"ה

*) "בני מדבר", "צופים", "בוגרים" היו שלוש שכבות חניכים בקן השומר הצעיר בהושצ'ה.

עֹז

אִסְפוּ עֹז, הַגְבִּירוּ כֹּחַ,
לְפִסְגַת הָהָר אָנוּ נַעְפִּיל,
בְּיָד רָמָה לְכִפַּת שַׁחַק
דֶּגֶל מַחֲנֵנוּ שָׁם נָרִים.

בְּנֵי מֶרֶד אָנוּ, עַם זְקוּף קוֹמָה,
עַם גָּדוֹל עָצוּם וָרַב,
בְּתַרְמִיל-שֶׁכֶם וּמַקֵּל בַּיָּד
הָרִאשׁוֹנִים נֵצֵא לַקְּרָב.

לֹא יוֹשְׁבֵי בַּיִת וְאוֹהֲבֵי כְּרָךְ
יְרִימוּ קוֹל בְּשִׁיר עַלִּיז,
כִּי לָנוּ בְּנֵי אֹהָלִים וּסְכַךְ
נוֹצֵץ אוֹר עָתִיד מַזְהִיר.

לָנוּ שָׂדֶה רְחַב יָדַיִם,
לָנוּ מֶרְחָב הַמַּעֲנִיק אוֹר,
אָנוּ הָעוֹבְדִים בַּעֲמַל כַּפַּיִם,
לָנוּ הַחֹפֶשׁ, הַקַּדְמָה וְהַדְּרוֹר.

י"א כסלו תרצ"ו

בְּשׁוֹרַת חֹרֶף

מָנְעָה הָאֲדָמָה פִּיהָ לְקַלּוֹט הַמַּיִם
שֶׁבְּעַזּוּת זָרְמוּ מַטָּה בִּשְׁלִיחוּת שָׁמַיִם,
עֹרֶף פָּנְתָה בְּסֵרוּב לְבוֹאוֹ
דּוֹרְסָן מַטְרִיד עוֹלָם, גֶּשֶׁם מַחֲרִיב כֹּל.

הִשְׁתּוֹלֵל הַגֶּשֶׁם בַּנַּסְתָּרוֹת
וּבְכָל פִּנָּה נִדְחַת,
כִּי צָרוּ מְגוּרָיו בְּחָבְיוֹת וּבְשַׁחַת
וַיִּתְפַּלֵּשׁ בַּאֲבַק הַכְּבִישׁ
וַיִּשְׁתַּטַּח בַּעֲפַר סְמְטָאוֹת,
לְלֵב הָאֲדָמָה נִדְבַּק -
לְלֵב אוֹיֵב בַּקְרָב...

הָאֲדָמָה אֲכָזְרִית וּמְלֵאַת מֶרִי,
לֹא חָזְרָה בָּהּ מִתֵּת לַדּוֹרְסָן קֶרִי,
וַיִּגְדַּל הַקֶּרֶב בֵּין הַנִּלְחָמִים,
הַמַּיִם עַד צַוָּאר הִגִּיעוּ
הַמַּיִם הָרָעִים.

אָבִיב

נָמַס הַשֶּׁלֶג, הַקֶּרַח הִפְשִׁיר,
יְמֵי קֹר וָסֶבֶל חָלְפוּ עָבְרוּ,
תְּקוּפָה חֲדָשָׁה שֶׁל חֹפֶשׁ וּתְחִיָּה
בִּמְקוֹמָם בָּאָה, אֵלֵינוּ חָזָרָה.

צִפֳּרִים שָׁבוּ מֵאֲרָצוֹת רְחוֹקוֹת
מְזַמְּרוֹת מְסַפְּרוֹת נִפְלָאוֹת לָרֹב;
בַּשָּׂדוֹת, בַּגַּנִּים צִפּוּף הַצִּפֳּרִים,
מְבַשֵּׂר הָאָבִיב בָּא, הִגִּיעַ אוֹר.

הַשֶּׁמֶשׁ שָׂלְחָה קַרְנֶיהָ מִמָּרוֹם,
יְצָאָה מְנַרְתִּיקָהּ וְשִׂסְעָה עָבִים,
כְּזָהָב וְכֶסֶף נוֹצֵץ לָעֵינַיִם
רָקִיעַ טָהוֹר, שָׁמַיִם כְּחוּלִים.

כָּל פֶּרַח, אִילָן, הָאוֹרֶן בַּיַּעַר
מִתְפַּלְלִים בְּלַחַשׁ תְּפִלָּה נְעִימָה:
בָּרוּךְ תִּהְיֶה לָנוּ אָבִיב יָקָר,
זְמַן רַב לְבוֹאֲךָ חִכִּינוּ.

יִשְׂמְחוּ עוֹבְדִים, יָגִילוּ אִכָּרִים,
יֵצְאוּ לַשָּׂדֶה, יָשִׂימוּ שָׁלוֹם
וְדִמְעָה תִּזַּל מֵעֵינָם בְּלֶכְתָּם
בְּשִׁירָה אַחֲרֵי הַמַּחֲרֵשָׁה בַּנִּיר.

גַּם אָנוּ נֵצֵא לַטֶּבַע הַבָּרִיא,
נִפְרֹשׂ אָהֳלֵינוּ לְאֹרֶךְ הַנַּיְא,
לִשְׁלוֹמוֹ נִתְפַּלֵּל, בְּחֵיקוֹ נַרְגִּיעַ,
אֲוִיר צַח נִשְׁאַף בְּלִי דַי.

לְצִפְצוּף הַדְּרוֹרִים נַטֶּה אָזְנֵנוּ,
הַמְּבָרְכִים אֶת הָעוֹבְדִים בְּזֵעַת אַפָּם,
וּבְעֶצֶב שׁוּב נַזְכִּיר לְעַצְמֵנוּ
שֶׁנָּכְרִים אָנוּ כַּאן, עַל אֲדָמָה זָרָה.

רָחוֹק מֵעֵבֶר לַיַּמִּים, יַבָּשׁוֹת וְאִיִּים
עוֹבְדִים שָׁם קָשֶׁה אִכָּרִים עִבְרִים,
חוֹרְשִׁים הַשָּׂדוֹת, זוֹרְעִים וְקוֹצְרִים
וּלְשָׁם כָּל נַפְשֵׁנוּ וְלִבֵּנוּ מִתְגַּעְגְּעִים.

א' אדר ב' תרצ"ה

עד כאן שירי הושע'

בעב והלום

השושביץ, אריה
תרצ"ו.

צילום דף מקור, כתב-יד

עבודה ו"הגנה" בארץ ישראל

בשלישי בספטמבר 1936 הגיעה האניה "פולוניה" מנמל קונסטאנצה לחיפה ועל סיפונה עולים חלוצים מפולין עם דרכונים פולנים וויזות ממשלת פלסטינה א"י בחותמת הכתר הבריטי. בין העולים היה גם כותב שורות אלה במחברת בכתב־יד. קרובי־משפחה את, אחות גיס וכו', ידידים ואפילו סתם יהודים באו לקבל את פני העולים בנמל. ובארץ מאורעות־דמים קשים מאורעות תרצ"ו. המופתי הירושלמי חג' אמין אלחוסייני והועד הערבי העליון הכריזו מלחמת ג'יהאד (מלחמת מצוה) נגד הישוב היהודי והמפעל הציוני. ומתקיפים את הישובים ואת התחבורה היהודית. הממשלה הבריטית לא עושה כמעט כלום לדכא את הטרור הערבי ומונעת נשק־מגן מהישוב היהודי. העולים החדשים רואים לראשונה את הנמל, את חיפה והכרמל, שומעים לראשונה דיבור עברי במשרדי הממשלה בחנויות וברחוב. לראשונה רואים שוטרים יהודים שומרים על הסדר, אמנם לצד שוטרים בריטיים ותחת פיקוד בריטי. אבל הם קודם כל יהודים וחלק מהישוב היהודי. ואוטובוס אחד ויחיד פועל בקו חיפה - יגור נושא שלט עברי של שתי מילים **משק יגור!** בעולים החדשים ובאניות המגיעות רואה כל הישוב את התגבורת הבטחון והעזרה שזורמים להגנת ארץ ישראל והמפעל הציוני.

בקיבוץ המגורים הם בצריפים באוהלים, חדרים קטנים אבל מטופחים בפנים ובחוץ, חדר אוכל בצריף ישן עם שולחנות וספסלי עץ. אבל יש מרחבי שדות תלתן, מעובדים יפה, גן ירק, מטע, רפת, לול, ו"בית חרושת" לעציצים. בוקר בוקר יוצאים החברים לעבודה לשדות עם זוג בהמות ופלטפורמה ואפילו מזכירי הקיבוץ ובעלי התפקידים עובדים קודם כל את היומית שלהם במשק. ואת התפקיד ממלאים על חשבון זמנם הפנוי אחרי העבודה. איפה למדו החברים החלוצים לגדל חיטה, שעורה, תפוחים ושזיפים ולחלוב פרות? אלוהים יודע, אך מעל הכול לחיות בשיתוף, בחברות עמוקה. נראה שהכול מה שחלמנו ורצינו מוצב לעיננו ועדיין קשה להאמין שזאת מציאות ולא חלום. יחד עם השמחה ורוממות הנפש יש מועקה בלב על אלה שנשארו שם בעיירה. כמיהתם ורצונם לבוא הנה להיקלט ולהצטרף לישוב הבונה ארצו לא התאפשר עדיין. ואז נכתב השיר לארצי.

לְאַרְצִי

בְּכָל מְאוֹדִי עָרְגָה נַפְשִׁי לִרְאוֹת פָּנַיִךְ,
כְּצִפּוֹר מֵהַכְּלוּב, אֶת זִיו פְּאֵרֵךְ,
וּבְזֶרֶם כַּבִּיר, בְּסָעָרָה מֵרִגְשׁוֹתַיִךְ
נִסְחַפְתִּי, נִדְחַפְתִּי, לִמְצוֹא דַּרְכֵּךְ.

וְהִנֵּה צוֹעֲדוֹת רַגְלַי עַל אַדְמָתֵךְ הַטְּהוֹרָה,
צוֹעֲדוֹת, פּוֹסְעוֹת, בְּגִיל וְגַם בְּיָגוֹן,
בְּנַחֲישׁוּת נִסְתֵּם פִּי מִלְּהוֹצִיא מִלָּה
אַךְ בְּלִבִּי מֶרֶד, כֹּחַ, רָצוֹן.

מֶרֶד לָעֶבֶר שֶׁנֶּעֱדַרְתִּי מֵהֶיוֹת
בֵּין הָרִאשׁוֹנִים לָצֶקֶת
אֶת אֶבֶן הַפִּנָּה,
מֶרֶד לֵתְמוֹל וּלְשִׁלְשׁוֹם
שֶׁמָּשְׁכוּ לְאָחוֹר וְלֹא קָדִימָה.

וּדְקִירָה חַדָּה שׁוּב דָּקְרָה לְבָבִי
בְּעָמְדִי לְרִאשׁוֹנָה תַּחַת שְׁמֵי הַתְּכוֹל,
אֵין זֹאת, שׁוּב שָׁמְעָה אָזְנִי
שֶׁזּוֹמְמִים וּמְתַנַּכְּלִים לְמִפְעָלְנוּ הַגָּדוֹל.

אַךְ, מֵיד זְדוֹנִית לֹא יִפֶּסַק הַמִּפְעָל,
הַגֵּר לֹא יִכְבֶּה וְהָאוֹר יָאִיר,
אַשְׁרֵךְ אַרְצִי שֶׁתְּחִיָּתֵנוּ בָּאָה מִגּוֹאֵל
שֶׁהוּא דּוֹר צָעִיר.

יגור, נובמבר 1936

קבוצת "מ" - קבוצת "נ"

בארץ היו אז מאורעות דמים קשים - מאורעות תרצ"ו. המופתי הירושלמי חאג' אמין אלחוסייני והועד הערבי העליון הכריזו מלחמת ג'יהאד - מלחמת מצווה על הישוב היהודי והמפעל הציוני. ערבים בנשק התקיפו ביום את התחבורה הצבורית היהודית, ובלילה את הישובים. הממשלה הבריטית ששלטה בארץ לא עשתה כמעט כלום לדכא את הטרור הערבי. וה"הגנה" הכפילה שורותיה, הרחיבה והעמיקה את האימונים כדי להגן על הישוב. כמעט כל קיבוץ בהתישבות שימש שדה-אימונים לחברי ה"הגנה". יגור כקיבוץ גדול שימש בסיס חזק לאימונים ולמצבורי נשק של ה"הגנה" (זוכרים את השבת השחורה) על לוח המודעות הופיעו מידי פעם מודעות-קוד איפה מתאמנים. פעם קראתי על לוח המודעות ידיעה בזו הלשון: "קבוצת "מ" עולה על הגג בשעה הידועה" על ידי עמד בחור גבוה, יפה, גם כן הסתכל על לוח המודעות. שאלתי אותו! מה זה קבוצת "מ" הוא ענה קבוצת מוכן מתכנסת ונעלם. אחרי שבוע שוב קראתי על לוח המודעות "קבוצת "נ" במקום המיועד על הגג", הבחור שוב "במקרה" עמד על ידי, שאלתיו מה זה קבוצת "נ" והוא ענה לי קבוצת היכון.

גם אתה רוצה לעלות על הגג? שאל אותי.

עניתי בסקרנות כן.

ובכן תעלה ביום זה וזה בשעה זו וזו והלך. אז הבנתי שזה ענין בטחוני. אישית הכרתי את הבחור, כי בסדור העבודה הופיע כחבר קבוצת בנין וכעובד פרדס למרות שהייתי נער, גם אני עבדתי ביגור בבנין, ובפרדס אבל את החבר הזה ראיתי מעט מאוד בעבודה. בדיעבד נודע לי ששמו היה מ. בנארי והוא אחד המפקדים החשובים ב"הגנה" ואין פלא שזמן רב לא היה במשק, "הסתובב" בארץ ובחוץ לארץ.

כשעליתי על גג חדר האוכל הוא כבר חיכה לי, היינו רק שנינו ואמר: חנינא אני מציע לך ללמוד איתות. שמעת על איתות?

עניתי, לא צריך לשמוע, איתות רואים, בלילה אנו מדברים עם קיבוץ שער העמקים, ועם ישובים אחרים באיתות.

בנארי: אתה מסכים ללמוד איתות? תן לי פנס ואראה לך עניתי.

הוא נתן לי פנס יד קטן, תן לי פנס גדול, אמרתי

בנארי נתן לי פנס-יד יותר גדול. ושוב אמרתי: לא! תן לי את הפנס הגדול שבקופסה הגדולה השחורה. (הכוונה היתה לפנס "לוקס") הוא השתומם קצת והגיש לי את הפנס הגדול שעמד בפינה. איתות ידעתי קצת מהקן, התחלתי לאותת א-נקודה קו, ב-קו ושלוש נקודות, ג-קו קו נקודה וכו' בנארי היה מרוצה קבלתי שניים שלושה שעורים הייתי אחד מן המנין, ושולבתי בתורנות לאיתות על הגג. מובן שאז טרם ידעתי שיבוא יום, אלמד פעם מורס רציני, אשדר במכשירי קשר אצפין ואפענח מברקים, ואוסיף לא"ב העברי את האותיות Z, Y, X, F כדי שהמשטרה והצבא הבריטי לא יחשדו שזה שידור של "ההגנה". במשך הזמן התאמנתי גם בנשק אחר, רובים, אקדחים, זריקת רימונים וכו'. מאז ידעתי ושמחתי שאני חבר ב"הגנה" לכל דבר.

אחרי שצברתי וותק אמר לי מפקדי. חנינא, אני אתן לך קבוצה, ואתה תאמן אותה באיתות. הייתי מרוצה מאוד. על גג חדר האוכל באה אלי קבוצה גדולה, חלק מהם היו מבית הספר "טיץ" - חברת נוער שנקלטה ביגור, וחלק שני היה מבית הספר המחוזי שהיה ביגור, מיקום בית הספר היה בניני "לגין" של היום.

נוער זה בא מהסביבה וחלק מהם הכרתי בקן השומר הצעיר בחיפה. במשך הזמן עלו ליגור עוד נערים ונערות מבני גילי, מפולין וכל זה הוביל להקמת קן השומר הצעיר ביגור.

מידי פעם הייתי מביא להם אינפורמציות מהתנועה בחיפה שם הייתי חבר. בועידה הראשונה של התנועה שהתקיימה בחיפה היה לקן יגור ציר. מדריך-שליח משער העמקים בשם זוניה חייט היום גורן הדריך בקן. מטעמים מובנים עזבתי את יגור ונשלחתי על ידי ההנהגה הראשית לייסד קן ברעננה (בסיוע קיבוץ מצפה השרון - היום רמת השופט). ומשם להגשמה לפתח תקוה ושריד, ולנחלת יהודה בראשון לציון. עזיבת יגור היתה מלווה באי נעימות ואפילו מרירות, אבל תמיד גם בהערכה ובידיעה ששם מחנכים נוער לעבודה ול"הגנה".

חלוצים וחלוצות ביגור

במשמרת

הרקע לכתיבת השיר

בית הקרן הקימת בית בודד מבוצר דרומית מבית דגן, (בעבר דג'ן) בחצר הבית היו באר ומשאבה ששימשו "סליק" לנשק של ה"הגנה" ושל קיבוץ ארץ ישראלי ו'. מנחלת יהודה - ראשון לציון. מסביב לחצר היתה חומת אבן דמוית מבצר, וסביבו 900 דונם קרקע ראויה לעיבוד.
קרן קימת קנתה את הבית הבאר והשטח מאפנדי ערבי, ומסרה אותם לקיבוץ ו' לפקדון עד צאתו להתישבות קבע. הבית החומה וסליק הנשק שימשו עמדת בטחון קדמית על צומת תחבורה חשוב ראשון לציון, אזור, תל־אביב וישובים יהודיים נוספים.

קיבוץ ארץ ישראל ו' הקיבוץ השישי לתנועת השומר הצעיר בישראל, הגיע לראשון לציון בשנת 1942 והתיישב בפאתי ראשון לציון ב"נחלת יהודה". על שם יהודה לייב - פינסקר, רופא, סופר, מחבר "אוטואמנציפציה" ומנהיג תנועת "חיבת ציון".
שש שנים ישב הקיבוץ בראשון לציון והיה פעיל מאוד בצבור הפועלים, ב"הגנה" וב"פלמ"ח".
כיום הקיבוץ הוא ישוב פורח ומשגשג בגליל התחתון דרומית מזרחית לכפר "קיש" מול התבור ושמו "עין דור".

ראשון לציון

ראשון לציון נוסדה כמושבה בשנת 1882 על ידי עולים "חובבי ציון" ובילויים.
בי"ל ר"ת "בית יעקב לכו ונלכה" אחרי פרעות קשות ביהודי רוסיה קמו והלכו, לאן? כמובן לארץ ישראל ויסדו את ראשון לציון, המושבה השניה אחרי פתח-תקוה. כלכלה: חקלאות ותעשיה, תחילה מטעי שקדים, וכרמים, ואחרי כן פרדסים גני ירק, סלילת כבישים, היקב המפורסם, לייצור יינות, "נמר" ייצור גפרורים, "בירה" "נשר" "אוקבה" "גביש" "סיליקט" בנין, "תרזה" ועוד.

משנת 1906 זרמו לראשון לציון גלי עליה רבים של חלוצים־פועלים וביניהם מנהיגי המדינה דוד בן־גוריון, לוי אשכול ועוד, עבדו בכל מיני עבודות ובנו את עיר העתיד.
בשנת 1950 מנתה ראשון לציון שמונה עשר אלף תושבים ומדינת ישראל העניקה לה **מעמד עיר**.
כיום מונה העיר עשרים ושישה אלף תושבים, קולטת עליה, עיר גדולה ומפותחת בתחום המסחר, התקשורת, התחבורה, החינוך והתרבות ספורט וכדומה.
בכל התקופות כל התושבים והקיבוצים היטו שכם יחד לבנות את העיר ולהגן עליה.

חיפוש הנשק, המאסר והמשפט
* בשעת לילה מאוחרת סמוך לעלות השחר הקיף כח משטרה בריטי - יחידה מובחרת עם שישה משורינים ועשרות שוטרים את הנקודה - בית הקרן הקימת על ידי בית דגן. הייתי בשמירה בשטח, קפצתי ממקומי עם אקדח שלוף וראיתי שאני מוקף באנשים חמושים עם תת מקלעים. הם קראו באנגלית להרים ידים ולזרוק את הנשק. השוטרים נראו מתוחים והתנהגו בצורה ברוטאלית ביותר. בליווי משמר כבד הובילו אותי לחצר ושם מצאתי את חבר קבוצי דוד אפשטיין שגם הוא היה בשמירה בחצר, גם אותו תפסו עם נשק "בלתי לגלי" אקדח. השוטרים ערכו חיפוש בבית, פירקו את הרצפה וחפשו מצבורי נשק וחמרי חבלה. עם בוקר התנדב שוטר ג'ינג'י ממוצא אירי לרדת לבאר, הוא השתלשל בחבל למטה, פירק את הבלוקים ומצא את הסליק שלנו שכלל רימונים ואקדוחים.

שתי חברות הקיבוץ, דוד אפשטיין ואני היינו עצורים, מוקפים עשרות שוטרים חמושים, חבר קיבוץ שעבד בסביבה עם טרקטור ראה מה שמתרחש הוא רץ לראשון לציון והודיע למפקדת ה"הגנה". תוך זמן קצר נכנסו לפעולה האחים רובשקין מישקה ושמואל (היום אלוף מילואים שמואל אייל) ובעיקבותיהם באו מחלקות פלמ"ח מגבעת ברנר וחולדה, ומאות אנשים מראשון לציון, נחלת יהודה וחברי קבוצים. השוטרים הבריטיים הסתכלו תחילה בביטול על האנשים החמושים במקלות, אך

להגיע לשם לא היה פשוט, בכבישים המשטרה הציבה מחסומים, בכבישים חפשו אותנו במכוניות ואוטובוסים. הגענו להזורע ברגל בדרך לא דרך. שם הכירו אותנו והסתלקנו לקיבוץ אחר. כל אותו זמן טיפל בנו איש אחד מהקיבוץ שעמד בקשר עם ה"הגנה" יהודה וולך היום אלוף במלואים ופרופסור להיסטוריה צבאית.

כאשר ראו המונים נוספים זורמים לשטח מתל־אביב וממקומות אחרים הם נעשו עצבנים, הציבו מקלעים על הגג, חלק נכנס למשורין שאנו העצורים היינו בתוכו, התניע את המכונות כדי להסתלק אתנו לבית המעצר. כאן חיכתה להם הפתעה, גוש צפוף של אנשים הקיף את המשורינים ומתחת לגלגלים של המשורין שאנו היינו שכבו חברות הקיבוץ ואחת בהריון.

בינתיים הצלחנו לחמוק מן המשורין, החלפנו בגדים והסתלקנו מן המקום. שלושה שבועות היינו בחזקת "פושעים נמלטים". לילה ראשון הסתתרנו בפרדסים וקבלנו הוראה ממפקד הנפה שמואל אייל־רובשקין לבחור אחד הקיבוצים כמקלט לפי רצוננו. בחרנו בקיבוץ הזורע שבצפון.

באחד הימים קבלנו הזמנה־הוראה מהמפקד הארצי של ההגנה לבקר בביתו בתל־אביב. בלב כבד הסכמנו לפגישה, חששנו אולי יגלו אותנו בדרך כל שהיא יחד עם זאת היינו נרגשים להיפגש עם מפקד ה"הגנה" שבדרך כלל לא הופיע בצבור מטעמים מובנים ושהיה אגדה בחייו. הגענו לביתו בתל־אביב, בית צנוע למדי, נתקבלנו בחמימות על־ידי עורך דין (ש) שוחט שהיה משפטן של ה"הגנה". אכלנו ושתינו קפה, לחדר נכנס גם המפקד הארצי של ה"הגנה" אדם כבן חמישים, קומה ממוצעת, עינים מחייכות ופנים סלביים במקצת שהפיקו שקט וטוב לב. הסבירו לנו שמפקד הבולשת הבריטית הסי־אי־די פנה ל"הגנה" לחסל את הסכסוך לדבריו הלא־נעים והם מודים בטעותם... הם מציעים שנתיצב במשרד הבולשת ולא יקרה לנו דבר רע, נחתום על מסמך וישחררו אותנו. ניסינו להתנגד להצעה זו, אבל השתדלו לשכנע אותנו וקבלנו את הדין. הגענו למפקדה הראשית של הבולשת, הבנין מבוצר מוקף משמר כבד. קולונל בריטי קבל אותנו בחמימות ובלחיצת ידים. אמר: אינכם מתארים לכם איזה בעיות עשיתם לנו, טוב שזה נגמר ככה, וחייך. כבדו אותנו בסיגריות וקפה, והאוירה היתה לבבית. כאשר כבר היינו נינוחים נכנס אחד הקצינים וביקש להלוות אליו. הוא הוביל אותנו למרתף והתחילה חקירה. לחוקרים הצטרפו חוקרים נוספים, הפרידו ביני לבין חברי דוד אפשטיין. החזות הג'נטלמנית של החוקרים נהפכה מהר מאיימת וברוטאלית. ולשווא ניסינו להסביר שהסגרנו את עצמנו מרצוננו החופשי. הבינונו שמתחת למסווה של ג'נטלמניות מסתתרת דמות מרושעת ואכזרית. הודענו שבלי עורך דין לא נדבר, והם לא הצליחו להוציא מפינו דבר למרות מאמציהם. שמו לנו אזיקים והובילו אותנו לבית הסוהר ביפו. כעבור ימים אחדים שוב שמו לנו אזיקים על הידים, ושרשרות על הרגליים והעבירו אותנו לבית הסוהר המרכזי בירושלים.

בבית סוהר זה פגשנו רבים מן העולם התחתון. גנבים, רוצחים, אנסים וכו' וכל אחד נהפך למתוסכל וסובל מחוסר מוצא. שלושה חודשים ישבנו בבית סוהר זה וחיכינו למשפט. המשפט התקיים בשכונה טלביה - היה זה משפט צבאי וידענו שבמשפט צבאי בריטי אין ערך לעובדות ופסק הדין מוכן מראש, אבל הם עשו "הצגה" מושלמת. ולכן החלטנו להוקיע את הצביעות והשפלות של האנגלים. המשפט נמשך שלושה ימים, הופיעו עדים רבים אבל העד המרכזי היה לא אחר מאשר מפקד ה"הגנה" הארצי אליהו גולומב בכבודו ובעצמו, לא הסתיר את זהותו. והוא נחקר ארוכות ומשך את תשומת הלב של כל הנוכחים. בקהל היו קרובי משפחה של הנאשמים, חברי הקיבוץ וקהל רב.

פסק הדין - שבע שנות מאסר!

כאשר שמענו את פסק הדין פרצנו בצחוק, אבל הקהל הוכה בהלם, ועשה רושם קשה בישוב. בראשון לציון ובפתח תקוה היו עצרות עם.

הועד הלאומי של הישוב התכנס לישיבת חרום. אחרי כן ידענו שמעתה והלאה אנו מתחילים בחיים אפורים וקודרים בין חומות האבן בבית הסוהר.

בליל שמירה באותו בין קרן קימת על יד הבאר - הסליק בשליחות הקיבוץ וה"הגנה" ובמדי נוטר של ממשלת פלסטינה א"י נכתב השיר "במשמרת".

* מקור: זכרונות דוד סלומון קיבוץ ארץ ישראלי ו' ראשון לציון - עין דור

בַּמִּשְׁמֶרֶת

הַס הַלַּיִל רַב הַשֶּׁקֶט,
דֹּם אֶעֱמֹד, אַקְשִׁיבָה;
לְחוֹמַת מָגֵן אַצְמִיד הַקֶּשֶׁת,
אֶפְנֶה, אֶצְפֶּה קָדִימָה.

רוּחַ קַל צוֹנֵן, מְהִיר,
פַּס בַּלָּאט מַשָּׁטֶט,
רַק רָז קָטָן לִי הִשְׁאִיר
וְכֻלִּי רֶטֶט.

לֹא אֵדַע לְאָן - מַדּוּעַ
מַשְׁאַת לִבִּי עוֹרֶגֶת,
הֵן כֹּה שָׁקֵט הַיְקוּם, צָנוּעַ,
אַךְ נַפְשִׁי סוֹאֶנֶת.

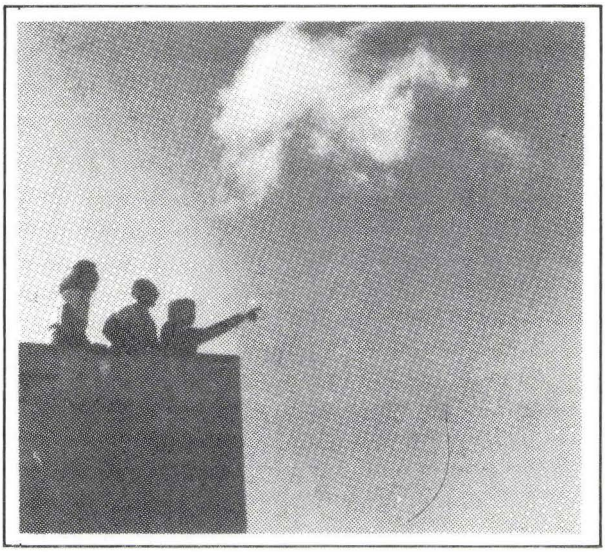
מְשַׂחֵק רָם נוֹצֵץ כּוֹכָב,
רוֹמֵז קוֹרֵץ כְּפָלָא
אוּלַי אֵלָיו לִבִּי נִכְסָף
אוּלַי לְבֵית הַכְּלָא?

לְתָא אָפֵל נָעוּל וְצַר
לְאָח וְרֵעַ שְׁנַיִם,
שׁוֹחֲרֵי עָמַל, דְּרוֹר מְצָר,
שֶׁמֶשׁ, אוֹר עֵינַיִם.

יַחְדָּיו יָצְאוּ לִכְבוֹשׁ שְׁמָמָה
עֵת הוּשְׁמַד עַמֵּנוּ,
בַּיּוֹם - לָעָם בָּנוּ חוֹמָה,
בַּלַּיִל - עַל הַחוֹמָה הֻגְנוּ.

כַּךְ חוּשְׁלָה טַבַּעַת פֶּלֶד
אַף בְּלַיִל קוֹדֵר,
פֹּה תָּשִׁיר גַּם אֵם לְיֶלֶד
כֵּיצַד עַם אַרְצוֹ יוֹצֵר.

שְׁאוּ בְּרָכָה כּוֹכְבֵי נְגוֹהוֹת,
שְׁאִי אֶרֶץ נִדַּחַת,
לְמַגִּינֵי מִגְדָּל וּלְשׁוֹמְרֵי חוֹמוֹת
לִשְׁנֵיהֶם גַּם יַחַד.

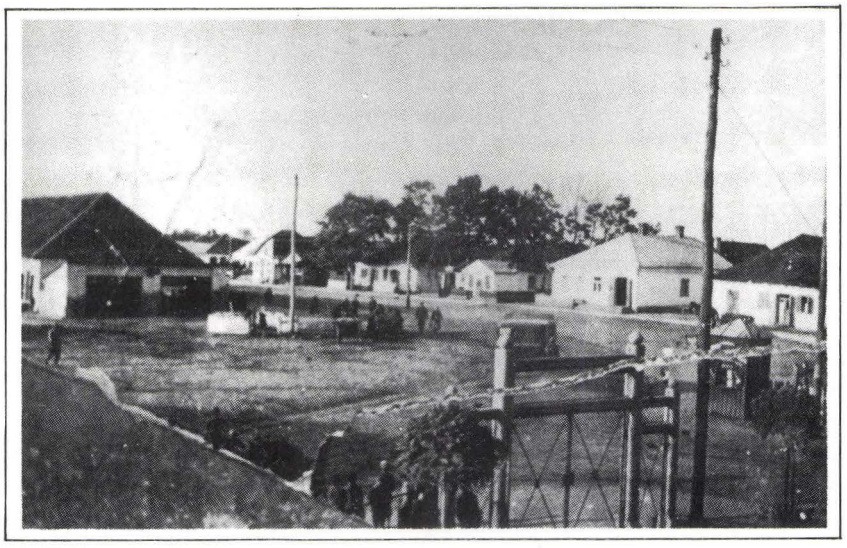
שורשים
משפחה שכזאת

שם אמי היה שושנה, ביידיש רייזל, אבל סבא וסבתא קראו לה בשם חיבה רייזה'לה. לסבתא שלי קראו חנצ'ה (חנה), ולסבא אברהם. לאבי קראו דוד.
שם המשפחה של הורי היה ברוסית גוֹפטר. (כי ברוסית אין H) בפולנית אוֹפטר, אחי בתל־אביב קרא לעצמו עד מלחמת ששת הימים אֶפטר ואחרי המלחמה אביתר על שם המשפחה של בנו ינקה'לה אביתר, שנפל בקרב על כיבוש ג'נין. במלחמת השיחרור עת הייתי חייל בצה"ל החלפתי את שם־משפחתי ל-תדיר שהוא תרגום מילולי לאֶפטר. הסיבה - ראש הממשלה ושר הבטחון בן גוריון המליץ לכל אזרחי ישראל להחליף את שמותיהם לעברית.

"ויהיה שמך בישראל שם עברי", זה היה תהליך טבעי ממורשת הגולה ותקומת מדינת ישראל. מעולם לא ראיתי ולא שמעתי את סבא וסבתא. הורי תמיד היו עסוקים בענייני פרנסה, התיתמתי בגיל שתים-עשרה ולא הספקתי לשמוע מפיהם דבר על הסבים והסבתות. רק אחרי מלחמת העולם השניה והשואה, בעקבות חיפושים ומציאת משפחתנו הנהדרת חנה ולואיס-לייב רוזנבאום והרמן רוזנבאום ומשפחתו, אמא ובן, ומשפחת צ'אק רותי בארצות הברית, ושיחזור המפה המשפחתית "אילן ושרשים" נודעו לי שמות סבא וסבתא ופרטים מעטים נוספים.
אימות לזה מצאתי בערוב ימיו אל אחי זאב-וואָלע. "דע, חנינא" הוא אמר: "יש לי שני שמות: זאב וגם אברהם, ע"ש שני הסבים מצד אמא ואבא והוא הוסיף: אתה הכרת את המצב הכלכלי הקשה במשפחה, אבל היו גם שנים טובות ושום דבר לא חסר בבית. סימוכין לדבריו מצאתי על המצבה שלו, שם היה כתוב: פ.נ. זאב אברהם וכו'. כך היה נהוג פעם להנציח את שושלת המשפחה לפי שמות הנפטרים.
אמי היתה אישה גבוהה, שקטה וצנועה. מאמציה כוונו תמיד לעזור לאבי. לכלכל ולקיים את ילדיה בכבוד, (לדבריה "אפרוחיה") ולחנכם, בלי מליצות, לתורה, לעבודה ולמעשים טובים.

ב"חדר"

עוד שמור בזכרוני איך בגיל שש אמי רחצה וסרקה אותי, הלבישה בבגדים חדשים, אחזה בידי והובילתני ל"חדר" של רבי מאיר טבצ'ניק ואמרה לו בגאוה: רבי, נא ללמד את בני תורה.
איש טוב היה רבי מאיר, שקדן, מבוקר עד ערב היה יושב עם תלמידיו ומלמדם אלף בית, חומש, רש"י וכו'. השיטה היתה, הוא אמר בקול רם "אלף" וכל הכיתה צעקה אחריו "אלף" הוא אמר "בית" וכל הכיתה צעקה "בית". ב"חדר" למדו רק בנים, הנושאים היו לפי גיל ורמת השכלתם של התלמידים.
חדר הלימודים בביתו היה בצורת מלבן, באמצע עמד שולחן עץ, משני הצדדים ספסלים פשוטים, ובראש השולחן עמד כסא טוב עליו ישב רבי מאיר והרביץ תורה לילדי ישראל. "הנשק הסודי" שלו היה סרגל ארוך (א גרויסע ווירע) שהיה תמיד מונח במרכז השולחן. גבוה היה רבי מאיר, חזק, חסון ורחב-כתפים, עם כיפה שחורה רחבה על הראש. וכמובן זקן יפה. כמה שנים טובות שירת גם בצבא הצאר-המלך הרוסי. ב"חדר" שלט ביד חזקה, אך גם התלמידים על אף היותם קטנים וחלשים, לא ישבו בשקט ובשלווה. חלק באופן קבוע נהגו להפריע בלימודים וחלק אהב להרביץ אחד לשני ברגלים מתחת לשולחן. הרבי שהרגיש בדבר הפעיל מיד את "נשק" הסרגל הארוך. לא תמיד ידע הרבי מי התחיל ומי אשם, וכדי לשמור על שויון העניק את מתנת הסרגל כמעט לכל התלמידים שווה בשווה.
מרוב לימודים ומרוב שעות־ישיבה היה נוהג לעמוד מידי פעם, וכסא הכבוד על ידו. בבית הסתובב ילד קטן, זאטוט, פעם הילד הזיז את הכיסא מבלי שהרבי ירגיש, הרבי התעייף וניסה לשבת. ניסה וניסה עד שנפל על הרצפה והשתטח לכל אורך ה"חדר". פחדנו לצחוק בקול רם, צחקנו בשקט, ולמען הדיוק ההיסטורי חלק מאתנו היה אפילו שבע-רצון. כאשר גדלנו והתקדמנו, התחלנו ללמוד חומש וסיפורי המקרא. השיטה שוב היתה לקרוא בקול רם ובמנגינה מיוחדת, הרבי היה אומר בעברית וביידיש: ויאמר - האט געזאגט, ד'-גאט, לבני ישראל-צו די יידען, אזוי. וכולם ביחד חוזרים אחריו... כך נמשכו הלימודים. תלמידים שהיו זקוקים לטיפול מיוחד היה מושיב קרוב אליו, ומוליך את המחווה (טייטל) הגדול על כל מלה ומלה. אמא נהגה לסור לרבי ולהתעניין אם נקלטתי יפה? ואם אני יושב בשקט ולומד? כאשר קיבלה תשובה חיובית היתה מאושרת. כעבור זמן אמא רשמה אותי גם לבית-הספר הממלכתי הפולני "שקולה פובשֶכנה" גם על זה שמחה מאוד, אבל כאן היתה "אופרה" אחרת.

העיירה הושץ'-גושץ'

אהבה ישירה פשוטה וכנה

בדיעבד נודע לי שאבא ואמא נישאו מאהבה ישירה, פשוטה וכנה. זמן רב חיזר כנראה אבא אחרי אמא ולבסוף באו בברית נשואין שלא בדרך המקובלת באותם הימים, כאשר הרבי או ה"שדכן" ה"מומחה" בוחר חתן לכלה, והכלה חייבת לאמר כן! ולברך על המוגמר. וחוץ מזה הכלה היתה חייבת לתת "נדוניה" ולא תמיד זה היה בהישג ידה. גם הרב וגם השדכן לא עבדו חינם וצריכים היו לחפש מטמון כדי לממן את הכל. מעולם לא ידעתי את השורשים של אמא, לא פעם שמעתי שמוצאה מצ'אד. היכן היא צ'אד? מה מצבה הגאוגרפי, הכלכלי והפוליטי? מי האוכלוסיה, ומה היה אז מצב היהודים? כיצד אמא הגיעה לשם? לא יודעים. אבל ידוע לנו היום מהאנציקלופדיה למדעי החברה כרך ד' דף 895, שצ'אד היא רפובליקה באפריקה המשוונית הצרפתית לשעבר, גובלת בצפון עם לוב, במזרח עם סודן, בדרום עם הקהילה המרכז-אפריקנית, ובמערב עם קמרון, ניגריה, וניז'יר. שטחה כ-1,284 אלף ק"מ מרובע. אוכלוסיה למעלה משלושה מליון נפשות, דוברת ערבית וצרפתית, וחיה בעיקר מחקלאות, מגדלת חיטה, אורז, כותנה, בוטנים וכו'. אין ההיסטוריה מספרת על קהילה יהודית שם. לכן איפה היא צ'אד האחרת? וכיצד אמא ואבא הכירו ונפגשו דווקא באוסטרוג הרוסית-פולנית. (לא טעות, הסבים וההורים גרו תחילה באוסטרוג) ושם התאהבו, אין תשובה מוסמכת.

אך כידוע לאהבה אין גבולות ואין סייגים. ולכל אהבה יש חוקיות וסימניה היא. יש אהבה זמנית ויש קבועה, יש אהבה ממבט ראשון ויש ממבט שלישי, יש אהבה שמפתחת ציפיות ומסתיימת באכזבות, ויש אהבה שמתחילה באכזבות ומסתיימת בנשואין ובחיי אושר, וכזאת היתה אהבת הורינו. אמא ידעה להעריך את אהבתו והתנהגותו של אבא והחזירה לו אהבה מלוא חופניים. התחילו לבוא הילדים, שמונה במספר וכולם הרגישו אהבה ודאגת הורים, ומשפחה חמה מהי.

השירים ששרה אמא

אומרים, השירה מבטאת את התקופה ואת החברה, את הדמיון ואת המציאות. בכל מקום ובכל הדורות אנשים שרו שירים. כך היום, וכך גם אז. אמא ידעה לשיר, אהבה לשיר, ולפעמים שרה בקול רם.

גם אז היו שירי חול ושירי קודש, שירי שמחה ושירי תוגה, שירי דמע ושירי צחוק, שירי אהבה ושירי אכזבה. אמא שרה שירי ביאליק וטשרניחובסקי, י. מנגר וש. מלצר, ובעיקר אהבה את שירי גֶבִּירְטִיג. ספק אם לאמא היתה הזדמנות ואפשרות להכיר את הביוגרפיה של המשורר הדגול מרדכי גבירטיג, הנגר מקרקוב, שביטא בצורה כה מוחשית ומוצלחת את ההווי וחיי היהודים בגולה, וכתב בשנת 1938, לפני השואה האיומה את השיר המפורסם "העיירה בוערת" (די שטעטל ברענט). לצער כולנו גבירטיג נורה למוות ע"י הנאצים הגרמנים בשנת 1942 בדרך למחנה ההשמדה.

אמא שרה את מוטֶ'לה, האבן מיר א ניגנדל, די גרינע קוזינע, וכו'... לזכרה הנה כמה משיריה.

האבען מיר אניגנדל

מילים: נחום שטרנהיים
לחן עממי, תוים אורי קלוגמן.

האבען מיר אניגנדל
מיט נחת און מיט פריידן
זינגן מיר עס אלע זמירות
מיר זינגען אזוי שיין
דאס האט אונז געזונגען
די באבע מיט דעם זיידען
וועז זיי זענען
קינדרלאך געווען

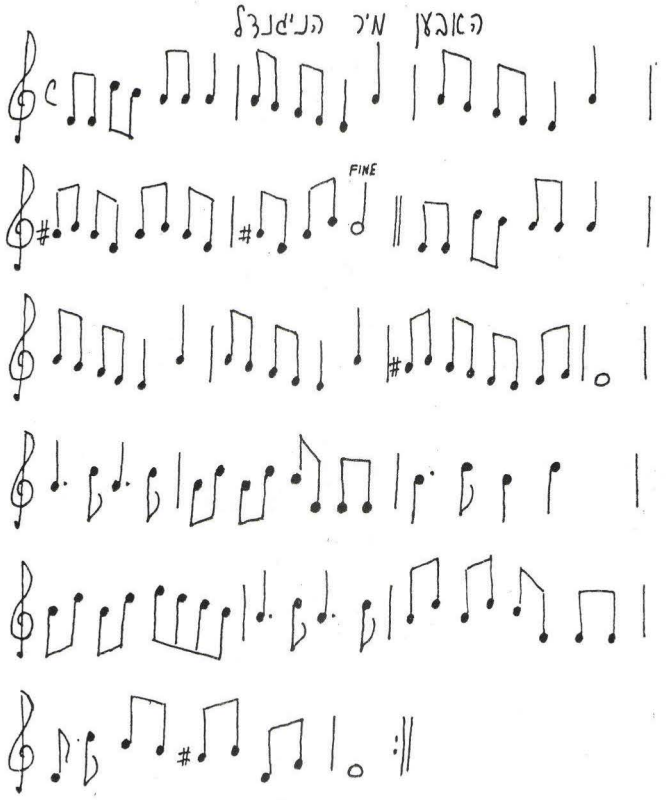
פזמון:
אט אזוי אט אזוי דער ניגן
קלינגט שוין ווידער
אט אזוי אט אזוי
זינגט איהם ווידער קינדער
אזא פרייליכס אזא פרייליכס
לאמיר אלע גייען...

הִנֵּה לָנוּ נְגוֹן יֵשׁ

הנה לָנו נגון יש,
אֵל נָא נַבִּישנו
בו נָשִׁירָה, בו נַזכִּירָה
הַיָּמִים עָברו;
כי אותו עוד שָׂרו
אַחינו אַחיותינו
עת גַּם הם עוד יְלָדים הָיו.

הנה כָּכָה זהו הנגון של נַחַת
וּבְעֶלֶז, ובעלז חולוּ יַחַד;
הנה כָּכָה, זהו הנגון של נַחַת
וּבְעֶלֶז בואו ונצא.

הנה לנו נגון יש,
יש בו שמחָה רַבָּה
בּוֹ נָשִׁירָה, בּוֹ נַזכִּירָה
הַיָּמִים עָברוּ;
כי אותו עוד שָׂרו
גַּם סַבתָא וגַם סַבָּא
עת גם הם עוד תינוקות הָיוּ.

די גרינע קוזינע
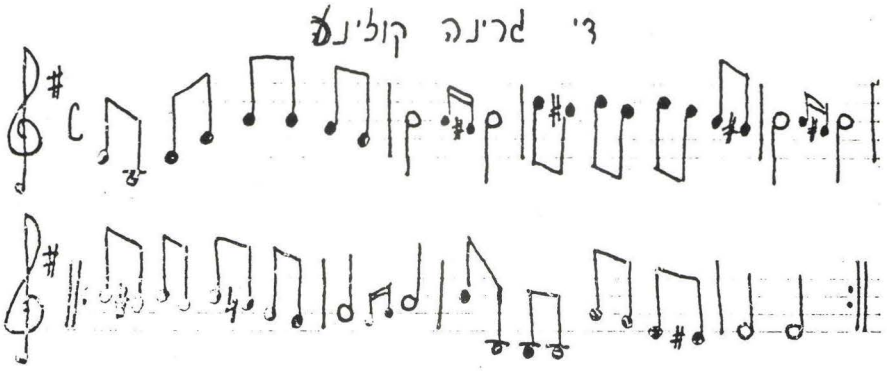
צו מיר איז געקומען א קוזינע
שיין וויא גָאלד איז זי געווען די גרינע,
בעקאלאך וויא רויטע פאמעראנצען,
פיסאלאך זיי הייבען זיך צום טאנצען

נישט געגאנגען איז זי נאר געשפרינגען,
נישט געוועדט האט זי, נאר געזינגען
לעבעדיק און פריילעך יעדער מינע
אט אזוי איז געווען מיין קוזינע

און אזוי איז אריבער צענער יאהרען
פון מיין קוזינע איז א תל געווארען
יינגען האט זי זיך וואכען לאנג געקליבען
ביז פון איהר איז גארנישט געבליבען

היינט אז איך באגעגען מיין קוזינע
פרעג איך איהר: וואס מאכסטו עפעס גרינע?
ענטפערט זי מיר מיט אשווערע מינע
פארברענט זאל ווערן קאלומבוסעס מדינע!!

מילים: אלמוני

חנה'לע און נחומל'ה

חנה'לה מיין לעבען חנה'לה דו מיינס
איך וויל דאס רעטעניש זאלסט מיר געבען צו פארשטיין
איך וויל דאס רעטעניש זאלסט מיר געבען צו פארשטיין
וועז דו קומסט מיר אויפען זינען
מעגן רוישען די מאשינען
מעג דאס פידעל-אייזען ווערען קאלט
איך האב ליעב דיר און געבען
שעהן לאנגע פון דיר צו קלערן
איך זע פאר מיר
דיין שיינע ליב געשטאלט (פעמים)

נחומ'ל מיין לעבען, נחומ'ל דו מיינס
איך וועל באלד דיר געבען די רעטעניש צו פארשטיין
איך וועל באלד דיר געבען די רעטעניש צו פארשטיין.
די דארפסט פארבייד, די דארפסט מיר געבען
אויך מיר נייען און אויך מיר קליידען
דאס וועט נישט זיין אפלאן פאר מיר,
אידוועל פארנעמען, איך האב אין זינען
וועסט נישט קענען ברויט פערדינען
און איך וועל הונגערן ביי דיר (פעמיים)
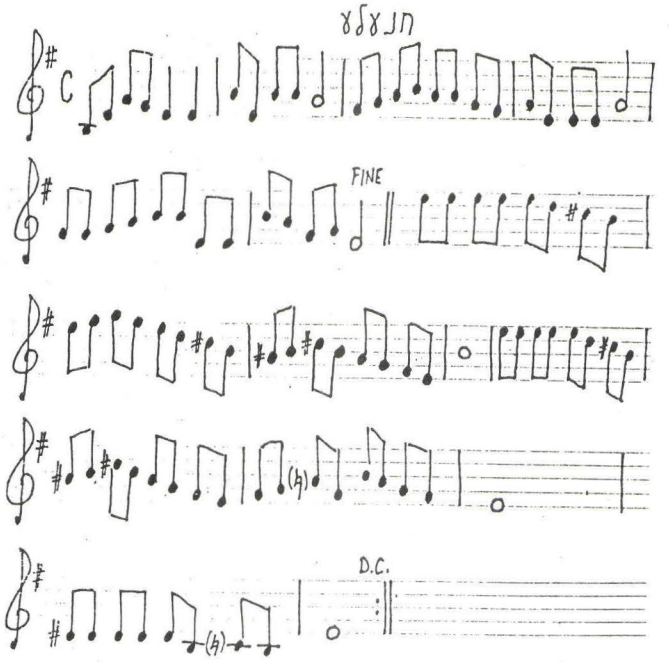
חנה'לה מיין לעבען, חנה'לה דו מיינס
וואס איז עס פאר אנענטפער-
איך קען דיר נישט פארשטיין. (פעמיים)
איך רעד פון ליבע מיטן דרינען
קימסטי וועגען ברויט פארדינען,
אויב די שרעקסט זיך פון די שווערע נויט
וועל איך קויפען צוויי מאשינען
די וועסט העלפען געלט פערדינען
און זיי זיכער
עס וועט זיין שטענדיק ברויט (פעמיים)

נחומ'ל מיין לעבען! נחומ'ל דו מיינס
האסט זיך יעצט בעקומען, איך קען, דיר, שוין פארשטיין (פעמיים)

וועסט ביי מיר דאס נישט אויספירן
איך וועל ביי דיר מער נישט רוינירן
שוין געניג געפלאגט זיך און געגייט
איך וויל פארסטריגס מער נישט ציען,
און הונגערהייד מער ביי דיר פארבליען
איך וויל לעבען אן געגייטע פרייד...

חנה'לה מיין לעבען, חנה'לה דו מיינס
האסט אצינד שוין טענות, וואס
וואס וועט דער נאך שוין זיין (פעמיים)
געלט און געלט וועסטו באגערן
און דאס לעבען איז צושטערן
און איך פארדין נישט אזוי פיל,
דא אהוט און דא א קליידער
און איך בין דאך נאר אשניידר
איך זע סיוועט זיין אטרויערע שפיל (פעמיים)

נחומ'ל מיין לעבען נחומ'ל דו מיינס
ביסט געווען מיין חתן,
מיין מאן וועסטו נישט זיין
ביסט געווען מיין חתן
מיין מאן וועסטו נישט זיין...

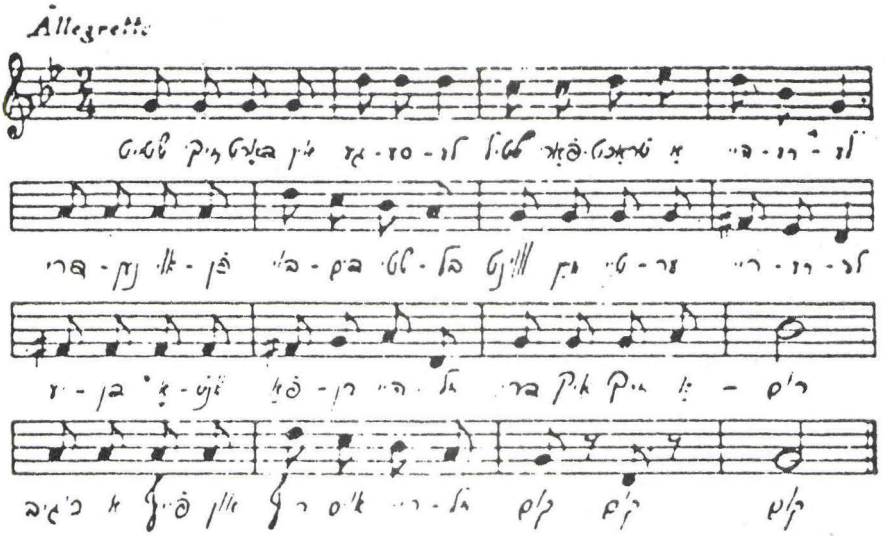
את השיר רייזה'לה אמא אהבה במיוחד. היא נהגה לשיר אותו בזמן שתיקנה בגדים ביד, או גהצה כלי מיטה ומפות שולחן.
בבית היה שולחן ארוך, אמא ריפדה אותו בשמיכה דקה, ומגהץ גחלים חם וכבד היתה מושכת דוחפת ומגהצת ימין ושמאל, ימין ושמאל. ועל פי רוב שרה שיר זה בקול רם. את המילים דודיל ורייזה'לה הדגישה במיוחד. פעם כאשר אמא גמרה לשיר את רייזה'לה ניגשתי אליה ואמרתי: אמא, גם את תפרת לאבא נרתיק לתפילין? (ביידיש, אתפילין זקל) גם את רקמת על נרתיק התפילין מגן-דוד? (מיט א מגן דוד ל') אמא ליטפה את ראשי בחיוך ואמרה: בוודאי!... שמחתי מאוד.

רֵזֶלֶה

בַּסְמָטָא עוֹמֵד לוֹ שָׁם
בַּיִת קָט, רוֹמֵז אֵלַי
בַּעֲלִיַּת גַּגוֹ שָׁם גָּרָה
יַקִירָה־לִי, רֵיזֶלִי.
עֶרֶב, עֶרֶב אֲטַיֵּל לִי
שָׂמָה עַל יָדוֹ,
אֶצְפֶּצֶף, אֶקְרָא לָהּ: רֵיזֶל
בּוֹאִי, בּוֹאִי, בּוֹא!

- אָנָא, אֵל־נָא, דָּוִד'ל
אֵל־נָא תְצַפְצֵף יוֹתֵר,
יִרְאַת־שָׁמַיִם, אִמָּא
וְאוֹתָהּ זֶה מְצַעֵר.
- לְצַפְצֵף - אוֹמֶרֶת אִמָּא -
זֶה מִנְהָג שֶׁל גּוֹי
קְרָא אֵלַי פָּשׁוּט בְּאִידִישׁ:
- בּוֹאִי, בּוֹאִי, בּוֹא!

תרגום יידיש, מרדכי אמיתי

מערכת הסטריאו שלי

או הכפתור מקדים את הבגד

עברו עשרות שנים, חלפו המלחמה והשואה, אחותי פסיה, בעלה אינשל קלפץ' ושלוש הבנות, שושנה, (ע"ש אמא) צפורה, ודינה נשארו למזלנו בחיים והצליחו להגיע לישראל. גרו בחיפה בבית ישן של הרכוש הנטוש, בלי רשת מים מסודרת, בלי חלונות ודלתות ראויים לשמוש כמקובל בבית מגורים. ובחוסר כל (כמעט הייתי אומר דומה לאחד הבתים שגרנו שם בהושץ'). פעם, באתי לביקור, אחותי שמחה מאד ופתאום קפצה ואמרה: חנינא, חנינא, בוא תראה ותשמע משהו.
הלכתי אחריה ונכנסנו לבית שכן. גרו שם עולים חדשים בתנאים גרועים דומים לתנאי אחותי. אך בפינה על שולחן מופעל "גרמופון" עם "חצוצרה" גדולה. (כלומר פטיפון עם רם־קול ענק) ובוקע ממנו בעוצמה השיר ביידיש:
"יַכנה דבושה גייט אין מארק
האלט זיך שטארק איינפאקן
זי וויל אויף פורים קויפן מֶעל
המן טאשען באקן..."
(שר תאודור ביקל)
פרצנו בצחוק וגם התרגשתי, שיר זה החזיר אותי "לשם" לביתי בהושץ' והחלטתי לקנות את התקליט. אך המצב הכלכלי בקיבוץ היה קשה, התקציב השנתי לחבר היה כמה עשרות גרושים בלבד והכסף לא הספיק. במשך הזמן צברתי פרוטה לפרוטה וקניתי את התקליט. שוב ביקרתי את אחותי ושמחתי לבשר לה שקניתי, ואחותי שאלה:
"ופטיפון יש - גרמופון יש לך?"
עניתי בעצב: לא!
"אז מה?" אמרה, "קנית את הכפתור לפני הבגד".
אין דבר, ניסיתי להתנחם, היום יש תקליט, מחר יהיה פטיפון. חיכיתי שוב כמה שנים, חסכתי פרוטה לפרוטה מכספי החופש השנתי אך שוב לא הספיק. ויש פנצ'ר נוסף. הקיבוץ החליט: אסור שיהיה לחבר רכוש פרטי, ופטיפון בימים ההם בביתו של החבר נחשב "לרכוש פרטי"...
חיכיתי שוב (מבלי לאבד תקוה). ההחלטה בוטלה היות ופטיפון **לא** נחשב לרכוש פרטי, אם הוא נקנה מכספי התקציב האישי... ולאור החלטה זו קניתי ב-350 לירות פטיפון (בתשלומים) מותקן בארגז עץ פשוט ומצופה בבד אפור. עד היום הוא שומר ע אמונים ומשמיע שירים ביידיש ששרה אמא, וזו מערכת "סטריאו" שלי גם בשנת 1988/1989, ועד בכלל.
מאז עלייתו של אחי זאב לארץ בשנת 1933 הצלחנו חמשה אחים ואחיות מתוך שמונה לעלות לארץ ישראל.

ואלה שמות בני רייזל (שושנה) ודוד אופטר מהושץ'-גושץ'

1. זאב־וואָווע (והינדה) אביתר - אפטר, גרו בתל־אביב.
2. יעקב אופטר נפטר ונקבר בהושץ'.
3. פנחס (ואשתו בריינדל) נספו בשואה.
4. גולדה (ושמואל) יערי גרים במשק יגור.
5. פסיה (ובעלה איינשל קלפץ') גרים בחיפה.
6. חנינא (ולאה'קה תדיר) גרים בקיבוץ גל־און.
7. דב - ברצ'יק אופטר נפטר מתאונת עבודה ונקבר ביגור.
8. חנצ'ה - חנה אופטר היתה בבית־יתומים ברובנה ובדובנה בפולין, ובברית המועצות.

פרנסה חילופית ותנור הפלא "פיץ"

כידוע, לטוב ולנוחיות מתרגלים מהר ואוהבים, את הרע והקשה דוחים ושונאים, ולפעמים תוך מאבק קשה וממושך.
כאשר מצב בריאותו של אבי התערער, מבחינה פונקציונלית אמא חייבת היתה למצוא פרנסה חילופית לקיים את המשפחה ולכלכל את הילדים. למטרה זו החליטה בין השאר לייסד בבית "מאפיה", לאפות חלות קטנות (ביידיש "בילקֶס" - לצרכי עבודה זו נקרא להם לחמניות) ולמכור אותן ביום־שוק שהתקיים בהושץ' פעם בשבוע. (אולי ביום ג' או ד'). את הלחמניות - בילקֶס השתדלו לאפות בטעם טוב, ובצורה נאה כדי להגביר מכירות. כל יצרן וצרכן שעוסק במכירות וקניות

מוצרים יודע (ואפילו לא למד תורת השיווק) שקימת בעיה של טיב המוצר, מחיר המוצר, ומיגוון המוצר, לדוגמא: אם אדם ילך לקנות תנור, ישאל המוכר את הקונה לאיזה מטרה התנור? מה הגודל? האם תנור אפיה? או תנור חימום הבית, הלול, או החממה? יש אפילו ששואלים, כמה אדוני הקציב למטרה זו? אז נקבע המיגוון, והמוכר מספר לקונה מה רבים הגוונים בחנותו וכמה יתרונות ומעלות טובות יש לתנור שהוא מציע.

בביתנו היה תנור, יתרונותיו היו שיכול היה בחורף למלא שלושה תפקידים בבת אחת, והם: אחד - לחמם את **כל הבית**, שני - לאפות לחם, חלות, מצות, שלישי - לרַפא חולים... התנור היה גדול, בנוי מלבנים קטנות שרופות, לבֵנה בלבֵנה דבקה, התחתית-חַמרה מסיבית, צורה פנימית - חצי קשת, הסקה - בעצים. בדרך כלל נהגו להכין עצים בקיץ גם לחורף, (לפי הכלל הידוע: "המכין בערב שבת יש לו בשבת") המיקום היה בין הקיר החיצוני של הבית, לבין מרכז החדר "הגדול־הסלון". בין התנור מאחור לבין הקיר החיצוני היה משטח גבוה בצורת מלבן וזה היה כעין "קומה שניה - לריפוי חולים". קראו לזה "תנור "הפיץ"". לעמוד על "הפיץ"" ולהתעמל אי אפשר, אבל לישון ולנוח ואפילו שנים שלושה אנשים בבת אחד כן אפשר היה, פשוט היה חם ונעים. אם מישהו במשפחה חלה, הצטנן, או קיבל כאבי גב, אמא שלחה אותו מיד אל ה"פיץ"" והגישה לה תה חם עם לימון. בימים כתיקונם הילדים אהבו לשחק שם, וזה הקל על אמא, כי הבית היה קטן והיינו משפחה רבת ילדים. התפקיד השני־חימום הבית: לא טעון הסבר, פשוט, בחורף הסיקו את התנור ובבית היה חם. התפקיד השלישי: אפיית לחם, לחמניות "בילקס" וכו'... לא היו בעיות זולת הסקה וחימום בהתאם לטמרפטורה הדרושה. יש לציין שאמא ידעה לנצל יתרונות אלה במלוא התועלת ובמינימום הוצאות.

החברות הטובות של אמא

לאמא היו חברות טובות בהושץ', הן הוכיחו זאת גם בזמן שמחה וגם בעת מצוקה. אחת החברות הטובות שם, היתה האשה טובת־הלב אסתר רבקה שטרנברג. אשתו של נתן (נותה) שטרנברג ואימא של יהודית פרס וחמותו של זלמן פרס. ביתם של נותה ואסתר רבקה היה כמה עשרות מטרים מביתנו אנו. רק אנו היינו דיירים והם גרו בביתם הם. מבחינה סוציאלית וכלכלית המרחק בין שתי המשפחות היה רב, אך מבחינה חברתית ויחסי־אנוש לא היה מרחק כלל. עיסוקם של משפחת שטרנברג היה במסחר והתנהל מביתם הגדול והיפה.

לפני הכניסה לבית היה מִשטח, לפני המשטח היו כמה מדרגות רחבות, אם עלית על המדרגות ועברת את המשטח הגעת לכניסה הראשית המרשימה של משפחת שטרנברג והיית בפנים אולם המכירות, אחרי אולם זה היו חדרי המגורים. אמי כשהלכה לאן שהלכה נהגה להכנס לביתם להגיד שלום, אוֹ ללבן בעיה. לא פעם שתי החברות הטובות המתיקו סוד ביניהן. כילד לא פעם נלוויתי לאמי והייתי נוכח בשיחות. פעם לפנות ערב כאשר נכנסנו לבית ואמי שוחחה עם חברתה אסתר רבקה אמרה לי אמא: חנינא, צא החוצה וראה אם יורד גשם... כאשר חזרתי, הן גמרו את השיחה נפרדו בלחיצת ידים ובחיוך. אמא אמרה: תודה! דברים אלה אמרו לי כבר אז דרשני, מי יודע אולי שיחה זו ואחרות עזרו להפעיל את תנור הפלא "פיץ"" לקראת יום־שוק.

יום־שוק בהושץ' היה שֶם־דבר בכל הסביבה. כבר יום לפני כן ובעיקר לפנות בוקר התחילו כפריים ותושבי העיָרות הסמוכות ממז'וריץ', קורץ, טוצין ואוסטרוג לזרום לעיירתנו ולתפוס "מגרש" כדי להקים דוכן. וכמובן כל הקודם זכה. כולם באו לסחור! מי בסוסים ומי בבעלי חיים אחרים, מי בכובעים ומי בנעליים ובמגפים, מי בממתקים, ומי בצעצועים ובסידקית וכו'... מלאכת אפית הלחמניות־בילקס לקראת יום־שוק היתה קשה ומסובכת בזמנים ההם. הכול עשו בצורה ידנית, ללא כלים מודרניים משוכללים ומעל לכל צריכים היו לחשב ולתכנן לפרטיו כל צעד וצעד. לפי אינטואיציה. ימים ספורים לפני כן דאגה ושאלה אמא את אבא איפה וכמה קמח תקנה? האם המוכר יתן קמח בהקפה? ולכמה זמן? הכל קבעו ולפי שיקול רגשי של הסיכוי והסיכון. אם הכנת הרבה ולא מכרת הרי זה הפסד כספי, ולפעמים תסבוכת־מניין לפחות לכסות את ההוצאות? ואם הכנת מעט והיתה אפשרות לשווק יותר הרי גם הפסדת וגם נשארת בעגמת נפש שהחמצת הזדמנות להרויח יותר. הבאת הקמח מהחנות לבית על הגב גם כן היתה בעיה, כאשר המטרה היא לחסוך כל פרוטה. כל אלה נוסף לדברים אחרים גרמו כאבי־ראש ומתח לאמא. למרות הכל גילתה תושיה רבה. קנתה קמח, הביאה הביתה, הריקה מהשקים לעריבה מעץ, יצקה מים, לבשה סינור ארוך, הפשילה שרוולים, קמצה אגרוף, דחסה ולשה את הבצק לדפנות ולתחתית הערבה, מלאכה זו עשתה בעמידה. גופה, ידיה, רגליה ורמ"ח איבריה נהפכו ל"מערבל חשמלי" עם זרם־מרץ שבלב, והכל כדי

להרוויח כמה שקלים (בפולנית זהובים) כדי לפרנס את ילדיה. כאשר ידה האחת התעייפה, היתה מחליפה בידה השניה, פניה הזיעו, ולא פעם שמעתי אנחה גדולה עם "אוי" עמוק. "אוי" זה חדר גם לעצמותי. דאגתי לה, ריחמתי עליה, כאב לי, רציתי לעזור, אך במה יכולתי לעזור ואני עדיין ילד קטן חיוור וחלש. כאשר גדלתי ולמדתי שירי ביאליק ובמיוחד את השיר "שירתי" הופיעה בפני דמותה היפה העייפה והאצילה של אמא.

שירתי

בַּעֲרֶב הִיא שָׁבָה כָּל־עוֹד בָּהּ נְשָׁמָה.
כָּל פְּרוּטָה הֵבִיאָה נֵאָרָה בַּמֵּאֵרָה,
רְקוּקָה בְּדַם־לִבָּהּ וּטְבוּלָה בְּמֵרֵרָה
וּבְשׂוּבָהּ רְצוּצָה כְּכַלְבָּה מֻדָּחָה –
עַדִי חֲצוֹת הַלַּיְלָה לֹא כִבְּתָה אֶת־נֵרָהּ
וְיָדֶיהָ בַּפֶּזֶק בַּמַּחַט שָׁלָחָה,
וְדוּמָם מְתַמֶּצֶת מַכְאוֹבָהּ נֶאֱנָחָה.

בַּשַּׁחַר עִם־קְרִיאַת הַגֶּבֶר הִיא קָמָה,
בְּמַלְאֶכֶת הַבַּיִת עוֹסֶקֶת בְּדָמָמָה.
מֵחֲדָרִי הָאָפֵל, מִתּוֹךְ הָעֲרִיסָה,
בְּעֹד הַפֶּתַח רָאִיתִי אֶת־גּוּפָהּ הַקָּלוּשׁ,
לְאוֹר נֵר דַּל תְּכַף עַל־גַּבֵּי הָעִסָּה
וְיָדָהּ הַדַּקָּה שָׁם תָּלוּשׁ וְתָלוּשׁ.

ח.נ. ביאליק

בגמר לישת הבצק ועיצוב המוצר לחמניה סופית, לא תם המבצע. הגיע הזמן להפעיל את תנור "הפלא" ולנצל את יתרונותיו. כידוע את התנור הפעילו בעצים וזרדים, הדבר גרם לפיח ונחוץ היה לנקותו לפני שמכניסים בו את ה"בילקס", כיצד עושים זאת? פשוט, לוקחים את המרדה - (מקל מיוחד, בקצה רחב להכנסת המאפה לתנור) בקצה קושרים מגבת, טובלים במים ועושים בו נקיון יסודי. אבל התנור חייב להיות חם מאוד כדי שהמאפה יהיה מושלם וכאן טמונה הסכנה, אם החום פחות מן הדרוש, המאפה לא יהיה מושלם! ואיש לא יקנה אותו. אם החום יהיה מעל הנדרש, הכול ישרף, וילך לאבדון. מה עושים? כיצד מתגברים? גם לזה יש פתרון. והוא: פשוט פותחים את התנור ומסתכלים בעין בוחנת, אך יש להזהר שזרם החום לא יפגע בך. כיצד? עמוד בצד הפתח בערך 45° והסתכל. אחרי כן עבור לצד שני חזור על התרגיל, עמוד שוב ארבעים וחמש מעלות הסתכל וקבל החלטה, טוב או לא טוב? ואם טעית, ועוד יצאת מיד החוצה לשאוף אויר צח, הרי סכנת הצטננות ומחלה מרחפת עליך ואת סופה מי ישורנו? אחרי מלאכת האפיה, אמא מילאה שני סלים גדולים וכבדים עם לחמניות - בילקס", והחוצה, קדימה לשוק.

כאן שוב קיים הנעלם הגדול, אם מכרת והרוחת מה טוב, אך אם לא, ההפסד הכספי והעמל הרב שהלך לטמיון, גורמים מיחושי־ראש ויאוש. בגמר יום שוק, כאשר שאלו את אמא, כיצד נגמר השבוע הירידי? היתה עונה במקרה חיובי, טוב! הלואי בשבוע הבא יהיה ככה! ובמקרה שלילי היתה עונה: הירידי - יום השוק? על השמים היה ירידי!... ללמדך, על הארץ כאן בהושץ' לא היה ירידי, ומובן לא היה טוב! פעם באה אחותי גולדה הביתה מקיבוץ קלוסובה לחופשה קצרה, הימים היו ימי הכנות ליום שוק ולאפית לחמניות-בילקס".

גולדה כחלוצה צעירה, בריאה, מלאת מרץ ובעלת נסיון בעבודה קשה, בהכשרה, נחלצה מיד לעזרת אמא. אחרי שבדקה את התכנית, קנתה והביאה קמח הביתה, יצקה מים, לשה את הבצק הסיקה את התנור וניקתה אותו, והמאפה בתנור הצליח. גולדה מלאה את הסלים וקדימה ישר לשוק. לשמחת כולנו היה זה יום שוק רב משתתפים, הביקוש עלה על ההיצע והכל נמכר במחירים טובים. אחרי כן ישבה אמא וגולדה ליד כוס תה חם וספרו את הפדיון. בגמר הספירה, שמו הצידה חלק מהכסף להחזר הלוואות, וחלק שני לכיסוי הוצאות נוספות. אני ישבתי בצד והקשבתי לשיחה. גולדה שאלה את אמא:

"מה תעשי עם הכסף שנשאר?"

אמא, בחיוך ובשמחה.

"בזה אוכל להכין את השבת!" ביידיש: מיט דעם וועל איך קענען אריין נעמען דעם שבת" זה היה הסיגנון.

נרות שבת של אמא וקופסת קרן הקיימת

מעולם לא חשבתי על השבת במונחים דתיים של קדושה, למרות שבבית שרר אורח חיים מסורתי, ולמדתי בנעורי גם באותיות הקטנות. זאת ועוד, את השקפת עולמי האידאית הסוציאליסטית רכשתי בקן השומרי החילוני והתחנכתי על "מרד הבן" ועל התזה "לא אל, לא מלך, לא גבור". אולי זה נָבַע מהאמונה במהפכת אוקטובר, שניצחה את המשטר הישן ברוסיה, והבטיחה עולם חדש של חופש לכול, לאומי וסוציאלי, שויון, ביטול המעמדות, ואי ניצול העובד. מה גם שהוספנו לאידאה נעלה זו פלַטפוֹרמה שלנו של ציונות סוציאליסטית. ואולי זה נבע מהעובדה ההיסטורית שכמעט בכל הארצות וכמעט בכל התקופות אנשי הדת התיצבו לימין משטרים אפלים ומנצלים. ובכל זאת אהבתי את השבת לפי הפירוש התנועתי, ואת טקס הדלקת נרות שבת. עוד מהדהד באוזני קולו של מדריך מעולה צבי ג. מקיבוץ "עין השופט" באחת ממושבות הקיץ בפולין, בנוֹבוֹסָבּ או "ססטרוסטב", עת התרוצץ במכנסים קצרים, ועם מעיל עור שבקושי ראו את המכנסים, "צעק" ואמר בעת המיפקד. "עזבנו את הבית, עזבנו את ההורים, עזבנו את השבת עם הקיגל ועם הלוקשן ובאנו הנה לקיים שבת אחרת, שבת של צעירים, שבת של עבודה, שבת של יצירה". בתום נאומו הניף ידו במרץ והתחיל לשיר:

"למולדתי הבאת אותי
בים גלים וקצף... כולנו המשכנו אחריו לשיר.
למולדתי הבאת אותי
בים גלים וקצף
כולנו המשכנו אחריו לשיר.

שרנו גם "יום **שבת ומנוחה לפועל** נתת"... אולי גם בזכות זאת אני אוהב את נרות שבת. אמא היתה אומרת: כמה אלוהים היה חכם שנתן לישראל את השבת ואת המנוחה! כבר ביום חמישי התרוצצה לקנות מצרכים, דגים, בשר, חלות, יין, נרות שבת, כדי שבשבת לא יחסר דבר. מבעוד מועד ניקתה את הבית ביסודיות, ציחצחה את כלי המטבח, הבריקה את הפמוטים השתדלה לגמור את כל העבודות עד יום שישי בצהרים. היא הספיקה הכול, למרות העייפות הגדולה מעמל השבוע. רחצה וסרקה את כל הילדים, הלבישה אותם בגדי שבת יפים, הכינה בגדים יפים גם לגדולים. לאבא הכינה במקום קבוע בגדי־חג עם חולצה מלבינה כשלג. כאשר גמר להתלבש היא הסתכלה עליו פעמים, "בדקה" ואמרה: "אתה הולך לבית הכנסת, תהיה בין אנשים מכובדים, עליך להיות מסודר כי שבת היום!" כל פריט בבית חייב היה להיות מסודר במקומו הקבוע. בכל בית בהושץ' הקופסה הכחולה - קופסת הקרן הקימת לישראל היתה נכס חשוב ביותר. היא היתה תלויה במקום בולט, כדי לשלשל בה מטבעות. האמננו בכל לב שמכספי הקופסה הכחולה נגאל את ארצנו לפי השיטה "דונם פה, דונם שם" "רגב אחר רגב" לכן מנהג היה, לפני הדלקת הנרות אמא משלשלת מטבעות כסף לקופסה הכחולה. וכדי שלא תשכח היתה מכינה את הכסף על הקופסה זמן רב לפני הדלקת הנרות.

בבוא השעה היעודה ניגשה אמא בבגדי שבת יפים לקופסה הכחולה ומשלשלת את הכסף פנימה. כנער עקבתי אחריה מרחוק, אם לא תשכח לעשות זאת ובאמת לא שכחה! משם פנתה אמא בחשיבות גדולה לעבר שלחן הנרות, כסתה ראשה בצעיף יפה! הדליקה ובירכה על הנרות. ואמרה שבת שלום!!! טקס מרשים זה נשאר בלבי עד היום. גם כעת בשנת תשמ"ט 1989 אני נגש ל"סטריו־גרמפון" שלי הנמצא בארגז עץ עם ציפוי בד אפור ומשמיע בתשומת לב מעל גבי תקליט את השיר ביידיש לכבוד אמא.

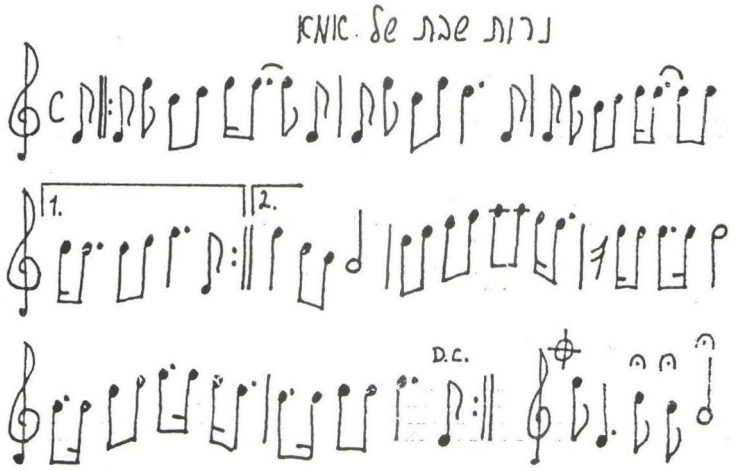
מיין מאמעס שבת ליכט/מילים: טאקר

אין וועל קיינמאל נישט פערגאסן
מין מאמעס שבת ליכט
מיר קינדער זענען געזעסן
ביי דעם טיש אזוי שיין
ביי די ליכט

וויי מ'האט דעם ייד פארטריבן
נאר אשפרינג געמאכט
ביי אונז זענען די ליכט פערבליבן
וויא שטערען אין דער נאכט

דער טאטע מאכט דעם קידוש
וויי זיס איז ער, קלער
ס'איז טאקע נישט קיין חידוש
אז עס פליסט פון אויגן אטרער

בני ישראל זענען מיר
און ווידער גוט פארקלערט
דארט וועט שטענדיק שיינען
מיין מאמעס שבת ליכט...

נרות שבת בקיבוץ גל-און

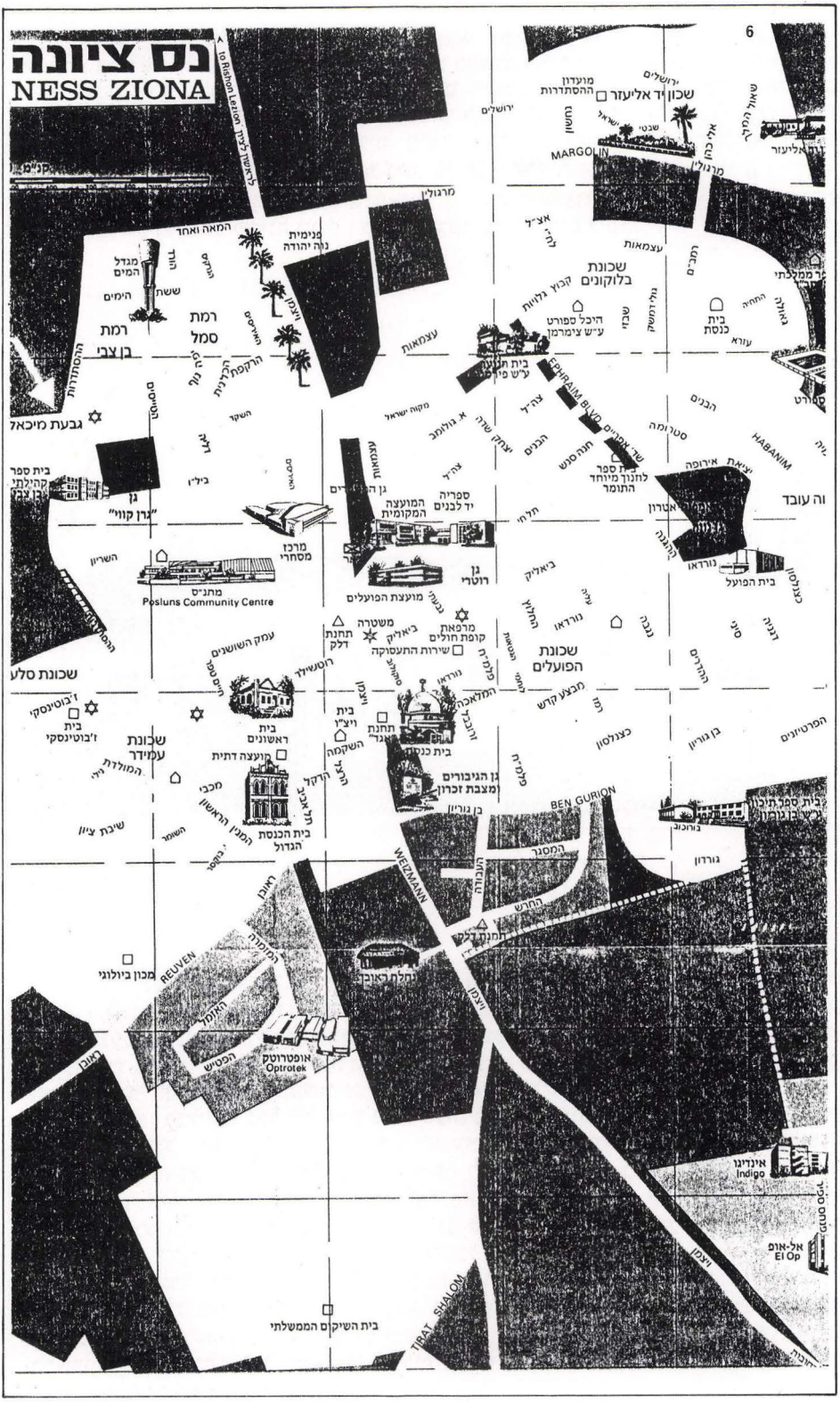
בנס ציונה, גבעת מיכאל ובהתישבות

נס ציונה - מושבה, נוסדה בשנת תרמ"ג - 1883 על ידי משפחת פייגה וראובן לרר בוואדי אל-חנין, עמק השושנים בשם נס-ציונה. בשנים האחרונות מכהן כראש המועצה המקומית בנס ציונה מר ניסן קרופסקי, וכמזכיר מועצת הפועלים מר מני ויצמן. נס-ציונה מתפתחת בצעדי ענק וקולטת עליה לקראת מעמד של עיר. משנת 1929 הוקם בגבעת-מכאל מחנה קבוע לפועלים ולקיבוצים רבים, כולל את הקיבוצים מסילות, דפנה, מנרה, גל-און ועוד, שבאו למושבה לכיבוש עבודה עברית בטרם יצאו להתישבות.

גבעת מיכאל - גבעת הקיבוצים, גבעה צפונית מנס-ציונה על שם מיכאל הלפרין מראשוני הציונים הסוציאליסטים, ששאף להקים מושבה על יסודות סוציאליסטיים. בשנת 1891 הגיע הלפרין לחגיגת ברית המילה הראשון במושבה רכוב על סוס אביר, בראש קבוצת רוכבים, ובידו דגל כחול לבן ועליו רקומות המילים **נס ציונה**. כל המשתתפים התרגשו לראות את הלפרין עם הדגל ובמקום ניתן למושבה השם **נס ציונה**. (זוכרים את השיר "שאו ציונה נס ודגל").

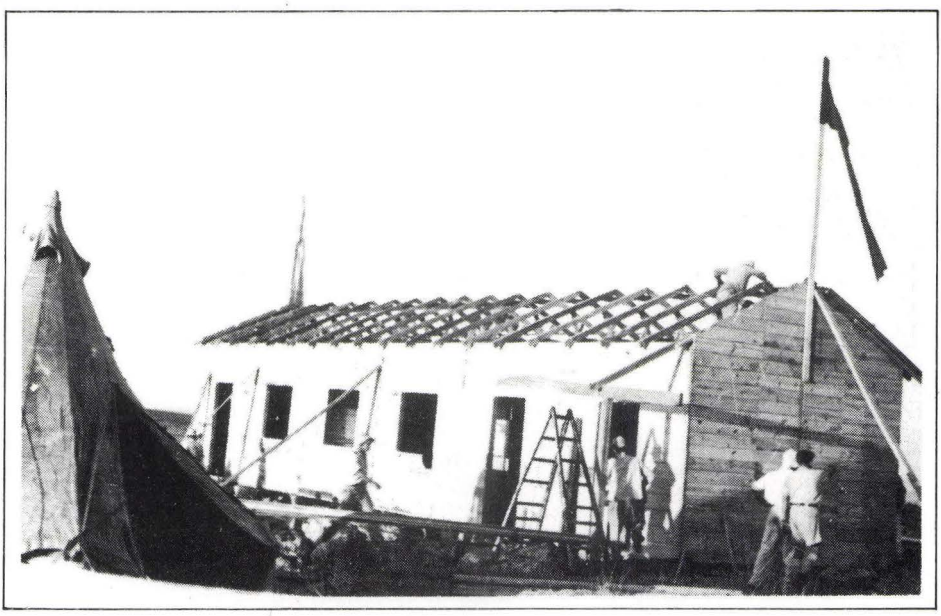

בלב פרדסים בגבעת מיכאל על הגג בצד שמאל עמדת שמירה
ומקום אימונים לחברי ה"הגנה"

נס ציונה
NESS ZIONA
6
מועדון ההסתדרות
שכון יד אליעזר
MARGOLIN
מרגולין
שכונת בלוקונים
בית כנסת
בית תפוצות ע"ש פיינברג
EPHRAIM BLVD
HABANIM
בית ספר לחנוך מיוחד התומר
בית הפועל
שכונת הפועלים
מרכז מסחרי
מתנ"ס Posluns Community Centre
ספריה יד לבנים המועצה המקומית
גן רוטרי
מועצת הפועלים
משטרה
מרפאת קופת חולים
שירות התעסוקה
בית ראשונים
בית הכנסת הגדול
גן הגיבורים מצבת זכרון
בית ספר מיכלו ע"ש בן גוריון
BEN GURION
המסגר
WEIZMANN
אוהל ראובן
REUVEN
מכון ביולוגי
אופטרוטק Optrotek
אינדיגו Indigo
אל-אופ El Op
בית השיקום הממשלתי
TIRAT SHALOM
גבעת מיכאל
שכונת סלע
שכונת עמידר
שיבת ציון
מגדל המים
רמת סמל
רמת בן צבי
פנימית נווה יהודה
עצמאות
הבנים
סטרומה
נורדאו
רוטשילד
בן גוריון
הפרטיזנים
כצנלסון
גורדון
גן קווי
בית ספר קהילתי

גל־און

קיבוץ השומר הצעיר גל־און עלה להתישבות במוצאי יום הכיפורים, י"א תשרי תש"ז - 6.10.1946 במסגרת אחת־עשרה הנקודות. הקיבוץ שוכן בגבול השפלה באזור הרי יהודה בדרך המובילה מעמק החוף לעמק האלה, לנתיב הל"ה, לכיוון בית־לחם וירושלים. הישובים השכנים הם קיבוץ גת, חמישה ק"מ מערבה מגל־און, וקיבוץ בית ניר השוכן חמישה ק"מ מזרחה מגל־און. אוכלוסיה: בשנת 1987 - תשמ"ז כ-450 נפש, חברים, ילדים, מועמדים הורים ונוער. כלכלה ותעסוקה: חקלאות ותעשיה, הקיבוץ מעבד 11,000 דונם שטח פיזי, סך הכול אדמות 14,000 דונם. הענפים בחקלאות: שלחין, פלחה, מטעים, רפת, לול. תעשיה: מאווררים, מנועים ומוצרי חשמל. אבל לפני עליית גל־און להתישבות, הקיבוץ ישב שמונה שנים רצופות בגבעת מיכאל, בנס־ציונה.

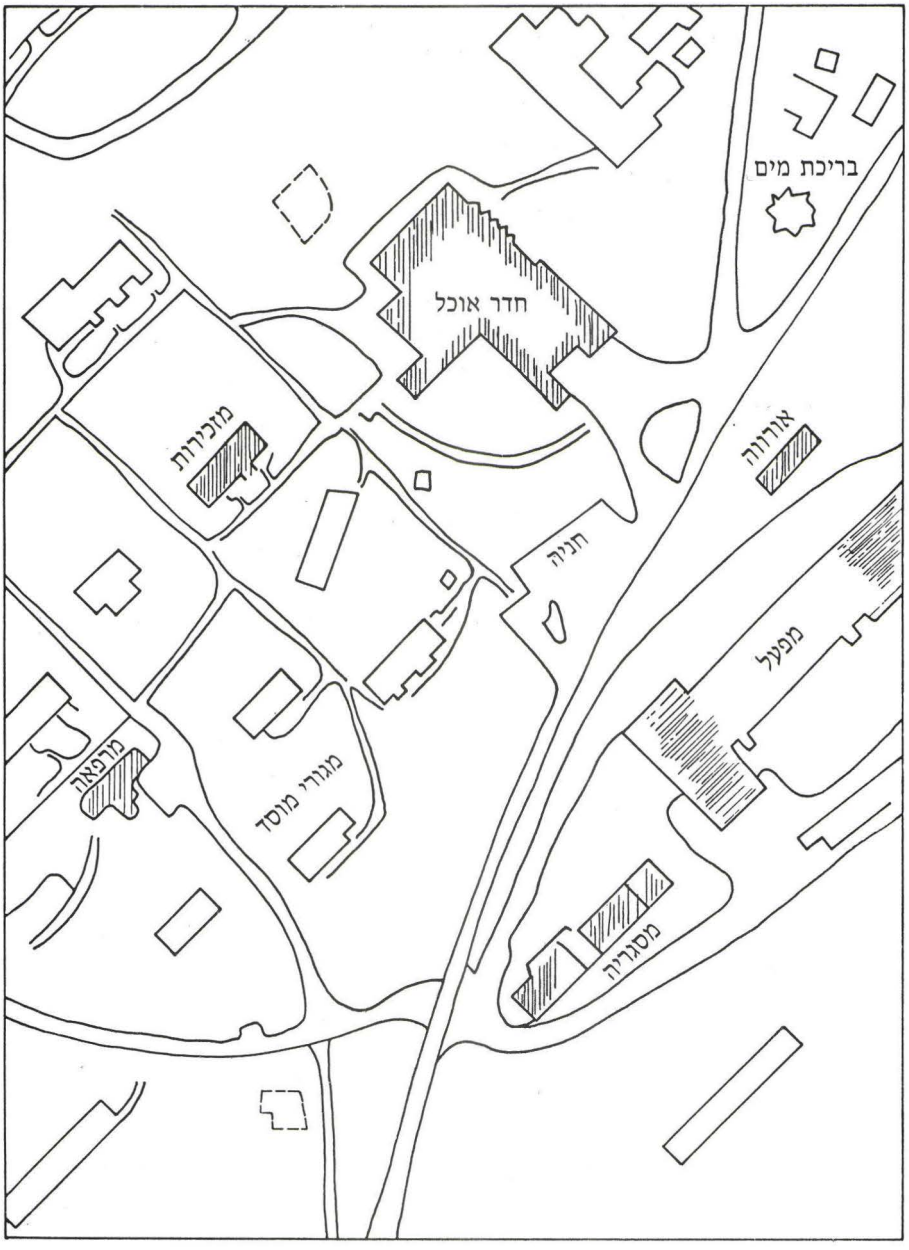
הצריף הראשון, האוהל והדגלים בליל העליה על הקרקע

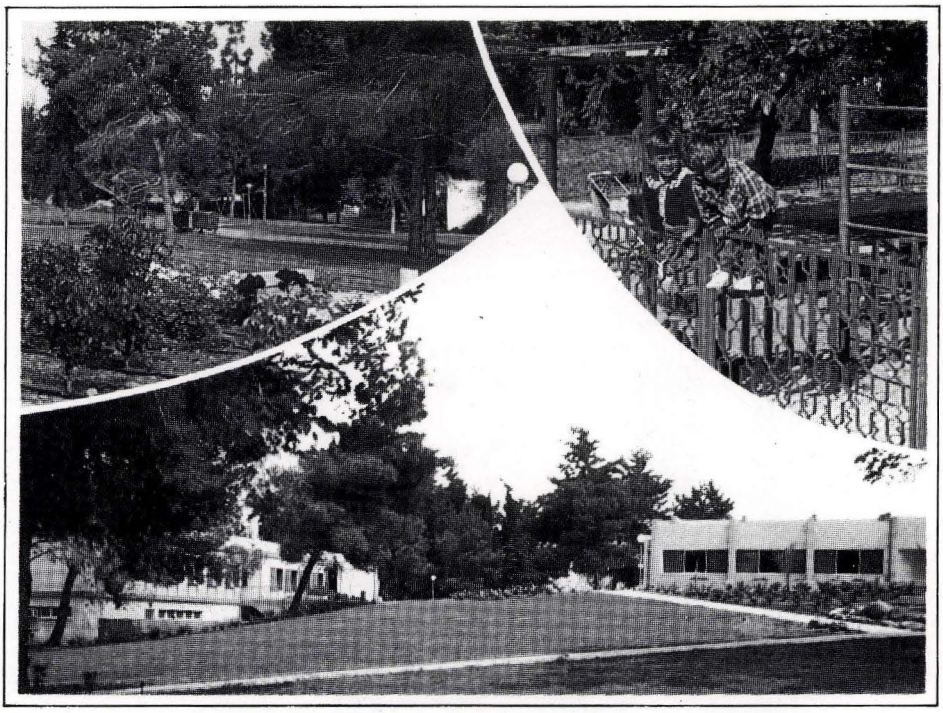
בכ"ו בתמוז תשמ"ח - 11.7.1988 אירגנו המועצה המקומית ומועצת הפועלים כנס מיוחד, ערב הוקרה (כלשון ההזמנה) לאנשי ולחברי הקיבוצים שעברו את גבעת מיכאל ובתוכנית: סיור במושבה, ובגבעת מיכאל, עצרת מרכזית באולמי "ויטראז'" תוכנית אמנותית. בעצרת נאם והודיע ראש המועצה מר ניסן קרופסקי שהמועצה החליטה, "על גבעת הקיבוצים תוקם קרית חינוך רבת היקף". רעיון והחלטה למופת לטובת תושבי נס־ציונה, הקיבוצים, ולשמחת קיבוץ גל־און.

בקיבוצי גל־און מדליקים בכל ליל שבת נרות שבת. מעולם לא הוחלט באיזה שהוא מוסר בקיבוץ שצריכים להדליק נרות שבת. ומעולם איש לא עירער על מנהג־מבצע זה. להיפך מקבלים זאת באהדה כאלו זה דבר מובן מאליו. בזמן ההדלקה לא מברכים שום ברכה דתית. אם כי בכיתות היסוד, ובגני הילדים ישנה פינת הדלקת נרות מיוחדת וישנם ילדים שמכירים גם את הברכה המסורתית. המטרה היא שגם ילדי הקיבוץ בבואם לבתים דתיים, או לקהילה דתית, או במפגשים דתיים שונים. הדלקת הנרות מבוצעת בחדר־האוכל הודות לחבר ותיק ד.ל. (לאו דווקא משכבת המיסדים) שמקפיד שידליקו בכל ליל שבת נרות שבת. לחדר־האוכל שלנו המרווח, הבנוי והיפה, שבו מתקימות כל פעולות התרבות והחברה, ישנן שלוש דלתות, שתים רחבות שדרכן החברים נכנסים ויוצאים פנימה והחוצה. והשלישית יותר צרה, נמצאת מול דלת הכניסה הראשית, מותקנת במשקוף נירוסטה רחב מאד, משמשת לצרכים שונים ובין היתר מקום לתלית צילום גדול, יפה, ציור, אגרטל פרחים וכו'.

מחלוקת ומשפטים בתוך הקיבוץ בעניין חלוקת הרכוש בין חברי הקיבוץ הדתי לבין חברי הקיבוץ המאוחד - יולי 1946

תכנית פתוח בהתישבות

חדר האוכל הבנוי, שיכונים ודשא בהתישבות

שם בכל ליל־שבת תולים "פרוכת" קטנה לבנה, רקומה סמלי שבת, ובמרכז באותיות אדומות גדולות בולטות המלים **שבת שלום!** על־יד זה עומד שולחן קטן, מכוסה מפה לבנה ועליו מונחת חלה גדולה, קלועה "צמות", "צמות" מעשי ידי אמן טוב, שמזכירות כמעט את בנות המשק היפות עם צמותיהן הן. על־יד החלה עומדים שני פמוטים יפים מתנת משפחת בוכהיים לקיבוץ מארצות הברית שבנותיהם ונכדיהם חיים ומתחנכים בקיבוץ. בפמוטים דולקים נרות השבת. לא רחוק מהם עומדות עגלות אוכל עמוסות כל טוב לארוחת ערב. בכניסתך בליל־שבת לחדר־האוכל בדלת הראשית. אינך יכול לא לראות נרות השבת ולא לזרוק מבט עליהם מתעכבים על ידם קמעה, ויש שאחרי הארוחה נגשים ונוגסים מהחלה הטריה והטעימה, שקורצת ורומזת לעוברים על ידה. כל ההפצרות והבקשות מצד האחראים לא לנגוס מהחלה טרם הנרות מפסיקים להאיר לא הועילו, כנראה שזה "הרגל" מהבית־משם.

מאז ומתמיד רצה הקיבוץ לתת ביטוי הולם לשבת ולסמלים הלאומיים היפים. עובדה שהקיבוץ חוגג ברוב פאר את חגי ישראל, כגון: חג הפסח - חג החרות, וליל הסדר. חג השבועות - חג הקציר, חג הסוכות - חג האסיף וכו'. הבעיה היתה כיצד לעשות זאת בצורה מודרנית הולמת את הזמן החדש. ולאו דווקא במתכונת דתית, עם השגחה וצוויי המימסד הדתי. יחד עם זאת הקיבוץ דוגל בחופש הדת והמצפון. לסמלים יש ערך, למנהגים ולטקסי חגים יש משמעות, אהבתי מאוד את נרות השבת של אמי, ואהבתי להסתכל בטקס ההדלקה. אך לצערי, כבר עשרות שנים אין לי אפשרות לראותם. באחד הימים אמא סחבה שני סלים גדולים מלאים עם "פיתות־בילקעס" לשוק כדי למכרם. היא הצטננה, חלתה בשפעת, תרופות לא היו ולא עזרו. תנור הפלא "פיץ" לא עזר, בסוף חנוכה א' טבת תרצ"ב - 11.12.1931 היא נפטרה בהושע' וסך הכל חיה ארבעים ושמונה שנים.

נרות השבת בקיבוץ גל-און בהתישבות

הבית
שבעה בתים ועוד בית

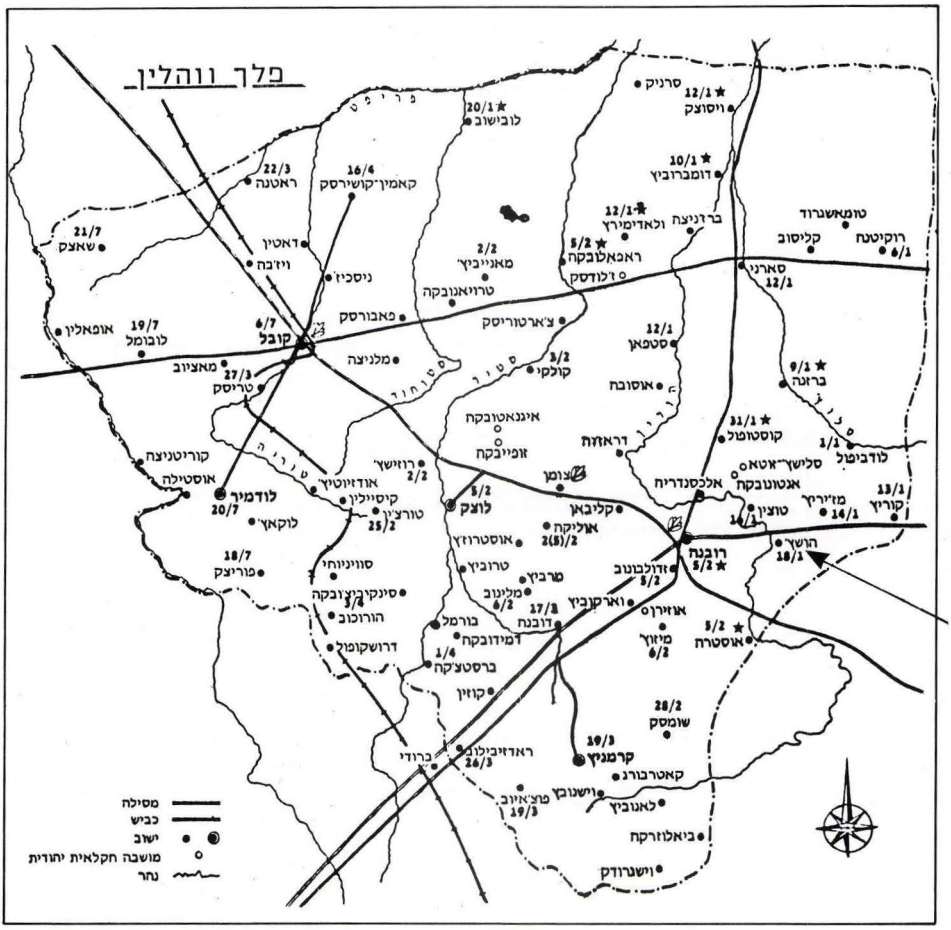
הַבַּיִת

יֵשׁ דְּבָרִים רַבִּים וַחֲשׁוּבִים בָּעוֹלָם -
הֶחְשׁוּב מִכּוֹלָם הוּא בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם.
וּכְמוֹ שֶׁאָדָם מֵאָדָם הוּא שׁוֹנֶה,
כָּךְ שׁוֹנִים הַבָּתִּים שֶׁאוֹתָם הוּא בוֹנֶה.

כִּי בַּיִת הוּא פֶּרַח, שֶׁלָּחָן עִם מַפָּה,
כִּי בַּיִת הוּא יֶלֶד, רַעְיָה מַצַּפָּה,
כִּי בַּיִת הוּא גֶּג וּפִנָּה חֲמִימָה,
וּבְרִית כְּרוּתָה בֵּין אָדָם וַאֲדָמָה.

יהושע צפריר

בראשית רייזל ודוד אופטר והוריהם גרו בעיר אוסטרוג-אוסטראה. אבא נשא לאשה את אמא בשנת 1903. כזוג צעיר הם רצו לבנות את ביתם לפי טעמם הם ולהיות עצמאיים מבחינה כלכלית וחברתית. באוסטרוג היו הרבה פחחים, בהושץ' אף אחד. לכן החליטו ועברו לגור בעיירה הושץ' שבפלך ווהלין.

ווהלין חבל ארץ המשתרע בצפון מערב אוקראינה בין הנהרות "בוג" במערב, "פריפט" בצפון, ו"טטרב" במזרח. בצפון שפלה-מישור פולסיה, שהיא חלק מן השפלה האירופית הגדולה: בדרום, רמה ווהלינית - פודולית מרובת גבעות.

לפי הסכם ריגה משנת 1921 בין ברית המועצות לבין פולין הפילוסוצקאית שליש מן החלק המזרחי של ווהלין נשאר בשטח אוקראינה הסובייטית, (מחוז ז'טומיר) ושני שלישים נשארו בידי הפולנים.

ההרכב הלאומי לפי מספר האוכלוסין: אוקראינים, פולנים, יהודים, גרמנים, רוסים, צ'כים.

לפי מפקד הממשלה הפולנית משנת 1931 (לפני מלחמת העולם השניה) היו בווהלין הפולנית ס"ה תושבים - 2.077,769 מהם תושבים יהודים: 207,792 = 0/0 10 בולט, שמבחינת מספר התושבים, היהודים היו במקום השלישי, ולכל הדעות מקום ואחוז מכובד.

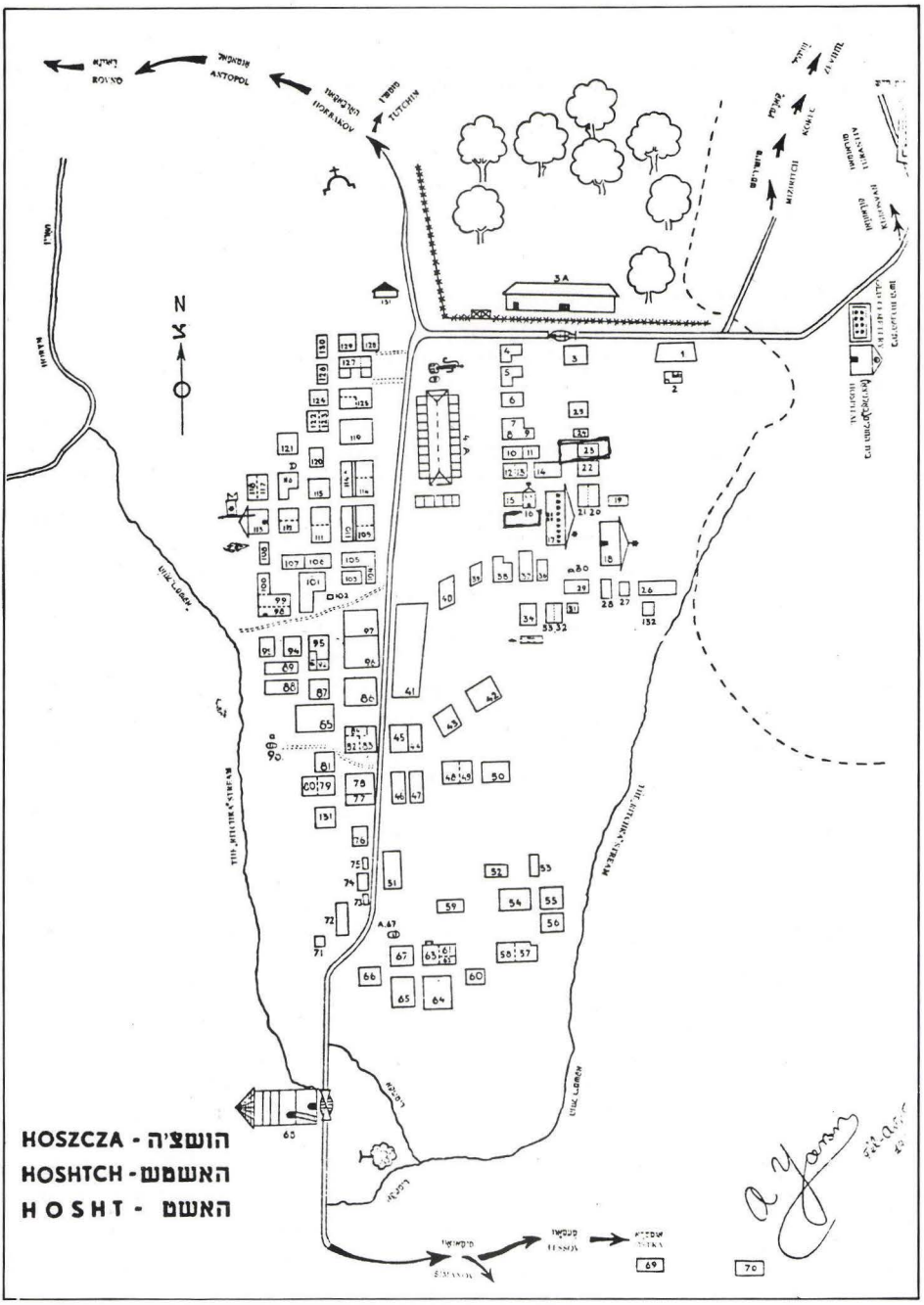
הושץ'-גושץ'

עיירה יהודית קטנה באוקראינה המערבית. משלושה צדדים מוקפת כפרים נוצריים, ובצד הרביעי זורם בשקט ובשלווה הנהר היפה "הורן" (הכנרת ההושצ'אית').
לפי מקורות ראשונים נוסדה העיירה לפני כמה מאות שנים עת שלטו ברוסיה צארים (מלכים) ונסיכים למיניהם, והעיירה היתה כפופה למחוז אוסטראה ולפקודותיו של מושל המחוז שישב שם.
בימי חמלניצקי ופרעות הקוזקים ת"ח-ת"ט (1648-49) נחרבה העיירה ורבים מיהודיה נרצחו. כעבור זמן נתקבצו היהודים שוב והקימו את עירתם מחדש.
במלחמת העולם הראשונה, 1914-1918, הצליח העם הפולני להשתחרר מעול רוסיה, ראשי המדינה הפולנית, פילוסוצסקי וחבריו ראו במיעוט היהודי "בני ברית" ואיפשרו ליהודים לפתח את דתם ואורח חייהם.

השם הושצ'א הושצ' (הוסטי-גוסטי) על שום מה?
זקני הדור ומשכילי העיירה חיפשו ומצאו: הרוסים והאוקראינים קראו לעיירה "גוסטי" ופירושו ברוסית סמיך, צפוף. רמז לבוץ הגדול והסמיך שהיה בעיירה בחודשי החורף. היות ובהושצ' לא היו כבישים לכלי רכב, ולא מדרכות ושבילים מסודרים להולכי רגל. כולם "טבעו" בבוץ עמוק ובשלוליות מים. הפולנים שכבשו את העיירה מידי הרוסים קראו לה **הושצה**. מחקו את ה-(ג) בהתחלה, שמו במקומו (ה) והוסיפו גם בסוף (ה).
היהודים קראו לעיירתם בשפת המאמע לשון-יידיש פשוט **הושצ'** כי זה נוח ויפה, אך לפעמים קראו לה גם הושצ' **ספסל הזפת**. רמז לכח המשיכה שהיה לעיירה וליהודיה. שכל מי שבא אליה והפיר את תושביה נקשר בעבותות אהבה ולא עזבה.
מקור: ספר הושץ' בעריכת ב. אילון אברהם, רון - תשי"ח 1957

אוכלוסין
לפי האנציקלופדיה היהודית - רוסית "ברוקהאוז-עפרון" כרך שישי עמוד 747 מנתה האוכלוסיה בראשיתה חמישים משפחות בלבד.
בשנת 1847 מנתה 338 נפש, בשנת 1897 מנתה 884 יהודים מכלל 2091 תושבים, בשנת 1939 למעלה מאלף יהודים. בשואה הנאצית נספו 1015 נפשות.

תעסוקה ופרנסה
תורה, עבודה, מסחר ומלאכה
מי קונה מי מוכר: בדים, חמרי בנין, כלי בית, דיסקית, מכולת, פירות, עורות, סודה, משקאות וכו'. חנויות ודוכנים לצד בתי מלאכה של חייטים, סנדלרים, כובענים, טפסן גגות (טסלר), נגרים, עגלונים, שענים וכו'... וכולם ביחד עם כלי קודש ואנשי רוח, רבנים, מורים, מלמדים, שדכנים וכו' וכל מיני מלאכות ועיסוקים שאיפיינו את העיירה היהודית.
יהודי הושצ' אירגנו חיי קהילה לתפארת, עם מוסדות חינוך ותרבות, צדקה ועזרה הדדית, ספורט, (חשמונאי - כדור-רגל) להקה דרמטית, וכו'... כאשר במרכז הפעילות בולטות תנועות הנוער, "השומר הצעיר", "החלוץ" ותקופה קצרה "גורדוניה" (תנועת הנוער של מפלגת פועלי ארץ ישראל בגולה) עם רמת תודעה ציונית גבוהה והחלטה נחושה לעלות לארץ ישראל.
בשנת 1921 עלו ארבעת החלוצים הראשונים, ומאז ועד סוף 1936 נמשכה העליה ארצה למרות ההגבלות והצרות שהטילה ממשלת המנדט הבריטי על העליה היהודית.
מ-1936 ועד הקמת מדינת ישראל, כולל תקופת השואה הנאצית, נדדו בני הושצא בין גבולות וימים כפליטים ומעפילים בים וביבשה כדי להגיע לישראל לבנות ולהיבנות בה.
בסוף מלחמת העולם השניה, בהתאם להסכם צרצ'יל-סטלין-רוזבלט (בפוטסדם) הושצ'ה סופחה לרוסיה הסובייטית ולאוקראינה ונהפכה קומוניסטית לכל דבר.

HOSZCZA - הושצ'ה
HOSHTCH - האשמש
H O S H T - האשט

מקרא למפת האשטש

מפת העיירה שורטטה על־פי הזכרון ולפיכך לא ניתן קנה־מידה. כאלה היו פני האשטש בשנת 1932. ברשימה דלהלן צוין מי ומי התגורר אי־פעם בבית האמור.

1. המועצה העירונית בימי הצאר - ה"וואלאסט" בית הספר העממי "פאוושעכנא"; 2. בית־מעצר, בזמן שלטון הצאר, ידוע בכינוי "חאלאדנא" שפירושו "מקרר"; 3. ישראל־דוד אוצ'ניק; 3א. בית הקלנע; 4. ישראל בן־מתתיהו רויזמן וריזל פיוון; 5. שלמה גרבר; 6. יואל רויזמן; 7. (וואלף) מירציה זפרן; 8. בתיה גולדפדר, פנחס הוכבליט; 9. יוסף שפק; 10. רייזל שקליבר, ישעיהו־ליב רוזנפלד; 11. ישראל פלדנקריין; 12. חיה'קה פינקלשטיין; 13. אהרן פינקלשטיין, מאיר פינקלשטיין; 14. איסר גריל; 15. יקיר, מוטל ויטמן, יצחק יגידה; **16.** בית־הכנסת ה"קלויז"; 17. בית־הכנסת ה"בית־מדרש"; 18. בית־הכנסת ה"שול"; 19. ראסקא מליס; 20. גצל מוצ'ניק וחסיה הוכמן; 21. שרה־בתיה וזינא מוצ'ניק; 23. שמואל־יצחק (שמול־איציע), יוסף פרס; 23. לפנים בית־תפילה שנהרס בפקודת ה"פריסטאוו" - אח"כ בנה לו ביתו זייוול מילינסקי; 24. ברוך ז'ולקובסקי. (ידוע בכינוי: "ביתה של גנגדל"); **25.** ישראל בן משה בר רויזמן; **26.** משה זלצהנדלר וביהח"ר לעורות; 27. הרבי קוניק וחתנו ישראל־אהרן, מוסל איגר; 28. פנחס קצב; 29. בית המרחץ; 30. באר המים של בית המרחץ; 31. מנדל הול; 32. מרדכי קרנצברג; 33. אהרן סנדלזון; 34. דוד־משה בס; 35. בית הבד של דוד־משה; 36. לאה'ציע קריצ'מר, משה פרידמן יעקב גלמן; 37. משה גלמן ומיכל כ"ץ; 38. נטע שטרנברג, חיים מנדל גרמן; 39. אהרן־ליב גרץ ופסח סמולה; 40. פיגה פלון (מארקליכע); 41. דוד שקליר; 42. מאיר טבצ'ניק; 43. יוסף זקצר; 44. יוסף שנפר; 45. הרשל גרגל; 46. גרשון זילברברג, דוד זילברברג; 47. בית־הבד של זילברברג; 48. יוסף הלר; 49. אליהו שתיל; 50. מרדכי קריצ'מר; 51. שלמה פינקלשטין; 52. בית הבד של אליעזר מירמשלטין; 53. יהושע מירמלשטין; 54. אליעזר מירמלשטין; 55. נתן מירמלשטין; 56. לייבוש מירמלשטין; 57. דב ברליאנט; 58. ירחמיאל קשטן; 59. אהרן מירמלשטין; 60. משה פריינק; 61. נפתלי גולוד; 62. יעקב גולוג; 63. חיים ויסמן; 64. משה קריצ'מר ומאיר ניסהולץ; 65. יעקב סגל; 66. שלום ניסנהולץ; 67. שבתאי שבץ; 67א. באר מים; 68. טחנת הקמח (ה"מארעמאן"); 69. יהוד פינקלשטין; 70. שמאי ומנדל הוניקמן; 71. הנפחיה של יוסף שפק; 72. מרפאה מחוזית מימי הצאר (ה"באלניצא"), החובש ניעדאשקאווסקי, משה זיבמן; 73. הנפחיה של מיכאל מירמלשטין; 74. מיכאל מירמלשטין; 75. הנפחיה של מאיר שפק; 76. זאב שבץ; 77. ישראל גולדפלד; 78. יהודה־ליב ושלום פלון; 79. חיים סמולה; 80. משה סמולה; 81. מרדכי גרינברג; 82. מרדכי ביידל; 83. פייוול דודלזק; 84. בנציון "ויצמח", משה גולדפרב; 85. (יצחק) ברכה סמולה, יוסף סמולה; 86. מאיר ואשר טבצ'ניק (כולל ה"חדר" ובית־החרושת למשקה "קליקווא"), ברוך קצב, יוסף זבודניק ופרץ גולדשטין; 87. יואל קרפ; 88. אלמנת בנציון (בני) אוליסקר, בניה ובנותיה; 89. מלכה כ"ץ ובניה: יעקב, אהרן ויומטוב; 90. באר מים; 91. חיים סטרץ, מאיר־הירש בדני; 92. (יעקב־מרדכי) חיה הול; 93. שמואל־זאב הול; 94. לייבל פינגרהוט; 95. ניסן קשטן; 96. לאה'ציע קריצ'מר, יהודה קריצ'מר; 97. זיסקן גריל, אהרן גריל ורבקה זמל; 98. ישראל וקופל קצ'קו; 99. משה ובנציון קצ'קו; 100. בריש הסנדלר; 101. גדליה ומאיר פלון; 102. אטליז; 103. שורת אטליזים; 104. לאה "הנפחית", אברהם גילפיקס; 105. יהודה'ל פוטש; 106. פרידל פינגרהוט; 107. אייזיק גרמן; 108. יונה גרץ; 103. מאיר־צבי הול ויצחק גרגל; 110. דוד בוך; 111. פיגה שקליבר ומלכה צירליוק; 112. יצחק מירמלשטיין וחיים־יוסל אזרסקי; 113. ה"הקדש", יוסף רזניק, בית־הספר "תרבות"; 114. חנה־הינדה שפרבר, נחום הלר, אלקה שטרנשוס; 114א. יצחק יוקילס; 115. צבי (הרשל) רויטנברג ושלמה־בר ורסטט; **116.** יצחק פינגרהוט, ע"י הבית - באר מים; 117. הרב ר' צבי־יהודה־ליב רבינוביץ; 118. הנוך הנגר, לייב'צי שטרנשוס; 119. אליהו־שלמה קורמן ובית־המרקחת שלו; 120. לייבוש ה"חוכר", מנשה ברג; 121. אשר דורפמן ושמואל וואלף שואב המים; 122. משה'קה כ"ץ; 123. פיפא כ"ץ; 124. בצלאל ראבר; 125. פסח קרנצברג, מתתיהו שבץ וקרינה שבץ; 126. שלמה שקליבר; 127. שבץ סוניא (יאניכא), זיסל שבץ, יעקב סמיק וזלמן זלצמן; 128. אליהו רויזמן; 129. מאיר שפק; 130. משה־בר רויזמן, הרשל ויסברג; 131. מרדכי וסרמן; 132. בלומה (ביילצע'ס) לבית וסרמן; 133. (הבית עם הגג השחור) ביה"ס העממי בימי הצאר - ה"שקולא" אח"כ ביה"ס העממי הפולני - ה"פאוושעכנא".

מורשת בית אבי

אבי דוד מנוחתו עדן, היה בעל קומה בינונית, זקן שחור יפה עוטר את סנטרו, פניו שזופים מהשמש הלוהטת עת טיפס כל ימות השבוע על גגות הבתים, כדי לכסותם בפחים שטוחים גדולים בצורת מלבן, מצופים בצבע כסף.
ידיו היו זריזות ומוכשרות לבצע כל עבודה ומלאכה אם לצרכי פרנסה, ואם לצרכי תחביב. היה בעל מקצוע בשתי מלאכות חשובות, צבעות ופחחות. היה צובע דלתות, חלונות, רהיטים, צעצועים וכלים שונים עשוים מעץ. אפילו את עמודי סימון הגבול בין ברית המועצות לפולין. אבי ואחַי היו צובעים בצבע לבן אדום - צבע הדגל הלאומי של פולין.

והלא ידוע שהשלטון הפולני לא שש למסור עבודות דווקא ליהודים. רשמית היה מכרז לקבלת עבודה זו, בעלי מקצוע רבים, צבעים, הגישו הצעות וחשובי מחיר, אך אבא בגלל רמתו המקצועית הגבוהה בצבעות זכה במכרז, והצבא הפולני שהיה ממונה על ביצוע העבודה, מסר אותה לידיו.
לא ידוע לי היכן ואצל מי למד צבעות, אולי אצל סבא? ואולי זה בא לאבי מחובבנות מנעוריו? אך עובדה שידע לערבב בצורה מוצלחת צבעים שונים וליצור את הצבע המבוקש, לפי דרישות הצרכן. לעומת מקצוע זה, את הפחחות אבא אהב יותר וראה בו מלאכת מחשבת הדורשת התמחות, תכנון קפדני ועיצוב משוכלל. כך למשל, לכיסוי הגגות בפח היה לאבא דגם קבוע ואחיד, העיקר שלא יחדרו מים לבית. אבל את המרזבים ואת הצינורות לריכוז מי הגשם במקום אחד היה מקשט בקישוטים יפים, את ראש הצינור עשה רחב בצורת קונוס, "קישט" אותו בתבליטים עדינים מפח דק נוצץ כדי לתת לחזית הבית מראה נאה.

לקראת חנוכה היה מכין מלאי גדול של חנוכיות מפח.
לקראת פורים הכין מלאי של רעשנים יפים עם גלגל שינים "ולשון" חזק כדי להכות קשה את המן הרשע... גם כלי-בית אחרים יותר משמעותיים עשה אבא כגון: מיחם לתה, קומקום לתמצית, לוחות כביסה עם גלים גלים, ועוד. הכל נמכר ובמחיר טוב.
פעם בא יהודי אמיד בהושץ' וביקש מאבא שיעשה לו אמבטיה עם "מתקן פטנט" שמים חמים וקרים יזרמו ישר מהמתקן לאמבטיה. (יש לזכור שבהושץ' לא היו אז אמבטיות ולא מערכת מים מסודרת של קרים וחמים, ולא חשמל הכל עשו לפי שיטת סחוב ושפוך, סחוב ושפוך... אבא הסכים עקרונית, אך ביקש פסק זמן כדי לתכנן. בינתיים נסע לאן שנסע והביא עמו "תכנית" ושרטוט מפורט, (ואני בטוח שאבא לא למד שרטוט, ולא גרפיקה). ניגש למלאכה, עשה אמבטיה עם מתקן וברזים שאפשר לכוון את המים החמים והקרים לפי הצורך. היהודי המזמין היה מאוד מרוצה, והדבר הכה גלים בין כל תושבי העיירה, שר' דוד אופטר הפחח עשה אמבטיה פטנט עם מים חמים וקרים למר... על זה אמר כבר מי שאמר "בידו האחת אחז בפטיש ובסדן, ובידו השניה במכחול ובצבע... לפי עדות משפחתית את מקצוע הפחחות למד בנעוריו אצל הפחח המעולה בשם יחיאל בעיר היפה והגדולה אוסטרוג, או בפי היהודים אוסטראה.

הקליטה

בארבע נפשות הגיעו ההורים דוד ורייזל אופטר לעיירה הושץ'. שתיים הם עצמם, שלישית הילד הקטן בן ה-שלוש וואוה-זאב אביתר, רביעית סבתא חנצ'ה אם אמא. השיכון שמצאו, דירה שכורה בביתו של ר' ישראל רויזמן, (ראה מפה בית מספר 25) או ביידיש "רבי שרוליק משה בערס".
ר' ישראל היה אחד האישים המכובדים והמקובלים בעיירה, יודע תורה ומפרשיה, שקדן וקפדן כאחד. בראשית היה לו "חדר" ברמה גבוהה, אבל לא כל תלמיד נתקבל ל"חדרו". רק המצטיינים והמתמידים זכו ללמוד מפיו תורה. במשך הזמן יסד חנות, את הניהול מסר לבני משפחתו, ואישית התמיד לשבת בבית המדרש וללמוד. אך גם בענייני ציבור וציונות שלח לפעמים ידו. לעתים היה יושב ראש ועדת "קרן היסוד" שעסקה בגיוס כספים לרכישת כלים ויצירת תשתית כלכלית למתישבים היהודים בארץ ישראל. ואמנם התרומות בהושץ' אז עלו, ולא במעט בהשפעתו של רבי ישראליק.

ביתו היה גדול ומרווח. לא ידוע לי בדיוק כמה חדרים ההורים שכרו בבית זה. אך בדיעבד ידוע לי שבבית זה לאחר מכן נוסד בית חרושת לגזוז, הציוד היה מעט ופרימיטיבי, הבקבוקים למילוי הגזוז היו מזכוכית, השטיפה היתה בידים ובמברשת, בגיגיות עץ או פח. בקבוקים רבים התפוצצו בזמן השטיפה, וגרמו פצעים גדולים לידים.
כל פועל או פועלת שהצליחו לחמוק מעבודה זו חמקו, והרבה בעיות ודאגות היו מי יעבוד בשטיפת הבקבוקים. בבית זה מתה סבתא חנצ'ה, נולדו רוב הילדים להורי, ובתוכם עבדכם הנאמן חנינא, ורבי ישראליק היה הסנדק שלו. כיצד יודעים זאת? (עובדה שחנינא היה הילד השישי במשפחה והוריו מתו בעודו נער צעיר), התשובה היא פשוטה.

דמי חנוכה מגלים עקבות

בחג החנוכה אחרי הדלקת הנרות ושירת "הנרות הללו" ההורים נהגו לחלק דמי חנוכה. ועל פי רוב אמרו, חנינא, מותר לך לבקש דמי חנוכה גם מרבי ישראליק, כי הוא היה הסנדק שלך. אז לא הבנתי מה זה בדיוק סנדק, אבל ידעתי מה זה דמי חנוכה הלכתי וקבלתי. באותה הזדמנות השיב אותי על יד שולחן ועשה לי בוחן קטן, בחומש, רש"י, תנ"ך וכו'. וחייך, הבנתי שהוא מרוצה כשגדלתי והייתי פעיל בקן, הבין כנראה שלא אהיה צדיק גדול, הוא התעייף ממני, וכאשר באתי לבקש דמי חנוכה אמנם נתן לי אך אמר אל תבוא יותר! ובאמת לא באתי. צעדי קליטה ראשונים אלה הצליחו, אבא קיבל הרבה עבודות, הוכיח ידע ואמינות וצפה לעתיד טוב.
עם הזמן עברנו לגור בבית שכור אחר באזור בעלי המלאכה בבית יצחק פינגרהוט. שם גרו בעלי מלאכה חייטים, סנדלרים, קצבים וכדומה. אבל לא רק המה אלא גם מנכבדי הקהילה ביותר, כמו הרב ר' צבי יהודה רבינוביץ', השוחט צבי-הרשל רוטנברג עם משפחתו הנחמדה, המורה חיים מנדל גרמן ועוד.

עד היום לא מובן מדוע הגדירו את האזור בעלי מלאכה, כל מי שהיה שם והכיר את מגזר תושבי העיירה יודע שמעולם לא גרו בהושץ' בעלי מלאכה לחוד, ואחרים לחוד. כנראה שפעם אחד אמר, השני חזר על זה, השלישי ספר לרביעי וכך זה השתרש בצבור.
באחד הימים החליטו בעלי-המלאכה להקים ארגון משלהם בשם "ארגון בעלי המלאכה" כדי להגן על האינטרסים שלהם. ההגנה לא היתה מכוונת נגד הקפיטליסטים - המנצלים כי בהושץ' לא היו כאלה, רוב התושבים נמנו על המעמד הבינוני, אלא נגד ממשלת פולין שפרסמה חוק, שכל בעלי מקצוע חייבים לעבור מבחנים ולקבל דיפלומה. מי שלא יעמוד בבחינות לא יוכל לעבוד במקצועו ולא יקבל רשיון עבודה.
השאלה הגדולה היתה איפה ואצל מי בני הושץ' יכלו ללמוד בצורה מסודרת ומודרנית?
הארגון החדש בעזרת מרכז בעלי המלאכה בעיר הבירה ורשה השיג "הסדר" שכל בעלי המקצוע עברו את הבחינות וקבלו את הדיפלומה, שמחתם היתה רבה, וחגגו את זה בסעודה רצינית.
בראש ארגון זה עמדו אנשים רציניים כמושקה כץ, זאב-וולוול דרטוה, פרידל פינגרהוט וכדומה. הכרתי אישית את כולם, אך מקרוב הכרתי את פרידל פינגרהוט איש גבוה, רציני, בעל מקצוע מעולה, טוב לב ואשתו חיה היתה עזר כנגדו. לעתים באתי לביתם להתארח כי בנם יוסף היה חברי הטוב בקבוצת "יונים" גדוד "תל חי" בתנועת הנוער. יוסף אחרי תלאות הצליח להקים משפחה נחמדה עם טניה אחות במקצועה, מוצאה מוילנה, בארץ התישבו בעיר רחובות. עם יוסי וטניה הקשרים נמשכים עד היום הזה. עם הקמת ארגון בעלי מלאכה בהושץ', קיבלו חבריו תאוצה ובטחון, יחד עם זאת לפחות לחלק מחבריו, היה נדמה משום מה שאינם מיוצגים דיו במוסדות הקהילה ובוועדותיה.

סבלו מ"קפוח ותסכול" שלא משתפים אותם בועדות השונות בקהילה. עם הזמן יסדו בארגון גם קופה לעזרה הדדית. נתנו הלוואות בתנאים נוחים לאלה שבקשו. ואפילו לקראת פסח קנו מכונה לאפית מצות כדי ליצור מקומות עבודה למובטלים. כמובן חילקו גם מצות פסח חינם אין כסף לנצרכים.
מאז בחרו נציגים לארגון לפי מפתח. אחד מארגון הסוחרים, ואחד מארגון בעלי מלאכה, והכל בצורה דמוקרטית נאה. (ראה ספר הושץ' דף 133) אבא היה מאד גאה שהשתייך "לארגון בעלי מלאכה". הוא ראה בו מנוף לקידום האדם העמל שחי מיגיעת כפיו. מרוב עבודתו על הגגות וחיפוש פרנסה, לא נמנה על ראשי הארגון, אך ידע כמה הארגון חיוני ותורם להרגשתו החיובית הכללית לקליטתו בהושץ'.

הקליטה החברתית

כעבור תקופה עברנו לדירה חדשה, ושוב שכורה, והפעם לאזור סואן ומעניין. אזור בתי-הכנסת, שבו כל הציבור היהודי הדתי והחילוני התרכז ומשם התנהלה הפעילות הקהילתית.
בעל הבית היה יצחק יגודה, איש בגיל העמידה, סובל מעט ממחלת עינים וסובל מחוסר סבלנות. לפעמים קראו לו יצחק העוור.
ביתו, דירתנו החדשה היתה בנויה על גבעה קטנה עם שפוע חזק לצד צפון, לפי תוכנית טובה לאור צרכי הדיירים ובהתאם לצורות הבניה המקובלות אז. היסודות בחזית נחפרו באדמה, אבל מאחור היו כלונסאות ועליהם רצפה תלויה. הכניסה - בשתי דלתות, אחת בחזית ואחת מאחור. מבפנים מספר חדרים קטנים, חדר גדול - "סלון", מטבח, ותנור גדול לאפיה ולחימום שקראנו לו "פיץ" (ראה רשימה "אימי זכרונה לברכה") ומחסן גדול לאחסון כלי עבודה או פשוט בית-מלאכה. באגף אחד אנו גרנו ובאגף שני גר בעל הבית. מי שיצא בדלת האחורית ראה מיד את האקולוגיה, שורת בתי היהודים הבנויים בצפיפות זה על יד זה, ולצידם בית המרחץ היחידי, והבאר עם המשאבה למעלה, השאיבה היתה בידים לדליים, והשואב נשא אותם על כתפיו באסל, ומשם ברגל בקיץ ובחורף לבתי הצרכנים. מי שיצא בדלת הקדמית ראה מיד מעבר "לכביש", את "הקלויז", בית-התפילה הקטן, שבו התפללו רק בשבתות ובחגים. שם התפלל גם רבנו ומורנו הדגול רבי אהרון סנדלזון, איש דתי ושומר מצוות, מכיר את כל התורה בעל פה, ובעל השכלה רחבה ביידיש, עברית, רוסית, דיקדוק, מתמטיקה וכו'. דורות של חניכים ותלמידים חינך. מי שלמד אצלו קיבל גם "תואר" - בי.אֵי - כלומר בוגר הושץ'.

במרחק של כמה מטרים בלבד מה"קלויז" ומביתנו אנו עמד בית המדרש הגדול, ויותר למטה לצד דרום-מזרח עמד בית-התפילה ה"שיל", שגם שם התפללו רק בשבתות ובחגים. משום מה קראו ל"שיל" בית-התפילה של בעלי המלאכה, אם כי באף בית תפילה בהושץ' לא התפללו באופן מוחלט בעלי-מלאכה לחוד ואחרים לחוד. את ה"שיל" היו פוקדים גם בעת אבל ויגון, ואת הנפטרים היו מביאים ל"שיל" ועורכים טקס דתי. ספורי בדים ואגדות התלוו סביב הנפטרים וה"שיל" הזה.
בית-המדרש המרכזי שקק חיים כל ימות השבוע, תפילות ולמודי תורה התקימו בו ביום ובלילה. הכניסה אליו היתה מרשימה בדלת עץ גדולה וחזקה. אחרי הדלת היה פרוזדור ארוך בערך של שמונה מטר שהוביל לדלת שניה. בצד שמאל בפרוזדור היה מחסן עם ציוד, כולל "המיטה" שהיו נושאים את הנפטרים ל"שיל" ולמנוחתם עדן.
בזמני לא היה חשמל בבית-הכנסת זולת בשבת, שסופק מגנרטור מהצבא הפולני, כמובן תמורת תשלום. וכל אחד השתדל לבוא עם פנס נפט או נר כדי לעבור את הפרוזדור האפל.
אחרי הדלת השניה היו מדרגות רחבות והן הובילו לאולם התפילה הגדול, המרשים, רחב-הידים. משני צידי המדרגות היו שני תנורי קיר גדולים בנויים, מוסקים בעצים והם חממו טוב את בית המדרש כולו. בצד עמד שולחן גדול וארון ספרים לעיון. בשעות אחרות ישבו "ליצים" וצ'יזבטו. הקיר הימיני לצד המדרגות שימש כעין "לוח מודעות" ועליו תלו מודעות והודעות שונות לציבור הרחב, כגון: פלוני פתח "חדר" חדש ומזמין תלמידים ללמוד בו. אלמוני נותן שעורים פרטיים בפולנית או בעברית במקום זה וזה, ביום ובתאריך זה וזה יבוא שליח מארץ ישראל וינאם... וכדומה. בקיר המזרחי הותקן ארון הקודש בכל הדרו, מקושט בעיטורים עם פרוכת יפה מאוד, וכמובן בפנים ספרי התורה.

בחגים ראש השנה ויום כיפור היו הכוהנים מתפרסים משני צידי ארון הקודש ליד הקיר, לובשים את ה"קיטל" (כתונת רחבה מאוד, לבנה כשלג) שמים את הטלית על הראש, מרימים את הידים למעלה בפיסוק אצבעות ומברכים את ברכת הכוהנים.
במרכז בית-המדרש היתה במה קטנה, משני צידי הבמה היו שלוש מדרגות ומעקה קטן. בחגים ומועדים החזן קרא בתורה והגבאי היה מזמין לתורה אישים להשתתף בקריאה ולתרום לקרנות הלאומיות קרן קיימת לישראל, לקרן היסוד או לכל מטרה אחרת.
בימי חול שמשה במה זו גם למטרות אחרות, לא פעם באו דרשנים , פרשנים, שליחים למיניהם למטרות תעמולה או לגיוס כספים. כמובן שהיו נואמים מוצלחים ולא מוצלחים, היו מרצים מעניינים והיו משעממים. כילד ונער אהבתי לעמוד על המדרגות, נשען על המעקה ומקשיב (אם זה היה מענין) לדברי המרצה.

פעם בא איזה בעל דרשה ודיבר ודיבר והקהל התעייף. אחד מהקהל אזר עוז עלה על הבמה ורמז למרצה שהשעה מאוחרת... בעל הדרשה חייך, הניע בראשו לאות הסכמה ואמר לקהל: "לסיום אספר לכם סיפור, פעם בא לעיירה איש אחד ונשא דרשה יפה, אבל הקהל היה עייף. קם אחד המאזינים עלה הבמה והראה לבעל-הדרשה את שעונו... רמז שעליו לגמור... ענה בעל הדרשה לבעל השעון: השעון הוא יפה מאוד, מצוין, אבל המחוג, ביידיש דער וייזר טויג אויף כפרות..." (המציג אותו שווה לכפרות...).

משני צידי הבמה עמדו ספסלים מיוחדים - "הסטנדר". שם ישבו המתפללים וכמובן עבור מקום קבוע חייבים היו לשלם בכסף רב ובמזומן.

לאבא היה מקום ישיבה קבוע באחד הספסלים באמצע בית המדרש, והיתה לו אפשרות לראות ולשמוע את הכול מה שמתרחש בבית מדרש זה. אבל לא רק לצרכי תפילה ודרשות שימש בית המדרש אלא גם מקום מפגש צבורי לכל חיי החברה של הקהילה היהודית ומוסדותיה.

בקומה שניה "בעזרת נשים" היו הנשים מתפללות בעת תפילה. אך בשעות אחרות היו שם גם הופעות חול. כמו אספות עם גדולות, ערבי בידור וכו'. אפילו האמן הקריין אליהו גולדנברג, אביו של דודו טופז, הופיע שם ושר את השיר-בלדה, איך שני חסידים הלכו לבקר את הרבי מ"רוז'נה" ומה קרה להם... אפילו הצגת תיאטרון היתה שם.

לעומת זה הפעילות בקומה א' קומת הגברים נשאה אופי כלל צבורי יותר רחב. טלפון בבתים לא היה, דברי דואר בתוך העיירה לא היה נהוג לשלוח, והיה חבל על הכסף. ולכן היה יותר מהר ואפקטיבי למסור כל המסרים בעל פה מעל במת בית המדרש.

כך עלה מוכתר העיירה ה"סוֹלְטִיס" ר' יואל רויזמן על הבמה הקטנה, דפק על השולחן והודיע למשל: שביום זה וזה, בשעות אלה ואלה, תעבור ועדה מטעם המועצה המקומית ותבדוק את הנקיון והשרותים בבתים. גם בחירות למוסדות הקהילה התקימו שם. כגון: להנהלת הקהילה, לועדות הקהילה, לועדת בית ספר תרבות, לועד לטפול ביתומים, ועדת קופת גמילות חסד וכו'.

יצויין שלרשות מוסדות-ועדות אלה לא עמד שום משרד או לשכה, הכול נעשה בין כתלי בית המדרש, הנבחרים עשו מלאכתם ותפקידם בהתנדבות. היו אלה אישים רמי קומה משכמם ומעלה והבולט ביניהם היה ר' חיים ויסמן. בנעוריו התייתם בגיל צעיר וטעם טעם עוני ודלות. גדל, הקים משפחה נהדרת, והצליח גם בעסוקיו המסחריים - חנות בדים. נוסף לעיסוקים המשפחתיים התמסר כולו לפעילות ציבורית לטובת תושבי הושץ' ולמען ארץ-ישראל. שאף להגיע אליה ולצערנו לא זכה. פעמים רבות היה יושב ראש "קרן היסוד", יו"ר ועדת בית ספר "תרבות", מנהל "קופת גמילות חסד" וכו'.

תמיד לפני שהפעיל והתרים אחרים, תרם הוא בעצמו מכוחו ומהונו. יהודי חם לב וציוני מסור, איש שקט, צנוע, אוהב בריות ודואג לשלומם ולקיומם. והכל ללא פרסומת עצמית, לא על מנת לקבל פרס. מספרים שהיה אומר: "אם לא ניתן לי לחיות בארץ ישראל, מוכן אני לבוא אליה לנשק את עפרה ולמות". לות מאן דפליג שחיים ווייסמן אמר זאת, ובכל הלהט והאמונה שבלב. אבי דוד העריך וכבד את ר' חיים וייסמן וחבריו על יושרם ופעילותם. הם שמשו לו דגם קלסי חיובי בשלבי קליטתו החברתית.

עבודה עבודה וגם קצת מסחר

בד בבד עם הקליטה החברתית והכלכלית גדלה גם המשפחה ונולדו ילדים נוספים. אבא היה מודע שיש להגדיל את ההכנסות, ולטווח ארוך לא טוב להסתמך על עבודה פיזית קשה בלבד, אלא יש למצוא עיסוק נוסף, עבודה יותר קלה והכנסה נוספת.

למטרה זו התחיל לסחור בפירות, תפוחים, אגסים, שזיפים וכדומה. את הפירות קנה מהאכרים בסביבה, הם גדלו על עצים באדמת אוקראינה המערבית בשפע, ומכרם בשוק מעל דוכן שהציב באחת הפינות של שורת החנויות בעיירה. אבא ידע גם לעצב יפה את הדוכן ואת הפירות. את התפוחים שם בערימה שטוחה עם הצד האדמוני למעלה, שורות שורות. את האגסים העמיד בזקיפות קומה כמו חיילים, עם הצד השמן - הפיטם כלפי מטה, ואת הצד הרזה עם "צינורית ההזנה" כלפימעלה. סידור זה משך תשומת לב של העוברים ושבים והגביר מכירות. אפילו השוטרים שעברו והסתכלו בתצוגה, משכו את האגסים "בצינורית" תוך הליכה, טעמו וחייכו... במכירות בשוק עסקה אמא בעזרת הילדים.

במשך הזמן העסק התרחב, אבא רכש נסיון והגיע למסקנה שכדאי לקנות את הפרי טרם בשל ולקטוף אותו בכוחות עצמנו.
פעם בזמן העבודה בכיסוי גגות היה "קופץ מהגג", מגיע במהירות לגן עצי-פרי של איכר פלוני, מסתכל על העצים, מעריך את היבול, את הפחת, את ההוצאות הקבועות והמשתנות ומחליט אם כדאי לקנות את הפרי או לא. היתה גם בעיה של שמירת הפרי כשהבשיל וטרם קטפו אותו, פעמים רבות אבא הטיל תפקיד זה עלי, מלאתי את התפקיד, למרות שפחדתי שהגנבים יחדרו לגן, ירביצו לי מכות וגם יגנבו פרי. בינתיים השוק התרחב והיה יצוא לעיר המחוז רובנה, לתחנת הרכבת או למקום ריכוז אחר. הכמויות היו רבות, העברנו את הפרי למחסנים, בחורף כמובן למחסני קירור שהיו בקומת-קרקע. אחרי מיון וסיווג קפדני, העמסנו אותו בתפזורת שכבות שכבות עם ריפוד קש על עגלה רתומה לסוסים וקדימה לרובנה. המרחק היה רב, הכביש מאבני סילול עם בורות וקפיצות, כל קפיצה וטלטול חזק היה גורם נזק כספי רב, וכשלון המבצע. לזה היו נחוצים הרבה ידיים עובדות, כושר אירגון, וראש פתוח. על כל המבצעים "פקד" אבי.
הבית הרביעי השכור שגרנו בו היה באזור הכפרי ה"זסטביה" ("התוספת") בכיוון טחנת הקמח, הגשר, והרופא קנייב.

שבעה בתים בהם גרה משפחת אופטר

1. ישראל רויזמן - מספר 25 על המפה
2. יצחק פינגרהוט - מספר 116 על המפה
3. יצחק יגודה - מספר 16 על המפה
4. בית ב"זסטביה" על יד יידל פינקלשטיין
5. משה זלצהנדלר (הקולוניה) - מספר 26 על המפה
6. בית באזור "זליזה" - "מישקה" ע"י קוריאט
7. בית "קזליה" "זלילה" - (סמוך ל"קולוניה")

האזור היה מאוכלס כולו אוקראינים, ללא תושבים יהודים למעט משפחה אחת, משפחת יהודה (יידל) פינקלשטיין. הוריו של צ'רלי פינק לא רחוק מדירתנו אנו, והם עסקו בסחר תבואות, ואולי זאת היתה הסיבה שגרו בין האכרים שגדלו את גידולי השדה.
לאיכרים היה נוח למכור להם את יבולם כאן במקום להוביל למרכז העיירה. למשפחה זו היה בן בגילי חנן (חונה) שיחד התחנכנו בתנועת הנוער. ובאופן טבעי גם אני וגם הורי בקרנו בביתם ונתקבלנו בידידות רבה במיטב המסורת ההושצ'אית.
חנן צ'רלי פינקל שהיגר לארצות הברית ביקר מידי פעם בישראל. ותמיד הזמין אותי לפגישה אתו. פעם כשנפגשנו במלון "דן" בתל אביב אמר לי חנינא, בפעם הבאה כשאבוא ארצה, אתארח כמה ימים אצלך בקיבוץ גל און, ונוכל לשוחח יותר בניחותא. אך זמן קצר כשחזר לעבודתו בארצות הברית חלה ונפטר. חבל!
המרחק מביתנו החדש עד לעיירה הושץ' היה כשני ק"מ. הכביש לא היה כביש, והשביל לא היה שביל. בלילה לא היתה תאורה. אנטישמים, אוקראינים לא חסרו, את כל הדרך עשינו תמיד ברגל. ולפעמים שלוש ארבע פעמים ביום. כל פעילותנו ועסוקנו היו במרכז הושץ', בלילה ללכת לבד היה ממש מסוכן שמא מי שהוא יתקיף אותנו.
הבית בו גרנו לא ענה על הצרכים, סך הכל היו שם חדר אחד גדול, מטבחון, פרוזדור קטן, וכניסה נפרדת. כנראה שעברנו לשם באין ברירה. הדבר החיובי היחידי היה, שגן עצי פרי של "אנדריי" היה קרוב לביתנו ואבא לא צריך היה ללכת רחוק ולראות אם יש פרי. על העצים וכדאי לקנות.
יתרון זה בוודאי לא היה עדיף על כל יתר החסרונות.

הבית החמישי ה"קולוניה"

בית משה זלצהנדלר ה"קולוניה" או הכינוי המקצועי "בית עיבוד עורות" כפי שהיה שגור בפי הבריות, עמד בצד דרום מזרח לא רחוק מבית התפילה ה"שיל". השם "קולוניה" הודבק לו בעקבות ריבוי המשפחות שגרו בבית משותף תחת גג אחד. אנו עברנו לשם בסיפוק רב אחרי שטעמנו את טעם הדיור והבידוד באזור הכפרי "זסטביה" והיינו מנוטרלים מאחינו בני הושץ' שגרו בעיירה.

דירתנו החדשה היתה בחזית הבנין, דיור לא רע ובית מלאכה מצוין לאבא. לא רחוק מהבית היה מפכה מעיין קטן והזרים מים מתוקים צוננים לתעלה קטנה ולכל מי שרצה בהם. לתושבים רבים באר זו סיפקה מי שתיה בכל השנה. אבי אהב מאוד מים אלה, וגם לאחר שעזבנו דירה זו ועברנו לאחרת לא פעם ובעיקר בשבת ביקש אבא להביא מי שתיה ממעיין זה.

התעלה הקטנה שנוצרה מהמעיין הפרידה כאלו בין בתי היהודים לבין בתי הנוצרים שנבנו באזור הכפרי ושמו היה "זליזה" אבל כדי להקל על התעבורה מהעיירה לכפר. שמו קרש על התעלה, ונוצרה כעין מדרכה צפה, וזה היה "הגשר" בין הכפר לעיר.

בביתנו החדש קשרנו קשרים עם כל הדיירים, אך במיוחד התידדנו עם משפחת חייקי גולדשטיין ושלושת בנותיה מניה, שושנה וברכה ועם הבן הרצל חברי מתנועת הנוער.

אמא חייקי היתה אשה גבוהה רבת רושם, טובת לב ודאגה לכולם. הם באו מאוסטרוג, פתחו חנות בדים שמניה ניהלה אותה בהצלחה, שושנה יצאה להכשרה מטעם "החלוץ" עלתה ארצה וגרה עם משפחתה בירושלים. הרצל עם משפחתו גרים בתל אביב, וכל היתר לצערנו נספו בשואה. עבודה בבית זה היתה לאבי בשפע, ולא פעם נעזר בפועל שכיר שבא מן החוץ. כאשר העבודות התרבו מאוד, הוא הקים שותפות עם פחח אחר ושניהם קיימו יחסי עבודה ושותפות למופת.

כעבור זמן, השותף השיג רשיון עליה עלה לישראל והתישב בתל אביב וכך מספרת אחותי פסיה קלפץ' מחיפה: כאשר עליתי ארצה אחרי השואה והמלחמה, נגשתי בתל אביב לקיוסק לשתות כוס סודה, עמד יהודי ומזג לי. בין לגימה ללגימה אמר היהודי שהיה בהושץ' ועבד אצל דוד אופטר. כאשר אמרתי, אני הבת של דוד, שמח מאוד והוסיף לספר שהוא היה השותף של אבי. כאשר קיבל רשיון עליה - סרטיפיקט פנה לאבא ואמר בשמחה: ר' דוד, אתה יודע אני נוסע לארץ ישראל ועלינו לסכם את החשבונות ולהפרד. אבא הסתכל עליו קימט את מצחו וענה, הלוואי עלי!!!
הם התישבו, סכמו חשבונות, לשותף הגיע קצת כסף בעיקר מהשקעות ורכישת כלים. ואבא סלק במקום את כל הסכום במזומן.

הם הרימו כוסית-לחיים. ואז אמר אבא לשותף, אתה נוסע לארץ ישראל ובודאי זקוק לכסף, קח בבקשה עוד חמשה זהובים. השותף לקח! כאשר אחותי פסיה סיימה לשתות את הסודה, בעל הקיוסקט השותף לשעבר, פתח את המגירה, הוציא כסף ששוויו כחמשה זהובים ונתן לאחותי, בבחינת החזר חוב. אחותי לא לקחה למרות היותה עולה חדשה שהיתה זקוקה לכסף. מוסר השכל הוא: מעשים יפים שעושים אנשים טובים לעולם אינם נשכחים וכוחם יפה תמיד.

בית שכיר נוסף ב"זליזה"

מבית ה"קולוניה" עברנו לאזור הכפרי "זליזה" אבל לעומק לבית "מישקה" (על שם הבן הצעיר) מול בית משפחת קוריאט. שום שכנים יהודים שם לא היו לנו, ובין הלא יהודים היו כאלה, והיו כאלה. לבעל הבית היו שלושה או ארבעה בנים. והיחסים איתם היו תקינים, לרשותם עמדו כמה דונם אדמה והם עבדו אותה. בעונת הקציר ואיסוף היבול היו יוצאים לשדה מוקדם מאוד וחוזרים מאוחר. פעם אחי הצעיר דב (ברצ'יק) ז"ל יצא עם מישקה הבן הצעיר במשפחת בעל הבית, לעזור בעבודה, ולקצור בחרמש, אחותי גולדה כבר היתה בקיבוץ הכשרה, ההורים היו עסוקים בענייני פרנסה, בבית זה חלתה ונפטרה אמנו שושנה-רייזל.

הבית השביעי והאחרון לנדודים בית "קוליה"

שוב עברנו "לבית חדש", השביעי במספר והוא בית "קוליה". מיקומו כמעט על יד בית ה"קולוניה", איפה שגרנו קודם. סמוך למעיין, לתעלה ולגשרון הקטן. בפועל בית זה, הוא הראשון של האזור הכפרי "זליזה" מצד העיירה הושץ'.
שכנתנו היהודית היחידה כאן היא משפחת יהושע מירמלשטיין, משפחה שקטה ונחמדה. כל העברה מבית לבית זה סיפור. קודם כל, אבא צריך למצוא בית מתאים לנו ולא תמיד זה בנמצא, שנית נחוץ

לשפץ ולסייד ועול זה נופל בעיקר על אמא, שלישית צריכים לשלם דמי מפתח. והקשה ביותר הנדודים והעברה מבית לבית. שוב לארוז את המטלטלין, המיטות, וכלי העבודה להעמיס על עגלה רתומה לסוסים ולפעמים לעשות שתיים שלוש נגלות והובלות מלאות. על פי רוב עברנו לבית יותר גרוע, התפקיד שלי היה לשבת על העגלה, לשמור ששום דבר לא יפול מהעגלה, ולגרש גנבים...
ואני עדיין ילד קטן, שבעצמי מפחד שלא יגנבו אותי, שלא ירביצו לי, ויקחו אותי מהעגלה לאן שרוצים.

ואז כמעט נשבעתי אם אגיע לארץ ישראל, ואם יהיו לי ילדים, דבר ראשון אדאג שיהיה למשפחתי בית שלנו, לא נהיה דיירים אצל אחרים, לא נצטרך לנדוד והילדים לא יפחדו מפני גויים, גנבים... בכלל באותם הזמנים לאור החינוך שקבלתי, האמנתי בכנות שכל הטוב, היפה והנעים נמצא בארץ ישראל. וכל הרע, המכוער והבלתי נעים מקומו בגלות. ולכן הכרחי לעלות לישראל (אז ארץ ישראל) ובמהירות.
היום כשאני גר בישראל למעלה מחמישים שנה, כשיש לי משפחה נהדרת עם בנים, כלות נכדים ונכדות, כשעברתי בארץ את תקופות האוהלים, הצריפים והמלחמות, כשאני גר בקיבוץ בבית מצוין של 74 מ"ר, סלון גדול, עם רדיו וטלויזיה, מטבח מסודר, חדר שינה עם ריהוט, פעמים שרותים, חדר עבודה עם ספריה, מכונת כתיבה, מקלחת, אמבטיה, שתי מרפסות, שמונה עצי פרי, אגסים, בננות, ענבים וכדומה. וכל הבנים הכלות והנכדים מסודרים ומאורגנים.
מה עוד נשאר לבקש זולת שלום ובריאות והמוני בית ישראל מהתפוצות יעלו למדינת ישראל וישתלבו למען שגשוגה ופריחתה.

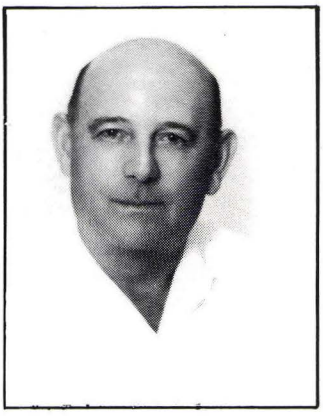
יום השישי הקצר שנמשך כל השנה

כידוע פעם בשנה יש שבת הגדול, ופעם בשנה ישנו יום שישי קצר. אבל לאבא היה כל יום שישי, יום קצר. כי השתדל מאוד לגמור מוקדם את העבודה, לסגור עניינים שנשארו פתוחים כל השבוע. ללבוש בגדים יפים שהכינה אמא ולהקדים ללכת לבית המדרש להתפלל עם הציבור ולפגוש את חבריו.
אם באמצע נשאר לו קצת זמן, נהג לעיין ב"שיר השירים" ולפעמים קרא בקול רם עם תרגום כל משפט ליידיש, ובמנגינה מיוחדת. כשחזר מבית הכנסת עשה קידוש בקול רם, קרא "כל מקדש שביעי כראוי לו, כל שומר שבת כדת מֻחַלָּלוֹ, שכרו הרבה מאוד על פי פעלו, איש על מחנהו ואיש על דגלו". סוף ציטוט.
לגביו המחנה והדגל היו המשפחה. כל המשפחה אכלה ארוחת ערב ביחד. וההורים נהנו מבטול המתח ומהעבודה הקשה של כל ימות השבוע.

שינה של שבת וטיול של שבת

בשבת אחרי שחזר מבית הכנסת ואחרי ארוחת הצהריים אמר לאמא: כעת הולכים לנוח קצת; לישון! כאשר קמו שוב אמר לאמא: לא היה מזיק לו יכולנו לחטוף תנומה כל יום, גם באמצע השבוע, אבל יש לי הרגשה שהשינה של שבת היא שינה אחרת, שונה! יותר טובה! אחרי זה ישב על יד השולחן וקרא שוב במנגינה מיוחדת את פרקי אבות: "משה קבל תורה מסיני, ומסרה ליהושוע, ויהושוע לזקנים, וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי הכנסת הגדולה וכו'... סוף ציטוט.
אחרי כן יצא לטיול קצר בנימוק לראות מה התרחש בעיירה במשך השבוע. אני כנער הצטרפתי אליו. בדרך הטבע הגיע לבית חבריו, בית יואל רויזמן, שלמה שקליבר ומגלגלים שיחה על דא ועל הא. לשלומה שקליבר, היה לפעמים סר גם באמצע השבוע, לחנות.
שלמה היה בעל חנות לחמרי בנין. איש רציני שקט, מסביר פנים, עוזר לזולת בזמן הצורך, ונעים הליכות. אבל לפעמים אבא "תעה" בדרך ובמקום להגיע לבית היהודים, הגיע לבית הגוים, וביחוד לאלה שהיה להם גן עצי פרי. כזה היה אחד בשם אנדריי בדרך לכפר "סימונוב"; האיש היה נמוך קומה, שמנמן, הוא כיבד והעריך את אבא ונקשרו ביניהם יחסי אימון הדדי. "בטעות" בטיול אבא הגיע לביתו, שניהם יצאו לגן, הסתכלו על העצים ועל הפריחה, או על הפרי שטרם הבשיל.
אנדריי זרק הצעת מחיר ואבא באופן טבעי הציע מחיר אחר, יותר זול. לפעמים גמרו את העסק מיד מתוך אימון הדדי. את המפרעה הכספית כמובן אנדריי קבל אחרי שבת. אחרי כן חזר אבא לבית המדרש לתפילת מערבי. ולמחרת שוב לעבודה ולעסקים.

השושלת

זאב (וואווה) אופטר-אביתר

נולד בשנת 1904

נולד בכ"ט בשבט ה' תרס"ד בעיר אוסטרוג בפולין. בגיל שלוש עבר עם הוריו לגור בהושץ', בגיל שמונה נסע לאוסטרוג ללמוד, למד גם ב"ישיבה". ב-1917 חזר להורים להושץ' ושם המשיך בלימודיו. כבר בנעוריו התבלט כנער כשרוני, תוסס, בעל יוזמה ונוטה להיות מנהיג בחברה.

בשנות העשרים והוא עדיין עלם צעיר ונאה, היה בין המיסדים של תנועת הנוער הראשונה בהושץ' "השומר הצעיר" כשהוא מעמיס על שכמו את עול ההדרכה, תחילה ראש קבוצה, ואחר כך ראש גדוד ולבסוף עד 1926 ראש הקן. אבל הגדודים והקבוצות עדיין במידה מספקת אינם קיימים. יש לאסוף נערים ונערות ולארגנם לפי הקבוצות המתאימות ואת זה עושה זאב וואווה בהצלחה גדולה והקן פעיל ומתפתח.

בתנועת השומר הצעיר לא עסקו אז באידאות ולא נטו לזרמים פוליטיים. שאיפתה היתה להיות תנועה צופית־ספורטיבית שעוסקת בהתעמלות, טיולים, מחנות קיץ וכדומה, כדוגמת תנועת הצופים באנגליה או תנועת "ואנדער פוגל" בארצות אירופה אחרות. אך מהר מאוד הוחלט בתנועה להצטרף לתנועה הציונית ולהצמד אידאית לתנועת העבודה לערכי הציונות החלוצית, וההגשמה האישית לעלות לארץ ישראל.

המפנה דרש עבודה חינוכית וארגונית עצומה כדי להעביר את שכבות הקן לדרך זו. ראש הקן והמדריכים חייבים להיות דוגמא ומופת בנדון, זאב עושה תוכניות ונותן הוראות כיצד לעשות זאת.

תמיד לקראת פעולה או הרצאה הוא יושב עם נייר וכלי כתיבה ורושם לו מה להגיד ועל מה להמליץ. אפילו בבית בזמן הארוחות הספר או העתון עם כלי כתיבה תמיד לצידו.

הפעילות היא שליחות ברמת עדיפות גבוהה

כאשר נוסדה תנועת "החלוץ" וכל שומר חייב היה להשתייך גם לתנועת "החלוץ" בעקבות הסכם בין שתי התנועות. זאב עם כל בוגרי הקן מצטרפים ל"החלוץ" אבל תמיד זוכר את כור מחצבתו, גם בסניף ה"חלוץ" הוא תורם רבות לביסוס הסניף והתפתחותו. אבל תורת הציונות המגשימה מחייבת גם קיום מצוות עשה נוספות, והן, פעילות אינטנסיבית למען הקרנות הלאומיות קרן קיימת לישראל, קרן היסוד, שימוש בשפה העברית והפצתה, ארגון חברים נוספים בתנועה הציונית־חלוצית, הסברה ותעמולה למען ארץ ישראל העובדת בזמן בחירות לקונגרס ציוני, וכדומה. הוא נואם מצוין, ובכל אספת עם הוא נואם משכנע ומשפיע, מכאן והלאה הוא מתקדם בהיררכיה הניהולית ונבחר ליושב ראש בהרבה מוסדות. אין עוד עוררין על יכולת השפעתו וסמכותו.

בשנת 1928 הוא בא בברית נשואים עם הינדה קרנצברג לבית מרדכי ורחל לאה. נולדים ילדים והבעיה היא בימים ההם כיצד לקבל רשיון עליה - סרטיפיקט למשפחה שלמה מבלי להיות חבר בקיבוץ הכשרה. (בימים ההם אי אפשר היה לקבל סרטיפיקט מבלי להיות קודם חבר בקיבוץ הכשרה), המוסדות הציוניים, הסוכנות היהודית ומרכז "החלוץ" מעניקים לזאב ומשפחתו רשיון עליה בלי הכשרה כמחווה והוקרה על פעילותו רבת השנים.

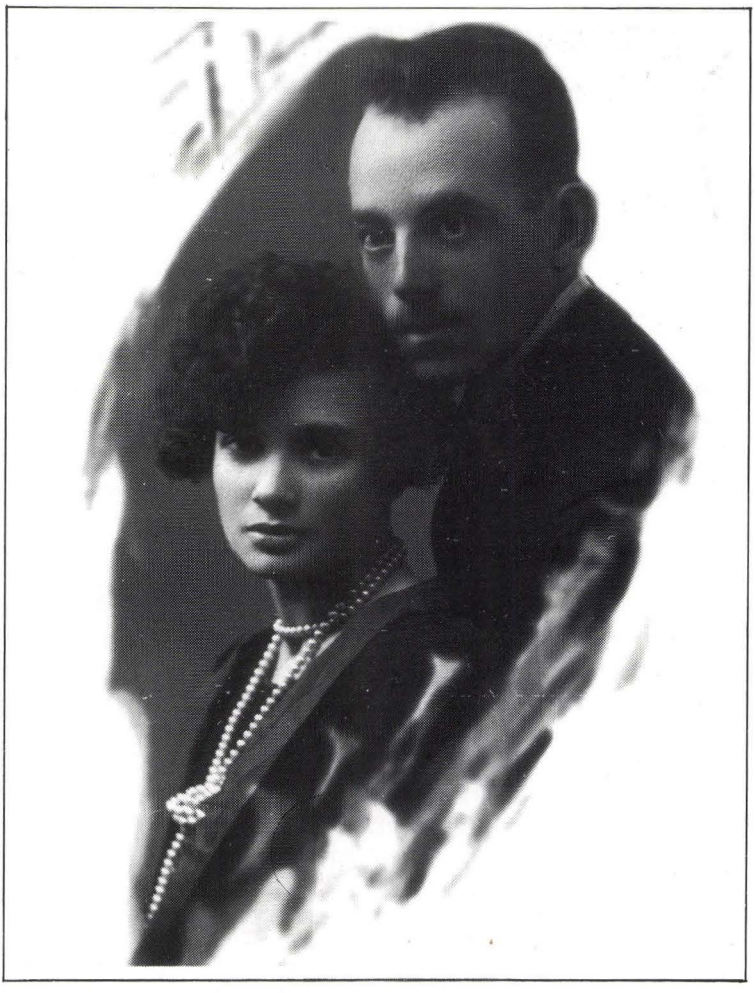
בשנת 1933 זאב ומשפחתו מגיע לתל אביב. באופן טבעי מצטרף להסתדרות, ולסניף מפלגת פועלי ארץ ישראל - מפא"י. בתחום הכלכלי הוא פונה לעבודות אביו - פחחות וצבעות, מקובל ופעיל בארגון בעלי מלאכה, ובהסתדרות באיגוד המקצועי.

במפא"י הוא נמנה על חברי חוג נמיר (נמירובסקי) חסידי בן גוריון, ובמרוצת הזמן הוא בונה את ביתו ממש על יד ביתו של בן גוריון אז רחוב קרן קימת מספר 21. (היום שדרות בן גוריון). יחסי שכנות מצוינים וחברות אקטיבית באותה מפלגה מחזקים את הקשרים והביקורים ההדדיים בין הינדה וזאב לבין פוליה ודוד בן גוריון.

במשך השנים כאשר הגיעו עולים חדשים בני הושע' לישראל, ביתו נהפך למרכז קליטה והוא דואג לעולים אלה מבחינה כלכלית וחברתית כמו אבא ואמא לילדיהם.

עם יסוד ארגון הושע' בישראל הוא נבחר ליושב ראש הארגון ובתפקיד זה התמיד כיובל שנים כאשר בכל שנה הוא נבחר באספה כללית מחדש בבחירות דמוקרטיות למהדרין.

זאב גם היה חבר הנהלת איגוד יוצאי ווהלין בישראל והיה הגזבר הראשון באיגוד. יחד עם יושב ראש איגוד ווהלין א. אבטיחי והאדריכל י. שליין ואישים אחרים הגו את רעיון הקמת היכל ווהלין בגבעתיים. וזאב אביתר נבחר ל"שר האוצר" באיגוד, תפקידו לגייס כספים בארץ ובחוץ לארץ, ולטפל בכל הדברים הקשורים בבצוע היום־יומי של הקמת היכל ווהלין.

זאב והינדה אביתר

אבל זאב לא הסתפק בכך, והגה גם את רעיון בניית חדרי הקהילות להנצחה, וכל קהילה תממן את הבניה, הרעיון נתקבל התגשם, והוכיח את יעילותו וחיוניתו.

זאב אהב ממש את אנשי הושע' ואת אנשי ווהלין. בארגון הושע' באיגוד יוצאי ווהלין, בעזרה הדדית, במתן בסתר, בטיפוח אימוץ בית הספר בפרדס חנה ובהקמת היכל ווהלין עשה מעל ומעבר לזה שאפשר היה לעשות, וראה בהם מפעל חייו. תמיד התעניין ופעל למען לשתף אנשים נוספים בארגון ובמיוחד צעירים - דור המשך.

כל חייו שר את השיר הושע' ווהלין וכדברי המשורר ח.נ. ביאליק שירת חייו באמצע נפסקה. יהי זכרו ברוך.

דברים בשלושים למותו באזכרה
בהיכל ווהלין 21.10.1985

זאב אביתר נפטר בשבת ו' תשרי תשמ"ו - 21.9.1985, ונטמן בבית העלמין בחולון, גוש 25 אזור 1 שורה 3 מספר 2. רשימות לזכרו ובמאמר המערכת נאמר: "זאב אברהם אביתר היה אחד המעטים שצעדו בראש ופיקדו על צבא הבונים, ומנופף בדגל כפול דגל הלאום המתנוסס ברמה, ודגל יהדות ווהלין".

ארגון הושע' בישראל פירסם את מודעת האבל הבאה

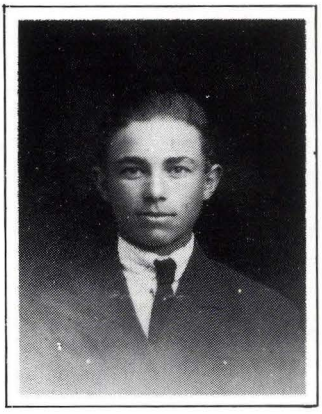
ארגון יוצאי האשט (ווהלין) בישראל

אבלים ודואבים על פטירתו של
היקר באדם

מר זאב (אפטר) אביתר
ז"ל

מייסד ויושב־ראש ארגוננו משך יובל שנים
וממקימי היכל־ווהלין, איש המעש ורב־הפעלים

ומשתתפים באבלה הכבד של המשפחה

יעקב אופטר
נולד בשנת 1907

"סולם יעקב" כך אפשר לכנות את פרשת חייו ומותו של יעקב אופטר.

אך לא סולם כדוגמת יעקב אבינו שראה בחלומו "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכים עולים ויורדים בו". בראשית כ"ח כ"ט אלא, כאן מדובר בסולם עץ רקוב, שבאמצעותו יעקב שלנו רצה לעלות על אחד הגגות כדי לתקן נזילות, המדרגה השלישית נשברה, יעקב נפל מהסולם, נפגע ברגל ומת מפציעיו.

יעקב נולד בהושץ'. שלבי ילדותו התפתחותו ולימודיו דומים בשינויים קלים לאלה של אחיו הבכור זאב. יש אומרים ששמו ניתן לו על שם אביו של סבא שהיה איש הגות, חרדי וסופר סת"ם.

מטבעו לא היה יעקב נואם ומרבה בדברים אבל היה איש שיחה, מעניין מעמיק חשוב, בעל ידע טכני ואפשר לומר "אסטרטג" שמתכנן כל צעד בחייו לפרטיו. היו לו שתי ידיים "ימניות" בכול. בזמנו הפנוי עבד עם אבא בפחחות ובצבעות, אך גם את מלאכת הנגרות אהב מאוד, ולעיתים עסק גם בזאת. פעם החליט יחד עם חבריו לעשות מעץ שובך יונים. ישב עשה שרטוט מדוייק, עם מידות, עומק החבורים, פתח, ומדף קטן כדי שהיונים יוכלו להכנס בנוחיות פנימה. אחרי כן צבע את השובך, והמוצר היה מוצלח ביותר.

המשחק האהוב עליו ביותר היה משחק המלכים "שח־מט", ספרות מקצועית בנדון טרם היתה אז בהושץ', ימים ולילות שיחק והשקיע מחשבה רבה כמה אפשרויות ישנן בכל מהלך כדי לנצח, ואיזה מהלך עדיף במצבים השונים. במיוחד אהב לשחק עם חברו הטוב לייבל פרידמן כיום בישראל אריה כפרי, וליבלה כפי שקראנו לו היה בביתנו כמו בן משפחתנו.

בפועל יעקב לימד את כל בני משפחתנו לשחק בשח־מט. אהב מאוד לשיר, קולו היה ערב, והשיר האהוב עליו היה ביידיש.

יידיש
הער מיר אויס מיין גאט
פארנעם מיין לעצטען געשריי
זיי מוחל מיינע אלע זינד
און העלף מיר, גיב מיר כוח
מעהר...

עברית (בתרגום חופשי)
האזן לי אלי
שמע זעקתי האחרונה
סלח לי לכל חטאי
תן לי כוח והושיעני מן הדוי...

גם כאשר חלה והיה רתוק למיטתו אהב לשיר שירו זה. אמא שראתה בו את הכוכב שבכתר המשפחתי הסתובבה בבית, ודמעות זלגו מעיניה. יעקב השתייך לשומר הצעיר והתכונן לעלות ארצה אך לא זכה.

באחד הימים כאמור כאשר קרתה תאונת עבודה יעקב נפל מהסולם שנשבר, רגלו נפגעה והיה זקוק לטיפול רפואי שאי אפשר היה לקבל בהושץ'. זאב נסע איתו לעיר המחוז רובנה, ושם אמרו שרק בעיר לבוב יוכל לקבל את הטיפול הרפואי הדרוש.

הימים היו ימי חורף של שלגים כפור וסערות, בזוג סוסים רתומים לעגלת עץ נסעו יעקב וזאב ללבוב. ולצערנו, יודעים בדעבד שהיתה טעות בדיאגנוזה. יעקב היה זקוק לטיפול באמצעות חשמל! ובמקום זה עשו לו גבס על כל הרגל והמחלה החריפה.

באחת השבתות מוקדם בבוקר קיבל כאבים חזקים. ביקש עזרה דחופה שאי אפשר היה להגיש לו בבית. ביקש גם מלפפון חמוץ ולדבריו להרטיב את השפתיים. אמא נתנה לו מלפפון, אך הוא לא השכיל עוד לבולעו ונפטר.

בן עשרים ואחת היה במותו, חבל דאבדין ולא משתכחין.

מימין עומדים יעקב אופטר, דוד פינקלשטיין, צבי זיבמן
יושבים: זינה יהודה, שלום רויצמן

פנחס אופטר

נולד בשנת 1908

פנחס הנודד, כך קראו לו, לפעמים אם בהלצה ואם ברצינות. נודד עם שום מה? על שום שנדד שנים רבות בכפרים הנוצריים הרבים שהקיפו את העיירה ועסק בסחר־מכר, קנה ומכר "מציאות" ומוצרי סידקית כדי לפרנס את עצמו ואת שני אחיו ואחותו הקטנה, שנשארו יתומים קטנים בלי אב ואם.

יום יום היה קם השכם בבוקר, נועל מגפיו הגבוהים. (לא פעם היו עם חורים) לובש את מעילו הישן הבלוי כמעט, ויוצא לדרך, לכפרים. כלי תחבורה - סוס או עגלה לא היו לו, הלך ברגל, וגמא קילומטרים מרובים עד שהגיע לאיזה כפר או לבית בודד בערבות אוקראינה. פעמים רבות לא חזר כל השבוע הביתה אלא נשאר ללון אצל איכר שנהג מנהג הכנסת אורחים אם מתוך רחמנות על אדם שנודד בכפור ובימי סגריר, ואם תמורת "מתנה תשלום" שפנחס העניק לו. לקראת שבת תמיד חזר הביתה, אם הרויח סיפר והדגיש את רווחיו כאיש השמח בחלקו, ואם הפסיד, שתק. סחורה שהביא עמו הביתה מכר לצרכנים תושבי העיירה, או בשוק לכל דיכפין.

פנחס נולד בהושץ' בשנת ה' תרס"ח - 1908, השכלתו עממית, איש שקט, צנוע, לא מדבר ולא נואם, מסתפק במועט ולא "מקטר" או מקטרג על מצבו וגורלו. אבל היה בריא, חזק, מוכן לכל עבודה, העיקר להרוויח את מחייתו. אפשרויות מציאת עבודה בהושץ' היו מצומצמות אבל לקראת חג הפסח עם הצורך לאפות מצות פסח, נוצרו כמה מקומות עבודה. לצרכי אפיית המצות הביאו פעם מכונת עירגול בצק מצות שהיתה מעבדת את הבצק שכבות דקות דקות כדי להכניסן לתנור.

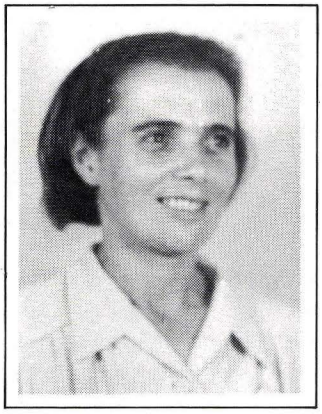
את המכונה הפעילו בידיים שני גלגלים גדולים עירגלו את הבצק לכך דרושים היו שלושה בחורים חזקים למשמרת ארוכה שיתחלפו ביניהם. המועמדים היו רבים, נתקבלו רק שלושה וביניהם פנחס.

אחר חג הפסח שוב שם פעמיו לכפרים, לנדידה ולחיפוש עבודה אחרת. עם הזמן שוכנע פנחס שמהנדידות והפרנסות האלה לחם לא יהיה, שאיפתו היתה לעלות לארץ ישראל ולהצטרף למשפחה, אך כמובן עד אז צריכים להתפרנס ולהתקיים.

בשנת 1939 נודע לו שבעיירה קוסטופול קיים בית חרושת ללבידים בבעלות יהודית ומחפשים פועלים.

אחד המכרים של בעל בית החרושת נתן לפנחס מכתב המלצה. פנחס נסע לשם ואחרי שיחה קצרה נתקבל לעבודה. עבד שם תקופה ממושכת לשביעת רצונם של שני הצדדים. בקוסטופול מצא חברה בשם בריינדל - ברוריה, יתומה, מילדותה ואחר כך תופרת בגדי נשים. פנחס נשא אותה לאשה והקימו בית משפחתי נהדר כאשר שניהם עובדים ומרוויחים. האחות פסיה שגרה בהושץ' היתה מבקרת אותם לעיתים קרובות.

עם פרוץ מלחמת העולם השניה כאשר ההפצצות הגדולות גברו, וכל מי שיכול היה לברוח ברח. בריינדל ופנחס ברחו או נעלמו ועקבותיהם לא נודעו עד היום הזה, עצוב.

גולדה יערי

נולדה בשנת 1912

גולדה היתה הילדה הרביעית במשפחה והראשונה בין הבנות לבית רייזל ודוד אופטר. מסיבות שונות אחרו לרשום אותה לגן הילדים. והיא נהגה בכל יום ללכת מרצונה היא לבית הגן, לעמוד בחוץ ולהסתכל בעיניה היוקדות פנימה כיצד הגננת הצעירה ויפת המראה בינה זילברשטיין מהעיירה טוצ'ין 12 ק"מ מהושץ' משחקת ושרה עם ילדי הגן. הגננת הנחמדה לא יכלה לשאת את סבלה וקנאתה של גולדה ובאחד הימים פתחה את הדלת והכניסה אותה פנימה, לאחר מכן הביאה את הנושא לועד גן הילדים ומאז גולדה נשארה בגן, היתה אחת כמו כולם למשחק ולשיר.

במיוחד היא אהבה את השיר:
פתחו שער עמדו כה,
בן מלך עובר פה...
את השיר ואת הסיפור שרה וסיפרה גולדה תמיד.

בגיל הנעורים הצטרפה גולדה לתנועת הנוער "החלוץ הצעיר". מבחינת השתיכות בני המשפחה לתנועות הנוער היה זה חריג, כי ברובנו הצטרפנו דווקא לשומר הצעיר, מה גם שבאותו זמן ראש קן השומר הצעיר היה אחינו הבכור זאב - וואווה אופטר (אביתר). אבל גולדה לפני הצטרפותה ל"החלוץ הצעיר" לא גילתה כוונתה לאיש, לא התיעצה, פשוט הצטרפה לתנועה, והיתה פעילה בה.

בגיל הבגרות, בערך שש עשרה החליטה לצאת לקיבוץ הכשרה שהיה מוגדר כאחד מקיבוצי הקיבוץ המאוחד. המטרה להיות ראויה לחיות חיי שתוף, עבודה ויצירה (בלשון התקופה ההיא) ולעלות לארץ ישראל.

הכשרה והגשמה היו אז שני מושגי יסוד של כל התנועות החלוציות ברחבי התנועה הציונית. כל חלוץ וחלוצה היו חייבים אישית לצאת להכשרה כדי להכשיר עצמם לעבודה פיזית ממש שהיתה דרושה לבנין הארץ. רוב החלוצים היו בנים למעמד הבינוני, ובעלי מקצועות חופשיים. חשובה היתה האידאה, והמודעות הגבוהה בתורת הציונות הסוציאליסטית כדי להגשים חיי קומונה בדמות קיבוצית או ארגון גדוד עבודה בארץ ישראל.

גולדה ידעה שההורים ובמיוחד אבא חרף היותם ציונים מסורים לא יסכימו שביתם הצעירה כבר תצטרף לקיבוץ הכשרה. לכן עשתה "ותברח הנערה מהבית" ויצאה במחתרת להכשרה מבלי שאיש ידע. הדאגה לשלומה גברה, ואחרי מספר ימים הגיעה הודעה שהיא נמצאת בקיבוץ הכשרה בדומברוביצה, היה זה חלק בלתי נפרד מקבוץ ההכשרה "קלוסובה" (הקיבוץ הראשון מיסודו של הקיבוץ המאוחד שנוסד בשנת 1924).

בדומברוביצה גולדה נקלטה יפה, יצאה לעבודות חוץ כמו כל חברי הקיבוץ, עיקר העבודה היתה במנסרה, עצים שהובאו מהיערות למנסרה סחבו בידים אל המשור, חתכו לקרשים ולוחות בצורה ידנית, והטעינו בקרונות רכבת כדי לשלחם למקומות אחרים. העבודה היתה קשה, שכר העבודה נמוך, ובתנאי אירופה של שלגים וכפור נחוצים היו בגדי עבודה חזקים וחמים, ובגדים כאלה לא היו.

נוסף לעבודות אלה נבחרה גולדה לאקונומית ולמחסנאית בגדים.·תפקידים אלה מילאה בהתנדבות. אחרי יום עמל קשה בחוץ. הדבר היה מסובך, תקציב לכלכלה היה קטן, תקציב ביגוד בכלל לא היה והמחסנאית, תפקידה היה לאסוף (להלאים) את הבגדים אצל החלוצים שזה עתה באו להכשרה, ולמסור אותם לחברים הנמצאים כבר זמן רב בהכשרה ובגדיהם נקרעו. התפקיד היה קשה ולפעמים לא נעים. צריכים היו לשכנע ולהסביר לחברים החדשים שימסרו בגדיהם מרצונם הטוב כי אלה היו החלטות הקיבוץ. על גולדה הוטל החלטה זו לבצע וזאת עשתה.

כך קמו קיבוצי הכשרה רבים בפולין, אך מצבם הכלכלי היה קשה, ברוב המקומות לא היתה עבודה קבועה. היהודים לעומת ה"גויים" צריכים היו להוכיח לכולם שגם המה יודעים לעבוד עבודה פיזית, הפועלים המקומיים תושבי המקום התנגדו להכנסת פועלי חוץ, המגורים והלינה היו על פי רוב בחדר אחד גדול, השרותים והמקלחות מתחת לנורמה המינימלית. וכדי לשפר את המצב ולהכשיר מכסימום חלוצים לעליה. הוציאו הקיבוצים הותיקים שליחים לחפש מקומות הכשרה נוספים בין שליחים אלה היתה גם גולדה.

כאשר גולדה הגיעה מהקיבוץ לחופשה, הבית והמשפחה נתמלאו אור. תמיד היא סיפרה על החיים היפים והצודקים בקיבוץ, תמיד הבליטה את החיוב. כמה זמן ארכה הדרך? איפה לקחה כסף להוצאות נסיעה לא סיפרה, אבל ידענו ממקור אחר שהיא נסעה ונסעה מדומברוביצה להושץ' לא פחות משלושה שבועות. כי כסף להוצאות הדרך הקיבוץ לא נתן, פשוט לא היה מה לתת. סנדוויצ'ים לדרך גם כן לא היו. כל חלוץ שיצא לחופשה הלך ברגל ובמקומות שהיו סניפים "החלוץ" הקבוצניק, איש ההכשרה בא לסניף מוסר דו"ח על קיבוצו ומקבל הוצאות דרך עד למקום סניף "החלוץ" הבא. כפי הנראה כך הגיעה גם גולדה לחופשה קצרה לביתנו. מיד הלכה לכור מחצבתה סניף "החלוץ" אך גם לקן השומר הצעיר הגיעה, השתתפה בפעולה לימדה אותנו שיר ורקדנו יחד "הבה נגילה". בבית תמיד עזרה לאמא בעבודה ובפרנסה ואפילו כשהחופשה היתה קצרה (ראה רשימה - אמי זכרונה לברכה, תנור הפלא פיץ').

בצד שמאל למעלה, גולדה עם חניכים ביגור

ההורים מאוד הערכו אותה, ואפילו לא הטיפו לה מוסר על שברחה בלי רשות, ובלי ברכת ההורים. בגמר החופשה שוב חזרה לפלוגות ההכשרה בקורץ, ז'ירדוב וכו... בהתאם לתכנון של מרכז "החלוץ" בז'ירדוב היא פגשה לראשונה את חברה ובעלה לעתיד שמואל. וכך מספר שמואל חבשצ'בסקי היום יערי:

בשנת 1932 יצאתי להכשרה מתנועת "החלוץ" לגרוכוב. בגרוכוב לא היתה עבודה, לא לחם לאכול ולא בגד ללבוש. שתינו מים חמים במקום תה, ובלי סוכר. לכן החלטנו בקיבוץ להוציא סיירת לישובים הסמוכים כדי להוודע איפה יש עבודה וכדאי שם ליסד קיבוץ. יצאנו ארבעה חברים והגענו ל"פרושקוב". שני חברים נשארו שם לייסד קיבוץ, ושנים, אני ועוד אחד הגענו לז'ירדוב. שם יסדנו פלוגת הכשרה ובחרו בי להיות מזכיר הקיבוץ. היינו מעט חברים ובקשנו ממרכז "החלוץ" תוספת אנשים המרכז שלח תגבורת ובין הבאים היתה גולדה. היה זה אחרי שהמרכז אישר את עליתה ארצה. אך מסיבות שונות החליט שתישאר עוד תקופה צרה בפלוגות ההכשרה. בתוקף תפקידי הכרתי גם את גולדה, נעשינו חברים ונדברנו שאם נעלה ארצה ונפגש נקים משפחה.

בשנת 1934 (שנה אחרי שגולדה כבר היתה בארץ במשק וביגור) עליתי ארצה, השתקעתי בתל אביב והייתי פועל בנין. נפגשתי עם גולדה, חדשנו את החברות והחלטנו לקיים את ההבטחה שנתנו איש לרעהו להינשא. הבעיה היתה איפה נחיה יחד. בתל אביב? או ביגור? מובן שאחד חייב היה לוותר. ב־1936 עברתי ליגור, ונכנסנו לחדר משפחה, בצריף.

תחילה עבדתי בנמל חיפה בכיבוש עבודה. המטרה היתה עבודה עברית. אחרי כן עבדתי חמש עשרה שנה במחצבת נשר. הייתי "חבלן מפוצץ" תפקידי היה לבצע פיצוצים בהר, כדי להפיק חצץ וחומרים נוספים שהיו דרושים לצבא הבריטי ולבנין הישוב העברי לפני היות מדינת ישראל. את חומרי הנפץ "דינמיט" קבלנו מהשלטונות הבריטים והיה פיקוח קפדני שחלק ממנו לא ידלוף ל"ההגנה" שפעלה במחתרת להגנת הישוב העברי.

כחבר קיבוץ וכחבר "ההגנה" דאגתי שהפיצוצים בהר יבוצעו כנדרש, אבל דאגתי גם שחלק רב מחומר נפץ יזרום ל"הגנה". אחרי כן עבדתי ארבע וחצי שנים במשתלה. כעת אני עובד במפעל של יגור "לגין".

גולדה עם חניכים ביגור

גולדה עלתה ארצה בשנת 1933, הצטרפה מיד למשק יגור. השתיכה לדור הראשון של ממשיכי המיסדים. והקיבוץ כולו התנהל אז בידי אישים דגולים כמו: בת שבע חייקין, ישראל בר יהודה (אידלסון) יגורי, צבי שר, ברגינסקי ברדיצ'בסקי וכו'. שנים רבות עבדה גולדה. בחינוך היתה מטפלת, חברת ועדת החינוך, מחסנאית, אקונומית, מרכזת ועדת בריאות וכדומה.

בד בבד עם הפעילות השוטפת בתחומים השונים גולדה ושמואל קלטו בביתם ביגור נוער, ובעיקר בנות מילדי טהרן, את פרהלה - פנינה מורגלנדר. פרהלה - פנינה רואה את עצמה עד היום כבת של גולדה ושמואל, ולנו כאחות. (מדבריה) את רותי גל־זר, ואת מרים. גם בארץ השתדלה גולדה לעזור למשפחתנו שנשארה שם בהושץ', בשנת תרצ"ה - 1935 הצליחה בעזרת הקיבוץ יגור להעלות את האח דב אופטר לישראל ובשנת 1936 את חנינא אופטר, הזום תדיר.

לגולדה ושמואל נולדו שלושה ילדים שושנקה, דב, אריה. כולם נשואים, והביאו לגולדה נכדים ונינים רבים.

משחר נעוריה היתה גולדה חלוצה בכל רמ"ח איבריה. כמו שם בדומברוביצה ובפלוגות ההכשרה, כן גם כאן בארץ האמינה שהדרך הנכונה והטובה היא הדרך של הציונות החלוצית שבאה לביטוי בחיי קיבוץ. אף פעם לא שאפה לגדולות, לא חפשה מסלולי קידום אישי, עשתה רבות עבור המשפחה, החברים והקיבוץ, ובזה היא הגשימה את מיטב שאיפותיה וחלומותיה.

לכולנו היתה ונשארה עמוד אור ומופת לחיים יפים מלאי תוכן.

גולדה ושמואל יערי

פסיה קלפץ'-אופטר

נולדה בשנת 1914

הבת השניה במשפחה והחמישית לפי סדרי הילודה לבית רייזל ודוד אופטר. נולדה בהושץ'. עוד טרם הגיעה לבגרות הלכה לפי המלצת ההורים ללמוד מלאכה: תפירת בגדי נשים, כדי להבטיח לה בסיס כלכלי. עם מות ההורים היא נטלה על עצמה את תפקידי אם ואב, לשני אחים ואחיות, כולם קטנים ממנה. ביום עבדה במקצועה ואחרי העבודה טיפלה בילדים, רחצה הלבישה, האכילה והשכיבה את כולם לישון. בבוקר בטרם עלות השחר השכימה קום לפני כולם, דאגה והכינה הכול כדי שלא יחסר לילדים דבר. (במידת האפשר) יום יום בישלה תפוחי אדמה, הרתיחה מים לתה (לפעמים לא היה במה להמתיק ולא היה כסף לקנות סוכר) מהרה להכין משהו לצהרים, והלכה לעבודה. שכר עבודתה היה נמוך ולא הספיק לכלכלת ארבע נפשות. בני העיר עזרו ופעלו להכניס לפחות שני ילדים לבתי־יתומים.

עבר זמן עד שהדברים הסתדרו, ופסיה מלאה תפקידה על הצד הטוב ביותר למרות הקשיים העצומים.

בשנת 1939 כאשר הסוביטים כבשו מהפולנים את חבל ווהלין, פסיה נסעה לעיירה "קוסטופול" לבקר את האח פנחס. שם פגשה את החבר שלה אינשל קלפץ'. כצעירים התחילו השיחות, הטיולים, החיזורים ובהמשך הבטחה לבוא בברית־נישואים. כסף לערוך חתונה גדולה לא היה. וכעבור חצי שנה נישאו כדת וכדין בקוסטופול, בהשתתפות חמישה עשר אנשים בלבד. את עוגת הכלולות עשה אינשל במו ידיו. החתן אינשל היה בן עשרים וארבע הכלה פסיה (פוליה) היתה בת עשרים ושלוש.

משמאל לימין יושבות: פסיה והאחות חנצ'ה
עומדים: ברצ'יק-דב וחנינא

בינתים המלחמה החריפה, צבאות היטלר התקדמו, הסובייטים נלחמו אך גם נסוגו, התותחים רעמו וכל מי שיכול היה לברוח ברח. אינשל ופסיה שהיתה בהריון ברחו והגיעו לעיר "חרקוב" שם נולדה להם הבת הראשונה שושנה, על שם אמא. באותו לילה יצא אינשל לעיר להיוודע מה נשמע בחזית. חזר לבית ואמר לפסיה: פוליה, אינני יודע מה לעשות! אף אחד איננו בעיר, כולם ברחו! צבאות היטלר נמצאים כחמישה קילומטרים מכאן, מה נעשה? ענתה פסיה: אם ליפול אז ליפול בדרך עם הבת על הידיים. בשום אופן לא ליפול לידיו של היטלר, בוא נברח!!!.

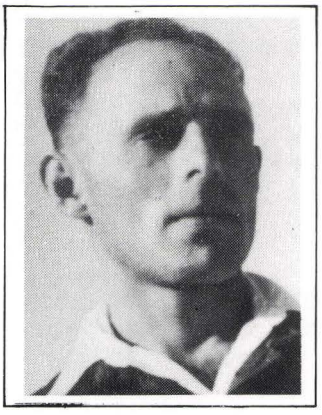
שעתיים אחרי הלידה הם קמו והלכו ברגל כארבעים קילומטר, עד שהגיעו לכפר קטן. שוב הפצצות, שוב קרבות ושוב בריחות בלילה לכל עבר. כך ברחו וברחו ביום ובלילה למעלה משלוש שנים. עד שהסובייטים שלחו אותם ל"קולחוז". את כל הגברים מהקולחוז גייסו לצבא האדום, לחזית, ובתוכם את אינשל. המצב בקולחוז היה רע, לא היה לחם, לא חלב בשביל התינוקת, מכתבים מאינשל מהצבא לא הגיעו, הבשורות מהחזית לא היו מעודדות. ופסיה עם הילדה נשארה לבד שנה ושמונה חדשים, והילדה לא מכירה את אבא. שוב הפצצות שוב בריחות, ופסיה עם הילדה הגיעה לכפר "טוטבה". התושבים הם אוזבקים, התנאים קשים, ארבע משפחות גרו בחדר אחד. פסיה עבדה בתיקון שקים בטחנת קמח.

אחרי חודש עזבה את הכפר והלכה העירה לשוק, חשבה אולי תפגוש שם את מישהו. פתאום הרגישה שמישהו מלטף את בתה, היא הסתובבה וראתה להפתעתה את אינשל. התחבקו התנשקו, והשמחה היתה רבה, הרבה אנשים התקהלו סביבם והשתתפו בשמחתם, כי אשה עם ילדה מצאה לפתע את בעלה, חייל, שהיה בחזית וזמן רב לא ידעו עליו כלום. הסתבר שאינשל שהיה נתין פולני שוחרר מהצבא האדום. מאז פסיה ואינשל היו כל הזמן ביחד, עברו שוב לטשקנט לאיזו עיר בשם "ארבביר"? ושם היו עד גמר המלחמה.

אחרי המלחמה, היו כשלוש שנים במחנות שארית הפליטה בגרמניה וקבלו קצת עזרה כלכלית מה"ג'וינט". אבל כל הזמן חלמו ושאפו להגיע לארץ ישראל, להתאחד עם המשפחה, ועם שלושה אחים והאחות גולדה שהיו כבר בארץ. בשנת 1946 קבלו רשיון עליה. נולדו עוד שתי בנות, אינשל פסיה דינה, צפורה, ושושנקה עלו דרך צרפת לישראל, השתקעו בחיפה, וזכו לראות חתנים, נכדים ונינים.

פסיה ואינשל קלפץ'

חנינא תדיר

נולד בשנת 1919

חנינא תדיר נולד בהושצ'ה-ווהלין (פולין) בשנת 1919. השכלה: "חדר יסודי" "חדר מתוקן", "שקולה פובשכנה" (בית ספר יסודי פולני) ולימודים פרטיים.

1928 אביו שולח אותו ללמוד בישיבה "עץ חיים" ברובנה. רצון האב שיהיה תלמיד חכם, אך אם יהיה אפיקורס שידע למה? (מדבריו) מטרת חנינא: ללמוד בגמנסיה העברית "תרבות".

1929 בעזרתה של מאשה כגן מקן "השומר הצעיר" הוא מתקבל לשיחה אצל ד"ר ישכר רייס מנהל הגמנסיה. רייס קרא כמה שירים של חנינא ואמר תמשיך לכתוב, לגמנסיה אין לי אפשרות לקבל אותך, זה לא בידי. אך אם תרצה, תוכל להכנס ולשבת על הספסל האחרון ולהקשיב.

חנינא הירבה לקרוא ספרות, במיוחד אהב לקרוא ביוגרפיות של סופרים. כך עיין והתעמק ביצירות ח.נ. ביאליק וזכה לראותו בקבלת פנים עת ביקר ביאליק ברובנה.

1936 עולה לארץ ישראל למשק יגור במסגרת עלית קרובים־נוער. (ולא לבן שמן כפי שתוכנן קודם). רשיון עליה (סרטיפיקט) התקבל לאחר מאמצים של אחותו וגיסו גולדה ושמואל יערי (אז חבשצ'בסקי) וקבוץ יגור. עובד בנין, מחצבה וחקלאות. נכנס ל"הגנה" מדריך את הנוער באיתות ראיה והליוגרף. התקשורת היחידה (מלבד שליחים) שהיתה אז בין הישובים. מבקר בקן "השומר הצעיר" חיפה, ומקים קן ביגור.

1938 מייסד קן השומר הצעיר ברעננה.

1939 יוצא להגשמה עם גדוד "עין שמר" לקבוץ ארץ ישראלי ה' בפתח תקוה. כעבור זמן, המצב הכלכלי והחברתי בקבוץ קשה. והקבוץ הארצי מציע שקבוץ ה' ישלים את קיבוץ שריד. יש מחייבים ויש שוללים, לבסוף הקבוץ עובר לשריד וגם חנינא אך מצהיר שיקבל את מרות התנועה, אבל לא ישאר בשריד, היות ורוצה קיבוץ עצמאי כולל התישבות מבראשית. כעבור שנה בערך חנינא עובר לקבוץ ארץ ישראלי ו' (גם כן גדוד עין־שמר) לנחלת יהודה בראשון לציון.

1944 לפי החלטת הקיבוץ מתגייס לנוטרות.

1945 חנינא פוגש את לאה-קה כהן (כגן מברסטצ'קה) בבסיס ה'פלמ"ח' בגבעת ברנר. מחליטים להקים משפחה, הולך לחצי שנה לגל־און בנס ציונה. אחרי כן לאה־קה תלך לחצי שנה לקיבוץ ו' ואחרי כן יחליטו שוב. (הסכם).

1946 ראש קן ומדריך גדוד "בר־עם" ברחובות. נולד הבן הראשון, ועם הזמן עוד שני בנים.

1947/48 במלחמת השחרור עובר מ"ההגנה" לצ.ה.ל. ומתגייס פורמלית לחיל הקשר.

פעילות ארגונית ופוליטית:

בעתון "משמר" (היום "על המשמר") ובספרית פועלים עם הווסדם. נציג סיעת השומר הצעיר והליגה הסוציאליסטית במוסדות ההסתדרות במושבות, ושנים רבות במפ"ם. (מפלגת הפועלים המאוחדת). בקבוץ תפקידים רבים ומגוונים, כולל חמש שנים במוסד החנוכי "גת גל־און" ע"ש פינצי. ושנה אחת במוסד "צפית" בכפר מנחם.

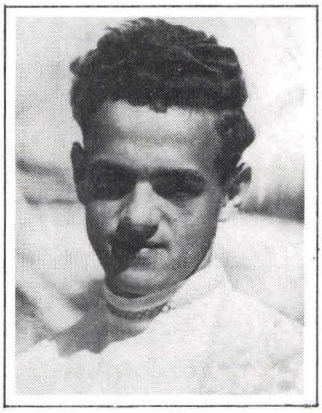
1976 סיים קורס לרכב צבורי, עשרה נושאים, תלמיד מן המנין.
1977-1982: סיים למודים "מינהל צבורי" ו"מינהל עסקים" תלמיד מן המנין.

כתובים ויומנים
שירים - כתב יד 1936
יומנים: קן יגור 1937
קן רעננה 1938
פתח תקוה, שריד, קיבוץ עמיר ראשון לציון, גל־און 1939-1945
"הפרלמנט" 1983

מאמרים אידאולוגיים ואופרטיביים
"תמרור" קובץ עלוני מפ"ם - מחוז הנגב 1981/74
"הגשמה" "אוניברסיטאות שלי"

חנינא ולאה'קה תדיר

דב אופטר (ברצ'יק)

נולד בשנת 1922

ביום ב' א' באב בקיבוץ יגור יצא דב בטרקטור לשדה לדסקס חלקה לזריעת תלתן. ברדתו מהטרקטור לחברו עם הדיסקוס זז הטרקטור והדף אותו. שרשרת אחת עברה על רגלו ופצעה אותו קשה. חברים שעברו במקום מצאוהו שוכב אין אונים, אספוהו הביתה, הוגשה לו עזרה ראשונה והובל לבית החולים "הדסה" בחיפה. שבעה עשר יום נאבק על חייו וביום ד' י"ז באב לפנות ערב נפטר. למחרת חלקו לו את הכבוד האחרון וליווהו למנוחת עולמים בקיבוצו יגור.

סבל ורעב, קר ויתמות היו מנת חלקו של דב עד עליתו ארצה. הוריו העניים והחולים אשר ידם לא השיגה לכלכל את בניהם בשפע דאגו במיוחד להתפתחות בנם זה אשר עוד בילדותו גילה מסירות אין קץ.

בהיותו בן שש גילה כבר דב אהבה לטבע ולעבודה החקלאית. רב ימיו בילה על שפת הנהר הזך המתפתל בין הרי הכפר הסמוך ובין שדות בר. מרחבי שדה היו נחלתו ובאחד הימים מחליט הילד בתוקף לצאת עם מישקה (אכר שגרו אצלו הוריו) לשדה, לעזור לו בעבודתו. תחילה דחה אותו מישקה בתואנה שאין יהודי מסוגל לעבודה כזאת. אולם כשנוכח שעומד הוא ברצינות על דעתו נאות לצרף אותו אליו.

למחרת בשעה ארבע לפני עלות השחר, קם דב וסעד פת חרבה, שם תרמילו על שכמו ונפרד מבני הבית בלבביות. בחצרו של מישקה עזר על ידו להעמיס את כלי העבודה על העגלה ויצא עמו לעבודת השדה. והימים ימי תמוז ארוכים ויוקדים. ומה גדלה שמחתו של דב בשובו בערב הביתה ופניו שזופים והוא מספר איך למד אותו מישקה לעבד: "תחילה נתן לי רק לאסוף שיבולים ולערמן ואחר כך נתן בידי את החרמש וקצרתי בו ממש". גם מים אין שם - הוא מוסיף לספר "שתינו מכד גדול שהובא מן הבית ולבסוף גם זה לא הספיק".

בוקר בוקר היה דוב יוצא לשדה. ובערב היינו פוגשים אותו והוא יושב במרומי עגלה עמוסת חציר ונותן את קולו הערב בשיר, ביידיש ובאוקראינית ויהי הילד ומעשהו לפלא בעיני ה"גויים" השכנים.

בעודו רך בשנים מתה עליו אמו. מצבנו הכלכלי הרעוע מחמיר עוד יותר. אבא חולה. ברומטיזם ואין בכוחו לצאת לעבודה אף לא ליום אחד. האחים נודדים לבקש עבודה והוא - יתום עזוב, תלוי בחסדם וברחמיהם של אנשים.

וכעבור שנה, משמת אבא, נשאר ערירי וגלמוד ללא כל מחסה. מוסדות ואישים שקודם טיפלו בו, פנו לו עורף. קרוע ובלוי היה סובב ללא פת לחם. שוב נכמרו עליו רחמי אנשים ובעזרתם הוכנס לבית היתומים ברובנה. כמעט מצא לו דב במוסד זה מקלט־מה, לנוח בו מסבלו הקשה, ומקום להמשך למודיו, והנה אף הגיעתו יד המצוקה כי המוסד נשען על מקורות אכזב ומחוסר אמצעים נשלחו החניכים לבקש חסדי נדיבים. דב לא יכול להשלים עם אורח חייו זה וכן סבל מהיותו מרוחק מהמשפחה. תשוקה עזה התעוררה בלבו לעלות ארצה והוא מריץ מכתבים אל אחותו שביגור שתצילהו ממצוקתו. והודות לעזרה הנאמנה ולמאמצים של משק יגור, הצליח דב בשנת תרצ"ה לעלות ארצה ולהתחיל את חייו מחדש, הוא מתחיל שוב ללמוד. את מיטב חלומותיו הוא מגשים בעבודת השדה ובלימודים. הוא רוכש ערכים וסולל לו דרך חיים.

והנה יד גורל אכזרית גדעה את דב בעצם ימי עלומיו. בן שמונה עשרה היה בנפלו על משמרת העבודה. חברו לספסל הלימודים בהושע' משה יוסטין מקנדה מספר שדב היה תלמיד חרוץ שקדן בלימודיו, וחברתי מאוד. מחריד מראה האיש האוזר את אחרוני כוחותיו לעלות וללפות את ראש תורן ספינתו הנטרפת, דבק ונלחץ אליו במעט הכח ששרד.

ממבט עיניו נראה, כי הוא חוזר ושונה את פרקי חייו הקצרים, שוזר מחדש חוט דק הנמשך אל איזו פינת סתר שבחייו וחרד עליו לבל ינתק.

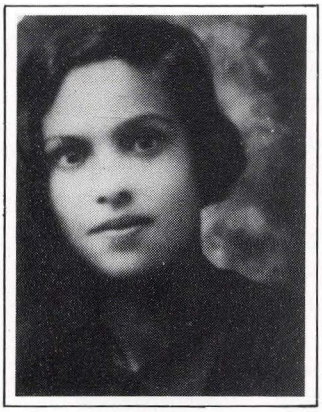
הוא מתכן תכניות לימי ההחלמה והחופש העתידים לבוא. והם, הן בוא יבואו, ואפילו בימים האחרונים, כשהכאבים היו פוקדים אותו תכופות ומצבו הכללי הורע, לא פסק מלדבר על טיולים שיערך בקרוב ושש להתגשמות חלומו - לראות את הארץ.

הלילה האחרון כבד עליו מנשא. בבהירות היה מסביר לי, כי לא רק הכאבים ונדודי השנה משביתים את מנוחתו, אלא החשכה, חשכת הלילה כשלעצמה, מגבירה את סבלו. ובינתיים התקוה לשוב לחיים הולכת ורפה.

וככה כבו חייו, כשידו מושטת וצועקת לעזרה, עיניו מלאות בקשה, משועות לחיים ובפניו סבל וכאב על תקוה שלא נמלאה ועל ההצלה שאחרה לבוא. והוא נוצח ושקע בחשכה.

דב אופטר יושב מימין
עם חברים בג'ושע' בבית הספר

חנצ'ה אופטר בהושץ'

נולדה בשנת 1914

בת הזקונים לבית רייזל ודוד אופטר נולדה בהושץ' בשנת ה' תרפ"ח 1927/8. בגיל ארבע כבר היתה יתומה בלי אם, ובגיל חמש גם בלי אב. את תפקיד אב ואם מילאה בקשיים עצומים ובהצלחה רבה האחות פסיה, שהיתה מבוגרת מחנצ'ה רק בשנים מעטות בלבד. במקביל לחנצ'ה היו עוד שני אחים קטנים בהושץ', חנינא וברציק. לילדים בגיל זה דרושה גם מסגרת חנוכית מתאימה כמו גן ילדים, בית ספר וכו'. נוסף ללחם לאכול, בגד ללבוש, ובית מגורים סביר.

מ-1934 עד 1940 היתה חנצ'ה בבית יתומים בעיר דובנא בהנהלת מר הרצברג וסגל העוזרים והעובדים פינחסוביץ' איטה וגלצקר ועוד. שמה של חנצ'ה בבית היתומים בדובנא תחת השלטון הפולני היה (לפי המשוער) ונדה, ותחת השלטון הסוביטי - אננה.

עד חודש מאי 1941 חנצ'ה קיימה קשרים הדוקים עם אחותה פסיה שגרה בהושץ' ובקוסטופול, ואחרי כן נעלמו עקבותיה ולא נודעו עד היום הזה.

בשנת 1946 סיפרו אנשים שפגשו את חנצ'ה בת דוד אופטר בריאה ושלמה, לדבריהם היא בת גדולה ויפה והגיעה לפירקה. אך למרות המאמצים הגדולים למצוא את האנשים האלה ולאמת את הדברים, לא נשאו המאמצים פרי. בפועל, מאז נעלמו עקבות חנצ'ה לא פסקו החיפושים אחריה הן בארץ והן בחוץ לארץ.

בשנת 1967 גברו החיפושים ביתר שאת ובצורה מתוכננת ומסודרת, תחילה על ידי פעולות מודיעין, ליקוט קטעי שיחה עם אנשים שונים, בקורים אינטנסיביים ומתוכננים אצל יוצאי דובנא וסרנה בישראל, ובמקביל הרצת מכתבים בעברית, רוסית, ואנגלית לברית המועצות, לארצות הברית וקנדה, עם צילום של חנצ'ה, ובקשה להודיע לחתום מטה כל ידיעה זעירה שידועה על גורלה של חנצ'ה. בזמנים השונים המכתבים שוגרו גם למוסדות בינלאומיים כגון הסוכנות היהודית - מדור לחיפוש קרובים, הצלב האדום הבינלאומי, לבית היתומים בדובנא, לבית היתומים בסרנה (בעקבות ידיעות שבאחד השלבים היא הועברה לסרנה), למועצה המקומית של הכפר "זגורציה" על יד קיוב, לציר הסוביטי בישראל - עת היו קשרים דיפלומטיים בין ישראל וברית המועצות וכו'.

בעיקבות החיפושים רבי ההיקף נתגלתה בקרית גת גברת צילה בריל שהיתה בבית היתומים בסרנה באותה תקופה. במאמציה הרבים ונדיבות ליבה היא הצליחה לקשור קשרים עם חברה, ילדה יתומה בזמנו, מריקה, נוצריה שהיתה גם כן בבית היתומים בסרנה בזמן הסוביטים. מריקה הבטיחה לחפש את חנצ'ה אך לא מצאה דבר. במכתבה כתבה לצילה כמה התרגשה לקבל ממנה מכתב, ודווקא על שם משפחת אבא שלה. (היא, מריקה בינתיים התחתנה ושם משפחתה שונה, לשם משפחת בעלה) והכל היא כותבת הודות לדוור היהודי שהתאמץ למצוא אותי. שנינו בכינו מרוב שמחה. כאשר שאלתי את הדוור למה הוא בוכה? הוא ענה לי: כי תפקידו למצוא כל נמען והוסיף "כאשר ראיתי שהמכתב מפלסתינה חיפשתי עוד יותר כי יש לי שם קרובים..." לכן, כותבת מריקה שנינו בכינו הוא שמצא אותי, ואני שמצאתי שוב אותך, חברתי מבית היתומים.

בעקבות החיפושים נמצאה גם בארצות הברית גברת מכובדת ד"ר אננה רודאן שהיתה יחד עם חנצ'ה בבית היתומים בדובנא.

כך הוקם קשר מכתבים ידידותי בין ד"ר א. רודאן בינינו ובנדיבות לבה כותבת ד"ר א. רודאן: "הכרתי טוב מאוד את אחותך חנצ'ה, היינו חברות טובות, כמו אחיות, היו לה ידי זהב ותמיד אהבה לעבוד וליצור דברים טובים ויפים. אני בטוחה שעזבה את בית היתומים בדובנא לפני כניסת הגרמנים וכנראה הסוביטים העבירו אותה לסרנה" סוף ציטוט.

מאז הקשרים עם ד"ר רודאן נמשכים בידידות, וגם בני הצעיר אלי תדיר ביקר בביתה בניו־יורק, הוא נתקבל בחמימות רבה ושמע מפיה פרטים שונים במשך ארבע שעות רצופות על בית היתומים בדובנא. אך לא יותר מזה.

החיפושים אחרי חנצ'ה נמשכים ברמות שונות עד היום הזה. מי יתן וישאו פרי, וכבר נאמר: "יגעת ולא מצאת אל תאמין!" המסקנה צריך להאמין ולהמשיך לחפש, ככתוב, עוד לא פסה תקוה מישראל! מה גם שמדובר באחות אהובה בשר ודם של כל המשפחה.

שתי אחיות: מימין לשמאל
חנצ'ה ופסיה אופטר - 1938

חנצ'ה ברוסית

Ханина Офтор,
Кибуц Гал-Он, Израиль.

Гал-Он, 1967 г.

Разрешите мне обратиться к Вам с большой просьбой, за любезное исполнение которой я заранее выражаю искреннюю благодарность. Вы мена не знаете, я ас также лично не знаю, к сожалению; но у меня к Вам очень для меня важное дело. Надеюсь, что Вы поймете меня.

Излишне описать, что сделали нам немецкие фашисты во время войны, истребляя целые народы, убивая в том числе 6 000.000 наших собратьев.

Эта ужасная война также оторвала родителей от детей, разрознила братьев от сестер, мужей от жен.

С тех пор, как мне исполнилось 13 лет, я не видал своей сестры. Как мне известно, она с 1934 до 1941 г. проживала в доме сирот в г. Дубно, Ровенской области на Зап. Украйне. Когда немцы оккупировали Дубно, Советские власти эвакуировали детдом в околицу Киева , как я слыхал, но достоверенно не знаю.

Очень прошу Вас, помогите мне отыскать мою сестру. Возможно, что она вернулась в Дубно, или в околицу. Быть может, кто нибудь другой из того детдома вернулся в Дубно и знает где она была и каким образом можно найти ее. Нет сомнения, что и оффициальные власти помогут Вам.

Подробности о сестре: Имя: Анна /Ханця/. Фамилия: Офтер /или Гофтер/, имя очества: Давыдовна. Имя матери: Рахиса /Рейзя/. Она родилась в 1927 или 1928 году, в гор. Ощa , Ровенской Обл.

В последнее время ее пребывания в детдоме она часто бывала в культдоме /Гени Пинхасович/.

До начала войны, в 1941 году, нас в доме было в Костополе, Ровенск.Обл., четверо детей: вышеназванная сестра, брат именем Пиня Офтер /Гофтер/ - о судьбе которого нам также ничего неизвестно.- Сестра Поля Офтер-Клепач - которой удалось спастись и находящаяся здесь в Израиле, и я. Мы осиротели когда мне было 13 и сестре 12 лет, и судьба разлучила нас.

Я надеюсь, что сестра живет где-то в СССР, и очень прошу Вас по возможности помочь мне найти ее.

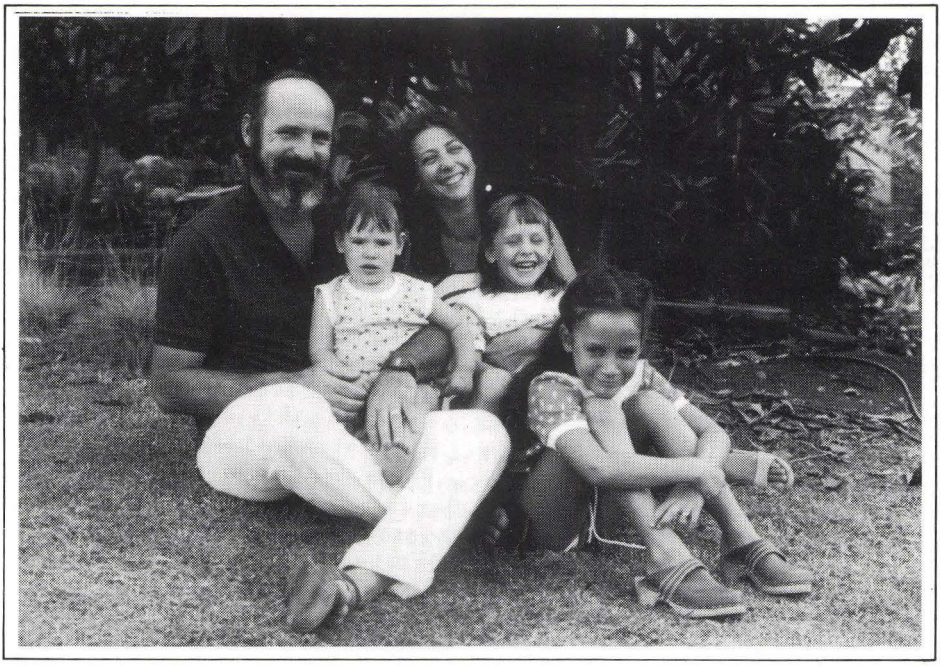
Прилагаю фотографии обеих моих сестер. Хочу надеяться, что Вам удастся найти ее.

Извините, что обращаюсь к Вам с просьбой, Вас лично совершенно не касающейся - но жгучее желание найти сестру, и надежда, что Вам, быть может, удастся наити на ее след, дает мне смелость все-же обратиться к Вам. Повторяю чувство благодарности
и пребываю

с почтением,
Ваш

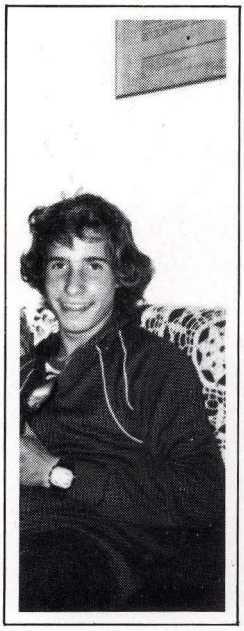

בגל-און מימין לשמאל: אלי (אליעזר) לאה'קה (אמא) דוד, חיים, חנינא תדיר (אבא)

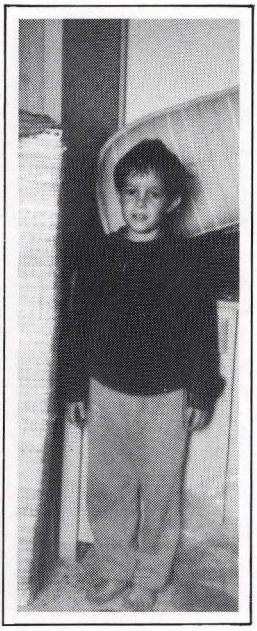

בגל-און דוד, לינדה (הורים) מאיה, ימית, מיטב (ילדים)

בעין-יהב: למעלה: חיים ודליה (הורים) למטה: עידן מורן ונימרוד

בקיבוץ דליה: אלי ותמר הורים, דורית, רוני, אמיר (ילדים)

טיול משותף בקיבוץ דליה - משמאל לימין
מחוץ למעגל: חיים, חנינא, סבא
במעגל עומדים: דוד ואביגדור
יושבים: אלי, תמר והילדים.

מימין לשמאל עומדים: שמואל יערי, חנינה לאהק'ה ועידן (הנער) תדיר, פסיה קלפץ' הינדה וזאב אביתר, גולדה יערי, דבורה ומשה (מוסתר) פרוסט, אינשל קלפץ'.

באותם זמנים ביקרו בתדירות גבוהה בעיירות ווהלין שליחים ומטיפים וגייסו תלמידים מצטיינים "לישיבות" שפרחו בערים הגדולות.

ישיבה כזאת התקיימה גם בעיר רובנה. לימים, בהמלצת רבי אהרון סונדלזון פנה אחד השליחים לאבי וביקש שישלח אותי ללמוד בישיבה "עץ חיים" ברובנה. אבא זכר טוב את "הישיבה" בעיר מגוריו אוסטרוג. שם למד גם אחי הבכור זאב-וואוה ז"ל. ולכן הציע לי אבי לנסוע לרובנה או לאוסטרוג, שם היתה לנו משפחה טוביה זלצמן. "שם תלמד, שם תישן, שם תאכל" אמר. רעיון זה דחיתי מיד על הסף. כי לימוד בישיבה תורה ודת, עם חברות בקן השומר הצעיר היו לפי השקפתי ניגוד גמור. אבא לא לחץ עלי, נתן לי זמן לחשוב, אך כעבור שבוע שאל אותי שנית אם כבר החלטתי? עניתי: לא! הוא ניסה לשכנע אותי ובין היתר אמר: מה יכול להיות? אם תהיה דתי ותלמד תורה מה טוב!

ואם תהיה אפיקורס לפחות תדע "למה", אמר והלך.

אבל במקביל הייתי צמא דעת, מאוד רציתי ללמוד תיכון, ולחיות בעיר גדולה. ידעתי שלאבי אין כסף לשלוח אותי ללמוד בתיכון, בהושע' גמנסיה לא היתה. ידעתי גם שברובנה ישנה גמנסיה "תרבות", המנהל הוא ד"ר ישכר רייס איש השומר הצעיר, ושם לומדים מרבית חברי שפגשתי במושבות קיץ, ובמפעלי התנועה של הגליל השומרי. הבנים שם היו זריזים ונחמדים, הבנות היו יפות ומושכות. וכל זה דחף לתת תשובה חיובית במקרה שאבי יציע שוב. חשבתי אם יהיה לי ברובנה איפה לישון כל השבוע דייני. אולי בעזרת חברי מקן רובנה אסתנן ואלמד בגמנסיה "תרבות". כעבר זמן אבא פנה אלי ושאל, מה החלטתי? הורדתי ראשי ועניתי בקול ענות חלושה ובהרגשת "אשמה": מסכים! אבל לרובנה. כעבור יומיים אבי נתן לי מכתב לישיבה "עץ חיים" ברובנה ויצאתי לדרך.

רובנה

רובנה

עיר מחוז בווהלין במדינת פולין הישנה - לא קומוניסטית בתקופת מרשל פילסודוסקי ורעיו 1920-1939.

השם רובנה ניתן לה לפי שתי גרסות משתי סיבות שונות:
א. כי רובנה נבנתה על שטח ישר-מישור, ופירוש המילה רובנה בפולנית וברוסית הוא רובנה. ישר
ב. באותו זמן היו בווהלין תשעים ותשעה ישובים, ורובנה היה הישוב מספר מאה. כלומר מספר ישר-רובנה.

נוסדה במאה הי"ד הט"ו תחילה כישוב קטן ואחרי כן עיירה, מספר המשפחות סך הכול היו מאה תשעים ושש, כולל חמישים ושמונה משפחות יהודיות.
במאות הי"ז-י"ח פלשו הטאטארים לווהלין ונכנסו לרובנה, שדדו והרסו הכול ובראש וראשונה אצל היהודים, רבים ברחו מפרעות הטאטארים אך היהודים מדי פעם חזרו, שיקמו את בתיהם, בתי הכנסת ואפילו הרחיבו את עיסוקם במסחר, במלאכה וכדומה, ועלו על מספר הסוחרים הנוצרים ב-1801 היה מספר הסוחרים הנוצרים - 1, ומספר הסוחרים היהודים - היה 10.
אדמות רובנה השתייכו אז לנסיך - ה"פריץ" סטניסלב ליובומירסקי ושושלתו, ה"פריץ" לא שלט רק על האדמות, אלא גם על האנשים והנכסים, וכמובן הטיל מיסים רציניים.
שאיפתו של ליובומירסקי היתה לבנות על אדמות אלה עיר גדולה, בעצמו בנה ארמון מפואר "זאמק", הקים מפעל מים "וודה קצ'קה" ורשת חשמל. מדיניותו היתה למשוך מתישבים כדי לבנות את העיר ולפתחה.
היה ידידותי מאוד כלפי היהודים ותרם אדמות לבנית בית כנסת חדש מודרני מלבנים במקום בית הכנסת הישן מעץ. הרחיב את שטח בית הקברות, עזר ליהודים ואפילו שילם משכורות לרב ולכלי הקודש. בנו יוזף ליובומירסקי ונכדו קאזימיז' הלכו בעקבותיו והרחיבו לא במעט את זכויות וזכיונות היהודים.
אשתו של קאזימיז' 1800-1890 היתה בכל לבה ידידת היהודים והשפיעה רבות על מדיניות זו.
אחרי מלחמת העולם הראשונה, בשנת 1921, מנתה רובנה 30,482 תושבים. ביניהם 21,702 יהודים שהם 71.2% רוב.
בשנת 1937 התפקדו במיפקד העיריה חמישים ושמונה אלף תושבים, ביניהם עשרים וחמישה אלף יהודים שהם ארבעים ושלושה אחוז.
עצם היותה עיר צומת, המחברת חלקים שונים בפולין, והשוכנת בין איזור חקלאי פורה (אדמות אוקראינה) לבין ערי תעשיה והכוללת את משרדי מושל המחוז הוסיפו לעיר תאוצה והתפתחות בעלות משמעות כלכלית, מסחרית, ותרבותית שמושכת תושבים חדשים וביניהם יהודים רבים שבלאו הכי בכל התקופות בנו ופיתחו אותה. הדבר איפשר פיתוח תעשיית מזון ומשקאות (בירה וכו') בעיר, וחלקם של היהודים היה רב.
יהדות רובנה נתברכה באישים דגולים בעלי מרץ ויוזמה שתיכננו ואירגנו מוסדות ומפעלים ציבוריים לתפארת בתחום הכלכלה, הרפואה, המסחר, התרבות והחינוך, התקשורת וכו'. על אישיה נמנים: ר' מאיר ברב'צבי, פרופ' מרדכי (מרק) וישניצר מעורכי האנציקלופדיה יהודית-רוסית "ברוקהאוזן-עפרון". זלמן דוד ליבונטין, איש כלכלה חבר הנהלת "אוצר התישבות היהודים" בלונדון וממייסדי ראשון לציון.
שמואל פינקלשטיין, ד"ר משה זילברפארב מנהל אירגון אגודת "אורט". ר' יהודה מוטיוק ממנהיגי הציונות, הרץ מאיר פיסיוק, אשר שטיל מזכיר הקהילה היהודית. צבי (הרש) הלר שבא מהושץ' איש ההגות והספר שליקט את מדרשי וספורי חז"ל ב"ילקוט צבי", היה ראש הקהילה היהודית, בשנות השלושים, ולפני כן נציג היהודים במועצת העיר.
ד"ר יששכר רייס מנהל הגמנסיה העברית "תרבות". שמואל רוזנהק מפקח על בתי ספר "תרבות" א. אבטיחי-גרבוז מורה, ד"ר צ'מרינסקי ואחרים. בין מפעליה החשובים והסוציאליים בלטו: "אורט", "טאז" "צנטוס", שדאגו ליתומים ולחינוך המקצועי. מוסדות אלה עזרו ושרתו לא רק את תושבי רובנה אלא את כל העיירות שבסביבה.
יהודי רובנה היו כעין אפוטרופסים לעיירות הקטנות והגישו סעד ועזרה בכל עת. בתקופת השואה כאשר נודע שמדיניות הנאצים היא לחסל את העיירות הקטנות ולהשאיר את הערים הגדולות, יזמו יהודי רובנה פגישה עם ועדי העיירות הקטנות כדי להתיעץ כיצד לרכז מכסימום יהודים ברובנה, ולהצילם מצפורני הנאצים.

יהדות רובנה היתה מרכז לציונות חלוצית ותנועות הנוער בווהלין. ממנה יצאו עסקנים ושליחים לייסד ולארגן פעילות למען ארץ ישראל העובדת ב"החלוץ" ו"השומר הצעיר".
את קן הושע' יסד האח בושֶל (בשפת התקופה ההיא) מרובנה. ובעקבותיו באו שליחים נוספים לבקורי עבודה והסברה.
אך הטוב מכולם היה זלמן ליבנה-זילברפרב, היום חבר קיבוץ עין השופט. זלמן היה מדריך ומחנך למופת. את פעילותו חריצותו והתמסרותו הכירו והעריכו בכל קני ווהלין ובתנועה הפולנית כולה, והיה חבר הנהגת הגליל, ההנהגה הראשית המציא את שיטת הפעולה "בני מדבר" והחדיר אותה לקני התנועה.
את קן הושע' פקד לעיתים קרובות, ברגל ובמכנסים קצרים בא, אפילו בחורף, והדריך. היה שליח לפולין אחרי המלחמה העולמית ומלא תפקידים רבים בתנועה ובקיבוץ הארצי. כל חניכיו אהבו לשמוע את שירתו ואת הרצאותיו, ועד היום זוכרים לו חסד נעורים ומבקשים את קרבתו.
יהדות רובנה היתה מבורכת ומפורסמת ברשת החינוך שלה, החל מגני הילדים ע"ש צ'לנוב וסירקין משנת 1919. דרך בתי הספר היסודיים וח"חדר" ועד סוף קיום הגמנסיה העברית "תרבות". בפרוץ מלחמת העולם השניה 1939.
גמנסיה זו של שנים עשר המחזורים חינכה והוציאה דורות של אנשי חזון ומעש, אנשי רוח ואנשי עמל כפים אישים ועסקנים הפזורים בישראל ובארצות אחרות.
נוסף לאלה פעלה גם ברובנה ישיבה "עץ חיים" עם רמת חינוך ולימוד אחרת, עם כוון אחר שהיה מופנה לציבור הדתי. אבל הרבנים והמורים השקיעו יומם ולילה ממרצם וכוחם ללמד ולחנך לתורה ולמעשים טובים. והכול כמובן לטובת ילדי ישראל.

הישיבה "עץ חיים"

נוסדה בשנת תרמ"ט-תר"ן (לערך 1890) על ידי צעירה מליטא בשם יצחק מאיר, בשליחות ר' אליעזר יעקוב חוואש ממיסדי הישיבות בטלשי וסלובודקה, ובתקציב הנדבן בברלין עובדיה לחמן.
מספר התלמידים: בשנה הראשונה - ארבעים, בשנה השלישית - שבעים, בשנה החמישית - מאה, בשנת 1931-1935 מאתיים.
משכן הישיבה: בהווסדה דירה שכורה בת שני חדרים ברחוב "קרסנה" סמוך לבית הכנסת, שלפני כן שימש "תלמוד תורה".
בשנה השלישית לקיומה - בבית אוסקהורן (הכינוי "פאניבילר") בבנין עץ ישן. ואחרי כן בבנין גדול ברחוב "ניז'נא דבורצקיה" את הבנין תרם הסוחר האמיד חשוך הילדים יצחק זופ ואשתו חנצ'ה שאחרי מות בעלה תרמה גם כספים רבים. על הנהלת הישיבה והרבנים היתה השפעתה גדולה מאוד. ואז נתנו לישיבה את השם "עץ חיים". ראשי הישיבה: האברך יצחק מאיר, ואחרי כן - ר' אליעזר לוין מלוצק, יואל שורין העילוי מפולטבה, יצחק אורלנסקי, ולבסוף ר' ישראל ווייסנשטיין.
כאשר הגעתי עם המכתב לישיבה הופתעתי לטובה.
לפני בואי תארתי לי ישיבה בבית קטן ישן, קר ולח, חשוך ומלוכלך כאשר ילדים עם פאות ארוכות ומלמדים מהדור הישן בשטריימל, קפוטה ואבנט רכונים יומם ולילה ממלמלים בגמרא בסיגנון שהיה מוכר מה"חדר". והנה ראיתי לפתע בעיני חצר גדולה נקיה יחסית, בית גדול, בחצר בנין עץ קטן המשמש משרד, ושלוש מדרגות מוליכות לדלת בצבע כהה. בפנים מול הדלת עומד שולחן קטן וכסא, על הקיר שתי אצטבאות עם כמה תיקים ולפני איש גבוה בלבוש יפה עם זקן שחור.
בצדדים שני ספסלים וכסא נוסף בפינה. האיש פתח את המכתב, קרא, לקח מחברת עבה ביד ורשם אותי. שאל שתים שלום שאלות ובינתים נכנס למשרד השמש. אחרי כן נודע לי שהאיש שקבל אותי הוא ר' אפריים ויסברוט המזכיר הקבוע והפעלתן המוצלח שבזכותו ובזכות אישים נוספים הישיבה נוסדה והתפתחה.
השמש הוליך אותי לבנין הגדול, עם מִסדרון ארוך וצר, בצד שמאל אולם גדול מאוד, מלא שולחנות לימוד, ספסלים וארונות ספרים.
ובצד מזרח ארון הקודש וספרי הקודש. בפועל אולם זה שימש גם בית כנסת לבחורי הישיבה ולכל מוקיריה.
בצד ימין גם כן אולם גדול באורך המסדרון, והאולם מלא מיטות מסודרות על יד הקיר מיטה על יד מיטה כמו חיילים. במקביל על יד הקיר השני שוב מיטות מסודרות ובאמצע מעבר רחב.
באחת הפינות הראה לי השמש מיטה עם מזרון ושתי שמיכות דקות ואמר: זו תהיה מיטה שלך!
והלך. שמתי את המטלטלין, וראיתי משני צידי מיטתי שני שכני החדשים, בחורים הרבה יותר מבוגרים ממני, רציניים, ובכלל נודע לי שחדר השינה בישיבה מיועד בעיקר לוותיקים ולמבוגרים

שבישיבה, איך לי נתנו מקום קבוע כאן ואני עדיין בן תשע, לא ידעתי, אבל הייתי מרוצה, והלא לזה ציפיתי.

בסוף המסדרון היה חדר נוסף גדול יחסית, מלא שולחנות לימוד וספסלים, בערבים, בחדר זה למדו בעיקר תלמידים שהתעמקו במיוחד בתורה, וחזרו על השעורים שלמדו ביום בכיתה.
למחרת אמר לי השמש, "בוא חנינא ואראה לך איפה אתה תאכל", הלכתי אחריו הוא הוביל אותי לבית מסוים במרחק שני רחובות מ"הישיבה". דפק בדלת, איש מבוגר מאוד בנעלי בית פתח ואמר בבקשה! נכנסנו ואמרנו בוקר טוב! השמש שתמיד חייך ודבר בשקט אמר: "הנה בן הישיבה שלנו, הוא מעיירה סמוכה ולומד תורה". אמר תודה, והלך. הוזמנתי לשבת על יד השולחן והתבישתי להרים את העינים. הגישו אוכל מכל טוב, אכלתי כי הייתי רעב אבל ישבתי כאילם ואילו היה לי "בור" הייתי נמלט אליו. גמרתי לאכול וקמתי ללכת, אמרתי תודה שוב, בלי להרים את העיניים. אמרו לי שצהרים אוכלים בשעה זו וזו, אל תתביש תבוא אמרו.
"אם רצונך אתה יכול לקחת צידה לדרך" הוסיפו. יצאתי מהר, כמובן בלי צידה (סנדויץ) לדרך, חזרתי לישיבה ושמעתי שעור מפי הרבי הנחמד שלנו ר' אליהו - כפי שקראנו לו בקיצור ר' אליה.
לפנות ערב שאל אותי שכני על יד מטתי איך היה היום? ואיך הרגשתי? ספרתי לו קצת ולא את הכול. הוא אמר: "כך נהוג כאן, קוראים לזה "אכילת ימים" היום אוכלים בבית זה ומחר אוכלים בבית אחר. מחר שוב יוביל אותך השמש למשפחה שמעונינת לארח בני ישיבה כדי שילמדו תורה".
אבל אם תמצא חן בעיני המארחים הם יזמינו אותך לאכול אפילו יומים בשבוע, אך זה קורה לעיתים רחוקות. ואמנם למחרת השמש הוביל אותי לבית אחר, וכל האירוע חזר על עצמו יום יום, רוב חברי הישיבה כבר היו רגילים לכך אבל לי זה היה דבר חדש שמעולם לא ידעתי זאת.
אותו שבוע עברתי משבר קשה, הן מבחינה פסיכולוגית כאילו אני חוזר על הפתחים, והן שלכאורה אני אוכל לחם חסד על חשבון אחרים. כמעט החלטתי לחזור הביתה להושץ'. התלבטתי ואמרתי לעצמי: אם לא תסתגל ולא תשאר כאן, לעולם לא תלמד בגימנסיה.

בינתיים שכני הטוב בעל הנסיון, שוב ניהל איתי שיחה וניסה לנחם אותי. "לא נורא תתרגל אמר, המארחים שלנו עסוקים במסחר ובענינים אחרים אין להם זמן ללמוד תורה, ואנחנו עוסקים רק בתורה לכן זאת כעין שותפות, כי אנו לומדים תורה גם עבורם. האמת היא שדבריו לא נתקבלו על דעתי אבל ידעתי שזה מה שיש! החלטתי להשאר ולראות איך יהיה בעוד שבוע שבועים. יצויין ששום דבר לא השתנה ולא יכול היה להשתנות, אבל המארחים שלי טיפלו בי באופן יוצא מן הכלל יפה בשעות הצהרים ניהלו איתי שיחות על נושאים שונים. במיוחד זכורה לי משפחה עשירה ונחמדה שהיתה להם חנות גדולה ברחוב הראשי "השלישי במאי" - יום חג העצמאות של פולין. האב היה כנראה קצת חולה וזקן, תמיד היה בבית ועיין בספר, הילדים היו גדולים וניהלו את החנות (נעלים או בדים) היו לו שני בנים, אחד אפילו בשומר הצעיר, ושלוש בנות כולן גבוהות. על פי רוב טיפלה בי הבת הצעירה. עוד טרם שהספקתי לדפוק בדלת, היא היתה שומעת את צעדי, פותחת לי את הדלת בחיוך ואומרת בבקשה! הזמינה אותי לשולחן, שמה את מנות האוכל קרוב אלי ואומרת בתיאבון! בבקשה לאכול את הכול. אישית שמרתי על כללי נימוס והקפדתי להשאיר קצת אוכל בצלחות ולא להשאירן ריקות.
פעם שמעתי הבת אומרת לאבא במטבח, "אבא אולי תזמין את הבחור מהישיבה לבוא ולאכול אצלנו יום נוסף בשבוע?"
ואמנם כאשר גמרתי נגש אלי אביה והזמין אותי גם למחרת, הודיתי והסכמתי. כנהוג מסרתי את הידיעה לשמש כדי שיוכל לשלוח תלמיד אחר במקומי למשפחה הקודמת. בפועל לא הלכתי לאכול יומיים באותו בית אלא יום אחד, וביום השני עשיתי "צום" וזה הקל על קליטתי. בעל הבית לא התעצל ושאל בישיבה למה לא באתי? ובעקבותיו שאל אותי גם השמש. מצאתי איזה אליבי וטישטשתי את הענין. אבל שאלתי את השמש למה דווקא אותי הוא שולח לבתי עשירים ומבריקים כאלה?
השמש ענה: לבתים כאלה איננו יכולים לשלוח כל אחד! לשם צריכים לשלוח רק בחור אינטליגנטי כמוך! (בלשונו ביידיש "האינטילגנט בחור'ה"). באותו רגע חשבתי: אילו ידעת איזה "אינטילגנט" אני, ולמה באתי הנה, בוודאי לא היית אומר זאת".
באותו זמן שמתי לב שידידי חוזר עם עוד תלמידים מבוגרים מאוחר בלילה מהעיר לישיבה, כי בערבים הם לומדים הנהלת חשבונות. לא שאלתי ולא חקרתי אם זה חוקי, אבל שמתי לב שהם לא מדברים על כך בפומבי, ובלי ספק חלק מהם הגיעו ל"ישיבה" מתוך הסיבה ששאפו ללימודים כלליים כמוני.

יחד עם זאת נודע לי שבכיתות הגבוהות לומדים גם פולנית, עברית המורה הוא שלמה רייכמן מדובנא, מתמטיקה ומקצועות נוספים מלמד המורה הצעיר ויסברוט (כנראה הבן של מזכיר הישיבה). כי זו הוראה מהמפקח על החינוך של השלטונות הפולניים. זה עודד אותי, אבל חלמתי וחתרתי ללמוד בגמנסיה.
כעבור כמה שבועות הודיע רבנו אליהו-אליה שבעוד כמה ימים יהיה בוחן בתנ"ך, באותו זמן למדנו את ספר יהושע. אבל אני אישית למדתי כבר מזמן אצל ר' אהרון בהושץ' נביאים ראשונים יהושע, שופטים, מלכים ואפילו את ירמיהו, יחזקאל, דניאל וכו'.
לא חששתי מהמבחן, אבל קראתי שוב את יהושע כדי להיזכר. ביום המבחן באו שני רבנים שלא הכרנו והציגו לנו שאלות בעל-פה.
בין היתר אחד הרבנים שאל: מי יודע מה אמר יהושע משהו חשוב מאוד ובלתי רגיל?
הרימותי את היד. והרב הבוחן אמר לי. הגד אתה!
עניתי: יהושע אמר: שמש בגבעון דום! וירח בעמק אילון" (נביאים ראשונים יהושע פרק י')
ומה היה הלאה הרבי שאל שוב?
אני: פשוט, יהושע כבש את כל ארץ ישראל, והמלכים שלחמו בו ברחו למערה.
שני הבוחנים הסתכלו בחיוך אל הרבי שלי, ואחד אמר: יפה מאד. עליו (הצביע עלי) כדאי לשמור, הוא יהיה... הרגשתי שמעמדי השתפר, וחברי גילו לי יותר תשומת לב והרבו לשוחח איתי.

מחזה "מכירת יוסף" להציג ב"ישיבה" מותר או אסור?
באחד הערבים אמר לי חברי, חנינא הלילה בשעת עשרים ושלוש וחצי תבוא בבקשה לחדר הגדול שבקצה המסדרון ותביא אתך גמרא.
לא שאלתי שאלות ובאתי. מצאתי שם כעשרים חברה, את רובם הכרתי, וכולם החזיקו גמרא. חברי ביקש מכולם להתרכז באגף אחד, לשבת על יד השולחנות ולפתוח את הגמרות. הוא בעצמו הזיז כמה שולחנות לדלת ועשה מחסום שלא יוכלו להכנס. על אחד השולחנות הוא שם את הגמרא שלו והניח גם ספר ביידיש עם ניירות-דפים בודדים שכתובים בכתב יד.
קם ואמר! אנו הולכים להכין כאן הצגה-מחזה "מכירת יוסף". לכל אחד מכם יש תפקיד, עוד מעט אחלק דפים, וכל אחד ידע מה תפקידו. הענין הוא סודי, אסור לדבר על זה, אחרי הפגישה בבקשה להסתיר את דף התפקיד, לא לכתוב עליו שום דבר, וללמוד את הכול בעל פה.
אם מישהוא יכנס באמצע החזרות נא להכניס מהד את דף התפקיד לכיס וללמוד גמרא.
הוא חילק את הדפים, סיפר תוכן המחזה והמחיש כל תפקיד ותפקיד.
כך התוכננו להצגה במשך שבועות, מבלי שנדע (לפחות אני) מתי ואיפה נציג את המחזה. התכנסנו לפחות פעמים בשבוע. החזרות היו מוצלחות וקטעים מסוימים הצטרכנו לשיר עם לחן, אבל בגלל הסודיות שרנו בשקט. אחד מאתנו שיחק את יעקב אבינו, הזקן העייף שאוהב במיוחד את יוסף. השני שיחק את יוסף שמתאונן ומקטר על יתר האחים שאוכלים איבר מן החי... ו כך שר "יוסף" בפני יעקב: ביידיש.

השרעק השרעק אוי וי אוי וי	עברית בתרגום חופשי
זעיי טוהען דאך העסען	חרדת חרדת אלוהים, אוי ואבוי (ויי)
אבר מן החי...	הרי הם אוכלים
טרה-לה-לה-לה-לה	אבר מן החי...
טרהלה-לה-לה-לה	טרה-לה-לה-לה

אשרעק אפלעק (כתם) השרעק הפלעק
די קינדער פון בילהה
רופען זעיי קנעכט...
טרה-לה-לה-לה-לה
ארה-לה-לה-לה

וכידוע אחיו של יוסף זרקו אותו במדבר לבור. במקום עברה שיירת ישמעאלים על גמלים, האחים מתיעצים מחדש, ומכרו אותו לעבד. כך הגיע למצרים. בתקופת שבע השנים הרזות בעקבות פתרון חלום פרעה, המלך ממנה אותו לשר ההספקה שמשביר שבר...
כל זה בא לביטוי בחזרות שקיימנו לקראת קיום הצגת המחזה. באחת החזרות בשעה אחת בלילה לפתע דפיקה חזקה, בדלת זבנק! לחדר "מתפרצים" בחזקה ראש הישיבה ר' ישראליק וייסנשטין ובעקבותיו השמש.
כולנו המומים לא מספיקים להחביא את דף התפקיד ולפתוח את הגמרא כדי "ללמוד". מה אתם עושים? למה לא יכולתי לפתוח את הדלת? שואל ראש הישיבה. השמש באותו זמן רץ לכל אחד מאתנו וחוטף את דף התפקיד שבמחזה. איש מאתנו לא מעז לדבר, ראש הישיבה לא מחכה לתשובה. הוא והשמש עוזבים את החדר. מספר דקות אחריהם גם אנחנו. אין חזרות, אין דפים, אין מחזה. הכל חזר לקדמותו ואיש לא מדבר על כך יותר.
כעבור זמן מה אומר לי לפתע חברי הבמאי: חנינא, הלילה יש לך תפקיד מיוחד! מהו שאלתי?
הוא: בוא איתי!
יצאנו החוצה הגענו להתחלת הרחוב והוא אומר: הלילה החל משעה עשר תעמוד כאן בפינה ותסתכל לכל הכוונים, תשתדל שלא יראו אותך. אם תראה מישהו הולך לכוון הזה של הרחוב ולא מאלה שהשתתפו בחזרות למחזה, שים בפיך שתי אצבעות ותן שריקה חזקה.
מסכים? הוא שואל.
כמנהגי לא שאלתי שאלות, "מסכים" עניתי. אבל פחדתי שמא בעקבות השריקה תגיע המשטרה. כי בפולין השוטרים הרבו להשתמש בשריקות, ובעקבותיה נהוג היה לצעוק "זקס" כלומר המשטרה באיזור.
למזלי הרב איש לא עבר ולא נאלצתי לשרוק, כך עמדתי עד שעה שלוש לפנות בוקר, בחוץ היה קר מאוד, התקופה היא סתיו לפני חנוכה ואיש לא בא להגיד לי שאחזור הביתה.
רצתי לישיבה ונכנסתי מהר למיטה.
בבוקר רעש ומתח בישיבה, אמנם הלימודים נמשכים אבל לא כרגיל, כל תלמיד מוזמן למשרד לחקירה, יושבים שם המזכיר, השמש ועוד יהודי, שואלים כל אחד איפה היה אתמול בלילה? מה עשה? מי היה בחברתו? מפה לאוזן מספרים שבלילה התנפלו אלמונים על ראש הישיבה הרביצו לו מכות והוא שוכב חולה עם חום ולא יכול לבוא לישיבה.
בישיבה נפוצה שמועה שאת כל תלמיד חוץ מהישובים הסמוכים ישלחו הביתה. (רובנאים מעט בלבד למדו בישיבה) ואני מה אעשה? כיצד אסביר לאבא שהרביצו לראש הישיבה והחזירו אותי הביתה, ולמה זה קרה? בגלל תיאטר! ובכלל מה יהיה עם הלימודים בגמנסיה.

אנו הולכים לחנצ'ה

חנצ'ה זוף היא אשה גבוהה, שמנה במקצת, קלסתר פניה רחב, מתלבשת בפשטות לא רואים עליה עדיים וצמידים, אף שהיא עשירה ובעלת נכסים. אומרים שהודות לה ובעלה ז"ל הישיבה מתקימת.
חנצ'ה היא האשה היחידה שרואים אותה להכנס למשרד הישיבה לעיתים קרובות, ובודאי לא באה בידים ריקות. גם על ראשי הישיבה היא מקובלת מאוד ובכל דבר קטן וגדול מתיעצים איתה. והלא ידוע הפתגם "בעל המאה הוא גם בעל הדעה". אבל היא אוהבת גם את בחורי הישיבה, והם אוהבים לבקר בביתה כי היא מתעניינת ועוזרת להם גם בתחום האישי.
והנה אומר לי חברי הבמאי: חנינא, אנו הולכים הערב לחנצ'ה גם אתה רוצה ללכת? בעצם אף פעם לא הייתי בביתה ולא שמעתי אותה לדבר מקרוב. עניתי מתוך סקרנות, כן!
בשעה הקבועה הולכים, חברי הבמאי, חבר נוסף ואני הצוציק-הצעיר. מטרת הביקור לא ידועה לי, אני לא שואל. דפקנו בדלת נכנסנו פנימה, בית יפה, נקי, מסודר, על השולחן פירות והסמובר-מיחם רותח. היא חיכתה לנו, זה מעיד שהביקור תוכנן למפרע.
חנצ'ה מגישה תה, שמה צלחות וסכום, ומגישה ארוחת ערב. היינו רעבים. ללא בושה אכלנו הכול מה שהוגש לנו. אחרי כן היא שואלת, רוצים עוד תה? מגישה למי שרוצה מתישבת בכורסה, שואלת מה נשמע? איך הלימודים ואפילו לא שוכחת לשאול אותי מאיפה אני? מתי באתי לישיבה? עניתי בקיצור נמרץ.
חברי הבמאי מתחיל לספר על המחזה "מכירת יוסף" מדוע חשוב להציג את זה ולא רק לקרוא בספורי המקרא. לדעתו כל הפרשה היתה מהשמים, כדי להציל את יעקב אבינו ובניו מחרפת רעב. לדעתו גם הישמעאלים לא עברו שם במקרה, אלא נשלחו מהשמים כדי להציל את יוסף. ובכלל הכול משמים... משמים...

למה לא נציג את המחזה? הוא אומר יש שם שירים יפים, יש מצבים עצובים איך יעקוב מתאבל על יוסף ואחר כך הוא שמח שמצאו את בנו חי ופתאום, לקחו לנו את דפי תפקיד-משחק, חקרו אותנו, כאילו אנו פושעים, מאיימים שישלחו אותנו הביתה למה?... למה?...
חנצ'ה מקשיבה כל הזמן, לא אומרת מלה. אנו שותקים.
לפתע אומרת, נכון כל הסיפור כתוב בחומש. אבל קינדרלאך! הכול אני מבינה, אבל למה הרבצתם לראש הישיבה אינני מבינה.
החברים שלי: אנחנו הרבצנו לראש הישיבה מה פתאום? דווקא אותו אנו מכבדים ומעריכים! למה נכה!
חנצ'ה: אז מי היכה?
החבר'ה: לא יודעים.
חנצ'ה שוב חוזרת על המשפט מי היכה? מי היכה?
באופן טבעי מבלי לחשוב אני אומר, גברת חנצ'ה חסרים ברובנה בריונים גויים שיכו יהודים! שוב שתיקה אבל מורגש שמשפט זה נגע לתשומת לבה. טוב אומרת חנצ'ה, אדבר עם ראש הישיבה ואגש שיבדוק את הענין, אם יפסוק שאסור להציג את המחזה אז אסור! אבל אם יגיד שמותר נראה מה אפשר לעשות. אמרנו תודה, לילה טוב וחזרנו לישיבה. כעבור שבוע מזמינים אותי למשרד. אני הולך במצב רוח רע מאוד. כעת יגידו לי לעזוב את הישיבה - כלומר מגרשים אותי. מה אגיד לאבא? אני נכנס למשרד, כרגיל יושב המזכיר, השמש, ושני חברי שיחד היינו אצל חנצ'ה. זהו זה, אני חושב גם המה מגורשים. המזכיר מדבר כמנהגו בשקט בדברי נועם ואומר, ראש הישיבה עם כמה רבנים רוצים לראות את ההצגה, ואחרי כן יחליטו אם מותר או אסור. כמעט שהתעלפתי.
שני חברי התרגשו והופתעו, למרות שיש להם יותר נסיון ממני. כדי שנראה לראש הישיבה את ההצגה, אנו צריכים לעשות כמה חזרות, ואנו זקוקים לדפים שלקחתם מאיתנו. אומר הבמאי.
המזכיר: תקבלו.
אומר החבר השני: ונחוצה במה, כי אחרת הכול יהיה נמוך וראש הישיבה לא יראה כלום.
השמש: מה פתאום במה, כיצד וממה נעשה במה?
הבמאי: נשים כמה סטנדרים (עמודי לימוד) על הריצפה, עליהם נשים לוחות וכך נעשה במה.
השמש: ואיפה ניקח לוחות, כיצד יגיעו הנה.
אני: צריכים לדבר עם חנצ'ה.
המזכיר: הכול יסתדר, הוא פותח תיק דק, מוציא את הדפים והנירות שהחרימו אצלנו ומחזיר לנו. אנו עוזבים את המשרד במצב רוח מרומם. בינתים חידשנו את החזרות, כל השחקנים היו מרוצים, באחת החזרות אומר הבמאי: אם ראש הישיבה יפסוק שמותר, נעשה את הכל כדי שנציג בפני הקהל בחג החנוכה את המחזה.
חשבתי אז איזה בחור כארז הוא השכן שלי-הבמאי, חיצונית הוא בכלל לא נראה כבחור ישיבה. הציציות לא בולטות בחוץ, הפאות הן קצרות ומסתלסלות אחרי האוזנים, לא כל כך מתנועע בזמן לימוד הגמרא. וכמה כשרוני הוא. בינתים הענינים התקדמו בקצב רב, השמש כמעט נעשה חבר שלנו ומספק לנו כל דבר שמבקשים.
הבמאי שוב מוכיח יכולת, לוקח מגף, דוחס פנימה סמרטוטים, קושר למגף גרב מלא סמרטוטים ועושה גיבנת. הופך את המגף עם החוד למטה תולה עליו פעמון והרי לך גמל. ביידיש קעמל שלושה ארבעה חברה הוא מלביש כותנות קרועות עם סמרטוטים על הראש מטפחת פתוחה ועליה סמרטוט שחור דק. בלשון תקופתנו "כפיה" כל אחד מחזיק שק על הכתף ובפנים כל מיני שמאטעס והרי לך ישמעאלים שנודדים בדרכים. אני הולך בראש השיירה, מחזיק את חבל הפעמון ושיירת הישמעאלים עם הגמלים צועדת וקונה את יוסף לעבד.

תוך הליכה שרים: הולכים גמלים, הולכים גמלים, גייען קעמלען, גייען קעמלען.
הביאו לוחות, (מאין, לא אני יודע) עשינו במה גדולה והכל מתקדם ומוכן לפרמיירה לכבוד ראש הישיבה ופמליתו. כולנו תקוה שהוא יפסוק שמותר להציג את המחזה. בערב הצגת הבכורה אולם הישיבה מלא מפה לפה, על הספסלים הראשונים יושב ראש הישיבה המזכיר, כל המלמדים והמורים, מוזמנים בודדים, וכמובן כל תלמידי הישיבה. מחייכים ונהנים מאוד בעיקר מהשירים ביידיש וכו'.
בערך כעבור שבוע קבלנו תשובת ראש הישיבה **מותר להציג מכירת יוסף בישיבה** היינו מאושרים. באותה שנה בחג החנוכה הצגנו בפני יהודי רובנה את המחזה שלוש פעמים, מזכיר הישיבה דאג למכור כרטיסים בצנורות שלו וכל הכסף זרם לקופת הישיבה. זכרונות אלה הולכים איתי כבר

למעלה מיובל שנים. ועד היום אני מחפש את הספר "מכירת יוסף" ביידיש כנראה לגולדפדן. והעיקר אותו בחור נחמד, שכני על יד מטתי באותם הזמנים, להודות לו שקלט אותי כה יפה ושיתף אותי במבצע זה. במשך הזמן העתקתי חלק מתוכנית המחזה כולל השירים למחברת, וכאשר הגעתי הביתה לחופשה ספרתי לאבא שנוסף ללימודים עשינו הצגה מחזה מכירת יוסף ומכרנו כרטיסים. אבי מאוד השתומם ושאל קבלתם רשות מראש הישיבה? בטח עניתי, איך אפשר אחרת. כמובן לא סיפרתי מה קודם היה כדי לא לצערו.

אבי אמר: נו תשיר לי כמה מהשירים ששרתם במחזה.

עניתי, שב אבא על הכסא ותחשוב שאתה יעקב אבינו, לקחתי חולצת פסים של אמא, לבשתי, כאילו זו כתונת הפסים שיעקב נתן ליוסף והתחלתי לשיר.

אשרעק אשרעק, אוי וי, אוי וי
זעיי טהען דאך עסען
אבר מן החי...
טרה-לה-לה-לה-לה

עברית בתרגום חופשי
חרדת אלוהים אוי ואבלי
הרי הם אוכלים
אבר מן החי...
טרה-לה-לה-לה-לי

אבא "נדלק" לשירים ולמחזה ובכל פעם שבאתי לחופשה היה מבקש ממני לשיר שירים אלה. שרתי ברצון רב.

תזכורת באופקים

כעבור שלושים שנה אחרי הקמת מדינת ישראל ואני כבר חבר קיבוץ גלאון, ובשליחות הקיבוץ והמפלגה מזכיר מחוז הנגב במפלגת הפועלים המאוחדת - מפ"ם (תפקידי היה פוליטי, אך בזמן הפנוי, בקרתי בבתי החברים כדי להכיר את המשפחות ולעזור ככל האפשר למטרות קליטה). המחוז היה רחב ידיים, והקיף את הערים, הקיבוצים ועיירות הפיתוח מקרית מלאכי עד אילת (כולל), במסגרת העבודה הגעתי גם לעיירה אופקים. סגן ראש המועצה המקומית היה חברנו יוסי מרציאנו, ונהגתי לבוא למשרדו כדי להתייעץ עמו בעניני המקום.

באתי דפקתי בדלת. ענו, בבקשה! ראיתי יוסי יושב בראש השולחן ושני אנשים מבוגרים עם זקנים מקיימים איתו שיחה.

בקשתי סליחה ואמרתי אכנס אחר כך. יוסי אמר: חנינא שב בבקשה. לא הסכמתי, יצאתי. יוסי הולך אחרי ומפציר בי שאכנס ואשב, לדבריו יש לו ענין שאהיה נוכח בשיחה. נכנסתי והתברר שאלה שני מכובדים מהישיבה באופקים, ומבקשים מהמועצה הקצבה כספית.

יוסי אומר לי, חנינא מה דעתך? אמרתי, זה לא ענייני, אינני תושב אופקים ולא אתייחס לזה.

יוסי לוחץ ולוחץ עלי, שאגיד מה דעתי. ואז אמרתי. תן להם אם יש לך. שילמדו תורה, למה לא? אבל בתנאי שהכסף ינוצל רק ללימוד תורה ולא למטרות פוליטיות. לא במישרין ולא בעקיפין.

יוסי לשני האישים: אתם יודעים מי זה?

תשובה: לא!

יוסי, שמו חנינא, הוא חבר קיבוץ השומר הצעיר - גלאון, ומזכיר מפ"ם מחוז הנגב.

שני האישים: בתמהון כן?... שתיקה.

נגמרה השיחה, שני האישים ואני יוצאים מהמשרד. בחוץ אומר לי אחד האישים - כנראה ראש הישיבה?

אתה יודע, לו מישהו היה מספר לי זאת לא הייתי מאמין. אתה גם חבר קיבוץ השומר הצעיר וגם מזכיר מחוז של מפ"ם - יפה ענית.

אדוני אני אומר, אנו לא דתיים, אבל גם לא אנטי דתיים.

אנו בעד חופש המצפון וחופש הדת. תחיו אתם כפי שהנכם רוצים, ואנחנו נחיה לפי רצוננו אנו. אל נפריע אחד לשני!

התחיל קצת וויכוח ואני מוסיף, חוץ מזה יש לי קצת סימפטיה לאנשים שלומדים תורה לשמה.
למה? שואל האדון?
אני, כי בנעורי למדתי ב"ישיבה".
מה היה שם הישיבה? ואיפה?
אני: השם - "עץ החיים" ברובנה, בפולין.
ומה היה שם ראש הישיבה? שואל שוב האדון.
אני: ר' שרוליק-ישראל. היה אישיות ונאמן תורה.
לחצנו ידיים ונפרדנו.
זאת ועוד, באחד הימים הבאתי מאוררים לבסיס צבאי ממפעל גל-און ועמדתי בתור כמו כל הנהגים על יד אשנב עם הנירות ביד. ניגש אלי חייל גבוה, חסון ויפה מושיט לי יד ושואל לשלומי.
עניתי, מהשאלות הנוספות הבנתי שהוא מכיר אותי, והוא מוכר גם לי בלי שאזכור שמו, באין ברירה אמרתי לו, אנא, אמור איפה נפגשנו?
החייל: אני יעקב! איזה יעקב? מאיפה אני שואל?
שוב החייל: אני הבן של שוקרון מאופקים. והוא ממשיך, בזמנך אבא ואמי צעקו לי יעקב בוא הביתה, בוא הביתה! ואני הייתי בורח מהם כי אהבתי לשחק בחול ולהתרוצץ יחף בחוץ... חייכנו ונפרדנו בלחיצת ידיים.
בחזרה מהבסיס חשבתי כמה טובים ונחמדים הם השוקרונים, המרציאנים, הבוזגלים והפרוספרים, וכמה ליבם פתוח לכול.
נזכרתי כאשר בקרתי בביתם, (ובקרתי לעתים קרובות מאוד), פלוני סיפר לי שהוא בן של חייט, ופלונית סיפרה שהיא בת של סנדלר, שלישי סיפר שאביו היה חנוונוי שהתרושש, ורביעי שאביו היה עשיר מאוד ואפילו היה קרוב לאנשי המלכות וכו'... והנה בני מרוקו ומצרים ממזרח ובני הושע' ממערב נפגשים במדינת ישראל העצמאית למשימות משותפות האם יכול להיות משהו יותר טוב מזה? הלא זה קיבוץ גלויות אמיתי. כאשר הגעתי הביתה מיהרתי לטלפן להורים של יעקוב באופקים ולמסור דרישת שלום חמה מבנם החייל הנחמד שפגשתי בבסיס.

אופקים

עיירת פיתוח נוסדה בשנת 1955 - תשט"ו תחילה כמעברה ואחרי כן עיירת פיתוח במגמת התפתחות לעיר גדולה.
מיקומה: בנגב המערבי, עשרים וחמישה ק"מ מבאר שבע, עשרים וחמישה ק"מ משדרות וארבעים וחמישה ק"מ מאשקלון.
שטח שיפוטה: 10,500 דונם, בשנת 1959 קיבלה מעמד של מועצה מקומית.
בתקופת התנחלות השבטים היה זה אזור נחלת שמעון.
בתקופה הרומית ביזנטית זכה האזור לפריחה כלכלית.
בתקופה התורכית הוקמה המצודה המשטרתית הנמצאת בפארק אופקים.
וכאמור בשנת 1955 - הוקמה אופקים של ימנו באזור כביש באר שבע-אשקלון-עזה.
אוכלוסייה: בשנת 1961 - 4616 תושבים, בשנת 1979 - 13,000 תושבים בשנת 1988/9 - 14,000 תושבים.
ארצות המוצא של התושבים: מרוקו, תוניס, מצרים, פרס, רומניה, הודו, ברית המועצות וכו' ממש קיבוץ גלויות בישראל.
חינוך: בשנת 1988/9, שלושים גני ילדים, שבעה בתי ספר יסודיים, מרכז נוער להכשרה מקצועית, בית ספר גבוה לבנות, שני בתי ספר מקיפים ו"ישיבה תורנית".
מקור: לשכת ראש המועצה אופקים בנדיבותו של מזכיר המועצה מר גדליה סטויצקי.
הישיבה "עץ חיים" לא נחשבה ישיבה גדולה בפולין. ולא כובשת אלפי לבבות אפילו בתקופות שיא התפתחותה מנתה רק מאתיים, מאתיים וחמישים תלמיד. נוער רובנאי רב לא זרם לשעריה, ורוב התלמידים באו מהעיירות הקטנות שבווהלין.
אין להשוות אותה לישיבות הגדולות בזוויל, ברדיצ'ב, וולוז'ן בזמנו, או ישיבות בליטה.
אבל גדלותה היתה כישיבה מגובשת בעלת ערכים דתיים ליהדות הדתית "מודרנית" וליברלית בשלל מוסדות החינוך ברובנה.
רעיון הציונות לא היה שם נטע זר, רבים שאפו להגיע לארץ ישראל ואפילו הצליחו.
הישיבה שימשה בפועל ישיבת מעבר לתלמידים רבים שנעו לישיבות גדולות, ואפילו לסמינר המורים בוילנא.
ראשי הישיבה מלמדים, מורים, עסקנים פעלו בתנאים קשים למען קיומה ובזאת היתה גדולתה.

הגמנסיה העברית "תרבות"

נוסדה ב-1919 ע"י משה קיפר-נחשון, יצחק גור־אריה, א. אבטיחי־גרבוז, דוד לוין וחבר נאמנים פעילים - הורי התלמידים.
מספר התלמידים בשנת היווסדה: שמונים
מספר המורים: שישה
מקצועות הלימוד: עברית, פולנית, פיסיקה, היסטוריה, כימיה, מתמטיקה ועוד.
מנהלי הגמנסיה: עד 1925 היו: מ. קיפר, ד. לוין, י. גור-אריה. מספר המחזורים: שנים עשר

לוח המחזורים ושנת הלימוד

שנת הלימודים	מחזור	שנת לימודים	מחזור
1926-1927	מחלקה שישית	1933-1934	שביעי
1926-1927	מחלקה שביעית	1934-1935	שמיני
1927-1928	מחזור ראשון	1935-1936	תשיעי
1928-1929	מחזור שני	1936-1937	עשירי
1929-1930	מחזור שלישי	1937-1938	אחד עשר
1930-1931	מחזור רביעי	1938-1939	שנים עשר
1931-1932	מחזור חמישי		
1932-1933	מחזור שישי		

שש השנים הראשונות 1919-1925 היו לגמנסיה העברית שנות מאבק קשה על קיומה; משברים, וחוסר כל. חוסר ציוד, חוסר משכן מתאים, חסרו מורים וכו'. ב-1925 כאשר ד"ר יששכר רייס נבחר למנהל חל מפנה לטובה והגיע תור הזהב. רייס שבא מלבוב כמורה, היה מחנך ופדגוג בעל מחשבה מעמיקה, יחסי אנוש חיוביים תרומיים, איש בעל מחשבה מעמיקה והשפעה, והתגלה גם כאיש אירגון ומינהל היודע כיצד לפתח ולקדם את הגמנסיה במצבה הקשה.

בפרק זמן קצר יחסית, העמיק את ההוראה והחינוך והביא לגמנסיה מורים נוספים בעלי רמה גבוהה כמו נח גריס, אליעזר בוסליק, יצחק ברקובסקי, פנקה זיידמן ואחרים. הכפיל את מספר התלמידים, יחד עם ועד ההורים ואישים נוספים גייס כספים והקים בנין חדש, מתאים לצרכי הגמנסיה.

בשנת 1935 בא לארץ ישראל קשר קשרים תרבותיים, גייס כספים לגמר הבניין והביא לגמנסיה את אווירת הבניין והיצירה של המולדת החלוצית. הגמנסיה אז היתה בשיא הפופולריות ולמעשה היה בית־היוצר לתרבות העברית לציונות חלוצית, לעליה והגשמה.

ד"ר רייס היה יהודי גאה וכך הופיע גם בפני השלטונות הפולניים, אבל רכש אימון והשפעה בלתי רגילה בכל מוסדותיהם.
למרות עיסוקיו הרבים בגמנסיה, ונוסף שהיה נשוי לשולמית מבית לרנר, ואב לילד או ילדה, התמסר ועזר למוסדות יהודיים אחרים, ובהתאם לאופיו וצורתו הנאה השקטה והאינטלקטואלית הזיז דברים רבים לטובת הקהילה כולה. לבנים ולבנות בגמנסיה היה כמו אב מסור לילדיו והכיר כמעט את מצבם האישי בבית.

בזכותו הדגש בגמנסיה היה על הקניית ערכים חיוביים לתלמידים ולא רק ידע והשכלה. מסיימי הלימודים קיבלו תעודת סיום - תעודת בגרות. בזכות רמת הלימודים הגבוהה בכל המקצועות לתעודה היה תוקף בכל מוסדות ההשכלה הגבוהה בפולין ואפילו בטכניון בחיפה ובאוניברסיטה העברית בירושלים.

אמנם השומר אבל לא הצעיר

כאשר נקלטתי ו"התאזרחתי" החלטתי לממש את השאיפה ולנסות ללמוד בגמנסיה "תרבות". היה לי ברור שאפשר להגשים זאת רק בהשפעתו ובהתערבותו של מנהל הגמנסיה ד"ר ישעכר רייס. ולכן חשוב להתקבל אצלו לשיחה. כאמור ד"ר רייס הוא איש השומר הצעיר, מקיים אפילו חוג לפסיכולוגיה למדריכי ובוגרי הקן. ולכן הדרך המובילה אליו היא הקן השומרי. אבל לפני כן כדאי לדעת אולי יש בין תלמידי "הישיבה" אחד שהגיע הנה גם כן למטרה כזאת, ואולי דרכו גם כן אפשר משהו לדעת. שאלתי את שכני־חברי אם יש כאן תנועת נוער בשם "השומר" בכוונה לא אמרתי השומר הצעיר כדי לא לחשוף את עצמי. חברי ענה בטח יש! יש פה אפילו כאלה שמבקרים שם. שאל את פלוני, אלמוני. שאלתי את פלוני והוא אומר: כן! זה נחמד מאוד שם, אם תרצה נלך בעוד יומיים ביחד. עניתי תודה!

הלכתי למחרת לבדי, כדי לראות איזה השומר זה. באתי, המועדון נמצא בקומה שניה, חדר קטן, מעט מאוד ריהוט וציוד מאחורי השולחן עומדת בת צעירה ומדפדפת בניירות. בצד תלויה סיסמה "תורה ועבודה" על הקיר השני עשרת הדברות, והדברה הראשונה מתחילה אנוכי ד' אלוהיך...

הבת שואלת מה אני רוצה? מאיפה אני, בן כמה, אם אני לומד ואיפה? אני עונה ומציין שאני לומד ב"ישיבה", והיא אומרת יפה מאוד, רושמת ומזמינה אותי לפעולה בעוד כמה ימים. היא מציינת שבאים הנה עוד תלמידי ישיבה. יצאתי החוצה ואמרתי לעצמי. אמנם הסיסמה היא יפה, רעיון יפה, תורה ועבודה. אבל הלא בהושצ' דברנו על תורת מרקס אנגלס, ועבודה, לא מספיק, צריכים לדבר גם על מעמד הפועלים.
חנינא אל תבגוד! אמנם זה השומר אבל לא השומר הצעיר.

כאשר הגעתי להושצ', היה לי מצפון לא נקי, וספרתי לראש הקבוצה - המדריך אלקנה פינגרהוט, היה זה מדריך מצויין, על ידנו עמדו שני חברי הקבוצה. המדריך מיד הגיב ברוגזה - הלכת לשומר הדוס, לשומר הדוס... הייתי בטוח שיסלק אותי מהפעולה ומהקן, ובאותו זמן היה זה בשבילי העונש הכי גדול. אבל הכל עבר בשקט. בפעולה לא התייחס אלי בכלל. ונשארתי בקבוצה ובתנועה, החלטתי יש לשמור על הסוד, לחזור לרובנה ולהמשיך, ושם תפגוש את החברה שלך ודרכם תגיע גם לד"ר רייס אמרתי לעצמי, רק שמור סוד.

כעבור שבועיים מצאתי את קן השומר הצעיר שחיפשתי. לא היה קשה למצוא, כי פעמים רבות עוד לפני שבאתי ללמוד ברובנה הכרתי את מרבית חברי הגדוד מהשכבה שלי, פעמים רבות השתתפנו יחד במחנות התנועה (בלשון הזמנים ההם מושבות קיץ) ביערות נובוסטב וסטרוסטב והתקשורת היתה רבה. הפגישה "הפתאומית" בערב בקן היתה מרגשת ביותר וכך פגישה שניה ושלישית. שוב פגשתי את ישקה זילברפרב, ליבנה, מרים ריכטר־יחיאלי, מניה דרוקר, סוסקס ז"ל, בוקימר, דורה גורידצר, חנה אירלין, רחל פישמן, יוכי־מופת, מאשה כגן וכל היתר. אחרי לחיצת ידיים, חיוכים וחלופי דברים הוזמנתי לביתם לארוחת ערב וללון, כמובן לא הלכתי, כי לא היה נחוץ. אבל מאז, הביקורים שלי בקן התקימו בתדירות גבוהה, פעמים רבות בקרתי גם בביתם. בעיקר הייתי מרבה לבקר בבית חנה אירלין שגרה באזור "ווליה". את דורה גורידצר, ואת ישקה זילברפרב שחברותנו היתה מהודקת, ולא פעם המתקנו סודות כמקובל בגיל הנעורים.

הבית של ישקה וזלמן זילברפרב-ליבנה עמד במרכז העיר, לא רחוק מהרחוב הגדול והידוע "בְּרֶק יוסלביץ" (ע"ש היהודי המצביא שהשתתף בקרבות שחרור פולין ונחל נצחונות) היה זה בית נעים וחם, ההורים אנשים נעימים ופתוחים, האב טרוד תמיד בעניני פרנסה בעסקי עצים, האמא הנחמדה עקרת בית ודואגת להעניק חינוך לערכים רב מימדים לכל ילדיה. היא הכירה אותי היטב ופעמים אין ספור הגישה לי כיבוד והקדישה ותשומת לב. בבואי לביתם ראיתי גם את זלמן, תמיד עסוק בעניני התנועה שכח לאכול. לא פעם שמעתי את אמו צועקת זלמן בוא לאכול, בוא לאכול! זלמן זילברפרב-ליבנה ראש גדוד וראש קן, עבד בהנהגת הגליל, ובהנהגה הראשית. בזמנו המציא את שיטת "בני מדבר", תוכנית חינוך והדרכה לשכבה א' הסימול: דור שנודד במדבר וחותר להגיע לארץ ישראל. ההנהגה הראשית בורשה אימצה את התוכנית, כשיטת חינוך בכל קני התנועה בפולין. וזלמן נודד ברגל מקן לקן ממחיש ומנחיל שיטה זו בכל קני ווהלין. בתנועה היכירו ואהבו אותו. כל חניכיו זוכרים לו עד היום הזה חסד-נעורים של מדריך ומחנך בעל שעור קומה. זלמן ידע לשיר יפה וכל החניכים אהבו לשמוע את קולו.

פעם נקבעה פעולה בקן בשבת לפנות ערב, בישיבה נהוג בשעות אלה לקיים מצוות שלוש הסעודות שזמנה הוא בין תפילת מנחה ומעריב, הווה אומר בשעות קיום הפעולה בקן. הדילמה שלו היתה איפה להשתתף, בקן או בישיבה? ההחלטה היא קשה, בישיבה ההשתתפות היא כמעט חובה. בכל אופן התחלתי בשלוש הסעודות, מתוך תקוה שאספיק להגיע בזמן לפעולה בקן. ישבנו סביב השולחנות, הרבנים בראש השולחן, שרנו שירי חסידים, ובין היתר:

וטהר לבנו וטהר לבנו
לעבדך לעבדך באמת.

על ידי יושב חבר שלי מהישיבה ולוחש לי באוזן באותו לחן, ביידיש. "א פייער אין די ביינער, א פייער אין די ביינער לעבדך לעבדך באמת..."

כאשר גמרו. הסתלקתי מהן לקן. הגעתי, ולמזלי הפעולה טרם התחילה, החברה יושבים בחוץ ושרים שירים יפים, לפתע עובר זלמן ומחייך. החברה באופן ספונטני מתחילים לשיר. זלמן ישיר לנו שיר, זלמן ישיר לנו שיר, כולנו פה אחד וזלמן ניגש ומתחיל לשיר.

תן לי חבר את ידך המיובלת
אשר בזיעה ירטט העמל
טבעת שאינה נראית מחשלת כולנו
היום לשרשרת גורל...

הפעולה התחילה, וגם הסתיימה. כולם חזרו לבתיהם ואנוכי לישיבה.

שנת 1931 היתה שנה קשה ליהדות פולין, וכמובן גם ליהדות רובנה, באותה שנה נכנס לתפקידו כראש הממשלה האנטישמי - פריסטור. האנטישמיות הפולנית חגגה את נצחונה ופרעות השתוללו באוניברסיטות וילנה, וארשה ולבוב מצד הסטודנטים הפולנים, נגד הסטודנטים היהודים, היו פצועים והרוגים. השלטונות עמדו מנגד ולא עשו דבר כדי להפסיקם. (מאורעות הדמים נמשכו כשבוע ימים).

באותה שנה 30 ביוני 17 ביולי 1931, התכנס גם הקונגרס הציוני הי"ז בבאזל-שוויץ וחיים נחמן ביאליק השתתף בו. בגמר הקונגרס, נתבקש ביאליק לנסוע לפולין, לבקר בקהילות ובמוסדות החינוך כדי לעודדם ולחזקם.

השמועה שביאליק יבקר ברובנה התפשטה מהר, שלושים ארגונים ומוסדות התארגנו לקבל את פניו ולהנעים לו את הביקור.

אך עיקר העול והתפקיד הקשה נפל בחלקה של גמנסיה "תרבות" ובראש וראשונה על המנהל ד"ר יששכר רייס. בישיבה לא הורגשה תכונה מיוחדת, אבל בהחלט היתה כוננות ודגש על ביקורו. המורה שלמה רייכמן הרחיב את שעוריו בשירי ביאליק, השתדל לבאר ולהדגיש את המיוחד בהם. ואפילו אמר שיתכן ובקרוב יבקר ברובנה.

לא אגזים אם אומר, אף על פי שידעתי עוד לפני כן בעל פה את רוב שירי ביאליק. כי כך למדנו בהושץ'. הרי אחרי שעורים נוספים אלה ולקראת בואו. המשמעות היתה אחרת, יותר חזקה.

כאשר קראתי פעם נוספת את "בעיר ההריגה" הרגשת הטרגדיה היתה יותר חזקה. כאשר קראתי "לשדה" בהושץ' פשוט לקחתי את הספר יצאתי לשדה, (הלא גרנו שם בין אכרים) ישבתי בין השבלים בקמה. וחזרתי על המילים: אצא לי השדה ואשמע מה דבר ד' מן הקמה". כאשר קראתי את "המתמיד" צדו את לבי במיוחד המשפטים: ותפילה חרישית מלב יתפללו אשרי הבן שבתורה עמלו אשרי אבות כמוהו גידלו.
אז כל כך יפה הבנתי למה אבי רצה דווקא שאלמד ב"ישיבה".

ביום חמישי ד' כסלו תרצ"ב - 12.11.1931 בשעה שמונה בבוקר הגיע המשורר מלבוב ברכבת מהירה דרך זדולבונוב לרובנה. המתינו לו משלחות של ארגונים ומוסדות. על מגרש החניה שפונה במיוחד למטרה זו חיכו לו אלפי תלמידים ומורים עם דגלי פולין ודגלי תכלת לבן, תזמורת ניגנה את ההימנון הפולני ו"התקוה" ואחרי הטקס, הברכות, והקראות משיריו פנו למלון "ויקטוריה" ברחוב השלושה במאי שם התגורר כל זמן ביקורו.

כידוע המשורר ביאליק הרצה ונאם בהרבה אולמות, ומוסדות חינוך. באולם "נאווי שוויאט", מועדון האינטלגנציה היהודית גמנסיה "תרבות", בית הספר העממי העברי "תרבות א'". וכמעט בכל המקומות הקריאו משיריו.

כאשר עשו לו קבלת פנים בבית הספר העממי העברי "תרבות" א' הקריאה לכבודו התלמידה מרים כגן (מאשה כגן) את "אנחתי" ביאליק התרגש מאוד, ושאל אותה למה אינה לומדת בגמנסיה "תרבות" היא ענתה: מחוסר אמצעים. ביאליק הבטיח לה שבקרוב תלמד בגמנסיה חינם. וכשתעלה לארץ ישראל תלמד חינם באוניברסיטה בירושלים. ואמנם זמן מה אחרי הביקור של ביאליק ברובנה עברה מאשה כגן ללמוד בגמנסיה "תרבות" ונתקבלה במחלקה הרביעית.

הדילמה

אם לא תעז לא תשיג!

אחרי אירועים גדולים אלה הגעתי למסקנה שהגיע הזמן למצוא דרך לשוחח עם ד"ר רייס, ולהגשים את השאיפה ללמוד בגמנסיה "תרבות". כיצד עושים זאת? מה אומר לד"ר רייס? למה שיקבל אותי? ואיך בכלל מגיעים אליו?

החלטתי להתיעץ עם מאשה כגן, אף שהיא תלמידה חדשה בגמנסיה. כאשר באתי באחת השבתות לפעולה בקן, פגשתי אותה וקבענו פגיעה רק בין שנינו מבלי שתדע את הנושא: שנינו באנו למקום ובשעה שקבענו, כמובן כל אחד מכיוון אחר. שוחחנו רבות על נושאים שונים. ולפתע שאלה אותי, תגיד בבקשה איך זה אתה נמצא לעיתים קרובות כל כך ברובנה? ואפילו מצליח להשתתף בפעולות בקן. שאלות אלה קרבו אותי לנושא המרכזי, אבל הרגשתי שאין מנוס אלא לחשוף את עצמי. ואז גיליתי כמובן את הסוד. שאני גר ברובנה, ומה מטרתי. הראיתי לה חלק מהשירים והיא ענתה: "אני מוכנה לשאול את ד"ר רייס אם הוא מוכן לקבל אותך לשיחה. תבוא מחר בשעה זו וזו לגמנסיה. חכה לי בחוץ על יד המדרגות".

למחרת נפגשנו החלפנו ברכות והיא אמרה חכה לי כאן עד שאחזור. הסתכלתי על הבנין היפה עם החלונות הגבוהים. מדי פעם מישהו נכנס, יצא, עבר, ואני חושב כמה יהיה טוב שאלמד כאן, ואכנס בצורה חופשית כמו יתר התלמידים פה.

בינתיים מאשה חזרה, אמרה, הוא מחכה לך בוא איתי! דפקתי בדלת, שמעתי "כן" ולעיני התגלה מקרוב ד"ר רייס בכל דמותו האצילית והאינטלקטואלית. הייתי קצת במבוכה. ביד החזקתי את מחברת השירים. הוא עודד אותי לדבר ולספר מה מציק לי. עניתי בקיצור נמרץ. שאל אותי כמה שאלות, ומהן הבנתי שמשהו הוא יודע עלי, ולפחות שאינני מרובנה. בין היתר שאל מה היא המחברת? עניתי: כמה שירים. לקח ביד דפדף פה ושם ואמר: "יפה אם אתה יכול תמשיך לכתוב".

ואחרי כן שוב אמר: אני מבין שברצונך ללמוד בגמנסיה. אבל לצערי זה לא בידי, לא אני המחליט, יש ועד והוא המחליט. וזה לא פשוט, קיים שאלון, יש שם הרבה שאלות, תצטרך לענות ומעל הכל דרוש תשלום רציני. אבל אם תרצה, אתה יכול לבוא בזמן הלמודים, להכנס לחדר זה וזה לשבת על הספסל האחרון שם יש מקום, ולהקשיב, אבל אל תשאל שאלות. עניתי תודה. לא יגרשו אותי? לא הוא אומר, אני אסדר לא יטרידו אותך.

אמרתי תודה וחזרתי לישיבה. ספרתי זאת למאשה, והיא היתה מרוצה. בקרתי פעמים או שלוש בכיתה שרייס המליץ, זה היה מאוד מעניין אבל זמני הלימודים לא התאימו לי כי באותן השעות הצטרכתי גם ללמוד ב"ישיבה". נאלצתי בצער רב להפסיק את הלימודים בגמנסיה, והסכמתי לעצמי שאין שום סיכוי שאהיה שם תלמיד מן המנין בתנאים הנתונים ועדיף אולי לחזור הביתה להושץ'.

כאשר באתי הביתה לחופשה, שאל אותי אבי כמנהגו, מה נשמע? איך הענינים? ספרתי מה אנו לומדים, והדגשתי בשמחה שהמשורר ח.נ. ביאליק בא לרובנה, חיכינו לו ברציף הרכבת; הקריאו משיריו, והוא דיבר לקהל ובמו עיני ואוזני ראיתיו ושמעתי אותו לדבר. אבא שמח מאוד. שאל, נו אתה רוצה להמשיך ללמוד בישיבה? או לחזור הביתה? עניתי רוצה לחזור הביתה. אבא: "תחזור לישיבה, תשאר עוד קצת ואם תחליט לחזור, תודיע שם לפחות שבוע לפני כן, ותבוא". עשיתי כדבריו, חזרתי הביתה להושץ' ועזרתי לאבי בעבודה.

עוד מקצוע-כובען

כעבור כמה שבועות אמר לי אבי, "חנינא החל מהשבוע הבא אתה תעבוד אצל הכובען יעקב גוז. תלמד מלאכת הכובענות, זה מקצוע יפה".

יעקב גוז היה הכובען היחידי בעיירה. הוא בא מהעיירה ברזנה. בילדותו היה יתום, שם למד את מקצועו, שלוש שנים עבד חינם אין כסף, כשכר לימוד מקצוע. היום גר בהושץ' איש מכובד, ומבוסס מבחינה כלכלית, סימפטי, יפה תואר, ובעל אופי עדין.

חנות הכובעים שלו היתה גם מקום תפירת הכובעים במרכז העיירה מול השוק וממנו אפשר היה להשקיף על "המרכז המסחרי" כולו. החנות ו"אולם הייצור" שהיו ביחד היה קטן מאוד, בכניסה על הקיר הימיני היה ראי גדול לשימוש הקונים, קצת יותר רחוק היתה תלויה מנורת נפט שלאורה עבדנו. בפינה עמדה מכונת־תפירה אחת, מופעלת ברגלים בה תפרנו את הכובעים. ועל יד הקיר השמאלי עמד שולחן רחב עם ארונות למטה ששימש מחסן הבדים, על השולחן עמד מגהץ גחלים, וקוביות עץ לגיהוץ הכובעים, על הקיר כמה אצטבאות ועליהן הכובעים למכירה. ביום שוק ובערב חג, כאשר הביקוש לכובעים היה רב, והצפיפות בחנות גדולה בעל הבית ואני עמדנו על השולחן כדי לראות את כל הקונים ומכרנו כובעים. לכל כובע היה מספר והגודל שלו. לא תמיד הכובע שבחר הקונה התאים לראשו. וראה פלא כל הכובעים ומידותיהם התאימו לראשו של הבעל הבית שלי. יעקב גוז כיצד? פשוט היו פטנטים.

אם הכובע היה קטן והיה צורך בגדול בעל הבית היה שם את הכובע על הקודקוד במקום על הראש כולו, המצחיה כיסתה קמעה את המצח, הוסיפה "חשיבות" ו"חן" לגבר ותיאבון לקונה לקנות את הכובע. אם זה לא עזר, היה בעל הבית שם את הכובע על הברך מושך ומושך עד שבפנים נקרעו החוטים והכבוע נהפך לגדול... ואם הכובע היה גדול ונחוץ היה קטן, שוב יש פטנטים: ראשית בעל הבית לבש את הכובע על ראשו הוא, ביד שמאל יצר משולש עם זוית של תשעים מעלות, דחף לכובע כל אצבעותיו מהצוואר שבצד האחורי והנה כובע קטן. אם זה לא הספיק ונחוץ היה יותר קטן, היה דוחף במקום האצבעות אגרוף והכל הסתדר... להוכחה הסתכל במראה ואמר לקונה ראה כמה הכובע מונח יפה על הראש... כל הקונים התלהבו מהניסים של בעל הבית שלי שיודע להתאים את כל הכובעים לכל הראשים...

כיצד לומדים לתפור עם אצבעון?

ביום הראשון שבאתי לעבודה, נתן לי בעל הבית בובת בד, מחט בלי חוט, שם לי אצבעון על האצבע המרכזי, ואמר דקור בבובה, ועשה תנועה עם היד בחצי קשת כאילו אתה תופר.

קצת התקשיתי, כי הייתי רגיל ביד להחזיק פטיש ומסמרים, כי אבא היה פחח. בעל הבית לא התעצל, לקח את האצבע שלי בידו ועשה התעמלות בצורת סגור אצבע! פתח אצבע! סגור אצבע! פתח אצבע! הכול נעשה כמעט לפי פקודה. כדי שאדע לתפור ביד. ולשם השלמה כמובן לדקור בבובת הבד כאילו אני תופר.

תרגילים אלה נמשכו כשבוע והתרגלתי לתפור עם אצבעון. במשך שנה למדתי לעשות כל העבודות, גם לתפור במכונה, חוץ מגזירה שבעל הבית שמר תמיד סוד זה לעצמו. ידעתי לתפור כובעים יפים. ההסכם בין אבי לבין מעבידי יעקב גוז היה שבמשך שנה שלמה לא אקבל שום משכורת, עבודתי תחשב כשכר לימוד מקצוע. ואחרי כן שכר־העבודה ישולם לי בהתאם לרמתי המקצועית. כמובן שאת רמת השכר, והמקצוע יקבע בעל הבית.

שעות העבודה המקובלות היו מחושך עד חושך ובזמן העונה, לקראת החגים כאשר הביקוש לכובעים היה רב עבדנו עד לשעה שתים עשרה בלילה. העייפות אכלה אותנו, אבל האחריות לספק את צרכי השוק ולמכסימום מכירות היה דבר מובן מאליו. בתום עונת הביקוש הרב חזרנו ליום עבודה "הנורמלי", מחושך עד חושך וגם קבלתי מתנה בצורת "מענק" כספי. על זכויות סוציאליות, רישום בקופת חולים וכו' הס מלהזכיר. בגמר שנת לימוד המקצוע, ותשלום שנת שכר הלימוד, התחלתי לקבל שכר שבועי נמוך. פעם אמר לי בעל הבית: חנינא תיגש בבקשה ליד החנויות (במרכז העיירה היתה שורת חנויות בצורת מלבן) תסתכל כל הזמן לכאן אם תראה אדם שאינך מכיר נכנס אלינו עם תיק יפה ויוצא בחזרה, תחכה עשר דקות ותחזור הנה. אם לא, אני אשתדל לקרוא לך לאחר שילך. לא הבנתי את פשר הדבר אבל הלכתי לחנויות וחיכיתי, עמדתי שעה, שעתיים, שלוש,

ארבע, חמש, בעל הבית לא קרא לי. הייתי רעב, צמא ועייף והלכתי לראות מה קרה? התברר שבא מרובנה פקיד מקופת חולים שחיפש פועלים כדי לרשום אותם בקופת חולים הממשלתית. ואמנם הפקיד היה במקום עבודתי כחצי שעה לאחר שיצאתי מבית המלאכה והלך, אבל בעל הבית שכח לקרוא לי.

בעל הבית שלי היה אדם טוב לב, ישר, הבין לרוחי ולמצבי אך בזמנים ההם היה כך מקובל. אישית הייתי שבע רצון מהמקצוע, אבל משכר עבודה כזה אי אפשר היה להתקיים. ההורים היו מאוד שבעי רצון והאמינו שהבטיחו בזה עתיד כלכלי טוב לאחד מילדיהם ובמקרה זה לי. אבי ואמי אמרו תמיד, אשרי האדם שיש לו מקצוע בחיים. מעניין שעליתי ארצה הבאתי עמי את האצבעון, חשבתי מה שבטוח בטוח, בשעת הצורך יש לי מקצוע טוב שדרוש בכל המקומות, ולכן צריך לשמור על האצבעון. אז לא ידעתי שיבוא יום ותהיינה מכונות משוכללות לייצור כובעים, והאצבעון יהיה מיותר.

החגים שאהב אבא

אבא אהב את כל חגי ישראל, וחגג בשמחה רבה יחד עם כל עם ישראל ועם תושבי הושע'. אך במיוחד אהב את חג הפסח - חג החרות. ובמיוחד את ליל הסדר ואת חג שמחת תורה שחגגו בהושע' ברוב פאר; ונהגו לקיים הקפות עם ספרי תורה ולרקוד "רונדו" בנוסח של הימים ההם.
בהושע' היו מעט ספרי תורה ולכן חלק רקד עם התורה והסתובב במעגל וחלק שני עמד בצד, חיכה בתור, וכאשר נושאי ספר התורה הגיעו למקום הממתינים, היה הממתין נושק את התורה ומברך את הנושא אותה בברכת בריאות טובה, פרנסה בשפע, וכו'... בהושע' היה בעל בית מרקחת בשם אליהו שלמה קורמן שהתפרנס ממכירת תרופות. האיש היה חביב, נחמד, נעים ושקט וגם הוא השתתף בהקפות. כאשר הגיע עם ספר התורה למקום שעמד אבי, ניגש אבא נשק לספר התורה, ואמר לרוקח הרבה בריאות לך, והרבה פרנסה אבל לא מיהודים אלא משונאי ישראל.

סדר פסח בבית אבא בהושע'

בודאי אין אדם בעם ישראל שלא משבח ומהלל את ליל סדר פסח בבית הוריו. הזכרונות והחויות רודפים אחרינו לכל אורך החיים. במהות ובתוכן כל סדר פסח דומה בכל משפחה ולכל בית ובכל זאת לא אגזים אם אומר שבביתנו הוא היה יותר ארוך, יותר חזק, הוא התחיל מוקדם ונגמר יותר מאוחר מאשר בבתים אחרים. אף מבוגר או ילד לא העיז לקום וללכת באמצע, וגם לא התאונן שזה משעמם. אבא ישב בראש השולחן וקרא את ההגדה, אמא המשיכה, הילדים המשיכו אחריהם, ולפי הוראות אבא איזה קטע כל אחד יקרא. כל הכלים החדשים והישנים נוצצו, יין במרכז השולחן לארבע כוסות היה מוכן בשפע ובמרכז כוסו הגדול של אליהו הנביא מלאה. הלהיט הגדול היה ארבע הקושיות ששאלו הילדים במקהלה. הסתרת ומציאת האפיקומן, והשירה חד גדיא כשאבא הוא הסולן, וכולם עשרה מסובים חוזרים על פזמון החוזר "חד גדיא - חד גדיא! לא פעם שמענו קולות של צעירים שעמדו אחרי חלונות ביתנו, ומקשיבים כיצד משפחתנו עורכת את סדר פסח. זה היה סימן שאצלם כבר נגמר, ואצלנו עוד נמשך. ואם בכל דור ודור ובכל בית ובית מספרים על יציאת מצרים, אם כולנו חכמים, כולנו נבונים וכולנו מכירים את ההגדה והספור, אולי גם חובה עלינו לספר כיצד הקיבוץ ההורים והסבים חגגו את ליל הסדר, מגיע להם שנספר כיצד הם העבירו לנו את המסר, ואנו מעבידים לדורות הבאים כך דור לדור יביע אומר.

פורים ופסח בקיבוץ גל־און

שני החגים צמודים כמעט, וההכנות רבות ועצומות. רק חודש אחד מפריד ביניהם. ועד החגים או ועדת התרבות (בעבר ועדת התרבות עסקה גם בארגון חגים ונקראה "ועדת התרבות והחגים") עדיין לא הספיקה לנוח ולהתאושש מן העמל שהשקיעה בארגון הפורים, וכבר יש לה נדודי שינה וחרדה אם תספיק להכין ולארגן בהצלחה את ליל סדר פסח. חג פורים בקיבוץ נושא אופי של נשף מסכות ותחפושות, אופנה קיבוצית, מודרנית עם הופעות של "ניקוי ראש" ופרסום דברים בסגנון של הומור וסטירה שבכל השנה הם חלק מהחיים בקיבוץ ואינם באים לביטוי פומבי וצבורי.
לשווא תחפש במסיבת פורים בקיבוץ רמז או ביטוי לאירועים הכתובים במגילת אסתר. אפילו הרומן המרתק שהתקיים בין המלך אחשוורוש לבין אסתר (המלכה אחרי כן) היהודיה היפהפיה הצעירה שדחקה את רגלי ושתי הזקנה מהארמון. ולמרות שלפי הסיפור במגילה, צעדיה של אסתר המלכה מנעו השמדת יהודי פרס במאה החמישית לפני הספירה, במדינת פרס ומדי.
אגב, לפי דעת מבקרי מקרא רבים, אותו אירוע כלל לא התרחש דווקא בימיו של המלך אחשוורוש. וכך כתוב בספר "החג והמועד" הוצאת עם עובד 1965. עמוד 188 ציטוט.

"אין זה מתקבל על הדעת שהמלך אחשוורוש או מלך אחר בפרס הקדומה, ירשה ליהודים במדינתו להרוג ולהשמיד ביום אחד שבעים וחמישה אלף נתינים פרסים, ובעיר הבירה שמונת אלפים במשך שני ימים. ההיסטוריון היווני הירודוטוס שחי במאה החמישית לפני הספירה, ובערך בזמנו של אחשוורוש כותב לפי הידוע מספרי ההיסטוריה "לא היתה למלך זה מלכה בשם ושתי, או בשם אסתר המלך יכול היה לבחור לו אשה רק מתוך שבע המשפחות המיוחסות ביותר בפרס. ולפי זה לא יכול היה המלך לשים כתר מלכות על אסתר. לדברי הירודוטוס היה שמה של המלכה בימי אחשוורוש אמסוריס ולא אסתר ולא ושתי". סוף ציטוט.
כך או כך, עובדה שהקיבוץ חוגג את חג הפורים בשמחה ובכשרון, אין מסגרת מחיבת או רעיון מרכזי, ואין כללי התנהגות או תנאים זולת זאת שחייבים לבוא למסיבה בתחפושות.

למטרה זו מקיים הקיבוץ כל השנים מחסן פורים, ופעם קראנו לו "סלון מרים" ע"ש מרים בר און ז"ל שנהלה אותו בהצלחה שנים רבות. התקציב הוא חופשי על חשבון ועדת התרבות. המסיבה היא פנימית ללא מוזמנים, ועל פי רוב מקיימים אותה בליל שבת, כדי שלמחרת יוכלו החברים לנוח מרוב שמחה וכיף במשך כל הלילה.

ליל סדר פסח בגל־און מתנהל בצורתו כסדר מסורתי עם מצות, קריאת ההגדה, הרמת ארבע כוסות, מאכלים מיוחדים וכדומה. אבל מותאם גם למציאות הקבוצית, סדר רב משתתפים עם תוכן ישן־חדש לאור האירועים ההיסטוריים של פריקת עול העבדות במצרים, יציאה לחופש, (אמנם למדבר) ובציון חגיגי בבחינת היום הייתם לעם...

מספר שבועות לפני ליל הסדר תולים על לוח המודעות דפי רישום עם בקשה לחברים לרשום את מספר האורחים המוזמנים, ומי בליל הסדר יעדר מן הבית. בהתאם לרישום משרטטים מפה מפורטת, ממספרים את השורות ומקומות הישיבה ומודיעים לכל המשתתפים היכן מקומותיהם הקבועים. נוסף להזמנות האישיות מזמינה מזכירות הקיבוץ בעקבות החלטה קבוצות עולים חדשים שעלו למדינה בשנה האחרונה לחוג אתנו את ליל הסדר, כגון: עולים וניצולי השואה, עולים־מעפילים מארצות המזרח, עולי ברית המועצות וכו' בפועל זהו סדר פסח ראשון לעולים אלה שמסובים עם בני ישראל - חברי הקיבוץ במדינת ישראל העצמאית והחופשית.

צוות פסח בפעילותו

למטרת ארגון הסדר והצלחתו מופעל בקיבוץ צוות מיוחד. הצוות חייב להיות מורכב לפחות משמונה אנשים כאשר לכל אחד יש תפקיד מוגדר, כל חבר צוות מגייס לו חוליית ביצוע בהתאם לתפקידים דלהלן. חוליית הרכבת הבמה וסדור חדר האוכל, תכנון וסימון מקומות הישיבה, מיקום הפסנתר והתזמורת, הפעלת המקהלה, מקשר עם חברת הילדים ותיאום הופעתיהם, גיוס חשמלאים, ציירים וחוליית קישוט, סדרנים, קרינים צלמים וכו' במבצע זה משתתפים עשרות חברים וחברות.

נוסף לעובדים הרבים שעוסקים בתחום הקולינרי בחדר ההכנה, באפיה, בבישול, ובטיגון. כי הזמן קצר והמלאכה מרובה. מפאת ריבוי המשתתפים בסדר ובקשות החברים על יד מי לשבת, מלאכת המיפוי והישום מורכבת למדי.

בעבר כאשר הקיבוץ היה קטן, חדר האוכל היה קטן, (ואפילו צריף) השולחנות והספסלים היו מעץ, לכאורה היה קל לתכנן ולבצע. היום כאשר יש לנו חדר־אוכל גדול ומרווח, כאשר השולחנות הם קטנים ונוחים, כאשר את ספסלי־העץ הארוכים מחליפים כסאות יפים, יש לכאורה הרבה מקום ומלאכת ההרכבה קלה, אך לא כך במציאות. בשנת 1988 מספר המקומות בחדר-האוכל היו שלוש מאות ועשרים, מספר הנפשות בקיבוץ: ארבע מאות וחמישים, מספר המשתתפים בליל הסדר: שבע מאות. המספרים מדברים בעד עצמם. כל בעל־תפקיד שעסק בכך יודע שצריך תמיד להשאיר גם כמה מקומות רזרביים. יצויין שזה למעלה מעשר שנים עושה זאת ברצינות, בהתנדבות, אחד החברים בכשרון ובהצלחה.

המקהלה:

יש אומרים, המקהלה היא ציפור נפשו של סדר פסח.

סדר פסח בלי מקהלה, דומה לתזמורת בלי מנצח. נכון, לא תמיד היו לנו מנצחי מקהלה בעלי השכלה או דיפלומה. לא תמיד היה לנו פסנתר או תזמורת, וכאשר היה פסנתר לא היה לנו איפה לאכסן אותו, מובן שאז לא דיברו על חדר־מוסיקה, כי לא היה שיכון לחברים. אלא על מקום לפסנתר, כלומר פינה, לשמחתנו כל זה כבר נחלת העבר. יחד עם זאת האיש האחראי שטיפל בהופעת המקהלה בליל הסדר מספר שלאסוף את חברי המקהלה (באין מקהלה קבועה) לחזרות היתה "קריעת ים סוף".

בעיקרון, כולם מסכימים להשתתף במקהלה, בפועל יש לכל אחד נימוקים משלו למה הפעם אינו יכול.

וראה זה פלא, מאז קיומו של הקיבוץ, ארבעים ושמונה שנים לא היה סדר בלי מקהלה, בין אם זו היתה "מקהלת כיס" כפי שקראנו לה בעבר הרחוק, או מקהלה רבת משתתפים, לפעמים שרו אב ובן, אם ובת באותה מקהלה. בשנים האחרונות הצטרפה לקיבוצנו הזמרת הטובה והנחמדה רוחמה רז, שמקרינה בשירתה על כולם ותורמת רבות בתחום זה בכל ימות השנה, ובודאי בליל הסדר.

מוסר השכל: קשיים ובעיות לא חסרים אבל סוף טוב הכל טוב. כך זה בענין מקהלה, כך זה בענין הקראת ההגדה, כן גם החוליות העוסקות בסדר, כל חוליה והסיפור שלה.

הגדה של פסח
הוצאת הקיבוץ הארצי השומר הצעיר

מהלך הסדר

בשעה היעודה, בערך בשעה שמונה בערב, זורמת כל האוכלוסיה בבגדי חג לחדר האוכל. כל הדרכים והשבילים מלאים אדם בחולצות לבנות, התאורה מוגברת. (שנים רבות לא היתה תאורה בחצר הקיבוץ). בחדר האוכל הכול מוכן ומבהיק. הקירות מקושטים בשלל ציורים ותמונות עם דמויות עבדים וסמלי יציאת מצרים. מאות דגלי תכלת לבן קטנים ובלונים מקשטים את התקרה. התאורה חזקה ומביעה חגיגיות, פנסים רבי עוצמה בצבעים שונים מכוונים לבמה. הבמה היא גדולה, מקושטת בשפע ירק ועציצים, מוכנה לקלוט את המקהלה והרקדנים, משני צידי הבמה מיקרופונים גדולים למנחה, לקרינט ולאחרים. השולחנות מכוסים במפות לבנות, הכלים כולם נוצצים ורבים מהם חדשים לגמרי. השולחן מלא כל טוב, בולטים המצות, היין לארבע כוסות, קערה יפה עם ביצה, מרור, חרוסת וכו'... (לרבים מהותיקים זה מזכיר את ליל סדר פסח בבית אבא) בצד מונחת הגדה של פסח הוצאת הקיבוץ הארצי - השומר הצעיר. שירון, ותוכניה שצוות פסח הכין. בין השורות מסתובב עדיין החבר האחראי למקומות הישיבה עם מפה ביד, ומסייע לקהל הרחב למצוא את מקומות הישיבה.

לקול צלילי הפסנתר "מתפרצת" דרך הכניסה הראשית חברת הילדים - מתפצלת לשני ראשים ימינה ושמאלה, ובידיהם אלומות שיבולים ופרחים שזורקים המה על קהל המסובים. בברכת חג שמח לחברים, ילדים ואורחים מפי המנחה. הסדר מתחיל! הילדים והמקהלה עולים על הבמה בשירה, הילדים שרים ניצנים נראו בארץ. המקהלה שרה "נצא לשדה" וכל הקהל עוזר.

מקרא: החודש הזה... היום הייתם לעם... דברי ברכה מזכיר/ת הקיבוץ. חבר ותיק ניגש למקרופון מניף ביד ימין מצה וקורא הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים
ממשיכים בקריאה ובשירה, ילדי הגנים עולים על הבמה ושואלים ארבעה הקושיות - מה נשתנה? אבל עם תוכן קצת שונה.

חלק מהקושיות הוא בנוסח ההגדה הישנה המסורתית, וחלק בנוסח חדש כדלהלן:

מה נשתנה הלילה הזה
מכל הלילות
שבכל הלילות אנו אוכלים
חמץ ומצה
הלילה הזה כולו מצה
(בנוסח ישן)

שבכל הלילות מסובים (בקיבוץ)
ילדים לחוד והורים לחוד
הלילה הזה כולנו מסובים

שבכל הלילות מקצרים
בסעודה
הלילה הזה מאריכים בה
וכולו ליל שמורים

שבכל הלילות שיחתנו חולין
הלילה הזה מרבים לספר
בו ביציאת מצרים
(בנוסח חדש)

ההגדה החדשה של הקיבוץ הארצי

בצורתה החיצונית והאיורים דומה ההגדה החדשה לישנה. גם בחדשה מופיע הסיפור. הא לחמא עניא. מצה זו שאנו אוכלים (וכו') על שום מה? עבדים היינו לפרעה במצרים וכו'. אבל מודפס גם השיר מאת ח.נ. ביאליק "קומו תועי מדבר צאו מתוך השממה" כתוב גם על השואה ו"הנדר" לאברהם שלונסקי. כל הקיבוץ קם על רגליו וקוראים את "זכור את אשר עשה לך עמלק, ודבר לא לשכוח עד דור עשירי... ממשיכים ושרים את שיר הפרטיזנים "אל נא תאמר הנה דרכי האחרונה". ובאופן טבעי מקריאים את העצמות היבשות, יחזקאל ל"ז. ציטוט: ויאמר אלי: בן־אדם! עצמות אלה כל בית ישראל המה. והעליתי אתכם מקברותיכם, עמי! והבאתי אתכם אל אדמת ישראל, ונתתי רוחי בכם וחייתם" סוף ציטוט.

ממשיכים בקריאת ספורי יציאת מצרים ומלחמת השחרור משנת תש"ח - 1948. ושוב שיר, הפעם "מגש הכסף" על נער ונערה שצועדים מול האומה, לובשי חול וחגור וכבדי נעלים, לא החליפו ביגדם, לא מחו עוד במים את עקבות יום הפרך וליל קו האש"...

נ. אלתרמן

לגבי החברים הותיקים שעברו את השואה, היו פרטיזנים, והגיעו עד הלום זה כואב ומרגש. לגבי הילדים שנולדו כאן זה אקט חנוכי, ציוני דרך של העם היהודי שסבל בכל הדורות גלות ועבדות והגיע משיעבוד לעם במדינתו החופשית - ישראל.

הקריינים בליל הסדר הם לאו דווקא מקצוענים. בהקראה משתתפים חברים מכל שכבות הקיבוץ. ויש שמשתפים בהקראה גם את הילדים והנכדים הקטנים.

כך יצא שבשנת תשמ"ז הוטל עלי להקריא את הקטע כוס רביעי. גייסתי לעזרתי את נכדתי הקטנה הבלונדינית בת החמש, ימית ביתם של לינדה ודוד תדיר. נכדתי ניגשה יחד איתי למיקרופון, כלל לא התבישה ולא התרגשה והקריאה בקול רם כוס רביעי כוס ברכה! החברים פרצו בצחוק ובחיבה והדבר היה לחויה עמוקה.

הסדר נמשך עד לשעות הקטנות של הלילה. אבא מרדכי מיליס שעבר את גיל הגבורות עד מאה ועשרים מברך על הגפן ועל פרי הגפן. בצורה "בלתי לגלית" הוא מוסיף משפטים מההגדה המסורתית, ומסיים בקריאה שנהיה שמחים בבנין הארץ, בישראל חזקה, ובירושלים המאוחדת והבנויה.

הלהיט האחרון והמוצלח הוא חד גדיא ורקודים בבצוע חברי הקיבוץ. ובזה חסל סדר פסח כהלכתו בעידן ובמתכון הקיבוץ. יצויין שארגון מערכת זו מפעילה חברתנו הותיקה פרומה שוורץ בהתנדבות וברציפות כחמש עשרה שנים ומעלה. ההנאה והסיפוק הוא כולו של המפעילה, המבצעים, והצבור כולו. כדאי לדעת: שעד שנת 1979 הופיעו תשע מהדורות של הגדה של פסח בהוצאת הקיבוץ הארצי. ובשנה זו ההגדה תורגמה גם לאנגלית.

קציר העומר - עומר מהו?

במקורות כתוב: כי תבואו אל הארץ וקצרתם את קצירה, והבאתם את עומר ראשית קצירכם. ועשיתם את העומר, כבש תמים בן שנה, מנחתו שני עשרונים סולת בלולה בשמן יין רביעית ההין. (ויקרא כ"ג, ט'-י"ד)

העומר הוא עשירית האיפה שעורים שהיו מקריבים ביום ט"ז בניסן מן הישוב הקרוב לירושלים, אם לא בשלה עדיין התבואה שם, להביא מגגות צריפין, משערים שזו סרפנד הסמוכה ללוד. (מקור: מנחות פרק י)

למחרת ליל הסדר נהוג בקיבוץ לצאת לשדה לחוג ולקצור את העומר, כל האוכלוסיה חברים, ילדים, טף ואורחים זורמים לשדה מי ברכב ומי ברגל.

חברים ותיקים שקצרו לפני שנים בחרמש בצורה ידנית לפני שהיו הקומביינים הגדולים בקיבוצים שוב מפגינים שרירים וקוצרים בחרמש טורים טורים לעיניהם הסקרניות של הדורות הצעירים. מעל במה גדולה ומקושטת על פלטפורמה ענקית מבוצעים הופעות ורקודים תוצרת הקיבוץ. הקהל הרב מפוזר בשטח, חלק בוחר מקומות ישיבה על חבילות חציר וקש, וחלקם יושבים על כסאות שהביאו מן הבית, או על שמיכות שפרשו על האדמה. לאחר כיבוד קל, פירות וחלוקת הפרסים למתחרים שזכו במשחקים, טקס העומר מסתיים, וכולם חוזרים הביתה.

בערבים (ולעתים גם ביום) בית הארכיון וההנצחה פתוח. רבים מבקרים בו, מדפדפים ביומנים של קבוצות החינוך, באלבומים ובשאר התעודות. רבים מתענינים במימצאים שבפינה הארכיאולוגית המטופחת בניהולו של חברנו דוד לב.
כך חגג, חוגגים ויחוגו בשירה קריאה ומחול ומחר שוב חוזרים לעבודה ליצירה ולחול.
אבא לפי השקפת עולמו היה מסורתי ואיש מאמין, אם כי לא דקדק מתמיד לקיים בכל מחיר ובכל תנאי את כל תרי"ג מצוות. מעולם לא בלטו ארבע כנפות־הציציות שלו בחוץ, מעל בגדיו העליונים. מעולם לא לבש קפוטה או "שטריימל".
הוא אהב את החסידות, ואת ספורי החסידות, אבל מעולם לא הגדיר את עצמו בפומבי אם הוא חסיד או מתנגד, אם הוא שייך לחסידי "בֶּלְז" או לחסידי "גור".
רבי, שבא בכבודו ובעצמו לעיירה, אבי בא לברכו בלי לבדוק לאיזה פלג משתייך הרב, מקשיב לדבריו ולחכמתו, וכנהוג משאיר לרבי תרומה כספית. יחד עם זה היה לאבי הרבה הומור, לא פעם הפליט על חשבון האברכים שנרא טוב, שבעים, רוויים. ואף פעם לא עייפים בדיחה עסיסית. כגון: לא מ"על חטא משמינים כמו... ביידיש: "נישט פון "על חטא" ווערט מען פעט... הרמז ברור. השימוש בבדיחות ואמרות כנף היו לאבי מנהג קבוע וכך מספרת גולדה:

מי מכיר מי יודע מה זה "זיביקיסט"?
פעם ביום בהיר וצח עמד אבא בחוץ וציחצח את הסמובר - מיחם התה. קרני השמש החזירו לסמובר את יופיו המבריק. עבר יהודי ושאל אותו, ר' דוד הגד לי בבקשה במה ובאיזה חומר הנך מצחצח כה יפה את המיחם שלך? עם "ז'יביקיסט" ענה אבא! ואיפה אפשר לקנות "ז'יביקיסט" כזה? שאל שוב היהודי. ברצוני לצחצח גם את הסמובר שלי. אבא, מה זאת אומר איפה, בכל חנות מוכרים "ז'יביקיסט"! הלך היהודי מחנות לחנות, חיפש, ולא מצא. היהודי חזר לאבא ואמר שוב: ר' דוד, חפשתי ולא מצאתי, אולי תאמר לי כיצד משתמשים ב"ז'יביקיסט" כזה? אולי מחר כן אמצא!
אבא חייך ואמר שוב, פשוט, עם "ז'יביקיסט" בלי "ז'יביקיסט" קח את המיחם ביד אחת, קט מטלית וחומר ניקוי ביד שניה, שפשף, שפשף, ושפשף עד שלסמובר שלך יהיה ברק חזק...
לזכות ההורים חייבים לציין שבכל התקופות ובכל המצבים הם הנחילו לכל ילדיהם לפחות שלושה ערכים חשובים והם:

א) השכלה כללית ודתית בינונית מינימלית - עובדה שכל בני המשפחה למדו וידעו מצוין עברית, תנ"ך, מתמטיקה, גאוגרפיה, דקדוק וכו'... אם באמצעות בתי ספר, ואם באמצעות מורים פרטיים.
ב) לימוד מקצוע והערכה לעמל כפיים - אם כדי להבטיח עתיד כלכלי טוב לכולם, ואם כערך גשמי ורוחני לעבודה פיזית ולאדם שחי ויוצר במו ידיו.
ג) אהבה לארץ ישראל להגיע אליה ולעלות - אם באמצעות משיח שיביא את הגאולה מהגלות בבוא העת, (לפי השקפתו) ואם באמצעות התנועה הציונית ותנועות הנוער.
למרות זמנו הדחוק נרתם לא פעם למבצעים ציוניים ממשיים. וביתנו היה תמיד בית ועד וארגון למען ארץ ישראל העובדת. בשנים האחרונות סבל אבא ממחלות שונות. ואחרי מות אמא לא החזיק מעמד זמן רב, שוב חלה ומצבו החמיר.
בכ"ו חשון תרצ"ג נפטר בהושע' וחי רק חמישים ואחת שנה. כאמור אבא ואמא לא זכו לעלות לישראל. חלק מילדיהם כן! גם זו זכות, אבל לוח זכרון הוצב לזכרם בבית הכנסת "גבורת ישראל" בקרית אליעזר בחיפה ובבית הכנסת הצפון ברחוב בן יהודה בתל־אביב.

אוסטראה

אוסטרה - שם גרו הסבים

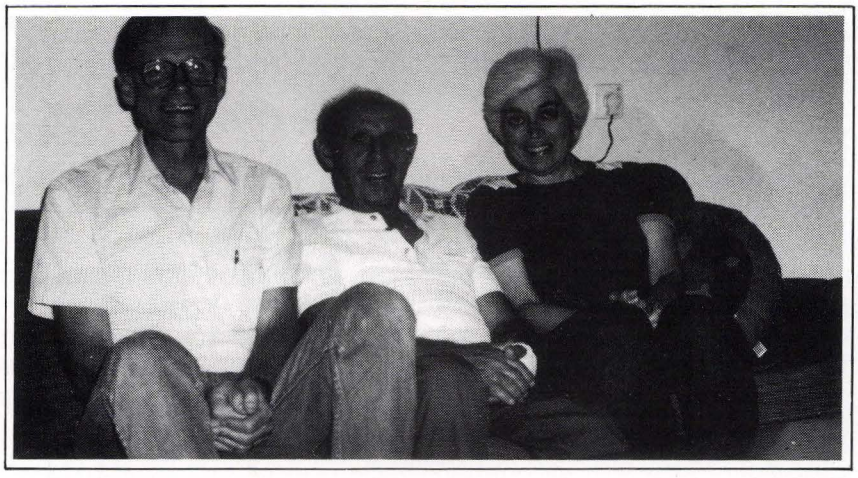
אוסראה-אוסטרוג עיר מחוז בתקופת המלכים והנסיכים ברוסיה לפני מלחמת העולם השניה, עיר גדולה ומפורסמת במדינת פולין בתקופת פילסודסקי. לפי מקורות שונים, אוסטרוג נוסדה לפני שמונה מאות שנה, גדלה והתפתחה, במיפקד 1937 מנתה הקהילה היהודית 9240 נפש (61.6%) מ-15,000 כלל התושבים. בכל הדורות הקהילה היהודית היתה מאורגנת יפה, ובלטו בה אישי צבור גדולי תורה, סופרים והוגי דעות כמו: ר' דוד סגל מחבר "טורי זהב" פירוש על "השולחן ערוך" לר' יוסף קרו. ר' מאיר מרגלית שחי במאה ה-18 והיה אב בית הדין היהודי, הגאון ר' יעקב בר' חיים הכוהן רפופורט ועוד.

בשנות העשרים והשלושים עם התפתחות התנועה הציונית החלוצית בפולין גברה גם הפעילות הקהילתית והציונית כאשר בראשה מתיצבים שוב נבחרי ועד הקהילה והעיריה כמו, צ. בוקימר א. קמרמן אבלמן, גוניק, ברמניק ועוד.

במקביל פועלות במרץ רב גם תנועות הנוער החלוציות ובראשן השומר הצעיר וגורדוניה שמחנכות לעליה והתישבות בארץ ישראל.

בעיר זו ישבו הסבים שלי וולף (זאב) אבי אבי, אברהם אבי אימי, משפחותיהם, והורי דוד ורייזל טרם עברו לגור בעיירה הושץ'.

האופטרים כך קראו למשפחתנו באוסטרוג, ללמדך שהיינו משפחה גדולה, מצד אחד חנה, בת אחות של אבא נישאה לאהרון לייב רוזנבאום מלובלין (לואיס) הגיעו לניו יורק, ארצות הברית, ושם ילדה את הרמן רוזנבאום שנשא לאשה את רוזילי. ורותי רוזנבאום שהתחתנה עם הרווי שץ-שצק. חנה זכתה לנינים ונפטרה בארצות הברית ב-1988 בשיבה טובה.

משמאל לימין:
למעלה: הרווי ואשתו רותי צ'אק, חנה אמא של רותי ולאה'קה ת.
למטה: משמאל - הרמן, ומימין - אשתו רוזילי רוזנבאום.
צולם בקיבוץ גל-און ישראל - 1977-1987

מצד שני קרובנו טוביה זלצמן בעל הממתקים, ביידיש "טוביה דער צוקרניק" כפי שקראו לו היהודים, צוקרניק, לא היה כינוי אלא סמל מסחרי למפעל, בית החרושת שהיה לו, ושהיה מפורסם באוסטרוג ובכל העיירות בוהלין.
לטוביה וחוה זלצמן היו שבעה ילדים, ארבעה בנים ושלוש בנות והם: אברהם, שבתאי, מנדל, בלהה, רחל, מלכה, משה (מושקו). ביתם היה ברחוב "נרוטוביצ'ה 90", על יד רחוב "טטרסקה" בכניסה היו שלוש מדרגות ושם היה גם חנות המפעל. ובצד השני במרתף היה מפעל הממתקים, ולמעלה דירת המגורים. אבא טוביה ניהלח את מפעל הממתקים במרץ ובכשרון רב.
הבנים והבנות עזרו לפי יכלתם וגילם, והבנים הגדולים עסקו בשיווק גם מחוץ לגבולות אוסטרוג.
בכל ווהלין היו פזורות עיירות קטנות רבות, כמו טוצ'ין, מזיריץ', קורץ, הושץ' וכו... ובכל עיירה היה קיים יום יום שוק. מנדל ושבתאי תמיד באו ליום שוק להושץ' למכור את הסחורה וכקרובים, באופן טבעי התארחו בביתנו, ואנו אהבנו לנסוע אליהם לאוסטרוג להתארח בביתם.

הנסיעה לא היתה פשוטה, המרחק בין הושץ' לאוסטרוג הוא בערך כ-30 ק"מ, הכביש מלא חורים, רכב ממונע אוטובוס או רכבת אין, נוסעים עם זוג סוסים רתומים לעגלת עץ, בחורף בשלג וכפור הכרח להצטייד ב"קוז'וך" או "בורקה" (בגדים חמים מיוחדים) ובמגפים מיוחדים מרופדים. והעיקר לא בכל יום נוסעים העגלונים לשם, לכן יש לעמוד על המשמר ולדעת מתי כן נוסעים ולהזמין מקום. כך נסעתי פעם בחורף ואני עדיין נער צעיר ומלא מרץ, אוסטרוג היתה עיר גבול בין פולין וברית המועצות, בדרך עצרו אותנו משטרה ומשמר הגבול, דרשו תעודות, התכוננו לערוך חיפוש, אך העגלון המנוסה דחף לידי השוטרים קצת "בקשיש" והם עזבו אותנו לנפשנו. לפנות בוקר עייף ורצוץ נכנסתי לקרובנו בית טוביה זלצמן בעל מפעל הממתקים. אמא חוה הגישה לי תה או חלב וארוחת בוקר, אבא טוביה שאל שאלות על הורי ואני נצלתי את ההזדמנות ונהניתי מהממתקים.

בערב הלכתי לקן השומרי הצדעתי ביד ימין ואמרתי חזק! מינהג היה בקן, כאשר בא שומר אורח פוגשים אותו בחיוך על השפתיים, עונים חזק ואמץ! שואלים כמה שאלות ומזמינים אותו הביתה. בהתאם לדברה השומרית "השומר הוא אח לשומרים". באותו ערב נגשה אלי בת צעירה חיננית התנהגה בהתאם והזמינה אותי לביתה. מובן שקבלתי את ההזמנה. הורי הבת המארחת שאלו אותי מי אני? ומה אני? עניתי, והסתבר שהם מכירים את משפחתי. כך הכרתי את משפחת קצנבליט הנחמדה את מרדכי, יהושע (שיקה), יעל, חינקה וההורים שלמה ושרה. במשך הזמן נודע לי גם שאבי המשפחה, שלמה, הוא פחח או מסגר ואני ראיתי בזה סולידריות מקצועית לאבא שלי. בכל ביקור באוסטרוג בקרתי גם בביתם.

שיקה קציר-קצנבליט מקיבוץ יד מרדכי מספר:
אבי עבד קשה מאוד ואמי רצתה להקל עליו, אמרה אמא לאבא, קח פועל שכיר, יהיה לך יותר קל! ענה אבא: מי שמעסיק פועל שכיר הוא מנצל, ואסור לנצל פועלים!...
לפני ששיקה עלה ארצה הוא היה חבר הקן, והקן אז היה בשיא הפעילות, ראש הקן היה (מיני) אלימלך גריינימס מורה ומחנך שהקדיש את כל מרצו לחינוך הנוער, ומזכיר הקן וראש גדוד צופים בוגרים היה מאטה'לה מצמן ממז'יריץ'.

מיהו מאטה'לה ממז'ריץ' וכיצד נבחר למזכיר הקן באוסטרוג? הסיפור הוא כזה:
מאטה'לה נולד והתחנך בבית חסידי ומסורתי מובהק.
אביו נמנה על שושלת הצ'רנובילים והיה ידיד אישי של הרבי ממאקארוב לעיתים קרובות בא הרבי לבקר במז'ריץ' והיה מתאכסן בביתם.
(כידוע שושלת הצ'רנובילים היה פלג בתנועת החסידות שפעלה בווהלין ובאוקראינה בשנות העשרים והשלושים, ושושלת בלז פעלה בגליציה המזרחית). מקור: האנציקלופדיה למדעי החברה דף 546/7

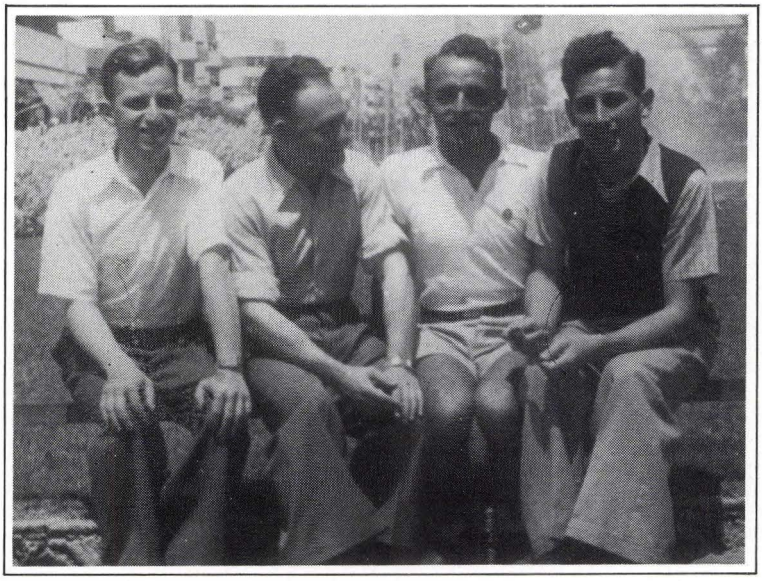
ההורים בן ציון ואמא חסיה היו כה צמודים לצ'רנובילים עד כי קראו לשלושה בניהם צבי, מאיר, ומרדכי ע"ש האדמו"רים.
(אדמו"ר - ר"ת, אדוני, מורי ורבי - כינוי לרבני החסידים).
מאטה'לה נמשך דווקא לחלוניות, הצטרף לשומר הצעיר, היה ראש גדוד "בלפור" ומזכיר הקן במז'ריץ'. בגיל צעיר מתו עליו הוריו ושאיפתו היתה לעלות לארץ ישראל.

מימין לשמאל: אריה בן אברהם ספקטור, יוסף פרלוק, חנינא ת.

פעם באה משלחת ממרכז בתי ילדים יתומים "צנטאס" למזיריץ' כדי לארגן תרומות למוסד חשוב זה. המשלחת הבטיחה לזרז לקבל רשיון עליה - סרטיפיקט בתנאי שיוכלו להעביר מפולין לשלטון הבריטי בארץ - 250 לירות סטרלינג ושהיתום ילמד לפני כן מקצוע כדי שהעליה תהיה במסגרת עליה של בעלי מלאכה.
מאטה'לה נסע לאחותו רבקה באוסטרוג, גיסו היה מומחה לתיקון מכונות תפירה ואופנים, ושם למד את מלאכת תיקון פנצ'רים באופנים. היום הוא בעל סוכנות אופנים גדולה "ראלי" במרכז תל אביב.
בשנת 1939 עלה ארצה, הכיר את אשתו הנחמדה אסתר גנז מבית משה וחיה גנז מקוברין, נולדו בנים, בת ונכדים, ונשאר שומר צעיר עד היום הזה.
בביתו ברמת גן רחוב טור הברושים 10, מתכנסים מידי פעם וללא הודעה מוקדמת השומרים מאז, אברהם ואשתו הנחמה שרה קרנצברג, מאטה'לה ועבדכם הנאמן (כותב שורות אלה) משוחחים על "שם" וכאן.
כאשר שתי החברות אסתר ושרה ממלאות את השולחן כל טוב. מאטה'לה מחונן בכושר כתיבת פיליטונים ועוד שם במז'ריץ' כתב בנשף קרן קיימת לישראל כיצד יהודי אוסטרוג יעלו ברגל לארץ ישראל כאשר יבוא משיח.
כמובן בראש הצועדים יהיו כלי הקודש, מכובדי העיר וזקני העדה ואחריהם תלמידי בתי הספר, ואחרי כן תנועות הנוער.
בארץ הוא ממשיך לכתוב פיליטונים על נושאים שונים. ובין היתר כתב מונולוג פוליטי שמתחיל ככה:

מונולוג של חבר כנסת
אני אברהם שפירא נינו של רבי פנחסלה מקורץ
יחד עם הגאון מש"ס הרב יצחק פרץ
(ממשיך בקטע) מפרק א' מלכים א'
(ומסיים) להפגש כולנו על הדגים ועל החרוזים
בעוד עשר שנים.

משמאל לימין: מרדכי מצמן, אהרון בוך, חנינא תדיר, אברהם קרנצברג

כך הכרתי גם אנשים טובים נוספים באוסטרוג ולא רק משורות תנועת הנוער, במיוחד התידדתי עם המורה יוסף פרליוק, יוסקה היה גם מדריך ב"צופים". אביו משה היה מנהל בית הספר, והוא "נדר נדר" שבכל המקומות ועם כל האנשים ידבר רק עברית. פעם נזדמנתי לשוק העצים באוסטרוג, האכרים הביאו מהיער עצים כדי למכרם לכל דיכפין שמכין לו עצים לחורף כדי להסיק את התנור ולחמם את הבית.
אז נגש משה פרליוק לאיכר אחד ואמר:
גוי. כמה אתה רוצה בעד העצים הללו? האכר הסתכל עליו, לא הבין אותו ובודאי חשב שהוא מדבר סינית או יפאנית.
אך משה עשה זאת מקנאות לשפה העברית.
ליוסקה פרליוק ולי היה חבר נוסף, ושמו היה אריה בן אברהם ספקטור, איש הגות וספר, כתב שירים בעברית צחה, באותו זמן היו לי מרבית השירים שכתבתי אני, וראינו את עצמנו כחברים "למקצוע" השירה.
שלושתנו נפגשנו לעתים קרובות ושוחחנו על נושאים רבים ומגוונים, על תפקידי הנוער, ובעיקר על ארץ ישראל.
לצערנו כולם נספו בשואה ובמלחמה.
בארץ נפגשתי רבות עם יוצאי אוסטרוג, הן באקראי, והן בתפקידים צבוריים. עם שיקה-קציר הפעילות היתה במסגרת אירועים חברתיים ופוליטיים בשליחות הקיבוץ הארצי והמפלגה.
אבל הקשרים הראשונים בארץ התחילו בנתניה, עת שם הקיבוץ היה "מצפה הים", מאז עם שיקה ועם אשתו הנחמדה ניונקה הידידות נמשכת עד היום הזה.

ב-1936/7 פגשתי אוסטרוגאים ביגור ובחיפה. ב-1938 יסדתי יחד עם אהרון אביגור-ויגרייזר קן ברעננה. את מירה רוסיאנסקי מבית ארבטמן מצאתי בדימונה בפעילות פוליטית. חיים חרבש וחיים פינקל ז"ל בפעילות היכל ווהלין. את יוסף גליצקי איש רציני, פלמחניק, מנכ"ל חברה, וסגן ראש עירית רחובות פגשתי באספת ארגון הושע' ובבית הינדה וזאב אביתר-אפטר בתל אביב. כל הפגישות היו חשובות ומועילות אך נשאו גם אופי של עבר משותף.

אחרי השואה, המלחמה והקמת מדינת ישראל, חיפשתי רבות את בני משפחתי, אבל מהזלצמנים לא שמעתי דבר, רק כאשר החלטתי לכתוב ספר, ובעקבות חיפוש צילום של הורי בין תושבי הושע' ואוסטרוג סיפר לי יוסף גליצקי שבראשון לציון גר הבן הצעיר מושקו של טוביה זלצמן, כמעט הוכיתי בהלם והיה לי קשה להאמין.

אחרי כמה שיחות טלפון נסעתי לראשון לציון ונתקבלתי בחמימות רבה ע"י מושקו ואשתו החביבה רחל בפתח הדלת כשראיתיו לראשונה אחרי 50 שנה ניצב מולי ומסתכל בי הרגשתי כאילו את אביו טוביה אני רואה.
הפגישה ארכה זמן רב, בילינו בצוותא, הוזמנה גם משפחת מצוצקי משה וזלטה, וספרנו בין היתר זכרונות.
לקראת חג העצמאות הזמנתי אותם לחוג אתנו יחד בביתי ובקיבוצי גלאון, הם כבדו את ההזמנה ובאו.

בבית שוב שוחחנו עד לשעות הקטנות של הלילה והמשכנו למחרת בבוקר עד הצהרים. בין היתר סיפר מושקו על אחיו אברהם שהיה אהוב עליו מאוד מאוד, רבים חשבו שהם תאומים אך בפועל אברהם היה מבוגר ממנו בשנה וחצי. אברהם היה חניך הנוער הציוני, בשנת 1941 הצליח להגיע בדרך לא דרך לארץ והצטרף לקבוצת "נצנים" אברמ'ל כפי שקראו לו שירת בכוחות המגן של המדינה בדרך, וזכה להערכה רבה מצד חבריו לנשק. אור לי"ב חשוון יצא עם חברים לנשק לפעולת לילה, ונורה מכדור בוגדני ממארב.

הגעתי לישראל ב-1960 ואת אחי היחידי כאן לא זכיתי לראות אומר מושקו וממשיך לספר ולספר... אחרי הצהריים יצאנו לחורשת הזיתים לחוג יחד עם יתר חלקי המשפחה ועם הקיבוץ כולו את חג העצמאות הארבעים לקיום מדינת ישראל.

בדרך לחורשה ראינו על ביתנו ועל תרנים לכל אורך הכביש בקיבוץ את שני הדגלים המתנוססים שמסמלים את עצמאותנו הלאומית והמעמדית, את דגל הלאום כחול לבן, ואת דגל המעמד - אדום. קבוצינו, ילדינו וטפנו יצאו לפיקניק לחורשה כמעט עם כל כלי הרכב שישנם במשק. טרקטורים, מכוניות, פלטפורמות גדולות למיניהם. עגלות גרירה קטנות של ענף הנוי, הפלחה, השלחין וכו'... ואפילו עגלות יד קטנות שמשתמשים בהן ללכת לכל בו, לחורשה עמוסות עם מטלטלין למיניהן.

בחורשה כבר חיכו לנו בני דוד (ע"ש אבי) ואשתו לינדה, שלוש הבנות מאיה, ימית, ומיטב. הכל כבר היה מוכן לפיקניק המשפחתי-הקבוצי. המדורה כבר התלקחה, מסביב עמדו כמה כסאות לכבודנו, על האדמה היו פרושות כמה שמיכות ולכל מי שירצה, ושולחן קטן עמד בצד עמוס כל טוב, אפילו ספרי ילדים ומשחקים היו שם. (נוסף למשחקים שועדת חג העצמאות ניהלה בצורה קולקטיבית) באפנו עלה ריח הסטייקים והצ'יפס שהכינו, ברמקולים נשמעו שירים יפים והודעות.

מושקו הרביץ מידי פעם בדיחה מוצלחת, עשה כמה צילומים, וגלש שוב לספר מה עבר עליו עד כה. מסתבר שעבר את השואה. היה פרטיזן, חייל מצטיין בצבא האדום, והיה אפילו זמר ה"בטליון" - הגדוד. במבצעים ובנדודים רבים הגיע לצ'רנוביץ' מצא ונשא את אשתו רוזה-רחל, הקים משפחה יפה. נולדו בן ובת יצחק וחוה וחמישה נכדים, כולם בארץ.

מושקו עובד 27 שנים במרכז למחקר גרעיני בנחל שורק כראש מדור השכר-עובד מצטיין.
בשנת 1986 ביזמת ועדה משותפת לנציבות שירות המדינה, התאחדות התעשינים, לשכת הארגונים הכלכליים והסתדרות העובדים הכללית. קבל מידי נשיא המדינה **פרס עובד ישראל תשמ"ו** הנמקה פורסמה בחוברת "עובד ישראל" 1986 הוצאת מעריב, בזו הלשון:

מימין עומדים: מכאל זלצמן וחנינא. יושבת רחל אשתו של מכאל

שרות המדינה
חתן הפרס:
מיכאל זלצמן

"כשהוא חולה" הוא ממשיך לעבוד. כשאחרים בפגרה - הוא עובד, ולפעמים פשוט צריך להכריח אותו לקחת חוש ולנוח... הוא - מיכאל זלצמן (63), ראש מדור שכר במרכז למחקר גרעיני בנחל-שורק. מיכאל, יליד פולין, היה פעיל בנעוריו בתנועת הנוער הציונית "גורדוניה". בעצם ימי המלחמה היגרה משפחתו לבריה"מ והוא גוייס ל"צבא האדום", שבשורותיו נלחם בהונגריה ובפולין וא הגיע עד שערי ברלין. לאחר המלחמה, שב לצ'רנוביץ, השלים לימודיו בהנהלת חשבונות ועבד במקצועו עד עלייתו ארצה.

בשנת 1960, שנה לאחר מכן הצטרף לצוות עובדי המרכז למחקר גרעיני. "מן הראוי לחשוף ולהוציא לאור את האיש שמאחורי תלוש המשכורת", אמרו בנחל-שורק כאשר בחרו במיכאל כעובד המצטיין. והנימוקים? - אלה לא חסרו. הוא עושה ימים ולילות כדי להבטיח שהעובדים יקבלו את המגיע להם ובמועד, הוא נכון לסייע לכל עובד המתלבט במילוי טפסי הלוואה או מס ("ויש מאות עדויות על-כך"). הוא יזם הצעות ייעול וחסכון והוא היה אחראי על הפעלתה המוצלחת של מערכת מיחשוב מסובכת ומורכבת.

ובקיצור: 24 שנים של מסירות, התמדה והצלחה. ומי שסבור כי מנהל מדור השכר הוא פקיד הדבק רק לשולחנו - טועה. שכן, מיכאל הוא צועד ותיק בקבוצת הצועדים של המרכז למחקר גרעיני ואף היה שותף לזכיה במדליות.

הבית השמיני קן נעורים

הבית השמיני הרעיוני - קן נעורים

קו השומר הצעיר בהושע' לתקופותיו

מפאת חשיבות הנושא
וערכו ההיסטורי רב הממדים
מוגשים בפרק זה גם קטעים
של מדריכים ראשונים כפי
שפורסם בספר הושע'

1929-1923

... לא יתכן כלל לכתוב על החיים בהושע' בשנות העשרים ולא לספר על השומר הצעיר בעיירה. למה הדבר דומה? לבנאי המכין תוכנית לבניין בלי יסוד. בשנת 1923 נוסד קן השומר הצעיר בהושע' אחרי שבכל מחוז ווהלין היו כבר קנים כאלה. היוזמים היו האחים יחיאל קסל ואברהם הירש קורמן שהזמינו את צעירי העיירה לפגישה עם שליח ההנהגה המחוזית ברובנה האח בושל. אחר הפגישה, הקן התפתח בצעדי ענק וכבר ליום השנה הראשון התפקדו מאה ועשרים שומרים ושומרות. בקן היו שלוש שכבות.

שכבה א' "כפירים" - בגיל 6-10.
שכבה ב' - בינונית - 10-18
שכבה ג' - בוגרים, מגיל שמונה עשרה ומעלה שקראו לעצמם משום מה "קשישים". הקן השתדל לארגן בשורותיו נוער מכל שדרות העם, החל מבני פועלים פשוטים ובעלי מלאכה, וכלה בעשירים - נוער לומד. בקן היו שני גדודים, גדוד אחד "קשישים", גדוד שני צעירים בגיל הנעורים. כל גדוד חולק לשתי פלוגות. כל פלוגה היתה מורכבת מכמה קבוצות. בראש הגדוד עמד ראש הגדוד. (בימינו בצבא, המג"ד) בפלוגה - ראש הפלוגה, בקבוצה - ראש הקבוצה.

כל המדריכים וה"ראשים" היוו את הנהלת הגדוד. ראש הגדוד היה נתון לפיקודו והוראותיו של ראש הקן. הנהגת הקן היתה מורכבת מראש הקן, המזכיר, הגזבר וראשי הגדודים שביחד נקראו "ההנהגה"

כל הקן סר למרותה של ההנהגה הראשית שישבה בבירת פולין בורשה. בענינים אופרטיביים והדרכה היה הקן קשור להנהגת הגליל, ומקום מושבה היה בלוצק ואחרי כן ברובנה.

הפעילות התרבותית והספורטיבית התנהלו בהתאם לתוכנית קבועה מראש, כמו התעמלות, אימוני שדה, מחנות (בלשון התקופה ההיא־מושבות) קיץ וחורף, נושאי ההרצאות: תולדות הצופיות ותנועת הצופים בעולם, החינוך בתנועתנו, מצב היהודים בעולם, המצב בארץ ישראל וכו'. בכל השכבות ובכל הגדודים מטרת ההרצאות היתה להגביר זיקה ושאיפה לעלות לארץ ישראל.
השפה המדוברת בדרך כלל היתה עברית וגם יידיש, בשפה הפולנית בקן כמעט לא השתמשו. בחורף התקיימו הפעולות במועדון. ובקיץ, בדרך כלל בשדה, או על שפת הנהר "הורין", בהרים ובגבעות שלמרגלותיהן זרם הנהר הורין.

הפעילות למען קרן קימת לישראל, ולקרן היסוד היתה חובה, וקן הושצ' הצטיין בגיוס כספים לקרנות אלה. כך נמשך המצב עד סוף שנת 1926.

זאב אופטר־אביתר
ראש הקן עד 1926

בשורה הראשונה עומדים שלושה "קשישים" מדור המיסדים.
בצד ימין - מאיר מלס, משמאל - זלמן פרס
במרכז: זאב אופטר (אביתר) ראש הקן.
(עם חגורות מלוכסנות על החזה)

זאב אופטר-אביתר
ראש הקן הראשון - 1926

לאחר הפעילות המבורכת של שבע השנים הראשונות, חל משבר חמור בקן. הבוגרים והקשישים עברו לתנועת החלוץ ובפועל עזבו את הקן. הצופים הצעירים היו צעירים מדי, חסרי ניסיון הדרכה, וללא הכנה מספקת להנהיג את הקן קדימה או לפחות לשמור על הקיים. הפעילות שקעה ורבים במשך שנה שלמה התפזרו לכל עבר. פה ושם בעיירה צצו תנועות נוער מתחרות לשומר הצעיר שעד אז השפעתה היתה עצומה. וחלק מחניכי הקן השומרי עברו לתנועת "גורדוניה" ולקחו עמם גם את הציוד מהלשכה שלנו שולחנות, ספסלים, ארכיון, ארון ספרים וכו'. דווקא צעדים אלה ליכדו את חברי הקן השומרי ודרבנו אותם להתחיל בפעילות, ולהחזיר לקן את השנים היפות של העבר.

מאמץ ארגוני ותרבותי רב דרוש היה להחזיר את המצב לקדמותו, ואת הציוד שלקחו ללא רשות. לבסוף המאמץ הצליח, אמנם ההתחרות בין שתי התנועות היתה רבה, אך יד השומרים היתה על העליונה, וחניכים רבים חזרו לקן השומרי עם הציוד.

כך התחדשו הפעולות, הטיולים והמפעלים שהשפיעו מחדש על הנוער. אחד הטיולים היפים היה בל"ג בעומר לכפר בוצ'ניצה. ההכנות נמשכו שבועות, הסיסמה הראשית היתה "השומר חובב הטבע ויוצא לחוג את ל"ג בעומר ביער ובשדה". לפעמים היער או מקום החגיגה היה מרחק של חמישה שישה קילומטרים מהעיירה, כאשר חזרו, נכנסו לעיירה בשורות מלוכדות, ותרועות חצוצרה ושירה. כל זה השאיר רושם עצום על הנוער, על כל יהודי העיירה, ואפילו על לא יהודים.

תערוכות נשפים ומפעלים

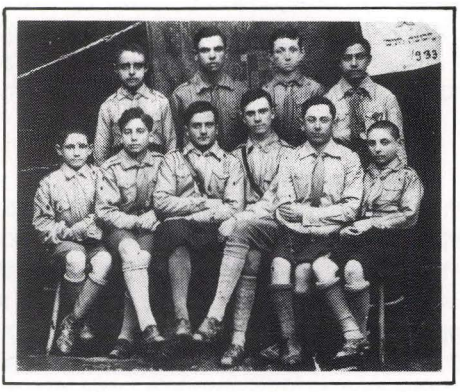
מסורת היתה בקן לערוך מדי פעם בפעם תערוכות ונשפים למטרת הצגת עבודות החניכים ואיסוף כספים לקרנות הלאומיות.

בתערוכה הוצגו מוצגים, פרי עבודות ידים של החניכים ושל הקבוצות השונות שהתחרו ביניהן מבלי לדעת מה תציג הקבוצה השניה או השלישית. מי שיצטיין יקבל פרס, אבל גם את הפרס יש לתרום לקרן קימת. במסגרת הנשפים הפיצו גם פרח יפה שקראו לזה "יום פרח" בעיקר קימו זאת ביום שוק, כאשר אנשים רבים כולל לא יהודים באים לסחור, זוגות זוגות הלכו, הדביקו פרח לדש הבגד. האיש החזיק קופסת קרן קימת, ומקבל הפרח שלשל לקופסה מטבע תרומה.

כך הגדילו את ההכנסות לקרן שרכשה עוד דונם ועוד דונם בארץ ישראל כדי שהיהודים שיעלו יעבדו את האדמה במו ידיהם. בין הנשפים והמפעלים היפים יזכרו לטובה גם מסיבת נשף חנוכה שחגגו בכל שנה ונשפי פורים. כאשר חניכי הקן מתחפשים במסכות מוצלחות, ומצוידים ב"כלי נגינה" ושירי "פורים שפיל" בפיהם. הם צעדו מבית לבית משעשעים, עושים שמח. ושוב הקופסה הכחולה עם מפת ארץ ישראל בידיהם, וכל בני הבית תורמים ומשלשלים כסף לקופסת קרן הקימת.

לא במקרה העיירה הושץ' והקן השומרי עמדו בראש רשימת התורמים בווהלין. עם הזמן תנועות הנוער המתחרות נדחקו הצידה או נעלמו, והקן חידש את ימיו כקדם.

אלקנה פינגרהוט
ראש קבוצת "יונים"

קבוצת "יונים". מימין לשמאל יושבים: יוסף פינגרהוט, בן ציון גריל
המדריכים: אלקנה פינגרהוט ויצחק גולוד (עם חגורות הדרכה על החזרה), אברהם קרנצברג וחנן פינקלשטיין (חנה)
עומדים: אפרים פרויקה, הרצל גולדשטיין, יעקב שוורץ, חנינא אופטר (תדיר)

עם פתיחת הקן מחדש באה תקופת גידול, צמיחה וגיבוש רעיוני עמוק. בתנועה הוכרז על שניים שלושה חודשי אינטנסיפיקציה וקן הושע' הרגיש חובה כפולה למלא הוראות ההנהגה הראשית בקפדנות אחרי מה שעבר עליו בתקופת השפל והתחרות תנועות נוער אחרות על נפש הנוער הבלתי מאורגן. בחודשים אלה נוספו עשרות חניכים חדשים לשורות הקן. המדריכים השקיעו מאמץ ארגוני והסברתי עצום כדי להשיג את היעד, הדגש כבר היה בשכבה הבינונית והבוגרת גם על יצירת מודעות אידאית של הציונות החלוצית הסוציאליסטית ולמטרה זו שונו במקצת הסיסמאות, תכניות העבודה, הפוטומנטז'ים והקישוטים בלשכה, קרי המועדון.

הלשכה

כך קראנו למועדון שלנו, אם כי ברובנו ידענו טוב עברית, עדיין לא הכרנו אז את המלה מועדון. המועדון תמיד היה בבית שכיר קרוב לבית הכנסת. היו בו שני חלונות אחד בצד מזרח, השני בצד צפון שבעין בלתי מזוינת אפשר היה לראות מי בחוץ הולך ולאן. כמובן מי שהלך עם טלית ותפילין מובן שהלך להתפלל, ומי שהלך בלי אלה המטרה היתה אחרת. במשך כל תקופות קיום הקן היו שלושה בתים ידועים ששם היתה לשכת השומר הצעיר, והם בית גיננדל ז'ולקובסקי, בית איסר גריל, ולאחרונה בית יעקב גוז.

בשנים אלה הלשכה היתה בבית איסר גריל. הכניסה היתה לא נוחה ולא סימפטית אבל שום דבר לא הפריע לנו לרוץ כל ערב וכל שבת ללשכה כמו שיהודי מאמין ממהר לבית הכנסת.

קודם כל, כביש או מדרכה עד לבית המוזכר לא היו, תאורה לא היתה, אחרי שעברנו את מפתן הדלת הראשונה, נכנסנו לחדר־מחסן, יחסית גדול, בצד שמאל היתה אורווה ובה סוסה כי בעל הבית היה גם עגלון.

לא פעם כשנכנסנו פנימה הסוסה עשתה נחירה בקול רם. ולך תדע אם זאת נחירת הסוסה או רעש אורחים בלתי קרואים שמורידים איזה לוח מהקיר כדי להכנס פנימה ולקחת חפצים בלי רשות.

בצד ימין היתה גם דלת ומכאן כניסה למטבח. במטבח היו שתי דלתות אחת לחדר גדול שם גר בעל הדירה ומשפחתו, ובשניה כניסה לחדר גדול כעין "סלון" ומשם שוב כניסה בדלת ופה, סוף סוף הלשכה שלנו - של הקן השומרי.

על הקיר מול הדלת היו תלויים עשרת הדברות של השומר הצעיר,
השומר הוא איש אמת
השומר חובב הטבע
השומר אח לשומרים
השומר אחי עזר ואחי סמך
השומר חלוץ ומגשים וכו'

ומתחת לדברות סיסמה: שומר פעם שומר לנצח! על הקיר השני היתה תלויה סיסמה של קרן קימת לישראל: והארץ לא תימכר לצמיתות כי לי הארץ. לעתים על הקיר הזה היה תלוי עתון קיר "תל-חי" על שם הגדוד שלנו "תל-חי" ובו מאמרים ורשימות פרי עטם של החניכים. על יד העתון, היה לוח מודעות ומידי פעם "הוראת יום" של הנהגת הקן ובעיקר החלטות מישיבות ההנהגה, ותוכניות עבודה.

הציוד:

היה מעץ פשוט, מעט ומועיל: שולחן קטן, ספסלים שלושה ארבעה, ארון קטן מלא ספרי קריאה ועוד. כאמור בפועל החדר־הלשכה היה קטן מהכיל את כל פעולות הקבוצות, ובמיוחד, כשהתקיימה אספת כל הקן, אך באדיבותו של בעל הבית, השתמשנו גם "בסלון" מבלי לשלם תוספת שכר דירה. הכסף לתשלום שכר דירה והוצאות אחרות בא ממס־חודשי שכל חבר שילם, ולגזבר הקן היו לא מעט בעיות מהיכן לקחת כסף לשלם שכר דירה. אבל יזכרו לטובה שני הגזברים באותן התקופות ברוך איגר וצבי זיבמן. מעולם לא שמענו שבעל הבית התאונן שלא קבל שכר דירה במועד. אם כספי המס־החודשי לא הספיקו ארגנו מפעלים נוספים כגון איסוף בקבוקים ריקים או סוכר שהחניכים הביאו מן הבית, מכרו למי שמכרו והיה כסף לממן את ההוצאות, והגזברים ידעו אז את סוד המרת נכסים אלה לכסף...

Legitymacja niniejsza jest ważna do dnia 1. X 1936

Pieczęć Komenda Miejscowa

Ważność niniejszej legitymacji przedłuża się do dnia ..... 193...

Pieczęć Komenda Miejscowa

Żydowska Organizacja Skautowa

„HASZOMER HACAIR"

W POLSCE

Gniazdo w Hoszczy

Legitymacja

Nr. 20

ת ע ו ד ה

ספר 20

ה ס ת ד ר ו ת

„השומר הצעיר"

ב פ ו ל ג י ה

קן ב הוסצה

האח (ות) חנינא אלפסי

כתובת הוסצה ראגל וחלוקה.

גדוד "תל-חי" שכבה בוגרים-בוגרת

נרשם בפנקס ההסתדרות במס' 20

חותם ההנהגה המקומית

Druh (na) Alter Ch.

Adres Hoszcza pow. Rohatyn

Drużyna "Tel-Chaj" Warstwa II

Zaświadcza się, że wyżej wymieniony(a) jest wpisany(a) do ewidencji Gniazda za Nr. 20

Pieczęć Komenda miejscowa

Hoszcza dn. 1. X 1935

Podpis właściciela חתימת בעל התעודה

חנינא אלפסי

גדוד "תל-חי" מימין לשמאל
שורה ראשונה למטה: בוזיה שניידרמן, איטה דרטווה (יהודית), בתיה וייסמן (בן ברוך), צפורה אול, גולדה מירמשלטיין, ברכה פלון, אברהם קרנצברג.
שורה שניה: משה רויזמן, גיטל יוקלס, יעקב שוורץ, בתיה פרס, בן-ציון גריל, שכנה גרץ, פרויקה למדן, דבוסיה גרץ חנינא (מוסתר), ברכה גולדשטיין, (לא זוהתה) יוסף פינגרהוט (מוסתר במקצת).
המדריכים על יד צנורות האסבסט: הרצל אול ראש הגדוד, זלמן זילברפרב-ליבנה, שליח ההנהגה הראשית (עם עניבה שומרית).

התלבושת הסמלים וההימנונים

לכל חברי הקן היתה תלבושת אחידה (מעין מדים) מכנסי חקי קצרים עד לברכים, חולצה אפורה, עניבה לפי צבע השכבה, לשכבה א' כפירים בני מדבר ירוק.
לשכבת הבוגרים: צבע שחור קשורה בשרוך הלבן שבחולצה, ולעיתים במקום הקשירה סמל "חבצלת" סרטים שונים על חולצת הכתף השמאלי, וכובעים מיוחדים אחידים עם מצחיה.

בזמן פעולות וטיולים היתה חובה להופיע בתלבושת שומרית מלאה. הסמלים: סיכות שונות מותאמות לכל שכבה, "חבצלת" וסמל בוגרים "חזק ואמץ", כל סמל גילה את דרגת החניך ואת השכבה, אך הסמל, הדרגה הגבוהה ביותר היה "חזק ואמץ". לכל חבר הקן היתה תעודת חבר ממוספרת (לפחות החל משכבת הצופים) התעודה ניתנה לכל חבר, שענה על הקריטריונים של התנועה.

אבל סמלים ניתנו ל"מצטיינים" בלבד. סמלי הבוגר "חזק ואמץ" ניתנו אחרי מבחנים מיוחדים בהמלצת ראש הקן ואישור ההנהגה. חלוקת סמלי הבוגרים נחוגה במסיבה ראויה לציון. כל בוגר שמח לקבל סמל זה, והיה גאה לענוד אותו.

רבים מיוצאי התנועה, שומרים את סמל הבוגרים עד היום הזה, וגאים על תקופה זו (גם כותב שורות אלה), אפילו אינם נמנים עוד על התנועה או הקיבוץ הארצי, ומובן שאינם כבר לא שומרים ולא צעירים...

ההימנונים
בקן היו שלוש שכבות, לכל שכבה היה המנון משלה.
להימנון שכבה א' כפירים-בני מדבר קראו "השבועה"
הימנון שכבה ב' צופים צעירים היה: "הווה מוכן"
הימנון הבוגרים: אנו עולים ושרים... של כל הקן היה
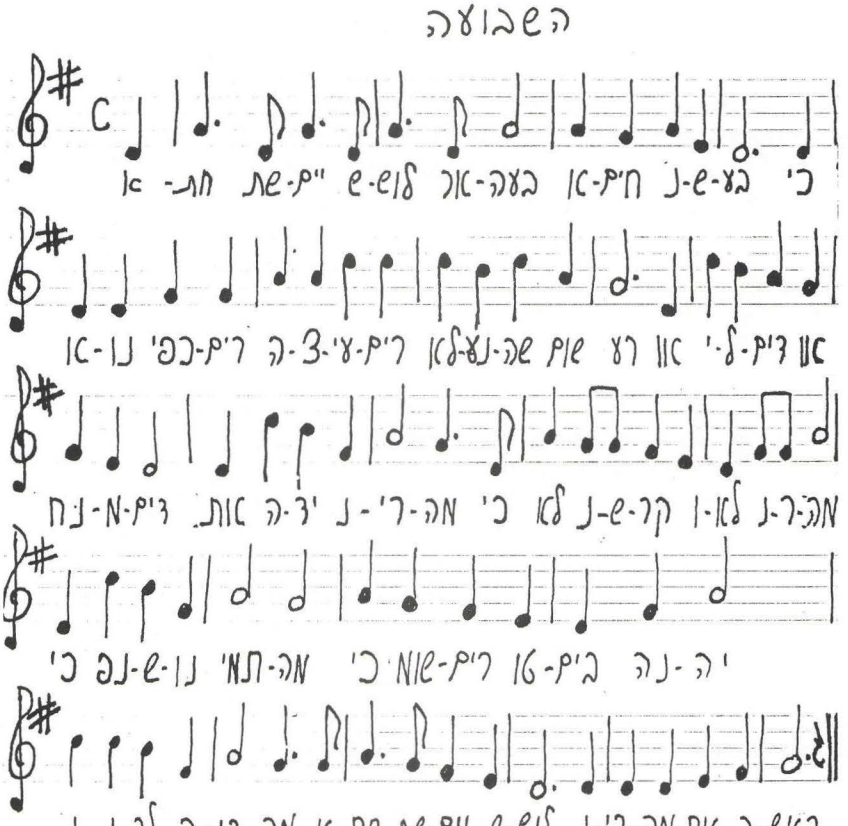
תחזקנה לח.נ. ביאליק

המנון ה"כפירים" השבועה

אחת שתיים שלוש ארבע
אחים נשבע
כי אנו כפירים הצעירים
לא נעשה שום רע
או ילדים או נחמדים
את היד נרימה

שלא נשקר ולא נרמה
כי נפשנו תמימה
כי שומרים טובים נהיה
ונלך קדימה
אחת שתים שלוש
נרימה את הראש...

(מרימים את הראש ויד ימין)

כל פעולה נפתחה במיפקד והסתיימה בשירת ההמנון. בזמן ששרו את המילים "או ילדים או נחמדים את היד נרימה" הרימו כולם את הזרוע הימנית עד לכתף עם שתי אצבעות פתוחות למעלה. וכאשר שרו את המילים אחת שתים שלוש, נרימה את הראש" הרימו את הראש יחד עם כל היד הימנית למעלה. אחרי כן אמר המדריך שומרים חזק! וכולם ענו כאיש אחד, חזק ואמץ!

המנון הצופים הצעירים היה:

הוה מוכן
הוה מוכן שומר לפעולות יושר
כי דרך קשה עליך לעבור
אומץ לב יוביל לקראת האושר
הווה מוכן, הווה מוכן, הווה מוכן.

זמן שירת ההימנון היה כמו השבועה בשכבה א' בלי הרמת ראש ויד. הימנון שכבת הבוגרים היה **"אנו עולים ושרים"** והמנון כל הקן "תחזקנה", שרו רק באספת כל הקן, האספה התקיימה פעם בשלושה חדשים או פעם בחצי שנה.

חויה בלתי נשכחת היתה כאשר כל השכבות והגדודים עמדו בשורות בצורת האות ח עם הדגלים ושרים את "תחזקנה", המיפקד והשירה היו בהתחלת אספת הקן.

בחורף לעת גשמים וכפור הלשכה לא יכלה לקלוט את כל חברי הקן ביחד, ולכן עשו זאת "בסלון" ברשות בעל הבית.

המדריכים והחינוך הרעיוני

היו אלה שנים כאשר התנועה כולה וכמובן קן הושע עבר משלב של תנועה צופית־סקוטית לתנועת נוער אידאית ציונית חלוצית וסוציאליסטית. זרם חוזרים ומכתבים מההנהגה הראשית ומהנהגת הגליל דרש לשים את הדגש על החינוך האידאי לציונות, לעליה, לקבוץ ולהגשמת ערכי חברה צודקת שויונית סוציאליסטית בהנהגתו של מעמד הפועלים.

וכאן היו נושאים ברורים עם ראשי פרקים ולפעמים גם עם ביבליוגרפיה ופרקי ספרות. בהושע' אז היתה רק ספריה אחת, כמובן קטנה מדי כדי שהספרים הנחוצים (לפחות בחלקם) יהיו לרשות המדריכים להכנת הרצאות מסוג זה.

כל מדריך חייב היה להכניס לראש החניכים את המסרים ולהנחיל להם בצורה משכנעת בהמחשה, והעשרה את השקפת העולם של התנועה.

מרוב הרצאות ושיחות הגיעו החניכים להרגלי קריאה וחיפוש ספרים צמודים לנושאים שנדונו. המדריכים גם המליצו על קריאה לפחות שלושים דף ליום, ולנהל יומן קריאה עם הפרטים: שם הספר, שם המחבר, תוכן קצר, לציין הדמויות והגיבורים הראשיים וכו'... מדי פעם המדריכים אספו את היומנים ורשמו את הערותיהם. כל זה נוסף לחוג לעברית לאלה שהיו זקוקים לכך. אבל ההרצאות וההמחשה לא פעם עוררו דמיון, בטחון וסקרנות בלי גבול.

כל המדריכים היו טובים מאוד. בתקופה זו היה המדריך הטוב ביותר הרצל אול שהגיש את החומר בצורה מענינית והגיונית והנחיל לנו השקפת עולם.

הנושא היה **דור זקן ודור צעיר**, התקופה - הגשמת שיטת "בני מדבר" שהמציא והנחיל לתנועה חבר הנהגת הגליל וההנהגה הראשית האח והמדריך האהוב מרובנה זלמן זילברפרב־לבנה היום חבר קיבוץ עין השופט. וכך אמר והמחיש בין היתר באספה הרצל אול .

"הדור הזקן הוא זקן מדי בשביל להשיג את יעדי הציונות. לפעמים הוא לא מבין אותנו ולא רוצה לשמוע אותנו. רק אנו השומרים הצעירים מסוגלים להגשים את כל האידאלים של הציונות החלוציות והסוציאליזם. הם הזקנים הם דור המדבר הם ימותו בגולה ואנחנו בני דור המדבר, כלומר אנו "בני המדבר" הצעירים נצא מהגולה ונעלה לארץ ישראל ושם נגשים את הכל מה שתנועת השומר הצעיר אומרת.

הנה הסתכלו בחלון, הנה הם הולכים להתפלל, הוא אומר בקול רם ומצביע באצבע לחלון, הסתכלו, כפופי גב, ועצובים, ואין להם הכוח לנהוג אחרת. ואנו ורק אנו נעלה לארץ ונקים חברה אחרת, חדשה שההורים לא רוצים בה. ולכן הדור הזקן שאתם רואים בחלון. הוא דור המדבר שיעלם, ואנו השומרים הצעירים, אנו בני מדבר נגשים הכול. כולנו קמנו והסתכלנו בחלון המזרחי בלשכה. כמובן שהכרנו את כולם בשמותיהם ועסוקיהם. ואז הבינונו שאנחנו צריכים למרוד בדרך של ההורים ולמדנו בעל פה את הפרק והשיר מאת דוד שמעונוביץ' אל תשמע בני למוסר אב ולתורת אם אל אוזן תט...

באספה שניה, הנושא היה "יחיד וחברה" על נושא זה היו כמה הרצאות, והמסקנות: היחיד הוא חלק מהחברה, אבל העיקר זו החברה. היא קובעת כללי חיים והתנהגות, הכוונה היתה חיי קיבוץ, והיחיד ממלא שליחות של התנועה ושל הקיבוץ ללא עוררין גם כמובן בתחום הרעיוני. מכאן במשך שנים צמחה הקולקטיביות הרעיונית וכל היתר. מכאן והלאה התעמקנו ביתר שאת בנושאי הציונות והתנועה הציונית. התחלנו מד"ר תאודור הרצל חוזה מדינת היהודים, קראנו ושוחחנו על הספר "אלטנוילאנד" המשכנו בעלית הבילויים - 1882, (בית יעקב לכו ונלכה) וכל יתר העליות. ניתחנו את תורתו וגישתו של אחד העם ו"המרכז הרוחני", גבורת יוסף טרומפלדור מייסד "החלוץ" והגנת תל־חי. פעילותו רבת הברכה של ד"ר חיים וייצמן עוד לפני היות מדינת ישראל וכמובן בטרם היותו הנשיא הראשון של המדינה. האישים נחום סוקולוב, דוד בן־גוריון וברל כצנסלון, מאיר יערי ויעקב חזן, בורוכוב, הפירמידה ההפוכה של העם היהודי וה"פלטפורמה שלנו". א.ד. גורדון ותורתו, יסוד הסתדרות העובדים וכו'.

והמסקנה היתה עליה לארץ ישראל והגשמה אישית. בכל אלה דשנו רבות בפעולות בקן. וכל זה היה החצי הראשון של הגיבוש הרעיוני. החלק השני היה הדרך לסוציאליזם ודרכנו המיוחדת להגשמת הסוציאליזם. ולא סתם סוציאליזם אלא הסוציאליזם המהפכני.

התחלנו קצת את תולדות תנועת הפועלים הבין־לאומית, דברנו על המהפכה הצרפתית הגדולה והשלכותיה. לקח מהפכת אוקטובר ברוסיה והגשמת הסוציאליזם לפי הדגם הסוביטי. אפילו חייבנו אז את רעיון הדיקטטורה הפרוליטרית כהכרח בל יגונה בתקופה הראשונה, אחרי המהפכה (כדברי מאיר יערי ז"ל) חגגנו את אחד במאי רק בשיחה שקטה ובמחתרת כי בפולין אז אסור היה לחוג ורדפו את הקומוניסטים. אבל ציינו את ערך החג מבלי שנדע שחג האחד במאי והדגל האדום, נולדו דווקא בארצות הברית ולא בברית המועצות וזה על רקע של סכסוך מעמדי ושיפור תנאי עבודה. הפועלים דרשו לעבוד שמונה שעות ביממה ולא לעבוד מחושך עד חושך, ולקבל שכר עבדים. בהתקלות עם המשטרה האמריקאית ב-1 במאי 1886 נהרגו אז שני פועלים ולזכר דמם שנשפך הוחלט אחרי כן שדגל הפועלים בכל העולם יהיה דגל אדום. (ראה אנציקלופדיה למדעי החברה דף 111)

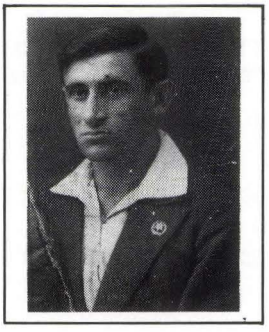
שוחחנו על לנין, רוזה לוקסנבורג, וקרל ליבקנכט. שלושת הלמדים - מנהיגי הפועלים ועוד. אבל כבר אז הסבירו לנו שאנו ציונים והבעיה היהודית של העם היהודי תפתר רק בארץ ישראל ובשום ארץ אחרת ואפילו אם שורר שם סוציאליזם עם גן עדן. מעולם תנועת השומר הצעיר לא קבלה את התזה שעל היהודים להשאר בגולה, ולהבלע בעמים או במשטרים בהם הם חיים. קבלנו את המרקסיזים כמדע ודרך חיים ובתוספת שלנו שעל היהודים לבנות את מולדתם בארץ, ולהגשים את החזון של עם בריא היושב על אדמתו, מעבד אותה, ומקיים את הסוציאליזם לפי הפירוש והדגם של חיי קיבוץ־קומונה ועם עובד פרדוקטיבי בלי מרכאות.

בכל ההרצאות האלה היה להרצל אול חלק נכבד מאוד. בזמן המלחמה והשואה הצליח עם משפחתו הנחמדה להשאר בחיים, להמלט ולנדוד במרחבי רוסיה וקזקסטן. במכתבים והגלויות ששלח לארץ הביע כמיהותיו לעלות וחתם תמיד תאודור, כלומר הרצל, רמז לחוזה מדינת היהודים, והוא הרצל אול לא חצה קוים אידאולוגיים ונשאר ציוני נאמן.

המטען הרוחני והערכים תרמו רבות לעיצוב אישיותם ודרכם של החניכים, ואפילו לתנועת השומר הצעיר בישראל, כותב הטורים יסד בשנת 1937 את קן השומר הצעיר ביגור, בשנת 1938 את קן רעננה, ובשנת 1946 היה ראש קן רחובות לפי המתכונת והערכים משם בהושע' ולאור המשתנים והצרכים כאן בישראל.

בחמש השנים האחרונות לקן השומרי בהושע' היו שתי תקופות. אחת - שלוש שנות פריחה, צמיחה, וגיבוש רעיוני גדול. השניה - שתי השנים האחרונות משבר, צניחה, וכו'.

בשנתיים האחרונות חלק גדול פרש מהקן מסיבות אישיות, נשאו לבן או לבת זוג והיו עסוקים בעניני משפחה ופרנסה, וחלק קטן מאוד חצה קוים מסיבות אידאולוגיות והצטרף לקומוניסטים. ככל שהמלחמה התקרבה לעיירה כן הקן השומרי איבד גובה ופעילות. מעניין שכאשר הסובייטים נכנסו להושע' הם צוו להפעיל מחדש את קן השומר הצעיר אך כעבור זמן קצר סגרו אותו סופית תוך הסברה והמלצה להצטרף לתנועת הנוער הקומוניסטית ה"קומסומול", אבל עובדה היא שבכל שנות קיום הקן, הן בתקופות זוהר והן בתקופות משבר הקן לא קמל ולא נמחק מהמפה. בכל המצבים, ובכל התקופות חברי הקן והחניכים נשאו בלבם את האהבה לארץ ישראל, חתרו אליה, התפארו בערכים החברתיים הנעלים שהעניקו להם בשפע במאמץ ובמסירות המדריכים המצוינים שהיו גדולים משכמם ומעלה.

הרצל אול - גיבוש רעיוני ואידאי

הרצל ופילה אול בישראל - 1958
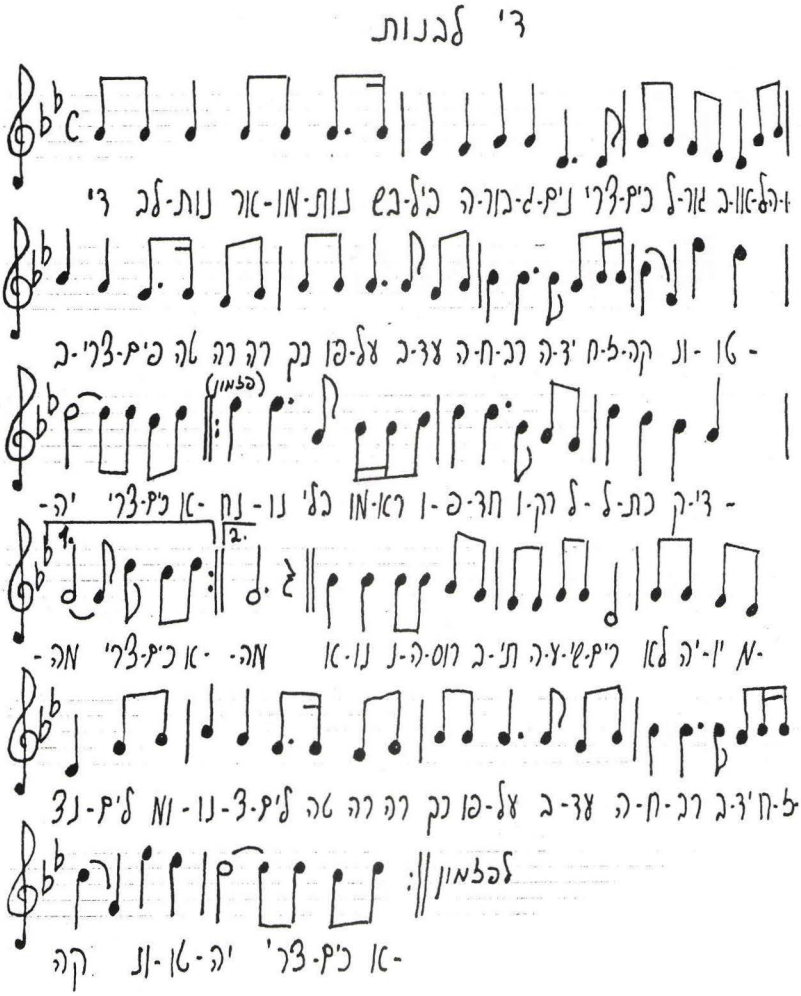
מינהג היה בקן הושע':
כל שליח שהגיע לקן "חייב" היה ללמד שיר חדש. כמעט כל השליחים ידעו וקיימו זאת.
רוב השירים היו צמודים לנושא בו עסקנו אז. ואם מדובר בחג אחד במאי מובן שלימדו אותנו שירים מהפכניים כדי להוסיף תוקף וערך לאחד במאי.

שירי אחד במאי ששרנו:

די לבכות

די לבנות ארמונות בשביל הבורגנים
צריכים לגור באוהל ובצריפים
טה-רה - רה-רה
כך פועל בעד החופש
ביד חזקה ונטויה
צריכים אנחנו בלי מורא ופחד
ורק ללכת קדימה.
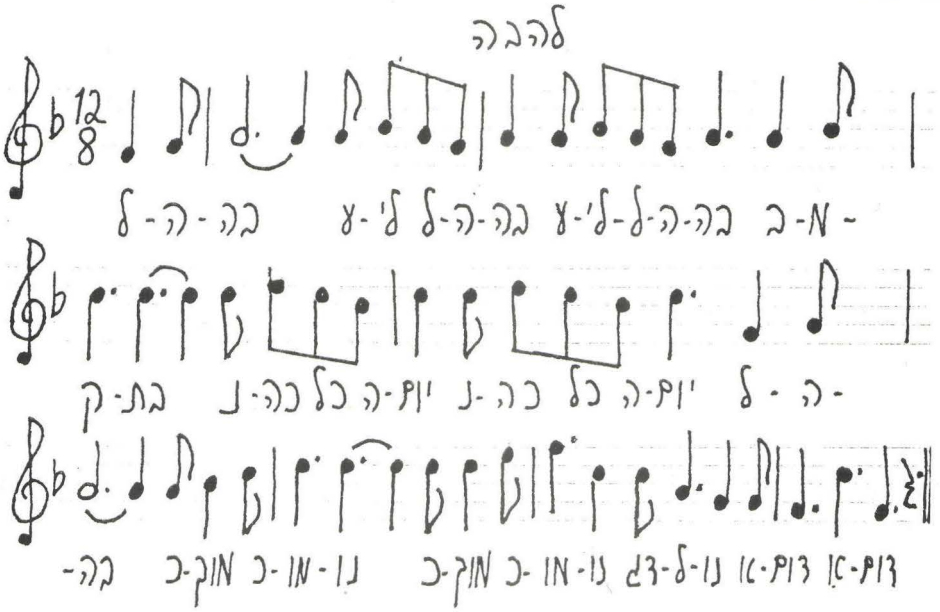
אנחנו נהרוס בתי האסירים
לא יהיו מנצלים ומנוצלים...
(פזמון חוזר)
טה-רה-רה - כך פועל בעד החופש
ביד חזקה ונטויה.

להבה

להבה עלי להבה עלי להבה
במקבת נכה כל היום
נכה כל היום
להבה כמוך כמוני
כמוך כמוני
דגלנו אדום אדום אדום.

אבל היו גם שירים אחרים
עם מנגינות יפות כמו.

במושבה

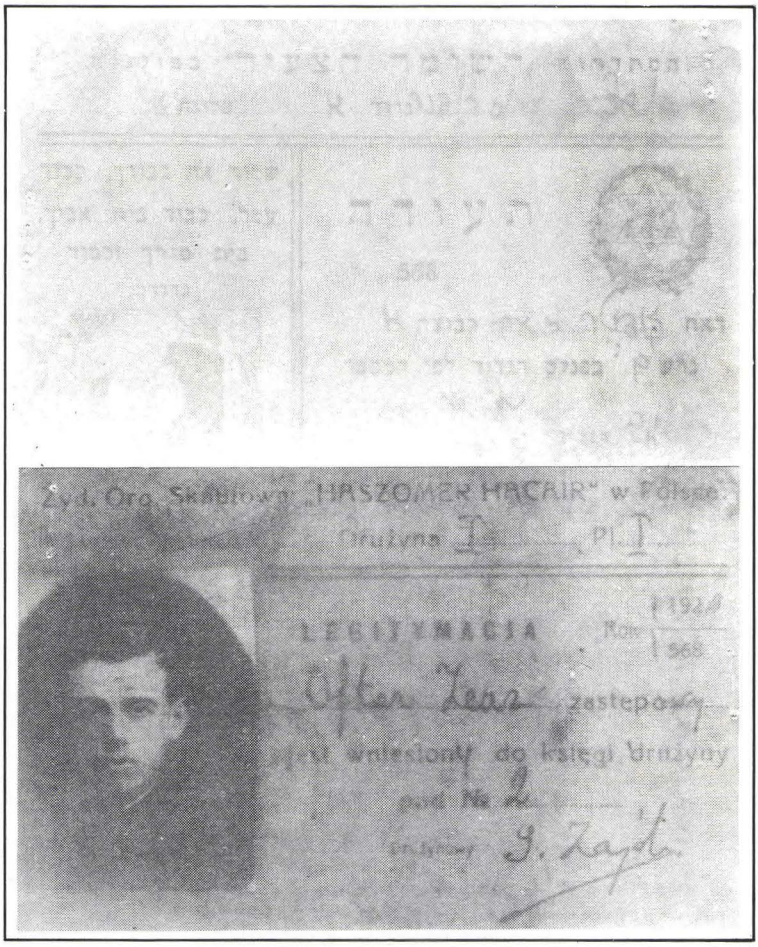
במושבה זו השקטה
קרה מקרה בלתי רגיל
בן האכר ובן המוכתר
התאהב בחלוצה...

תפוחי זהב

לא נסחוב עח על הגב
תפוחי הזהב
בעד שמונה או עשר פרוטות
אניה אדומה ואדום גם דגלה
היא נושאת לנו עולם של תקוות

קן "השומר הצעיר" מחנה קיץ בכפר "בוצ'ניצה" - יולי 1931
בעמידה משמאל: אריה גולוד (עם עניבה שומרית) ראש הגדוד המארחים הנחמדים - מר חיים זפרן ושתי בנותיו.
בשכיבה מימין: שלום רויזמן ראש הקן, ראובן פינגרהוט חבר ההנהגה, חנינא (באמצע)

תעודת חבר של זאב אביתר בעברית ופולנית - 1926..

כדאי לדעת

כדאי לדעת

הצופן: "טְרַאסְק"
כח אדם: הֶחֶבְרֶה
מקום מפגש: בית המדרש
סכנה-משטרה: זֶקס (זֶקס הַמֶּנְטֶה)
שעה: תבוא הודעה...

צבי גליצקי מספר.
היה היתה "הגנה" בהושע'. לא ארגון "הגנה" ולא הסתדרות "הגנה" אלא פשוט הגנה טבעית. כשהציקו ליהודים הבינונו שצריך להגיב, ולפעמים להשיב "עין תחת עין" הדבר נמסר מפה לאוזן לפי הצופן שכתוב למעלה.
קראנו לעצמנו חברת "טראסק" והביטוי המעשי היה פעולה בזמן הצורך. תמיד החברה הופיעו מיד. והגיבו לפי הוראות, ברוב המקרים המפקד היה עבדך , אני. פעם נודע לי שהפורע סְטַאסֶק (שם אוקראיני) חדר לבית ישראל דוד אוצ'-יק שתוי כלוט, מצויד בנשק, מתפרע, מאיים להכות את כולם ולהרוס את הבית. משפחת ישראל דוד היתה משפחה מכובדת בעיירה ומבוססת מבחינה כלכלית, והפורע לא הסתפק בכסף.
מיד הוזעקו כל "הטראסקרים" נכנסו לבית בדלת אחורית מבלי שהפורע ירגיש, פורק מנשקו, קיבל מכות רציניות, נזרק החוצה ונמסר למשטרה.
שאלה: והמשטרה טפלה בו כפי שצריך? לא פחדתם שיאשימו אתכם היהודים שהתקפתם אוקראיני מהכפר הסמוך?
תשובה: לא! עונה צבי ג. כזכור לך תחנת המשטרה היתה בביתנו, להורי היה פאב, מכרנו משקאות חריפים וארוחות דשנות, וגם קצין המשטרה שתה וסעד את לבו בפאב שלנו. חוץ מזה לחברה שלנו השתייך גם ספק הצבא מאיר צבי אול, התקשורת בינו לבין מפקד הבסיס הצבאי היתה חזקה, ובזמן הצורך שתי זרועות הבטחון עזרו לנו.
אבל קודם כל הגבנו וסמכנו על עצמנו, מסיים צבי ג. את סיפורו ומחייך.

והקטנים בעקבות הגדולים - מספר פלוני!
כשהיינו נערים ומאורגנים בקן השומרי קיימנו פעולות וטיולים מחוץ לעיירה באזור "הזסטביה" שכונת בית קוריאט. פעם כשחזרנו מטיול חלק מהבנות התקדמו מהר מדי ונעלם קשר עין.
לפתע שמענו את צעקותיהן והבינונו ששקצים-נערים לא שלנו התקיפו אותן.
באופן טבעי אחד מאתנו שלף את החגורה מהמכנסים והתחיל לצעוק: בואו נציל את האחיות! כולנו רצנו אחריו, התקפנו את השקצים והצלנו את הבנות.

הבנות היפות בגדוד מימין: יהודית (איטה דרטווה), בתיה בן ברוך (ויסמן), צפורה אול, גולדה מירמלשטיין

מספר אלמוני

למדתי בבית ספר יסודי פולני ועל ספסל הלימודים שלי ישב גם נער אוקראיני בשם "בוזוק". גדול חזק, היה בוז'וק" ואני ילד יהודי צנום, קטן ושקט. למדנו מספר שנקרא בפולנית "אלמנטאז'" ובו סיפורים קטנים. בין היתר היה סיפור עם כותרת "משפחה" ומיד הסבר, משפחה זה אבא, אמא, אח, אחות וכו'. לקחתי את הספר, דפדפתי בו וקראתי את הסיפור-משפחה.

לפתע שאלה המורה (שהיתה יהודיה) ילדים מי יודע מה זאת משפחה?

הרימותי את היד ואמרתי אני יודע.

המורה: הגד, בבקשה.

אני, משפחה זה אבא, אמא, אח ואחות.

שכני על ספסל הלימודים מיד קם ואמר: מורה מורה, הוא הסתכל בספר...

המורה לשכני שהלשין, טיפש שכמותך, למה אתה לא הסתכלת בספר?

הילד החזק נעלב, ובזמן ההפסקה אסף את חבריו הנוצרים, והם הרביצו לנו מכות. הלכנו למנהל והתלוננו, המנהל לא עשה דבר.

החלטנו להגיב ולהחזיר לו מכות חזקות. ידענו שלפנות ערב ה"בוז'וק" הזה הולך לחנות יהודית לקנות מצרכים ועובר בדרך חשוכה ללא תאורה.

עשינו לו מארב, הסתתרנו מתחת לעצים עם שק גדול. אחרי שהוא עבר ולא הרגיש בנו, קפצנו מאחור, הלבשנו את השק על ראשו ודפקנו אותו כהוגן. והסתלקנו. פחדנו שמא הדבר יוודע להורים, ובוודאי ההורים של "בוז'וק" וכל בני הכפר יעשו פוגרום-התנפלות על יהודי העיירה.

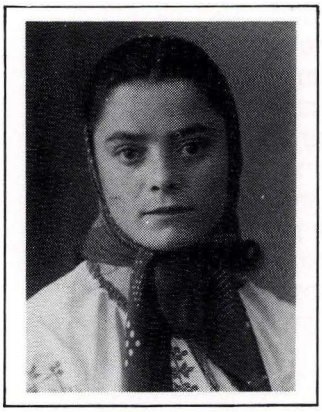
היינו רק שלושה נערים מהכיתה הזאת, לכן הלכנו מהר לצבי גליצקי וסיפרנו לו את הסיפור. כמנהגו הוא הרגיע אותנו ואמר: יהיה בסדר!

למחרת שמנו לב שהרבה שוטרים הסתובבו ושמרו על בתי היהודים, ובודאי גם "הטראסקרים" כבר היו בכוננות, ובמידה מסוימת גם סַפָּק הצבא מאיר צבי לפי החלטת החברה עשה מה שנחוץ היה לעשות. ומה נחוץ היה אז יותר מתקשורת טובה עם המשטרה והצבא, ובעיקר הגנה עצמית של הגדולים והקטנים.

יושבים: ה"טראסקרים"
מימין: צבי גליצקי המפקד, תקשורת עם המשטרה
משמאל: מאור צבי אול, ספק צרכי הצבא, תקשורת עם הקציניים

צו הגורל

פרלה פרנקל - מורגלנדר

האחות הנוספת *

השנה 1942, אני בת 14, יתומה מאב ומאם ונמצאת בבית־יתומים פולני "בודבסק", כחמישה קילומטרים מהעיר "טשקנס". יחד אתנו נמצאים כאן כעשרה ילדים יהודיים, שחלק מהם כלל לא יתומים. אלה הוכנסו למוסד על ידי הוריהם שלא יכלו לכלכלם מחוסר פרנסה ופרוסת הלחם שהיתה נדירה בביתם. לא יכולתי להבין את פשר הדבר מדוע הורים אלה רשמו את ילדיהם כיתומים בזמן שהם בחיים? אך כעבור תקופה מסויימת הובהר לי הענין. התחילו לחישות בין הבריות שילדים יהודיים יועברו לארץ ישראל. כמה קנאתי בילדים אלה כשהוריהם ביקרו אותם, ובייחוד בשמעי את המלה "אמא" שהוציאו מפיהם, ליבי פעם בחוזקה ועיני התמלאו דמעות, כי ידעתי שאף פעם בחיי לא תהיה לי הזדמנות להשתמש במילה הקדושה הזאת ולהגיד "אמא" לאמי שנרצחה בגיטו וארשה יחד עם כל משפחתי הענפה.

המחנך הודיע לנו שבקרוב נצא לנסיעה ארוכה ועלינו להתכונן. עומדים להעבירנו ל"אפריקה". לקראת הנסיעה קיבלנו בגדים חדשים, גילחו את ראשינו בלי להבדיל בין בן לבת. אחרי הגילוח כולנו נראינו כאחד, היה קשה להבדיל מי מאתנו ילדה ומי ילד. ראשינו היו בלי שערות, גופינו רזים ומצומקים מחוסר מזון, התלבושת - מכנסים קצרים, חולצה קיצית וברט על הראש. זה היה אחיד לכולנו.

ביוני 1942 יצאנו לדרך. הסיעו אותנו באוטובוסים "לינגיול" לתחנת הרכבת. היה יום חם מאוד. השמש הכתה בנו קשות, אבל כל הדרך שרנו ושמחנו שהנה סוף סוף הגיע היום שכל כך ציפינו לו. בהגיענו לתחנת הרכבת מצאנו המון אנשים מצטופפים וכל אחד נדחף לעלות ראשון לקרון, היו אלה נשי חיילים פולניים, אשר הצטרפו לבעליהן. המוסד שלנו הסתדר ליד הרכבת וחיכינו למקום המיועד לנו. לפי מספר הילדים היינו זקוקים לקרון שלם. המחנך שלנו והמדריכה שניהם היו ממוצא פולני - התרוצצו אנה ואנה כדי להשיג מקום בשבילנו. כל פעם שמנו לב שהמדריך חוזר ומתלחש עם המדריכה אשר נלוותה אלינו והיתה יד ימינו. לא הבינונו מה פשר הלחישות האלה אשר הדאיגו אותנו מאוד, אבל במהרה התברר הענין: האחראי על הטרנספורט החליט לא לצרף ילדים ממוצא יהודי. המומים מהידיעה, עייפים מהעמידה בחום הלוהט עמדנו שלוש שעות בשורה, בלי שתיה ובלי אוכל. אך המחנך לא אמר נואש והבטיח שאם לא ירשו ליהודים לעלות לרכבת - גם את הילדים הפולניים הוא לא יעלה.

כעבור זמן־מה הופיע המחנך בחברת כומר פולני, הכומר פנה אלינו ואמר: "ילדים יקרים, אל דאגה, אני אעשה את כל מאמצי בכדי לצרף אותכם לשיירה, הנני באמת מצטער על האפליה השוררת כאן ולא בצדק. לא נשאר לנו דבר בלתי אם להמשיך ולחכות". בעמדי כך ניגשה אלי אשה יהודיה, מאוד רזה, עם עיניים חומות, גדולות, אשר לא אשכח לעולם. האשה ביקשה מאיתנו לקחת מכתב עבור

אחותה הנמצאת בארץ ישראל במשק "יגור". אמרתי לה שאהיה מוכנה למלא את בקשתה, אבל עדיין לא בטוח שאנו ניסע לישראל. הבטחתי לה שאשמור על המכתב, ואם יהיה באפשרותי אמסור אותו לכתובת המיועדת. בעת שיחתי עם האשה גדולת־העיניים התקרבה אשה אחרת צעירה ונחמדה למראה עם ילדה קטנה, שזה רק מלאו לה שלוש שנים. הילדה החזיקה בידה מזוודונת, שהכילה את תמונות הוריה, תמונתה היא ותאריך לידתה. בקשתה של האשה היתה לצרף את בתה אלי, זאת אומרת להבריחה בלי ידיעת המדריכים, כי הם לא הסכימו לקחת ילדים כה רכים, ולה אין אמצעים לחנכה במצבה הקשה, ולבה כאב שאין באפשרותה לספק מזון לקטנה. היא גם לחשה לי שיש לה קרובים בישראל, לכן היא מוסרת לידי את ילדתה כי היא בטוחה שאנו נגיע לשם. הבקשה נגעה ללבי, הסכמתי לקחתה. הקטנה היתה חמודה, בלונדית עם עיניים שחורות, אף קטן מתוק. אם הילדה עמדה בצד וחיכתה לתוצאות. בליבי התפללתי שיתרחש נס ושאוכל להצליח לקחתה. בזכות הילדה זכיתי לכוס גזוז קר מידי אמה שהביאה לנו.

כל העת ההיא קינאתי בילדים אשר הוריהם הגישו להם ממתקים ושתיה קרה. אך כאשר קבלתי מהאשה את המשקה וריווית את צמאוני, לאות תודה הבטחתי לשמור ולטפל במסירות בקטנה אם תסע איתי.

כך קרה הדבר. קיבלנו רשות לעלות לקרונות. היות וכבר לא היה מקום מיוחד עבורנו, חילקו אותנו לחמישיות וצרפו למשפחות החיילים. בזמן המהומה הזאת, הצלחתי להעלות גם את הילדה ששמה גוטקה. בקרון היה צפוף, החום נתן אותותיו, ואנו בתור ילדים זכינו ליחס נאה למדי מצד האנשים שהיינו איתם. אחרי שקיבלתי מצב־רוח מרומם, פתחתי בשירה. קולי הערב מצא חן בעיניהם וברצון הקשבנו לשירתי. כאשר הגיעה שעת הפרידה מהם והעבירו אותנו לקרון המיועד לכל הילדים שלנו, מאוד שמחתי שלא אצטרך להמשיך בנסיעה איתם כי פחדתי שמא יגלו את זהותי, בזמן שהותי איתם שמעתי שיחות ביניהם, שכללו השמצות על יהודים.

התלכדנו שוב וכל אחד מהילדים סיפר את חוויותיו מהדרך. את גוטקה הסתרתי בלי שהמחנך והמדריכה ירגישו. הילדה כל הזמן ביקשה לשתות והמים שקיבלנו היו בהקצבה. מסרתי לה את מנתי ומנתו של ילד אחד אשר ידע את סודי והבטיחני לעזור. החלטתי שאם תהיה איזו תחנה אשתדל לקפוץ ולהביא מים שיהיה לי מלאי עבור גוטקה. לא חיכיתי זמן רב, והנה תחנה. לקחתי כד שהיה ברשותי, רצתי להביא מים. הילד נשאר לשמור על הקטנה, כשחזרתי עם המים, הרכבת כבר לא היתה במקום, אך התמזל מזלי והגיעה רכבת שניה. עליתי והשגתי את החברה שלי. קיבלתי נזיפה מהמחנך והבטחתי לא לחזור על המעשה.

נסענו בלי סוף. הייתי בפחד מתמיד שמא יגלו את גוטקה. לא פעם רציתי לספר על נוכחותה, אבל חששתי שמא ישלחוה בחזרה. סוף סוף הגענו למקום ששמו "קרסנובוצק". ירדנו מהרכבת ושם גיליתי על קיומה של גוטקה. ידעתי שמכאן לא ישלחוה והדבר הוקל לי. כאן עלינו לאניה. כבר היו בה הרבה אנשים. המקום צר, קשה היה להסתדר. ישננו על הריצפה והדוחק היה איום. שרותים סניטריים ירודים מאוד, האוכל לא מגוון וכמעט יום יום אותו התפריט. הרוב סבלו מהקאות ומחולשה. בין המשפחות הפולניות היו הרבה מתים, וכל פעם היו זורקים מקצה אחר איזו שהיא גופה לים. סבלנו קשה מנשוא, מצב רוחנו מדוכא אבל היינו מוכנים לסבול כי הפעם היתה לנו מטרה. תודה לאל הגענו ל"פחלוי". מעוננו על שפת הים, מין מחנה־קיץ שרק גג מקש שומר עלינו מפני השמש הלוהטת. המיטות והשמיכות פרשנו על החול. גוטקה חלתה בדיזנטריה קשה, ולא הסכמתי להעביר אותה לבית־חולים, ידעתי שמשם לא חוזרים.

טיפלתי בגוטקה במסירות רבה, כיבסתי את בגדיה וכו'. למזלי הים היה קרוב וניצלתי אותו הרבה. במשך תקופה קצרה גוטקה איבדה הרבה ממשקלה, ונראתה כמו שלד עצמות. דאגתי היה רבה והאחריות רבצה עלי. הייתי כל הזמן בקשר עם הרופא והשתדלתי שגוטקה תקבל את התרופות הדרושות. זה לקח זמן רב עד שגוטקה הבריאה ממחלתה. לשמחתי לא היה גבול בראותי את הקטנה מתאוששת. מאוד התקשרנו אחת לשניה וזאת כתוצאה ממסירותי אליה בעת מחלתה.

---

* מפאת חשיבות המאורע ופרטיו המדויקים הוא מוגש כפי שעברה זאת וכתבה פנינה מורגלנדר (פרלה פרנקל) מילדי טהרן. מי שמאמין בגורל ימצא כאן סימוכין לאמונתו.

שוב קיבלנו תלבושות חדשות, כובעים טרופיים, מכנסי חקי קצרים, חולצות בז' ונעליים. באה נסיעה, הפעם נסענו ל"הודו" היינו במחנה "בקרצ'" שבועיים ימים. פעם קרה גם מקרה של נשיכת רגל ילד ומאז פחדנו לישון בלילות באותו מקום. כעבור שבועיים נסענו מכאן ל"טהרן". שם היה מחנה עצום עם משפחות חיילים "פולניים".

איכסנו אותנו באוהלים, היה כבר חורף, בלילות לא הצלחנו לחמם את עצמותינו הדלות כי השמיכות לכסוי לא הספיקו. ביום נהנינו מהשמש שהחדירה את קרניה לתוכנו. יום אחד שמעתי שירה בוקעת מאיזה שהוא מקום, ביידיש, הלכתי לפי הקול והגעתי למחנה של ילדים יהודים, מאוד הפליא אותי איך הגיעו לכאן, הרי לא הירשו ליהודים לצאת. כל כך רציתי לעבור אליהם ולהיות יחד עם בני עמי, אבל לא ידעתי איך אסדר זאת. העניין סודר על ידי מנהל המוסד היהודי דוד לבנברג.

הוא פנה למחנכינו והוציא את כל הילדים היהודים. כך צורפנו לבית־יתומים יהודי שמטרתו היתה לעלות לארץ ישראל. בגלל מוצאנו היו לנו צרות וסבל מצד הפולנים ולא פעם כשהבנים הלכו למטבח הכללי להביא אוכל, חזרו ובתוך המרק היו אבנים. השתדלנו לא לשים לב. ידענו שסוף סוף ניפטר מהם וניסע למולדתנו. תקוותנו התגשמה, אנו התכוננו לדרך וכל הגויים האלה קינאו בנו ואמרו: "הנה הז'ידונים" נוסעים לפלסטינה שלהם, ומה אנחנו נעשה, לאן נלך?"

הסיעו אותנו באוטובוסים למפרץ הפרסי. הדרך היתה קשה ומסוכנת. הגענו לאוניה. הפעם המקום היה מרווח ונהנינו מכך. ששה שבועות הסתובבנו עם האוניה בים בגלל סרובה של עירק לעבור דרכה לישראל. ירדנו בתעלת סואץ וזכינו לקבלת פנים נלהבת של חיילים עברים המשרתים בבריגדה. אין לתאר את שמחתנו וריקוד ההורה הסוער. והמשכנו את נסיעתנו במשאיות עד לרכבת.

הגענו לעתלית ומכאן "עלית־הנוער" החליטה לחלק אותנו לקיבוצים ומוסדות לחודשיים עד שנבריא ונתאושש אחרי כל מה שעבר עלינו. בחלקי נפל הגורל להיות בכפר הנוער הדתי שליד כפר חסידים - חיפה, לא האמנתי למראה עיני שהנני בין חקלאים עברים והכל כל כך יפה ומסודר להפליא ויהודים בכלל מסוגלים לעבודות שדה.

התחילו ביקורים של קרובי הילדים הנמצאים איתי פה כ-80 במספר. הרגשתי שוב בדידות היות ואף אחד לא בא לבקר, אין לי בארץ קרובים ולא מכרים. וכך בשבתי בפינה ובוכה, התקרבה אלי דודתה של חברתי לחדר ושאלה מדוע אני בוכה. אמרתי שעצוב לי, שאין באים לבקרני כי לא נשאר לי אף אחד ממשפחתי בחיים. האשה ליטפה את ראשי והרגיעתני. אמרה שכאן בארץ כולנו משפחה, רק אגיד לה מאיזה מקום אני ובטח יש מישהו המכיר אותי. היא תשתדל שיבואו אלי, ובדמעות הזולגות אמרתי שהנני מעיר גדולה, וארשה ולא יתכן שיש מישהו שמכיר אותי. האשה אמרה לי ששכנתה היא מוארשה ומחר היא תשלח אותה אלי, אם איני מתנגדת. כמובן שהסכמתי ולמחרת גם הייתי בין המאושרים והיה לי ביקור של אותה שכנה מוארשה שלא הכירה אותי ואני לא אותה.

שמה היה צילה טולדברג אשה טובת לב ונעימת שיחה. מאז מאוד התידדנו ומפעם לפעם חזרה לראות אותי. בזמנו האשה פסיה קלפץ' ענדה לצוארי שקית קטנה תפורה ובה מכתב ליגור. פניתי למנהל והודעתי לו שברשותי המכתב הזה וברצוני לנסוע למשק יגור. הוא לא הסכים לנסיעתי וזה נמשך כמה ימים. נודע לי שלא רצו ולא הרשו לנו להפגש עם אנשים חילוניים. לכן החלטתי להגיד שהמכתב מיועד לדודתי ואני רוצה לראותה. כעבור יומיים ביקרה אצלי הדודה המדומה, נתתי לה את המכתב של אחותה בצירוף דרישת־שלום חיה, קשר משפחתי מדומה כלפי חוץ. הדודה ששמה גולדה חברת משק יגור חזרה ובאה כעבור שבוע עם כל משפחתה הכוללת בעל, בת ובן. הכרנו והבטחתי לבקר במשק. זמן שהותנו בכפר־הנוער התקרב לקיצו. חילקו אותנו למקומות שונים מי למקומות חילוניים ומי לדתיים. לילדים מגיל 12 היתה זכות בחירה עצמית. ביקשתי רשות לעבור למשק יגור והבקשה אושרה.

מאז והלאה היה לי בית חם. אמא ואבא לכל דבר והם גולדה ושמואל יערי מיגור. כאשר שמעתי בנות אחרות קוראות לאמא שלהן "אמא", לא התעצבנתי כמו בעבר, ולא קיבלתי הלם. בינתים התעניינתי מה עלה בגורלה של גוטקה, הילדה שאמא שלה הפקידה בידי ברכבת (ואני בעצמי הייתי אז ילדה) נודע לי שהיא נמצאת בקיבוץ נגבה. שמחתי כי ידעתי ששם טוב לה.

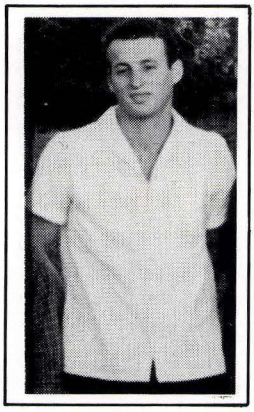
גוטקה למדה במוסד החנוכי בנגבה. אמא שלה הגיעה לישראל והיתה זמן מה גם כן בנגבה. גוטקה נשואה לבעל, יש להם ילדים, ומידי פעם היא ומשפחתה מבקרים את המשפחה המאמצת בילה והילל שמואלביץ' בקיבוץ נגבה.

עם הזמן ביקרתי במושבה נשר לא רחוק מיגור. הכרתי שם אישה נחמדה בשם צילה, אלמנה שעברה את השואה ואם לשני בנים, באחד הביקורים בבית צילה, הכרתי את העלם הצעיר והנחמד יעקב. התאהבנו, נישאנו, ונולדו לנו שתי בנות נחמדות. צילה נשארה הסבא הסבתא לילדינו, גולדה ושמואל יערי הורינו, וכל המשפחה שלהם אחים ואחיות לנו.

פנינה מורגלנדר (פרלה פרנקל)

פנינה ויעקב מורגלנדר

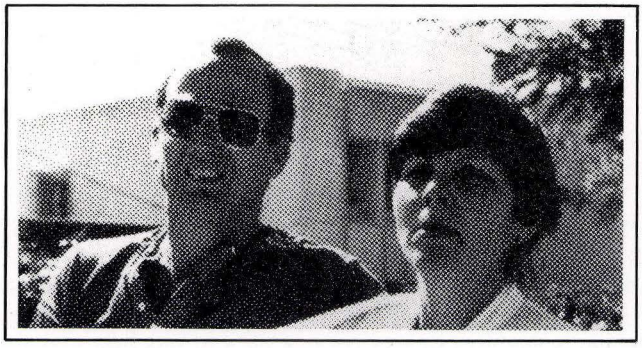
האח הנוסף אביגדור

מינהג קיים בקיבוץ נוער שבא להתחנך בקיבוצנו "מצמידים לו משפחה מאמצת", כמובן לפי המלצת מדריכי הנוער. המטרה היא: לתת לנוער שבא מהחוץ הרגשת בית כמו שיש לנוער שנולד בקיבוץ. בשפת הצברים קוראים לזה "הורים תותבים". דליה ואביגדור אור באו לקיבוצנו בשנת 1958 והתחנכו בחברת הנוער "איל". אביגדור נקלט יפה מאד במשפחתנו, בנינו התקשרו אליו חזק, והוא טופל בידיה הטובות של לאה'קה.

גם כעת כשאביגדור, דליה, וילדיהם קרן ושחר, לא ממשיכים לחיות בגל און הקשרים ביננו הם מעל ומעבר. פעם בא אֶלי ואמר ללאה'קה אמא, את יודעת אביגדור מתאים מאד להיות לנו לאח.

למה? שאלה לאה'קה.

אלי: כי יש לו תלתלים כמו לנו...

אביגדור ודליה אור

שני חברים

חברי הטוב אברהם קרנצברג תמיד מחייך, עליז, שמח, אופטימי גם בזמן שלדעת רבים אין מקום לאופטימיות. אם תשאלו את אברהם מתי ואיפה החברות הטובה התחילה? יענה לכם: בגן הילדים, הוא אפילו זוכר את שם הגננת והבית בו היה גן הילדים. ואם תשאלו שוב מה הפלא והמיוחד בחברות הזאת? הלא כמעט לכל אחד בחייו היה חבר טוב!

התשובה תהיה: היחוד הוא שהחברות התחילה בעודנו ילדים ונמשכת כשנות דור, אף פעם לא נפסקה, אפילו לא בזמן שאחד החברים עשה דבר שלא יעשה ופוגע בכל החברה.

בית הוריו עמד קרוב לביתנו אנו בשכונת בתי התפילה. לא רחוק מביתם היתה באר מים זכים צוננים לשתיה לכל תושבי העיירה. על יד הבאר היה בית מרחץ שבכל יום שישי נהגו רבים מתושבי העיירה להתרחץ בו לקראת השבת. ביתם, או בשפה היום־יומית בית ר' מרדכי ורחל לאה קרנצברג, היה בנוי מעצים ולבנים, הגג מכוסה רעפים וקש, וארובה גבוהה בלטה מהגג, ומתוכה יצא עשן סמיך כל אימת שהסיקו את התנור בבית.

המפתח!

בחזית הבית היה צמוד לקיר חדר כניסה קטן מעץ, כעין צריפון, בצד ימין דלת רחבה ובצד שמאל היה אשנב קטן בו אפשר היה לשלשל פנימה את כף היד עם חלק מהזרוע, למשש מפתח גדול מחוט ברזל עגול שהיה תלוי בפנים, ובו לפתוח או לסגור את הדלת לפי הצורך.
בפנים היה "בריח פטנט" מעץ והוא היווה את הרב בריח "המשוכלל" תוצרת עצמית של ר' מוטל קרנצברג אבי אברהם.

וראה פלא, אף פעם לא הצליחו גנבים או אנשים לא רצויים למצוא את המפתח ולפרוץ את הבית. השימוש היה רק לבני המשפחה ולחברו הטוב עבדכם הנאמן ח.ת. כמובן בהסכמת ההורים.

כשהדלת נפתחה, בלט מיד בצד שמאל ארון עם כלי עבודה וחפצים חשובים אחרים, ולידו עמדה חבית־עץ גדולה ובה שפע מלפפונים חמוצים כשנכנסנו וטרם צעדנו הלאה נהגנו לטעום מהמלפפונים הטעימים מעשי ידיה של אם המשפחה רחל לאה.

מול הארון היתה דלת־כניסה למטבח מאורגן ומסודר, ובמטבח בצד ימין שוב דלת־כניסה ל"סלון" יחסי גדול, מרוהט בריהוט פשוט וטוב, שולחן וכסאות עמדו במרכז, ספה בצד, שעון, מנורות, פמוטים, מיחם וכדומה. שם התרכזה כל הפעילות המשפחתית.

אחרי ה"סלון" היה חדר גדול נוסף, מיועד לשתי האחיות הגדולות רבקה ז"ל ותבדל לחיים ארוכים הינדה היום גיסתי.

בחדר היה חלון גדול, על יד החלון עמדה מכונת־תפירה שהופעלה ברגלים (אז לא היה חשמל בהושץ') רבקה והינדה היו תופרות בגדי נשים. בחדר זה קבלו הזמנות תפירה, מדדו, גזרו תפרו, וגם קיבלו אורחים חברים.

מבעד לחלון על יד המכונה אפשר היה לראות את כל המתרחש בשטח שבין ביתם לבין הבית שלנו. על יד החלון בחוץ הצטופפו לעיתים קרובות בחורים צעירים, גילגלו שיחות עם התופרות, ורקמו רומן זעיר. ר' מוטל קרנצברג היה אדם גבוה, רחב כתפיים עם זקן רחב יפה, בעל ידיים חזקות וחרוץ בעבודה. המקצוע שלו היה "טפסן בנין גגות" (ביידיש "טסלר"). ההתמחות המיוחדת היתה הקמת קונסטרוקציות לגג. העבודה היתה קשה ודרשה בצוע דייקני ואחריות מלאה. מנופים ומכונות לא היו שם, את הכל עשו בצורה ידנית. ר' מוטל קשר את קורות העץ והרכיבים בחבלים עבים, שניים מעוזריו דחפו את הקונסטרוקציה כלפי מעלה, הוא בעצמו טיפס על הקירות כדי לקבל ולמשוך בחבלים את הרכיבים ומדי פעם צעק "הי הופ" "הי הופ" כך הגיע הכל למעלה והמבצע הושלם. כך יצא בכל בוקר לעבודה הקשה אחרי עבודת הבורא, ובערב התמסר לצרכי הצבור ועזרה לזולת.

בחורף, כאשר היתה שליחות מיוחדת מאוחר בלילה לבקר חולה או חלילה ביקור אבלים, ר' מוטל נעל את מגפיו הגבוהים, לקח ביד פנס־רוח גדול והלך לאן שנדרש. תפקיד מרכזי הוא מילא בחברה קדישא בהתנדבות, ואם נפטר מי שנפטר הוא היה הראשון שהלך לבית העלמין כרה קבר והביא את הנפטר לקבר ישראל כדת וכדין.

שפתו היתה פשוטה, תמציתית, ישר לענין. אהב את הטיפה המרה אבל אף פעם לא היה בגילופין. הכל עשה בקפדנות וברצינות, בעיני רבים הוא הצטייר כדמות נוֹח פנדרי. ואין ספק שאילו הסופר זלמן שניאור היה כותב ספרו הידוע בהושץ' "פנדרי הגבור". המודל שלו היה ר' מרדכי קרנצברג. נוסף למקצועו ופעילותו הציבורית טיפח על יד ביתו גן־בית ובעלי חיים. בביתו היתה חתולה נחמדה וגם פרה שהניבה חלב טוב. מי שנכנס לביתו דרך הצריפון והלך קדימה עד הסוף הגיע לדלת קטנה, כשפתחה מצא רפת דו־קומתית. למעלה בעליית הגג היו ערמות חציר ושחת, מזון לפרה שעמדה למטה, ולנו לבנים ולבנות מקום בילוי מצויין. על ריצפת הבית עמד סולם קטן, בו ירדו למטה לחלוב את הפרה. אחרי החליבה הוציאו את הפרה החוצה למרעה טבעי. שם זרם נחל, יובל קטן שהישקה את ערוגות הבצל, תפוחי האדמה, ושורת העגבניות שמרדכי ורחל לאה שתלו לצרכי הבית. הצירוף הזה של משק עזר עם מקצוע הטפסנות הביא עמו מוטל ק. מבית הוריו חיים צבי, מהעיירה אנטונובקה שבווהלין, אזור אדמה שחורה פוריה, יערות וגני עצי פרי. כאשר נשא לאישה את רחל לאה לבית זרח, השתקע בהושץ' והיה חלק בלתי נפרד מהנוף ההושצאי. את חזית ביתו הקיף בגדר עץ קטנה ויפה, עשויה מלוחות דקים מהוקצעים היטב, ומרחק שווה של חמישה סנטימטרים הפריד בין לוח ללוח. גם זה מעשה ידיו של ר' מוטל.

מי יתן את הטון במשפחה אחרי הנישואין?

אברהם מספר שבהושץ' התהלכה אגדה ואמונה, שזוג צעיר שחוזר מהחופה ישר לביתם המשותף יוצר תקדים מי מהשנים, הכלה או החתן, האישה או הבעל, יתן את הטון במשפחה (וילך במכנסים). ואפשר לדעת זאת מיד בבואם מהחופה לפתח ביתם. כיצד? התשובה היא אם הכלה עוברת ראשונה את מפתן הדלת סימן שהיא תתן את הטון, ואם החתן עובר ראשון את מפתן הדלת סימן שהחתן יתן את הטון. היות וגם משפחת הכלה וגם משפחת החתן מעונינים שהצד שלהם "ילך במכנסים" ויתן את הטון. הרי כל צד מחכה לזוג הצעיר, עומד בפתח ביתם ומעודד את הצד שלו (הכלה או החתן) להיכנס ראשון. כך עמדו משפחות אמו ואביו על יד הבית, חיכו לזוג הצעיר, והצד של אמא צעק: הכלה! הכלה! כלומר: הכנסי ראשונה... והצד של אבא צעק, החתן! החתן!...

אביו שהגיע ראשון לבית יכול היה להכנס ראשון. פנימה אבל ר' מוטל קרנצברג הגיע עד לדלת, עצר, זז הצידה, קד קידה לעבר אמא, ובתנועת יד יפה אמר בבקשה, תיכנסי! כלומר את תנהלי את עניני הבית... כל הקהל פרץ במחיאות כפיים סוערות.

בדרך כלל משפחת הקרנצברגים היתה בהושץ' חמולה גדולה ומוכרת היטב. הבן־דוד, פסח קרנצברג ואשתו אודל היו ידועים כאנשים שתורמים רבות לקהילה היהודית ולמפעל הציוני.

אחיו יעקוב קרנצברג נמנה על החלוצים הראשונים שעלו ארצה מהעיירה, התיישב במושבה גן־יבנה שהיתה אז מלאה פרדסים ומעט מתישבים. ובנות פסח קרנצברג אסיה ומרים עברו את השואה, הצליחו להגיע לישראל, ולהקים משפחות.

מרים קרנצברג - וייס היא חברת קיבוץ שובל.
אסיה קרנצברג - גולן גרה בתל אביב ופעילה מאוד בארגון הושץ' בישראל.

המיזחלת

אברהם היה הילד השביעי במשפחה, כבן־זקונים השיג אצל אביו כל דבר שביקש. באחד הימים ביקש מאביו מזחלת־גלשונית בשלג אבל גדולה במיוחד, שכל החברה לדבריו יוכלו להתגלש מההר גיא. לא עבר זמן רב ואביו בנה לו מזחלת גדולה של 0.90×1.40 מטר, מעץ מעולה, ופירזל אותו בברזל שטוח דק כדי שתחליק על השלג. בעיירה היתה זאת המיזחלת הטובה והגדולה ביותר, ויצאו לה מוניטין. בלילות חורף עת שלג צח כיסה את כל האדמה התאספו המון נערים ונערות סביב המיזחלת והתגלשו מביתנו אנו שעמד על גבעה, לבית אברהם ק. שעמד במדרון. כל אחד מהחברה דחף תחילה את המיזחלת למעלה כדי "לקנות" זכות גלישה. ואם לא היה מספיק מקום המעונין היה זורק עצמו על ראש החברה ונוצרה פירמידה הפוכה משונה, מחוסר שיווי משקל המיזחלת התהפכה, אנו למטה והיא עלינו וצחוק נעורים ושמחה על שפתנו...

חברי הטוב אברהם, בעל הנכס, שמר לי תמיד מקום קבוע על המיזחלת ולא נתן לקפחני... אברהם העריץ מאוד את אביו ולא במעט בזכות הטיפול ותשומת־הלב שאביו הקדיש לו. מדי פעם נזכר אברהם בסיפורים יפים על אביו והירבה לספר כיצד אביו התנהג יפה עם אמו ממש מיד אחרי טקס הנישואין - אחרי החופה.

משמאל לימין בהושע' אברהם קרנצברג וחנינא אופטר-תדיר

החטא ועונשו

הקשר בין החברים הטובים היה חזק ואמין אך אם אחד מהם חטא כלפי החברה והגיע לו עונש, לא היסס השני להשתתף בבצוע העונש למרות הידידות העמוקה ביניהם.

והמקרה היה כזה:

באחד השעורים בכיתה נתן המורה-הרבי ר' אהרון שעורי בית, ובין היתר ללמוד מהספר "לשון וספר" שיר בעל פה. ולקרוא אותו בשעור הבא. היה זה כעין בוחן קטן.

ביום הבוחן ישב המורה - הרבי בראש השולחן, כולנו ישבנו משני צידי השולחן דרוכים להוראות, ולא כולם למדו את השיר בעל פה. על השולחן היתה מונחת ערימת ספרים גדולה, אחת על השניה, וביניהם הספר שבו הודפס השיר. הרבי נתן הוראה לאחד התלמידים לקרוא את השיר בעל־פה, התלמיד ביקש רשות לעמוד בקצה השני של השולחן מול הרבי, הרשות ניתנה והרבי כמנהגו נרדם קמעה.

התלמיד הנבחן, פתח את הספר עם השיר, בין השמשות על הדרגש, ערמת הספרים הסתירה את הספר הפתוח, התלמיד גמר לקרוא והמורה-הרבי אמר בסדר...

כך ניגש גם התלמיד השני למבחן, ביקש רשות לעמוד בקצה השולחן ועבר את המבחן... וכך גם התלמיד השלישי והרביעי. כאשר הגיע תורו של התלמיד החמישי (והוא אחד משני החברים הטובים) שישב קרוב למורה, לא ביקש דבר, אלא קרא בעל־פה את השיר במקום. החברה השתוממו, התלחשו ביניהם והרבי-המורה הרגיש שמשהו לא כשורה, עבר לצד שני של השולחן ומצא את הספר עם השיר פתוח, והגיב כפי שהגיב.

החברה החליטו ש"לבוגד" בקבוצה מגיע עונש, וכל חברי הקבוצה ישתתפו בענישה. בהפסקה כשיצאו מן הכיתה הסתדרו כל החברה, בתוכם החבר הטוב של "הבוגד" בשתי שורות הרביצו בכובעים שלהם על ראשו, וזרקו אותו אחד לזרועות השני שעמד מול כמו שק סוכר, או כאלו, משחקים במשחק נחום תקום... נחום תקום... כמה ימים היה קצת ברוגז בין שני החברים הטובים, אחרי כן הידידות חזרה לרמתה הקודמת. כאלו לא קרה כלום.

ר' מאטל ורחל לאה קרנצברג

המשפחה וידידים על יד הבית עם גג הקש
בולטים ה"צריפין" וגדר עץ.
הדלת הפתוחה מסתירה את האשנב כדי למצוא את מפתח ה"קסם".

יהודית

מה עושים אם שני חברים טובים רוצים בידידות של אותה בת? יהודית (איטה ד.) היתה בת חמודה עם עיניים חומות, שערות גולשות, יפת תואר ופעילה עם דעות שמאליות בתנועת הנוער. אביה נמנה עם מפקדי מכבי־אש בעיירה, והשתייך לאירגון עובדי המחט. ביתם היה במרכז העיירה קרוב לחנות תעשית "הכובעים" בהושץ', שם עבד חברו הטוב של אברהם. פעמים רבות היתה מסתובבת יהודית, אם צריך או לא צריך על המדרכה מול חנות הכובעים. אין פלא שבנים רבים בתנועה כולל שני החברים הטובים נמשכו וחיזרו אחריה. מרוב הצלחות וחיוכים נהגה להסביר פנים גם לזה וגם לזה. אחד משני החברים הטובים הצליח לעורר בה התענינות, דו שיח וידידות.

אבל כיצד אפשר דבר כזה להסתיר ולא לספר לחברך הכי טוב? החבר השני רצה לסייע לחברו כדי להגדיל את הפגישות לדבריו ביניהם. ולמען השגת המטרה נחוץ כמובן לדבר עם יהודית.

ומכאן קרש הקפיצה שמוליך למחשבה ופעולה: אם היא טובה בשבילו, היא טובה גם בשבילי! כך נהפכו פגישות הסיוע לחבר לפגישות בילוי עצמי. יהודית שרצתה להיות פה בסדר ושם בסדר התקשתה בהחלטתה ובאחת הפגישות אמרה פשוט לראשון: אם ככה, למה הצטרכת לגלות לו הכול?

הפגישות בין יהודית ואברהם התרבו, וחברו ראה בזה פגיעה באימון. כאשר המילים אבן נגף... אבן נגף, מופיעות בכל משפט... זמן מועט בלבד שררו בין שני החברים יחסים קרירים. אבל במהרה חזרה הידידות למסלולה הרגיל. ושני החברים חזרו לבית עם המפתח המיוחד, המיזחלת, חבית המלפפונים החמוצים ואל ערמת השחת בקומה העליונה. על זה כבר נאמר: ידידות אמת היא זו שאף בימי אכזבה אינה נפסקת.

המשימה - לדבר עברית בכל מקום!

חוויות, קשרי ילדות ונעורים לא היוו הגורמים הבלעדיים ברצף הידידות. תרומתם היתה חשובה אך לא מכרעת. הגורמים הנוספים היו החלטות ומשימות ערכיות ששני החברים קבלו על עצמם מרצונם הם. ועמדו במשימה.

אחת הוכיחה את עצמה כהחלטה ערכית תמיד, והיא: **לדבר עברית בכל מקום!** באחת הפעולות בקן הנעורים אמר המדריך לחניכים: מהיום והלאה בזמן פעולות נדבר ככל האפשר רק עברית! בימינו בישראל זה דבר פשוט ומובן, אבל שם בעיירה בהושץ' זאת היתה משימה. שני החברים הטובים שיצאו מהפעולה, החליטו ביניהם שלא מספיק לדבר עברית רק בקן, אלא הם ידברו עברית בכל מקום. כך עשו, אבל זה לא פשוט. אוצר המילים קטן ומילון עברי אין. הגיע יום, והשנים שוחחו על מאכל מסויים הנקרא ביידיש "הירז" ולא ידעו את המילה בעברית.

הלכו למורים, רבנים, ודרשנים למיניהם ואין מענה. רק כעבור מספר שבועות ענה מי שענה: לדעתי "הירז" בעברית זה דוחן. שני החברים הטובים באו על סיפוקם, אוצר המילים גדל. והעברית היתה שגורה בפיהם יום יום.

לקראת הסער - האם נפגש?

אוגוסט 1936 פני השמים מתקדרים ומבשרים רעות. בעולם, דאגה נוכח העובדה שהיטלר הגיע לשלטון בגרמניה, מקיים פלוגות סער, מארגן צבא גדול עם חימוש עצום בניגוד להחלטות חבר הלאומים. אבל העתונות העולמית ברובה עדיין לא כותבת שהיטלר מאיים במלחמה ומהווה מכנה לשלום.

בארץ מאורעות דמים וטרור ערבי בהנהגת המופתי הירושלמי, שמטרתו המוצהרת היא השמדת הישוב היהודי בארץ ישראל עד הסוף. בריטניה השולטת בארץ נוקטת במדיניות של פיוס הערבים ומדינות ערב, מחליטה לצמצם בצורה דרסטית את ההתישבות והעליה היהודית לארץ ישראל. אבל מאפשרת בצורה מצומצמת מאוד עליית תלמידים-סטודנטים למטרות לימוד, ועלית קרובי משפחה אח, אחות וכדומה, תוך מגבלות ותשלומים גבוהים מאוד.

חנינא, חברו הטוב של אברהם מגן הילדים, מקבל רשיון עליה-סרטיפיקט ומתחיל בהכנות לעליה לארץ ישראל. הצרכים מרובים והאמצעים דלים. נחוצות תעודות רשמיות על למודים פורמליים, דרושות בדיקות רפואיות, תעודות ממשלתיות שונות ממשרדי המועצה המקומית ("הגמינה") ומשרדי המחוז. לזה נחוץ הרבה זמן, נסיעות וכסף, וכל זה אין. ללא היסוס ובמלוא המרץ המאפיין את אברהם הוא מתגייס לעזרת חברו שיעלה, אבל בלב מקנן גם כאב הפרידה.

בשבת האחרונה לפני יום העליה שני החברים הטובים יצאו מחובקים כשני אחים לטייל על כביש בסילול אבנים עם הרבה חורים לכיוון המועצה המקומית, צומת כביש רובנה, בה עוברים כל העולים בדרכם מהושץ' לארץ ישראל. הזוכר אתה את גן הילדים והמשחקים היפים? שאל אחד. הזוכר אתה איך יחד צדנו צפורים ויונים באמצעות מלכודת לבנים, פירורי אוכל, וחבל ארוך? קשרנו חוט ארוך למכסה, הצפור נכנסה פנימה משכנו את החוט, הכלוב נסגר ורצנו לראות את השלל. השני: הזוכר אתה ששחקנו כדור רגל עם כדור מסמרטוטים, כי לא היה לנו כסף לקנות כדור-רגל טוב? הראשון: בודאי אני זוכר! אבל הזוכר אתה שבכל הפעולות והטיולים היינו ביחד, ומה יהיה עכשיו? האם נפגש מי יודע! מי יודע אם יהיה שלום בעולם? ואם בארץ ישראל יהיה שקט. שתיקה!

ביום העליה אברהם מלווה את חברו לתחנת הרכבת ברובנה, על הרציף שוב נפרדים בחיבוקים. אחד עולה על הרכבת, השני נשאר. שניהם מסתכלים איש על רעהו, מנפנפים בידיהם בברכת שלום אך בלב שמחה ותוגה ביחד, האם נפגש? האם נפגש בארץ ישראל?

1939 נפגשו בשדות עמק יזרעאל בקיבוץ שריד

אברהם עובר את המלחמה והשואה, חותר לחופי הארץ כמעפיל, בספינת מעפילים, הצי הבריטי דולק אחרי הספינה, מדביק אותה ומכניס את המעפילים לבית סוהר בסרפנד; באישון לילה בהתערבות הסוכנות ו"ההגנה" משתחרר, הפגישה עם חברו הטוב מרגשת והשמחה עצומה.

בכל פגישה היה על מה לדבר אבל הזמן לא הספיק. אברהם כמובן הוזמן לבקר ביקור ממושך בבית חברו בקיבוץ שריד, (קיבוץ ה') שבעמק יזרעאל.

שריד קיבוץ השומר הצעיר נוסד ב-1962 ע"י קבוצת שומרים - חלוצים יוצאי צ'כוסלובקיה. השם שריד מוזכר בתנ"ך כשריד הקדומה והיא תל אשדוד הנמצא ק"מ אחד מזרחה לשריד החדשה מקום בו עבר הגבול של שבט זבולון. ככתוב בספר יהושע י"ט, י"ב: "ויעל הגורל השלישי לבני זבולון ולמשפחתם ויהי גבול נחלתם עד שריד". הקיבוץ שוכן 130 מטר על פני הים, בכביש חיפה-עפולה שלושה וחצי ק"מ דרומית מזרחית לנהלל. ענפי המשק אז: לול רפת שלחין (מספוא) וכדומה. מספר הדונמים 8415.

קיבוץ ארץ ישראל ה'

נוסד ב-1939 בפתח תקוה. בעיקבות ועידת תנועת השומר הצעיר הראשונה בישראל להגיש לקיבוץ הארצי שי, שלושה קיבוצים חדשים מגדוד עין שמר והם: קיבוץ ארץ ישראלי ד' - היום יקום. קיבוץ ארץ ישראלי ה' היום בשריד, וקיבוץ ארץ ישראלי וו בראשון לציון נחלת יהודה, היום עין דור.

ב-1941 במלחמת העולם השניה עת חברים רבים התגיסו לכוחות המגן של הישוב, ל"הגנה" ול"פלמ"ח" החליט הקיבוץ הארצי לאחד קיבוצים צעירים עם ותיקים כולל קיבוץ ארץ ישראלי ה' עם שריד.

עם ביצוע האיחוד הגיע לשריד גם חברו של אברהם ובעקבותיו גם אברהם עצמו לביקור. בבוקר לבשו שני החברים בגדי עבודה יצאו לשדות לחרוש, לקצור תלתן בחרמש, לערם עמרות, להעמיס עם קלשון על עגלה רתומה לסוסים ולהוביל למשק. בארוחת בוקר בשדה נזכרו השניים בפרה ובערמת השחת בבית אברהם שם בהושץ' והעלו זכרונות. תוך השיחה אברהם סיפר גם על פליטי השואה יוצאי הושץ' והציע לבקש מהקיבוץ לשלוח כמה חבילות לפליטים שעדיין לא הגיעו לישראל, ובעיקר לאלה שנשארו בברית המועצות. הדבר לא היה פשוט, אבל הקיבוץ ללא היסוס הסכים, החבילות יצאו לדרך, הגיעו לנמען וגם נתקבלו אשורי תודה.

מאז אברהם שלח הרבה חבילות ומכתבים לבני עיירתנו, שנותרו בחיים. בקיבוץ שריד נולד הרעיון להגיש בצורה מאורגנת עזרה לפליטי הושץ' ועם הזמן נוסד ארגון יוצאי הושץ' - ווהלין בישראל.

מימין לשמאל: חנינא ואברהם

קציר תלתן בחרמש בשריד

איפה איפה היא שכונת "כאפ"

כל אחד בארץ יודע שהערים הגדולות בישראל היו פעם מושבות קטנות. כגון: פתח תקוה, ראשון לציון, נס ציונה וכו' ואפילו תל אביב היתה פעם תל אביב הקטנה. (זוכרים את השיר גן השקמים, של אותם הימים היו גם כאלה?) וידוע גם שהיו וישנן שכונות רבות בערים ובמושבות כמו, שכונת המוגרבים בירושלים, שכונת הבוכרים והבולגרים ביפו, שכונת התימנים ברחובות, שכונת מונטיפיורי ושכונת התקוה בתל אביב. אבל מעטים ידעו ויודעים על שכונת "כאפ" ולא אבוש לאמר שאלמלא חברי הטוב אברהם ורעיתו הנחמדה שרה לא הייתי יודע כלום בנידון עד היום הזה. מה שגם השם מורכב משתי מילים, אחת, בעברית שכונה שפירושה פשוט מקום מגורים לבני אדם. והשניה "כאפ" - יידיש, שפירושה תפוס!

השם עניין וסיקרן אותי מאז שחברי הטוב אברהם פגש אותי בבית אחי בתל אביב ואמר לי: חנינא בוא, מהר, תראה משהו, תראה מישהי. תחילה לא הבנתי מה קרה, כי מעולם חברי לא האיץ בי, והפעם כן. אבל כששמעתי את המילה מישהי הבנתי שמדובר באחת החברות שלו. לאברהם היו הרבה חברים וחברות ומרביתם הכרתי היטב. רצתי אחריו, הדבר היה לפנות ערב, לא אור ולא חושך, חברי הולך מהר ואני אחריו. כשהגענו ראיתי בת צעירה, יפה, סימפטית, מחכה לו. חברי הציג אותי, לחצנו ידים ועשינו הכרה, שאלנו לשמות הפרטיים והחלפנו כמה משפטים. הערב רד, וחזרתי בגפי הביתה. למחרת שאל אותי חברי, נו מה דעתך עליה? איך היא נראית לך? והוסיף היא משכונת "כאפ" עניתי: אני סומך עליך! חיצונית היא נהדרת, כל היתר לטפולך! בהצלחה!

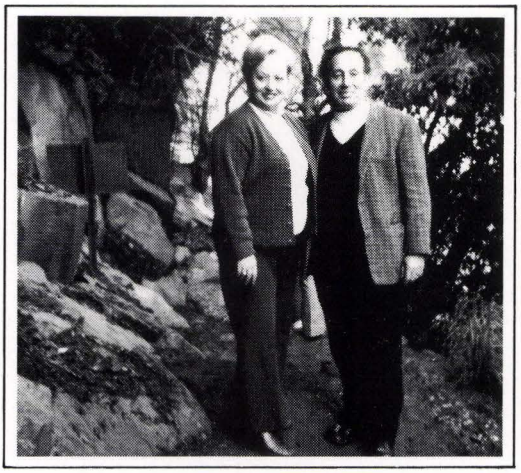
הרגשתי שהוא שבע רצון מתשובתי, והבנתי שהפעם הוא מתייחס ברצינות לענין. בדיעבד נודע לי ששכונת "כאפ" נמצא בגבעתיים, והסיפור הוא כזה:

פעם בא יהודי ממצרים קנה מגרשים, וחזר למצרים. על חלק מהמגרשים הקימו צריפים לצרכי שיכון, אבל מגרשים רבים נשארו ריקים ללא אבא... והאופנה היתה לתפוס מגרש, דהיינו לעשות "כאפ" (ביידיש), לכן קראו לה שכונת "כאפ".

ההורים של שרה, משפחת מזריע גרו גם כן בשכונת כאפ. שרה היתה פועלת בבית חרושת "גרב" בבני ברק. ודרך חברה אחרת אברהם הכיר את שרה. לדבריו, הרבה אנשים עשו אז כאפ מגרשים בשכונה, והוא עשה כאפ ותפס חברה טובה שם.

מקום שכונת "כאפ" היום הוא בערך אזור רחוב כצנלסון בעיר גבעתיים. עיר גדולה, פעילה, שוקקת חיים, בת עשרים אלף תושבים ומעלה שמשפיעה ומקרינה על הסביבה כולה.

עם הזמן שרה ואברהם נישאו, נולדו הבנים, מנשה וארהלה, גם הבנים נישאו ובאו הנכדים, והיו לשבט יפה. בשנים האחרונות מבחינת אורח חיים אברהם עשה מיפנה, חזר בתשובה, מקיים מצוות הדת, מבלה רבות בבית הכנסת, פעיל ומפעיל אחרים שם. לגביו דבר הרב - הוא דבר שמחייב, וגם הציבור הרחב כולל הרב מכבדים אותו. אבל כל זה לא מפריע ולא משפיע לרעה על היחסים ההדוקים בין שני החברים. בעוד אברהם הוא עירוני ודתי, חברו נשאר חילוני, איש כפר וחבר קיבוץ. הידידות והחברות נמשכת מאז ביתר שאת עד היום הזה.

אברהם ושרה, הוא מהושץ'-גושץ' היא משכונת "כאפ" בגבעתיים.

הפרלמנט
הצגה

אם

אם חשבת ולא כתבת
לא הבאת מחשבותיך -
לביטוי מעשי

אם כתבת ולא פרסמת
כאלו לא עשית כלום

אם כתבת ופרסמת
הכתובים הם כבר לא -
רק שלך
אלא של כל החברה

אם כתבת ופרסמת למטרת שיפור
מודעות, ושינויים
דע! לרוב באים הם באיחור
(ולפעמים אחרי מאה ועשרים)

זכור!
בכל מקרה לטוב ולרע
אתה חלק מהחברה

מועצת הקיבוץ הארצי מ"ט לחברה ודמוקרטיה - ואנחנו - 1983

הפרלמנט - הצגה

בחדר־האוכל יושבת קבוצת חברים ותיקים והם לוגמים קפה. בפי ליצני הדור הם נקראים ה"פרלמנט". לא רחוק מהם יושבת קבוצת ח"צ, גיל 30-40(+).

נ... אומר חבר ותיק, מה אתה אומר על הפנצ'ר שהיה בליל שבת.
מה היה? שואל חבר ותיק אחר.
ת. מה, אינך יודע? על לוח המודעות תלו מודעה מאירת עינים, שבערב יהיה דיון לקראת המועצה לחברה ודמוקרטיה בליווי סרט. באו כמעט 100 איש, רצו להתבטא, רצו גם לשמוע מה היה בימי העיון בגבעת-חביבה. אך לא היה שום דבר, החברים התאכזבו וחזרו לבתיהם.
ש. למה?
ת. כי לא היה מי שיפתח בדיון.
ש. ומה עם החברים שנסעו לגבעת־חביבה?
אומרים שנסעו ארבעה חברים.

כן, כן, עונה חבר־פרלמנט אחר: ואם הם נסעו זה מחייב אותם לפתוח בדיון? לדעתי הם לא חייבים למסור אם הם לא רוצים. כי היום יש בקיבוץ דמוקרטיה!
הא, הא, ולמה שהחברים שלא היו בגבעת חביבה לא ידעו מה היה שם? שואל החבר.
ת. אם הם כל כך רוצים, הם יכלו להציע את עצמם לנסוע לגבעת חביבה, ועדת־התרבות או המזכירות היתה הולכת לקראתם. ואם לא הציעו את עצמם אל יאשימו אחרים. היום הקיבוץ הוא מודרני, יש חופש הפרט, הקיבוץ היום הוא לא כפי שהיה לפני שנים.
(מוסיף חבר אחר) היום כל אחד יכול לנסוע אפילו כל שלושה חדשים לחוץ לארץ. העיקר אם יש לו כסף, ואם הוא מצליח לשכנע שהנסיעה חיונית; כי יש דמוקרטיה ומתחשבים בחבר!!!

עם היד על הלב! (מתפרץ חבר אחר) למה צריך מועצה? האין מספיק דמוקרטיה בקבוץ? כאשר אנחנו היינו צעירים דיברנו על דמוקרטיה פוליטית, ודמוקרטיה סוציאלית. ציטטנו את לנין, את פלכנוב, את מקס אדלר, את רוזה לוכסנבורג.

היום אנחנו מגשימים את הדמוקרטיה! ראיתם איזה חוברות יפות הוציאה המחלקה לחברה? איזה נייר משובח, איזו עריכה נאה, איזו עטיפה יפה! שמונה שערים.

סטטיסטיקה, גרפיקה, הראש כבר כואב לי. וכל זה עולה כסף וימי־עבודה. מי צריך מועצה? פעם (ממשיך חבר לספר) מאיר יערי כתב:
"בראש וראשונה ידיים" וכל השומרים צעקו: חזק ואמץ!

סיגריות אסור היה לעשן, בקלפים אסור היה לשחק, יין אסור היה לשתות. הכל היה אסור!!!
היום חופש, הכל מותר, זאת דמוקרטיה אמיתית! (הצעירים צוחקים). צעיר: היום לא צועקים "ידיים", כי ישנם מחשבים. ישנן מכונות משוכללות, קטפת עם מיזוג אויר. היום כולם לומדים, יש חופש ושוויון מוחלט...

לדוגמא: כולם מקבלים חופש שנתי ואפילו לפי שיטה מתקדמת, לפי דרוג גיל. כולם מקבלים תקציב שנתי שווה. כולם נוסעים לחו"ל. כולם לומדים מה שרוצים! האין זאת דמוקרטיה?

ולא רק בתחום הצרכני מוסיף מישהו אלא גם בתחום היצרני. בקיבוץ אין עובדים ומנהלי־עבודה - כולם עובדים! אין עבודה שכירה, אין חוסר עבודה! יש השתלמויות מקצועיות יש סיורים מקצועיים בארץ ובחוץ לארץ.

בתעשיה - במפעל למשל: כל אחד יכול להציע את עצמו לכל תפקיד, ואפילו להיות מנהל המפעל. העיקר שקודם יעבוד לפחות 10-15 שנים, יבריג טוב ברגים, ישאר צעיר, יהיה מוכשר, והעיקר שלא יתבלט ויהיה "בונצ'ה שוייג". והכל יהיה בסדר! בשביל מה צריכים עוד מועצה? בשביל מה צריכים לחזק עוד את שיחת הקבוץ? בשביל עוד לדבר, יש מספיק דמוקרטיה! (הצעירים מקשיבים ופורצים בצחוק) האי (אומר שוב פרלמנטר ותיק) אני זוכר כשאני הייתי רכז ועדת־התרבות, לא קיבלתי ימי־עבודה לריכוז הועדה. הכל עשיתי בהתנדבות. אפילו בקיבוץ הארצי עוד לא היתה מחלקה לתרבות. תוכניות־עבודה עשינו לבד בהתנדבות. חומר למסיבות וחגים חיפשנו בעצמנו בהתנדבות. לפגישות (ימי עיון) נסענו בטרמפים והיינו חייבים למסור דין וחשבון בשיחת הקבוץ, ואפילו לספר חוויות, ולמסור בצורה אוביקטיבית את הדעות והנאומים שנאמרו שם, והכל בהתנדבות".

אני זוכר (מספר חבר נוסף) שרכז המשק היה החבר "המוכשר" ביותר בקיבוץ, הוא היה בר סמכא לכל, דומיננטי, ורק לפי רצונו יישך דבר. לועדת התרבות בכלל לא היה תקציב. כאשר רכז המשק רצה נתן תקציב, וכאשר לא רצה לא נתן תקציב.

ש. וכיצד קיימתם פעולה בלי תקציב? (שאל ח"צניק)
ת. היה קשה מאוד, אבל קיימנו (עונה לו הותיק)

זאת ועוד: רכז ועדת התרבות לא יכול היה להזמין, או לקנות אפילו שני גליונות נייר בריסטול, וקופסת נעצים, בלי פתק מרכז המשק לרכז הקניות. ולא תאמין זה היה דבר מובן מאליו. בזכות זו רכז המשק וגם הגזבר המשיכו בתפקידיהם עשר שנים רצופות...

ש. וכיצד אירגנתם מסיבת חנוכה? (שואל שוב ח"צניק)
ת. חנוכיה עשינו משמונצים, מ"אלטע זאכען" ואפילו מתפוחי אדמה. ופרסים נתתם? בוודאי, בוודאי, כן! כן!. אפילו פרסים יקרי ערך!

ש. וזה הכל? שואל ח"צניק.
ת. חלילה, הטלנו על חבר נכבד שינאם נאום "חזק", הדלקנו נרות חנוכה, נר לכבוד המכבים, נר לכבוד ההסתדרות שנוסדה בחנוכה. נר לכבוד חיי השיתוף והקיבוץ, נר לכבוד הפלמ"ח. והכל דפק מצויין. אז איפה לקחתם כסף לפרסים? באמת לא נתנו פרסים, רק לרכז המשק נתנו. אני זוכר מוסיף הותיק, הלכנו לרפת, סחבנו על הגב חבילת קש, ונתנו לרכז המשק.

ש. למה דווקא לרכז המשק?
ת. כי הוא היה הכי "חמוד"...
ואת חבילת הקש הוא נתן לכם מרצונו הטוב? שואל הח"צניק. מה פתאום. את חבילת הקש לקחנו בלי רשות ברגע האחרון כי פחדנו שיגלו אותנו ויקחו אותה בחזרה.

ש. מה עשה רכז המשק כשנודע לו שסחבתם חבילת קש בלי רשות?
ת. עשה בירור לרכז ועדת התרבות ודרש להדיח את מרכז הועדה. (חברי הח"צ נהנים וצוחקים).
ש. מי זוכר את יום הילד הראשון בקבוץ? שאל מישהו.
ת. רכז ועדת החנוך היה אז גם חצרן בתי ילדים; תקציב לא היה, (לפחות לא היה תקציב מספיק) ואז החליטו בקיבוץ שכל חבר יתן שלושה ימי עבודה כדי שלגזבר יהיה כסף, ושרכז המשק יוכל לאשר תקציב. אבל בפועל זה כמעט לא עזר.
ש. מדוע?
ת. פשוט המשק לא היה מפותח, ולא היה אצל מי להרוויח כסף.
ש. וממה עשיתם צעצועים? (שואל שוב ח"צניק)
ת. כל חבר עשה צעצועים בהתנדבות נוסף לשלושת ימי־העבודה.
ש. ואיפה לקחתם חומר־עצים?
ת. לקחנו מהנגריה בלי רשות, כי העצים היו מיועדים לעשות ארגזים לתנובה ועצים עלו כסף. אגב, עשינו דברים גדולים ויפים, והמון טרקטורים. לדוגמא הקרוסלה שעד היום מחזיקה מעמד ונמצאת על מגרש הצעצועים. הבעיה הגדולה היתה אז צבע. רכז המשק אישר רק שלוש קופסאות צבע של 1 ק"ג. רכז ועדת החנוך הזמין שש קופסאות אך באורח פלא הגיעו באמת שש.
ש. ואז?
ת. ואז שוב היה בירור...

ומי זוכר מה היה עם קבוצת "רקפת" והבד הכחול. אני לא זוכר עונה חבר פרלמנט אחד. גם אני לא זוכר אומר חבר שני! אבל אני כן זוכר מוסיף חבר שלישי...

הדבר היה ככה:
קבוצת "רקפת" היתה קבוצת הילדים הראשונה בקיבוץ. (חלק מהם מנהלים היום את מפעל המאוורר) הבנים והבנות גדלו, והמטפלות רצו בפעם הראשונה לתפור מכנסים כחולים לבנות. בקיבוץ היתה רק כמות קטנה בד כחול. אבל בקיבוץ היתה גם חברת נוער, והמדריכים דרשו לתפור מהבד חולצות שומריות לחברת הנוער. הגזבר טען שאינו משיג בד כחול נוסף. רכז המשק פסק לתפור חולצות שומריות לנוער. בין ויכוח לויכוח (הויכוח היה ממושך ומר) לקחה אחת האמהות שעבדה במתפרה, חתכה את הבד ותפרה מכנסים לבנות "רקפת".

רכז המשק שהיה מאוד מקובל רתח, וצעק לחקור את "העסק ביש". התופרת "לא זכרה" מי אמר לה לתפור מכנסים לבנות. ורכז המשק קרא את ועדת החינוך ובעיקר את רכז ועדת־החינוך לבירור בשיחת הקיבוץ. ודרש להקים ועדת חקירה בת שלושה חברים שתחקור מי נתן את ההוראה? הועדה הזו צריכה היתה גם להביא הצעות מה לעשות לוועדת החינוך...
את חברי הועדה גם כן הציע רכז המשק... השיחה היתה קשה מאוד, אבל ההצעה נתקבלה. אחרי השיחה עמדו החברים זמן רב והתווכחו קשות. וגם חברי ועדת החקירה שזה עתה נבחרו צעקו שרכז ועדת החנוך אשם, "והוא נתן את ההוראה".

ש. ומה היה הסוף שאלו הח"צניקים ברוב צחוק.
ת. מה היה הסוף? אתה שואל, ענה לו חבר ותיק. הסוף היה שועדת החינוך החרימה את ועדת החקירה. לועדת החקירה לא היה את מי לחקור. ולבנות "רקפת" היו מכנסים כחולים יפים. או, או - אומר בחור צעיר מהח"צ מספיק כבר לספר סיפורים מה היה פעם!!! היום איש כבר לא מתענין בסיפורים של מאיר יערי על סלילת כביש טבריה־צמח. ואפילו את הצ'יזבטים של הפלמ"ח כבר לא מספרים כל כך הרבה. את "ילקוט הכזבים" שומרים כבר למחקר. בואו ונדבר על היום! איך נראית הדמוקרטיה בקיבוץ!

הנה למשל הדמוקרטיה במוסך. (הצעירים נמשכים לשמוע) שם שוררת דמוקרטיה מוחלטת. כאשר צריך לקנות קומביין חדש או קטפת, גד מזמין קטפת עם מיזוג אויר. וכל העובדים ללא יוצא מן הכלל צועקים שזה הכרחי אפילו לא היתה אספת עובדים. בדרך כלל, שיחת־הקיבוץ מאשרת את הקניה לאחר הקניה. ובאורח פלא הקטפת עם מיזוג האוויר מגיעה לקיבוץ לפני ששיחת הקבוץ תחליט על כך. העיקר, אומר גד, שחברים ירצו לעבוד בשלחין, ובחקלאות, לחרוש, לזרוע ולקצור את היבולים בזמן.

ש. אז למה צריכים מועצה?
ת. פשוט שגד יביא את ענין הקניה לשיחת הקיבוץ, ואחרי־כן יזמין את הקטפת.
ש. ואז תהיה דמוקרטיה?
ת. בוודאי, כן.
ש. ואז יבואו חברים לשיחות־הקיבוץ?
ת. בוודאי. למה? (תשובה) כי החברים ירגישו שיש ערך לשיחה. ויש אוטוריטה ומשקל למועצה. גד ינהג כדין! כי כל עובדי המוסך הם דמוקרטים!!
ש. ומה עם העבודה השכירה במוסך? שואל מישהו.
ת. זאת עלילה, אין במוסך אף פועל שכיר אחד.
ש. מה עם מוחמד?
ת. אין מוחמד במוסך, מה אתה לא יודע? בודאי, אינני יודע. ואינני מכיר את מוחמד.
ש. ואת הג'ינג'י אתה מכיר?
ת. כן אני מכיר. כיצד אתה מכיר אותו?
פשוט בפורים הוא מתחפש כרכז שלחין, ורכז שלחין מתחפש לג'ינג'י. אבל זכור!! ג'ינג'י זה צבע, ומוחמד זה שם. ולכן אין עבודה שכירה. יש רק פועל אחד נחמד.
ש. אז מה עם הפועל הזה?
ת. הצרה היא שהפועל הזה לא רוצה להיות חבר קיבוץ. לו הג'ינג'י היה רוצה להיות חבר קיבוץ היינו פותרים שתי בעיות בבת אחת.
ש. איך?
ת. קודם כל היינו מחסלים כליל את העבודה השכירה במוסך. שנית היינו קולטים "עליה". וועדת הקליטה היתה יכולה להצביע על הישגים בתחום הקליטה.
ש. ומה יעשה הג'ינג'י עם אשתו והילדים?
ת. מה זאת אומרת? הם יבואו לקיבוץ!

ש. ומה עם חינוך הילדים?
ת. מה השאלות הללו? מתרגזת החברה שעובדת בבית הלורדים (במחלקת המנועים) ויושבת בכותל המערבי. אנחנו ננהג כמו כל האזרחים הטובים במדינה. וננהג בהתאם להחלטות בקיבוץ הארצי. הלא במדינה יש חינוך עצמאי לכל העדות ולכל העמים. ואנו נחנך אותם ברוח החינוך העצמאי של העם היושב בציון... וברוח החינוך המשותף...
ש. ומה עם הלינה המשפחתית? שואל חבר.
ת. הלא בקרוב בלאו הכי תהיה אצלנו לינה משפחתית, והם יהיו החלוצים! חבל באמת שג'ינג'י לא רוצה להיות חבר קיבוץ.
ש. ומה עם מוחמד בפלחה?
ת. בפלחה אין מוחמד! עונה מישהו.
ש. אתה בטוח?
ת. כן! כיצד אתה בטוח? (שואל ותיק אחד את השני)
ש. אתה עובד בפלחה?
ת. לא! (עונה השני ומשתומם על השאלה). שנים רבות עבדתי בפלחה אבל היום?... פשוט, בפלחה אין ג'ינג'י, ולכן אין מוחמד. הצעירים שוב מתפוצצים מצחוק.
ש. ומה במפעל?
ת. במפעל יש באמת דמוקרטיה אמיתית!
הנה תראה, מה הולך בתעשיה בארץ: ישנן שביתות, ישנם איומים, יש מאבק על תשלום מקדמות, ותוספת יוקר, יש מאבק על קידום בעבודה. ובמפעל שלנו שקט! למה? כי אנו יודעים איך לטפל בהם, ואיך לקלוט אותם.
ש. מי זה הם? (שואל מישהו)
ת. הם משמע הפועלים השכירים. אבל התנועה בכלל שוללת עבודה שכירה, אז כיצד יכול להיות כל כך טוב? (מעירה שוב אחת החברות) ואיך אפשר לקיים תעשיה בקיבוץ בלי עבודה שכירה? (שוב מעיר מישהו) אני חושבת, אומרת חברה ותיקה, שעובדת הרבה שנים בבית־החרושת, שדווקא במפעל עם העבודה השכירה אנו מקיימים את מצוות השומר הצעיר.
ש. כיצד?
ת. הלא בזמנו אמר מאיר יערי (קרי התנועה) שעלינו להקים ברית בין העיר ובין הכפר. כלומר בין הפועלים שבקירית־גת לבינינו, שאנו בכפר. אז איך אפשר להקים ברית אם לא עובדים יחד? לו בן גוריון לא היה מת, והיה חי עוד לפחות 10-20 שנה, הוא היה שבע רצון כי מזמן הוא דרש שהקיבוצים, (ובעיקר קיבוצי השומר הצעיר) יפתחו שעריהם לעבודה שכירה. בן גוריון היה גאון וראה את הנולד. הוא היה בטוח שזה לטובת הפועלים, ולטובת הקיבוץ.

ועוד מתנה השאיר לנו בן־גוריון!
ש. איזו מתנה?
ת. את החינוך החילוני, ואת החינוך הדתי העצמאי. היום יש במדינה רק שני זרמים טובים בחינוך.
1. זרם החינוך החלוצי החילוני, הממלכתי.
2. זרם החינוך הדתי העצמאי.

הוא הבין והאמין שבדרך זו כל ילדי ישראל שיתחנכו בחינוך הממלכתי יהיו חלוצים, ויעסקו בעבודה, בהתישבות, בחברה, ובבטחון. ואגודת ישראל והמפד"ל יעסקו רק בתורה!
ש. ואז מה יהיה? (שואל מישהו)
ת. יהיה "תורה ועבודה" כמו שא.ד. גורדון רצה. הנה שים לב:
הפועלים מקרית־גת באים כל יום לעבודה? באים!
עובדים יפה? עובדים!
אין שביתות? מרוצים!
ואנו הקיבוץ מרוצים? מרוצים!
אז יש ברית בין העיר והכפר, יש השפעה הדדית חיובית, ואנו תורמים לחברה הישראלית ולמעמד הפועלים.
הוכחה: הרבה פועלים שכירים רוצים לעבוד בקיבוץ, ואפילו בני הפועלים באים לעבודה לקיבוץ. ואנו הקיבוצניקים רוצים לעבוד בעיר כדי לחזק את הברית. האין זה היזון חוזר? האין זו תרומה לחברה? ומה עם שביתות, יש במפעל? חס וחלילה, אומר פרלמנטר ותיק, אנו יודעים יפה כיצד למנוע שביתות, ואפילו בלי התערבות ההסתדרות. שכר־עבודה אנו משלמים טוב, גם תנאים סוציאליים, לקראת החגים נותנים פה ושם שי, ויש שקט תעשייתי.

ש. ושביתה איטלקית, היתה פעם במפעל?
ת. שביתה איטלקית, הלא זאת שביתה שכמעט אי אפשר לבדוק אותה.
ש. ובמה מתבטאת שביתה איטלקית?
ת. עובדים, אבל התפוקה היא נמוכה מאוד, כמעט ואין ערך לעבודה.
ש. ולמה קוראים לה איטלקית?
ת. אינני יודע בדיוק. עונה מישהו, אבל אומרים ששביתה כזאת פרצה לראשונה באיטליה - בוואתיקן ולכן קוראים לה איטלקית.
ש. מתי? איך? למה?
ת. נו, חביבי, זה תשאל את האפיפיור, אך בוודאי שהשובתים לא היו מרוצים, אחרת לא היו שובתים!
ש. וכיצד מטפלים בשביתה איטלקית? למה, למשל, בנמלים לא הצליחו למנוע אותה? ובמפעל בקיבוץ כן?
ת. או חבוב, לא הכל אפשר להסביר, ואפשר לספר! (אומר ותיק לצעיר). ובכל זאת, לוחץ הצעיר ומחכה לתשובה (הצעירים סקרנים ומתקרבים לשולחן הפרלמנט). יש טכניקה, עונה אחר.
ש. ומה היא הטכניקה?
ת. במדעי העבודה יש שלוש שיטות עיקריות בעבודה.
1. יום עבודה לפי זמן (8 שעות)
2. יום עבודה לפי תפוקה, ולא לפי זמן.
3. יום עבודה לפי נורמה ופרמיה.

השיטה השלישית היא למעשה קבלנות + נורמה; כלומר: העובד השכיר גומר את היומית של שמונה שעות, ואחרי כן מוסרים לו את אותה עבודה בקבלנות. נאמר תשלום לפי יחידה.
ש. ואז?
ת. ואז? נוצרת פונקציה, ומוסר השכל.
ש. מהי הפונקציה?
ת. הפונקציה הפועל־יוצא שאפשר בעבודה יומית או לפחות בשעות מסוימות של היומית להוציא יותר תוצרת.
ש. ומהו מוסר ההשכל?
ת. מוסר ההשכל הוא, שאם שכיר יכול לעשות זאת, הרי גם חבר־קיבוץ יכול. הוא צריך רק לרצות! והיות ובקבלנות חייבים לרשום את הכמות, הרי גם חבר־הקיבוץ צריך לרשום את הכמות היומית...
אבל במפעל שלנו זה לא קיים? (אומר ח"צניק) חכה, חכה, עונה לו הותיק אתה לוחץ על יבלת אני הייתי עד למצב מביך ומביש כזה.
באחד הימים ניגש פועל שכיר מקרית־גת לחבר־קיבוץ, שעובד שנים רבות במפעל ואמר ככה: שלחו אותי לעבוד כאן!
ברוך הבא! ענה חבר־הקיבוץ וצחק. הרבה פעמים עבדנו יחד והיה נעים. תביא כלים, תעמוד מצד שני של השולחן ונעבוד!
השכיר השפיל את עיניו: אני מצטער, אבל אמרו לי לעבוד באותם הכלים!
חבר הקבוץ: באותם הכלים? הרי לי יש רק שני כלים. שפיץ פלייר ומברג. אם נעבוד באותם הכלים, אחד יחכה עד שהשני יגמור להשתמש בכלים, נאבד זמן רב לריק, ומה השגנו?
השכיר: ואיפה אקח כלים?
הקיבוצניק: אצל זה ששלח אותך לעבוד כאן.

השכיר ניגש למנהל־העבודה שגם הוא שכיר מקרית־גת. מנהל־העבודה נכנס לאחד החדרים, וכעבור כמה דקות חזר השכיר לחבר הותיק ואמר שוב: בכל־זאת אמרו לי לעבוד באותם הכלים!
חבר הקיבוץ נדהם, הבין שזה צעד מחושב. אך כעבור מספר דקות ניגש לשולחן איש מן הצוות המוביל במפעל, אפשר להגיד מספר ראשון בהיררכיה, אז חבר־הקיבוץ חייך והבין שכעת יתברר שישנה טעות, ולא שלחו את הפועל השכיר לקחת את הכלים מידי החבר הותיק שעובד הרבה שנים במפעל.
אך ההיפך היה הנכון. האישיות הבכירה בהיררכיה הרימה אצבע לעבר חבר קיבוצו וכך אמר: "אני רוצה שהוא (הפועל השכיר) יעבוד כאן! כלומר: שהשכיר יעבוד במקום חבר־המשק שעובד על־יד השולחן הזה למעלה מעשר שנים. חבר הקבוץ כמעט הוכה בהלם. אמר "בבקשה", לקח את מעילו, ויצא בבושה מהעבודה.

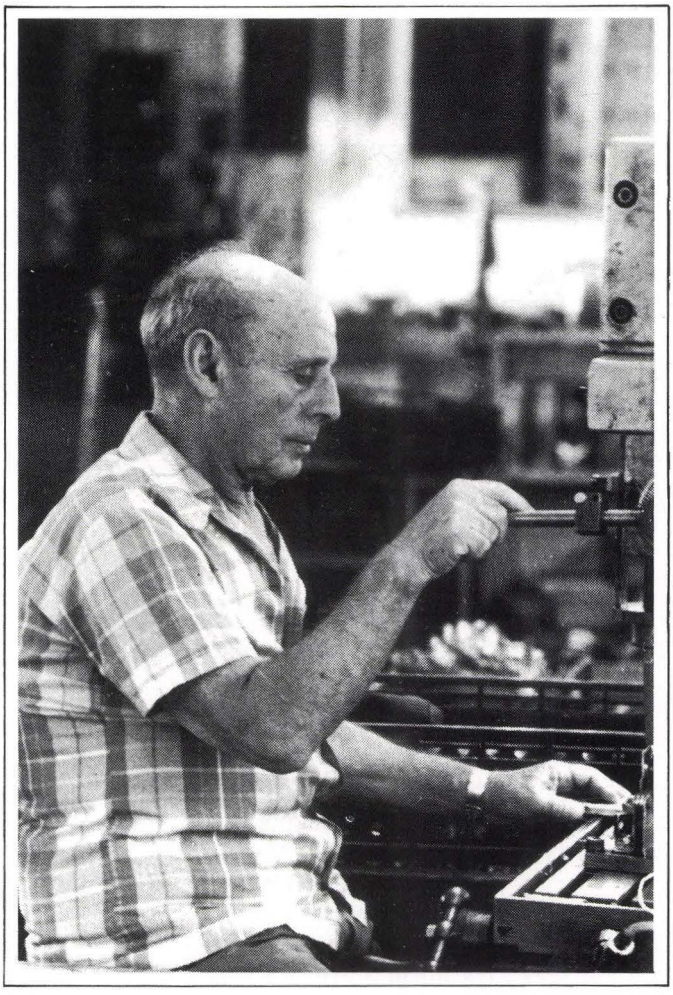
אחרי־כן לקח בעל כורחו כמה שבתות, ולא ידע מה לעשות! במקרה באותו זמן היה הבן של אותו חבר סדרן־עבודה. ובאחד ההזדמנויות אמר הבן לאביו: איפה אתה עובד בזמן האחרון, חפשתי אותך במפעל ולא מצאתיך?

החבר הותיק מתבייש לספר מה היה, אך בלית ברירה סיפר, כי בסופו של דבר נאלץ לבקש מבנו הסדרן מקום־עבודה. הצעירים לא מאמינים לשמע הספור ושותקים!...

אחרי שתיקה ממושכת אמר מישהו. נו, זאת ההשפעה החברתית! ומה ההשפעה הפוליטית?

או או, (אומרת חברה) השפעה פוליטית ישנה, כי כאשר מתקיימות בחירות, הפועלים השכירים מצביעים מפ"ם - מערך, ואנו לא צריכים ללכת לביקורי־בית, כי הם מושפעים מאיתנו כל ימות השנה.

אני לא פוליטיקאית (אומרת חברה שניה) אבל אני מבינה, שהשכירים ברובם באים לסניף מפ"ם וגם מצביעים עבורנו. את בטוחה שואל חבר אחר? האם את היית בזמן הבחירות בקרית־גת? לא! עונה החברה.

ובכן, דעי, כאשר היו הבחירות בקרית־גת חשבתי כמוך. הייתי בטוח שדווקא ביום זה נוכיח את השותפות ונעבוד יחד למען נצחון המערך.

ולפתע־פתאום ראיתי, הפועלים שלנו מובילים את המצביעים לקלפי ועל המכוניות שלהם סיסמאות "ליכוד". אחת הסיסמאות היתה: "הקיבוצים מנצלים את הפועלים בבתי־החרושת שלהם!" זה פגע בי אישית קשה מאוד, ובאמת המערך איבד את השלטון. אבל הם אומרים שעבדו בעד כסף (מעיר מישהו) הם רק הובילו את המצביעים, ולא אמרו להם בעד מי להצביע.

ש. ופתקי ההצבעה של "ליכוד" היו להם במכונית?

ת. כן, בוודאי! (מתערב בוויכוח חבר אחר), אחד שנסע איתם סיפר לי, שהם באמת לא ניהלו תעמולה, רק נתנו פתק ליכוד ביד, בקשו להחזיק בכיס, שלא יראו. ומאחורי הפרגוד להכניס את הפתק למעטפת ההצבעה.

ש. ובאמצע השנה לסניף מפ"ם הם באים?

ת. לא!

לא נחוץ! מתערב בוויכוח חבר ח"צ,

מדוע? (שואל חבר ותיק)

כי מפ"ם זאת לא מפלגה פופולרית, ולא נחוץ לה מועדון.

ומה נחוץ? שואל שוב הותיק.

נחוץ "צוותא" (עונה הצעיר)

ולצוותא יבואו?

בוודאי; אבל הם אומרים שבצוותא צריכים לשלם, ואין להם כסף, והם שואלים: למה המפעל לא נותן להם כרטיסים חינם ל"צוותא" כנהוג בתעשיה ההסתדרותית.

ומה עם הפועלים הערבים?

ת. מצויין!

הם, הפועלים הערביים באמת באים למפ"ם. על פי רוב לא הולכים ל"צוותא" ולא מבקשים כרטיסים חינם. אבל תמיד מצביעים "מערך". וקשרים אישיים בין חברי הקיבוץ, לבין הפועלים הערביים יש? (שואל מישהו)

ת. בוודאי!

ש. אתה מכיר שמות?

ת. בערך!

ת. אינני מכיר את מוחמד, אבל אני מכיר את אחמד.

ש. את יונס אתה מכיר?

ת. לא!

יונס זה אח של הג'ינג'י.

מה פתאום? (אומר חבר־פרלמנט אחר) אין ג'ינג'י, במפעל. ג'ינג'י יש רק במוסך. אבל יונס הוא אח של הג'ינג'י שבמוסך.

ת. או או, אני מבין כבר!

ש. ומי זה זרעי?

ת. איני יודע.

ש. ומי זה סולימן?

ת. סולימן מזמן נפטר, לצערנו נהרג, היה איש טוב. אז איך הוא יכול להיות במפעל?

ת. איני יודע, אבל עובדה שסולימן עובד במפעל (מובן שזה סולימן אחר - שני)

ש. ומי זה ג'יהאד?

ת. אין ג'יהאד במפעל!

ש. למה?

ת. כי ג'יהאד פירוש "מצווה" המחבלים משתמשים במילה הזאת, ומתכוונים למלחמת מצווה במדינה, בציונות וכדומה... אולי אתה מתכוון לג'ימי.

ת. נכון, נכון, לפעמים קוראים לו ג'ימי!

ש. למה? הוא מעריך את ג'ימי קרטר?

ת. לא! הוא אפילו לא יודע מי זה ג'ימי קרטר.

ש. אז למה ג'ימי?

ת. פשוט, ע"ש ג'ימי שומר־הלילה שהיה בקיבוץ, שמו האמיתי היה ג'מיל אבל לדעתו ג'ימי יותר יפה! ומובן שג'ימי יותר יפה מג'יהאד וגם יותר הגיוני. (שיהיה ככה! מילמל ותיק)

ש. כמה פועלים שכירים ישנם במפעל?
ת. איני יודע בדיוק, אבל אני מעריך שעל כל עובד חבר־קיבוץ, ישנם שני פועלים שכירים.
ש. כולל חיילים וזמניים?
ת. כן!
מה פתאום חיילים? אין חיילים במפעל! (מעיר מישהו)
יש! (אומר ותיק אחר).
לא נכון! אומר מישהו בקול רם. מתחיל ויכוח.
ש. מי יודע כמה חיילים עובדים במפעל? איש לא עונה, לא יודעים.
ש. האם החיילים מקבלים כסף? וכמה? לא יודעים.
ש. האם עובדים בהתנדבות? לא יודעים.
ש. אז מי סוף סוף יודע? שאל מאן־דהוא.
ת. מי שצריך לדעת יודע!
ש. הצוות המוביל, ההנהלה.
ת. כמה חברים ישנם בהנהלה?
ש. נדמה לי שניים־עשר.
ת. ומי בוחר את ההנהלה המורחבת.
ת. לא יודעים
ש. ומי בחר את צוות המוביל?
ת. לא יודעים. (הפרלמנט מקבל גוון רב־גילי)
ש. ומי מבין העובדים בייצור ממש, במחלקה המכנית או במחלקת הייצור, נמצא בהנהלה?
ת. אין תשובה, לא יודעים! את המשרה הזאת שומרים למישהו שיחתום שם קבע, מעיר אחד צעיר בצחוק.
ש. ומי בחר בפועל שכיר רון כמנהל־העבודה במחלקת הייצור?
ת. ההנהלה.
ש. ומי בחר בפועל שכיר מוטי כמנהל המנועים?
ת. ההנהלה.
ש. ומי החליט שמנהלי־עבודה אלה יהיו גם מנהלי־העבודה של חברי הקיבוץ? שתיקה - אין תשובה!
הצעירים מקשיבים וצוחקים, ולפתע אומר אחד מהם: יש משהו אמת בדבריהם, למעשה אף אחד לא מתעניין בהם, ואף אחד לא מקשיב להם, למרות שהם עובדים במפעל יותר מכולם.
יחד עם זאת הם לא מבינים, שבלי פועלים שכירים אי אפשר היום לקיים תעשיה בקיבוץ, ויש או"ש חדש!

מה מה? אומר ותיק לצעיר: פו"ש חדש! (הפרלמנט נהפך לרב גילי)
אתה יודע אומר הותיק לצעיר:
הפו"ש שלנו הציל את הישוב ואת המדינה. (פו"ש = פלוגות שדה)
הצעיר: אני לא אומר פו"ש אלא או"ש.
הותיק: כן, כן, אני שומע פו"ש פוש"...
מספר הותיק: אז בארץ היה טרור ערבי. הערבים התקיפו את הישובים העבריים, אוטובוסים, רצחו ואנסו בדרכים. הבריטים לא יכלו ולא רצו להשתלט על הטרור. ואז קמו "ההגנה" והפו"ש ורדפו אחרי הפורעים. אצ"ל ובגין משקרים, הם מספרים שהם גרשו את הבריטים מארץ ישראל, זה שקר גס, הפלמ"ח והפו"ש עשו זאת. הצעיר מסתכל בותיק הוא לא מבין על מה הוא מדבר, אבל אומר שוב: או"ש ולא פו"ש.

כן, אני שומע! צועק הותיק.
אבל את הפו"ש אירגן איש התנ"ך וינגייט. את וינגייט לא הכרת, מה? אבל שמעת בטח, אומר הותיק. הצעיר עונה: על וינגייט לא רק שמעתי, למדתי שם שלוש שנים תמימות. זה באמת מכון מצויין לספורט ולתרבות הגוף. אך אף פעם לא פגשתי שם את וינגייט בעצמו. פשוט הוא בכלל לא בא אלינו, לא יפה!

ש. ומי היה וינגייט? (שואל הותיק את הצעיר)
הצעיר: בודאי היה ספורטאי מעולה, ושחק כדור רגל במכבי תל־אביב.
הותיק: אבל למרות שהוא היה אנגלי הוא ידע את כל התנ"ך בעל פה...
הצעיר: ואני חשבתי שהיה יהודי לא דתי, חזר בתשובה והתחיל לאהוב את התנ"ך.

הצעיר: אבל אמרתי או"ש ולא פו"ש.
כן, כן אומר הותיק: אני מבין, אבל זאת תופעה שלילית שהתפשטה בקיבוצים, והיא בהחלט שולית. רק בודדים הם יוצאי דופן, התנועה כולה בסדר! (הח"צניק שוב במבוכה ולא יודע מה קרה).
הותיק ממשיך: זה לא סוד שישנם חברים בקיבוץ שיש להם חשבון עו"ש בבנק. אבל הם רק בודדים. וזו תופעה שולית.
גם הממשלה עוזרת לנו להיפטר מבעיה כאובה זו.
הצעיר: מי? ממשלת הליכוד? בגין? שמיר? הם לא אוהבים את הקיבוצים, ופתאום הם עוזרים לנו...
כן, כן אומר הותיק: לא שמעת, האוצר יטיל מס על עו"ש בבנקים. מס קטן רק אחד עד שלושה פרומיל. אך במשך הזמן זה יגיע לאחוזים רציניים, ואז החברים ידעו שלא כדאי להם לעסוק בעו"ש.
הצעיר: אבל אני לא התכוונתי עו"ש ב-ע. אלא או"ש ב-א'. מה זה פו"ש שואל הצעיר?
הותיק: פו"ש זה פלוגות־שדה שאירגן וינגייט.
הצעיר: עכשיו אני מבין, לכן ניצחנו במלחמת השחרור, כי היה חיל רגלי מצויין וזה התחיל מתקופת פלוגות־השדה, וניצחנו את הערבים! אמת! אומר הותיק.
הצעיר: אבל תבין היום יש יחידות צבא מובחרות נוספות כגון: חיל האויר, צנחנים, ואפילו סיירת צנחנים.
הותיק: ומה זה או"ש ב-א'?
הצעיר: או"ש ב-א' זה: ארגון ושיטות, הכוונה היא לאירגון ושיטות עבודה.
הותיק: וכיצד אני יכול לדעת?
הצעיר: צריך ללמוד!
הותיק: איך אני יכול ללמוד כאשר כל כך הרבה צעירים רוצים ללמוד.
הצעיר: מה יש, הקיבוץ מקציב 15 שנות למוד בשנה, אתה חבר ותיק, נתת את כל חייך לקבוץ, עבדת שנים רבות בחקלאות, ובכבוש עבודה, עבדת בקבוץ בטרקטורים בעבודות־חוץ. בבאר־שבע ובסדום עם ט.ד. 18. היית פעיל בחינוך, בתרבות ובפעילות פוליטית. אז הקיבוץ היה מצביע שגם תלמד. סוף סוף היית מהראשונים שעלו להתישבות, ולמה שלא יאשרו לך לימודים!
הותיק: ולמה שהקיבוץ לא יקציב שנת־לימודים אחת לותיקים? ותיקים רבים לא יכולים ללמוד "פול־טיים" אבל ותיקים יכולים ללמוד יום או יומיים בשבוע.
הצעיר: הלא יש דמוקרטיה, כל חבר וגם הותיק יכול לבוא לשיחה ולשכנע שדווקא חשוב שילמד. ומה שהקיבוץ יחליט זה יהיה.

ידידי הצעיר אומר הותיק: היה מקרה שחבר ותיק רצה ללמוד, והוא פנה לועדת ההשתלמות. ועדת ההשתלמות אמרה לו, שאין לה תקציב כספי וימי־עבודה, כי מה שהיה לה היא כבר חילקה. הציעה שילמד יומיים בשבוע, כמובן אחרי העבודה ולכן הסכים. היה לו קשה, לא היתה לו בגרות, לא עשה מכינה, אך עבר את המבחנים ונתקבל. אך כל שנה היו לו צרות רבות, כי צריך היה כל שנה לקבל מכתב מהקיבוץ, שהקיבוץ מאשר את הלימודים. במשך כל זמן הלימודים לא קבל מחשב־כיס, למרות שלמד כלכלה, סטטיסטיקה וכו'. ובלי מחשב־כיס אי אפשר ללמוד מקצועות אלה. בשנה האחרונה כל המוסדות טענו פורמלית שהם אישרו את הלימודים. אך לא נמצאה הועדה המתאימה שתסכים לתת מכתב למדרשה.

ש. מה עשה?
ת. לפי עצת חברים מרכזיים, הלך לקיבוץ הארצי והציע את עצמו להיות פעיל.
ש. מה ענו לו?
ת. אמרו: אין בעיות, יש לנו עבורך תפקיד מתאים, וגם קרן סטיפנדיות, בתנאי שמזכירות הקבוץ תאשר. ואגב שאלו אותו איזה תפקיד הוא מעונין?
ואז?
ואז הציע את עצמו להיות שומר לילה בבית הקיבוץ הארצי. כדי שיוכל ללמוד ביום. כמובן לא הסכימו שחבר הקבוץ הארצי יהיה שומר לילה. אך בהחלט רצו לתת לו תפקיד רציני כי מכירים אותו.
ש. ומה הלאה?
ת. אחרי שבקיבוץ הארצי שוחחו עם מזכירת הקיבוץ, מזכירת הקיבוץ נתנה בכתב אישור על המשך הלימודים. למרות הכל, לא קבל מחשב־כיס, ולא שום עזרה אחרת.
באמת? משתומם הצעיר?
הלא רכז ועדת ההשתלמות טען בשיחת־הקבוץ שהחבר הזה בכלל לא לומד, והוא רכז הועדה, לא יודע מה הוא לומד.

הותיק: אם רכז הועדה לא יודע, למה הוא לא שואל? תפקידו לשאול. שנית, רכז־הועדה שנים רבות היה יו"ר המועצת האזורית, כל יום עבר ברכב המועצה שני קילומטרים ממכללת "אחווה", למה לא נכנס ושאל?
הצעיר: כי לא היה לו זמן.
הותיק: מה? ארבע שנים רצופות, לא היה לרכז־הועדה זמן להיכנס לעשר דקות ל"אחווה"? חוץ מזה הוא יכול לטלפן מהמועצה ולשאול. במועצה יש הרבה טלפונים.
הצעיר: כנראה שיו"ר המועצה חבר־הקבוץ קיבל במשרדו קהל רב, עסק ב"פיתוח" ולא היה לו זמן לטלפון.
הותיק: דע ששכנים סיפרו שאותו חבר באמת למד, עשה מאמץ עצום. כל לילה היה קם באמצע הלילה, למד כשעתיים והכין שעורים. הלך לעבודה; ובשעה שלוש יצא בטרמפים ללימודים בכיתה, וחזר הביתה בשעה 11 בלילה, בטרמפ.

הוא למד בשני ראשים:
1. עשה בחדר לבדו בלי עזרה, בגרות.
2. למד בכיתה, הלך עם הכיתה והיה תלמיד מן המניין.

ש. וגמר?
ת. כן, גמר!
ש. מה גמר?
ת. מינהל ציבורי, ומינהל עסקים.
הצעיר: אני יודע למה היו לו צרות כאלה, כי לא נהג כמו כולם.
ואיך אתם הצעירים עושים? שאל הותיק.
ת. אנחנו פונים לועדת ההשתלמות, רושמים ארבע שנות לימוד, בצד מוסיפים פלוס (+) שפירושו שנת מכינה = חמש שנים ושלום על ישראל. לו עשה כך היה הכל בסדר, ואפילו מחשב־כיס היה מקבל בלי בעיות.
ש. ומה היה עושה, אילו לא היה מדביק את הכיתה, ולא היה עובר את המבחנים השנתיים?
ת. פשוט, כמו כולם. היה מחכה שנתיים או שלוש, ופונה שוב לועדת־ההשתלמות ללימודים. ואז בודאי היה מקבל.
הותיק: או כן או לא! אבל קח בחשבון שהוא לא צעיר כמוך, הוא כבר בן שישים+, ואין לו זמן לחכות? אם אתם הצעירים לא רוצים לחכות, למה הוא כן?
הצעיר: זה זב"ש (זו בעיה שלו).
הותיק: וגם עכשיו לא נותנים לו ליישם ולהתקדם. אמרו במפעל אין יישום וקידום. זה צודק?
הצעיר: עזוב שטויות, יש דמוקרטיה במפעל.
ובכן: מה עם החיילים? שואל מישהו.
אני לא יודע אומר אחד. אני גם לא יודע, אומר השני. אני כן יודע אומר השלישי. אבל קודם אספר לכם חלום שחלמתי (חברי הפרלמנט מסתכלים אחד על השני, כאלו אומרים - מה לחיילים ולחלום).

מספר חבר: חלמתי חלום שאריק שרון עשה פוטש צבאי, הקיף את הכנסת בטנקים, ומיגר את השלטון. את שר הפנים והמשטרה הכניס לבית הסוהר, (ד"ר י. בורג) על השרים הליברליים הטיל מעצר־בית. את שר האוצר והתקשורת העביר לבית ראש הממשלה, לנוח קצת. היחידי שלא פגע בו, זה היה ראש הממשלה מנחם בגין. אבל מה שווה ראש ממשלה בלי ממשלה?

לחברי הכנסת לא נתן לצאת מבניין הכנסת. גם הפקיד עליהם משמר כבד. (שלא יוכלו להצביע). מובן שאריק לא הסתפק רק בזאת. הוא ידע שהקיבוצים, ובראש וראשונה קיבוצי השומר הצעיר ירצו לשחרר את חברי הכנסת, ולהגן על הדמוקרטיה כי בקיבוצים ובעיקר בתעשיה הקיבוצית, ישנם קצינים מעולים, כח אדם, נשק, מזון, כלים כבדים, טרקטורים ודומה... וע"כ החליט גם להשתלט על הקיבוצים.

אתם זוכרים בודאי את הימים, עת סגן ראש הממשלה אמר: "אריק מסוגל לכבוש את הכנסת!" כל העתונות כתבה נגד אריק. ואני הייתי מושפע מזה, מזועזע עד היסוד. קפצתי מיד מהמיטה, ורצתי לבית־החרושת לראות מה קרה?
באתי, היה עוד חושך, או בין אור לחושך, והתחלתי לעבוד. לפתע נפתחת הדלת, וכיתת חיילים על נשקם נכנסת פנימה. אף אחד לא אומר שלום!
אני כמעט משתגע, אני חושב מה זה? אני חולם או זו מציאות? אבל זהו זה!!

מפקד הכיתה פונה אלי ושואל איפה מפקד־העבודה? אני מפחד לענות. אין כאן מפקד העבודה. אני עונה.

ש. מי ישנו? מנהל הייצור? (הוא שואל)

ת. אני רואה את צ'יק לא רחוק ממני ומפחד להצביע שזה הוא. שמא יפגעו בו לבסוף אני אומר: הוא אפילו לא מנהל הייצור. אלא סתם אחראי. הוא לא יודע כלום... הם נגשים ומדברים אתו, אני רואה שצ'יק רציני, אבל לא מחייך כתמול שלשום!

הוא מתיעץ עם מנהל־העבודה רון מקרית גת. פתאום שלושה חיילים מקיפים אותי. יתר החיילים מתפזרים בשטח כאלו תפסו עמדות... מנהל העבודה רון מראה לחייל אחד כיצד לקדוח חורים בקופסת הסטנדים. לחייל שני הוא מראה כיצד להרכיב זרועות. אני נרגע קמעה. מחייך לעצמי, קצת מפחד, וקצת שמח ואומר: נו מילא, העיקר שאין כאן כיבוש צבאי, ואני מקווה שאריק עדיין לא כבש את הכנסת... ומאז עובדים החיילים במפעל.

ש. ומה עוד אתה יודע?

ת. יותר אינני יודע כלום!

אבל כעבור שבועיים, כאשר באתי לעבודה אמר לי מנהל העבודה רון בטון נמוך, כאילו משתתף בצערי: אין כאן מה לעשות!

בקופסאות הסטנדים כבר עשו את כל החורים, החיילים הרכיבו גם את כל הזרועות. אם אתה רוצה לך למכנית או למחלקת מנועים. חשבתי כמה דקות, הלכתי הביתה, לקחתי שתי שבתות. כעבור יומיים באתי שוב חזרתי למחלקה שלי, רציתי לעבוד. נאמר לי אין עבודה, כי אין קופסאות לסטנדים. ואפילו לא יזמינו כי זה עולה כסף. אם אתה רוצה לך למחלקת מנועים. חשבתי כמה דקות והלכתי למחלקת המנועים.

ומה נשמע במחסן? (שואל חבר פרלמנט אחד את השני)

ת. במחסן יש בעיה.

ש. איזו בעיה?

ת. ההנהלה אומרת שהיא לא מוצאת חבר מתאים להיות מחסנאי.

ש. מה דרוש כדי להיות מחסנאי טוב?

ש. ולמה מצניחים צנחנים מלמעלה לתפקיד זה? למה לא מחפשים בין העובדים מהקבוץ, מחסנאים?

ת. כי לצנחנים יש גורם הפתעה גדול, האויב או הסביבה לא יודעים שאכן יצניחו צנחנים. ובמפעל יש גורם "חיובי" נוסף.

ש. איזה למשל? שואל חבר.

ת. את הצנחנים שמצניחים במפעל להיות מחסנאי, אפשר גם להעיף מהר החוצה.

ש. איך?

ת. נותנים זבנג וגמרנו.

מה אתם חושבים? מתערב צעיר. כל אחד יכול להיות מחסנאי במפעל? מחסנאי צריך להיות צעיר, יפה, מסודר, מאורגן מחסנאי צריך להיות מלומד, שידע לטפל במלאי, מחסנאי צריך לדעת מה זה FIFO, LIFO נרי"ר, נאי"ר (נכנס ראשון יוצא ראשון. נכנס אחרון יוצא ראשון) מחסנאי חייב להיות נהג טוב, שיתמצא בתחבורה ובכלל להיות אישיות...

וכיצד מתקיים המפעל כה הרבה זמן בלי מחסנאי?

ת. מה פתאום בלי מחסנאי? יש מחסנאי מצויין.

ש. מי?

ת. אשר, אשר, צועקים רבים

ש. איזה אשר?

ת. אשר גנטק עונה מישהו. רק אתמול בבוקר ראיתי אותו להסתובב במחלקות המפעל. מה פתאום אשר גנטק, הוא עובד בשלחין ובפלחה, ולמה שיבוא למפעל? (מי שהוא צוחק ואומר: אתמול אשר גנטק חיפש כאן את סדרן העבודה מייק ולכן הוא חושב שאשר כאן מחסנאי).

ותיק: ואולי זה אשר אחר, היה לילה וקשה היה להבחין.
צעיר: לא אשר לילה, אתה מתכוון אשר של לילה. אשר ולילה כבר מזמן עזבו את הקבוץ, הם נמצאים בארצות הברית.
חברה! אומר מישהו: כולכם טועים. הכוונה היא לאשר מהודו. הוא יש לו כל המעלות הטובות שציינתם קודם. הוא שקט, צייתן, תמיד עובד, גם ביום וגם בלילה. פשוט מתי שתרצו הוא יעבוד!
אבל ההנהלה מחפשת בחור צעיר בקבוץ! אומר מישהו.
ש. ומה יהיה אם לא ימצאו צעיר, נחמד וזריז וכו'...
ת. באמת יהיה רע!
ש. ולמה שלא יקחו חבר ותיק מהקבוץ?
ת. חבר ותיק, קודם כל אין כזה. שנית, חבר ותיק יעשה צרות, כי ירצה סמכויות.
ש. מדוע?
ת. ככה, אם הוא בתפקיד מגיע לו גם סמכויות. חוץ מזה, ותיק עובד רק 4-6 שעות ובמחסן צריכים שיעבוד 8-10 שעות.
נו... (מעיר מישהו) אין פתרון? חצי + חצי = שלם. לוקחים שני חברים ותיקים, יעבדו בשתי משמרות והכל בסדר.
צעיר: או, מה אתך? אם יהיה ותיק ירצה גם להביע דעה, ירצה להיות עצמאי, ירצה לעשות סיור במפעלים אחרים בארץ, ואולי אפילו ידרוש סיור במפעלים אחרים בארץ, ואולי אפילו ידרוש סיור מקצועי בחוץ לארץ. זאת ועוד, ותיק ירצה להיות חבר ההנהלה. ואם יהיו שניים, ירצו שניהם להיות חברי ההנהלה. וההנהלה תהיה במצב קשה, כי לא יהיה נעים להגיד לחבר ותיק אחד־כן! ולשני לא!
ש. אז מה הרעש?
ת. היום ישנם 12 חברים בהנהלה, ואחרי כן יהיו 14. זה יפר את האיזון. בקיצור לא כדאי, רד מזה!!! (אומר אחד)
ש. אז מה עושים?
ת. מחכים לאחד שיבוא אלינו עם כל התכונות הטובות מקיבוצים אחרים.
ש. ועד אז?
ת. עד אז, ישנו אשר מהודו, הוא עובד אצלנו הרבה שנים ובא ממרחקים.
מאין?
ת. קודם בא מהודו לקרית־גת, ואחרי כן מקרית־גת אלינו וזהו זה!
ש. איזה פנצ'ר קרה אצלכם במחלקת המנועים?
ת. בבוקר בא מנהל־המחלקה אירגן את העבודה והלך. סגן מנהל המחלקה, גם כן חבר הקיבוץ לא בא (כרגיל הוא בא להחליף את המנהל בתפקידו) במקרה או לא במקרה גם הסגן של הסגן מקרית גת לא בא, ואז נוצר בלגן.
ש. ולאן הלך רכז המחלקה, השכם בבוקר?
ת. לא יודע, אך אומרים שהתכונן לנסוע לקרית גת. אבל לקרית גת הוא נוסע בשעה 3.00 אחה"צ, ומפעל העוורים סוגרים בשעה 13.0 אחה"צ אז מה יש לנסוע בשעות כאלה? הוא לומד. עונה מישהו
ש. מה לומד, הוא כבר למד כמה פעמים.
ת. כעת זאת השתלמות, יסודות המימון. כל חבר שעובד במפעל זכאי ללמוד ולהיות בימי עיון.
ש. ולמה אחרים לא משתלמים? למה, למשל, ותיקים לא ישתתפו בימי־עיון?
ת. אין בעיה כזו? כולם יכולים ללמוד, יש דמוקרטיה! ומי מטפל בהשתלמות הותיקים?
ת. ההנהלה.
ש. כמה שנים אתה עובד במפעל? (פונה ותיק לותיק שני)
ת. שמונה
ש. וכמה ימי־השתלמות קיבלת?
ת. אפס
וכמה שנים אתה עובד במפעל? - הוא פונה לשני.
ת. 11
ש. ובכמה ימי־עיון השתתפת?
ת. אפס.
ש. כמה שנים אתה עובד במפעל (שואל הותיק שוב)

ת. 15
ש. בכמה ימי עיון השתתפת?
ת. אפס.
גם אני אומר הותיק לא השתתפתי בימי עיון! ובכן: הכל ברור: אפס+אפס+אפס+אפס = אפס.
נו, חברה, מתערב צעיר: יש עוד בעיות? למשל!
כן, אני אספר: לפני שבוע בא אלינו חבר לעבודה ממחלקת הייצור. כמנהגו בא מוקדם, ראשון לעבודה. וראה שהמיחם רותח מאוד, חשש שאין מים במיחם וניתק את החשמל מהקומקום. יותר מאוחר בא רכז המחלקה ואמר ככה: שמע! לך יש עוד הרבה דברים ללמוד כאן. מה קרה? שואל הותיק שהציל את הקומקום? למה ניתקת את החשמל מהמיחם? אומר הבוס.
ת. כי פחדתי שמא המיחם יתפוצץ, כי לא היו מים במיחם.
מנהל המחלקה: אצלנו זה לא אצלכם, לנו יש אוטומט ואם אין מים, החשמל יפסק מעצמו.
אבל מאיפה לי לדעת? מצטדק העובד הותיק. כך או כך, אומר המספר, אבל למה לעובד מגיע "מקלחת"?
ואני ראיתי מקרה כזה, מספר אחר:
חבר בא לעבודה ובשעות הצהריים היה לו תור לרופא שיניים. (לתור הוא חיכה הרבה זמן) הלך, קיבל זריקה, וכנראה עקרו לו שן. היות וחסרה עוד חצי־שעה לגמר העבודה, החבר רשם יומית שלמה מתוך כוונה שלמחרת יחזיר חצי שעה. ובאמת החזיר! פגש רכז־המחלקה בחבר ואמר כך: "אצלנו רושמים את העבודה בדיוק כמה שעובדים ולמה רשמת אתמול כפי שרשמת?"
החבר הצטדק והסביר שהיה אצל רופא שניים... אחרי שרכז המחלקה הלך, אמר החבר לחבר שני, אינני יודע למה יש לו כל כך הרבה טענות, זאת לא אשמתי שבמחלקה א' אין עבודה; מעיר מישהו הוא חושב שמי שלא עובד שמונה שעות רצופות צריך ללכת לכל מיני מקומות לא בזמן העבודה.
החבר שנפגע: אבל כל אחד עובד לפי תקן, גם שמונה שעות זה תקן.
ש. ועל איזה חשבון למשל הוא הולך?
ת. לא חשוב.
אבל אפשר להחזיר את הזמן. אומר הנפגע. ובכלל - צעירים לא הולכים לרופא שיניים?
ת. לא!
למה?
ת. פשוט, יש להם שיניים בריאות, ואין לצעירים בעיות כאלה. שיהיו בריאים! מעיר מישהו.
ומה עם הכלב? מישהו שואל. איזה כלב? מה כלב?
הוא מספר: במו עיני ראיתי אתמול את רכז־המחלקה הולך עם הכלב כדי שיקבל זריקה; זה היה בזמן העבודה. האם הוא מחזיר את הזמן? לא יודע! ומי ישאל אותו?.... אבל הוא צעיר! עונה צעיר גם ותיקים הולכים עם כלבים לקבל זריקה.
הותיק: אז מה אם גם ותיקים דואגים לכלביהם והולכים לרופא הכלבים?
הצעיר: אם צעירים ואם ותיקים הולכים אין בעיות כי כאן קיים השוויון. שקט, אין תשובה!
ומה עם הנעליים? הלא נעליים אפשר לתת לתיקון רק ביום שישי בבוקר, בזמן העבודה. (וסנדלר בקיבוץ אין).
צעיר לותיק: צריכים להסתדר!
ת. פשוט, לא הולכים לסנדלריה.
ש. אין לכם נעלים לתיקון?
ת. לא!
ש. למה? כיצד?
ת. יש לנו נעלי ספורט
ש. אז מה אם יש לכם נעלי ספורט?
ת. אנחנו צעירים, צוחק ואומר הח"צניק.
הותיק: אז מה אם אתם צעירים?
הצעיר: אנחנו לא רק צעירים, אלא אנחנו גם צעירים מהשומר הצעיר.
והותיקים לא היו בשומר הצעיר: והיום אינם בשומר הצעיר?
כן! עונה הח"צניק: הם התעסקו יותר מדי בסוציאליזם.
הותיק: ואתם במה עוסקים?
הצעיר: במטריאליזם.

הותיק: איזה מטריאליזם? היסטורי?
הצעיר: חלילה, אתם ציוניזם־סוציאליזם. אנחנו: מטריאליזם־משקיזם
הותיק: נו מילא העיקר שזה נגמר באיזם...
תגיד לי, אומר הותיק לצעיר: מה קרה שכל הצוות המוביל נסע ביחד לחו"ל ונשארו חלל ובילבול. ולא היתה עבודה.
ת. מה פתאום? במפעל יש תמיד עבודה, ועובדה שחסרות ידיים עובדות ואפילו מוכנים לקבל שכירים מקרית־גת.
הותיק: אבל אם כל הצוות נוסע זה קשה!
מה פתאום? תמיד אחד נשאר.
הותיק: מי?
הצעיר: צ'יק מנהל היצור הנה תראה, אם אין המנכ"ל יש מנהל הייצור אם איננו מנהל הייצור ישנו מנהל המחלקה. אם איננו מנהל המחלקה ישנו סגן מנהל המחלקה ואם סגן המנהל איננו ישנו הסגן של הסגן מקרית־גת. העיקר שתמיד מישהו ישנו! כמו בצבא! מוסיף ח"צניק שני: המפקד הוא רב סרן אם רב סרן איננו ישנו הסרן אם הסרן איננו ישנו הסגן ואם הסגן איננו ישנו הסגן משנה וכו'
יופי! מוסיף הותיק! אבל למה נסעו כל חברי הצוות יחד לחוץ־לארץ?
ת. פשוט, צריכים לשמור על הדמוקרטיה.
ש. ואם יסע אחד, לא מספיק?
ת. לא!
ש. למה?
ת. כי דמוקרטיה פירושו לפחות שניים.
ש. ואם לא תהיה דמוקרטיה מה יהיה?
ת. תהיה דיקטטורה.
הותיק: ולמה נסעו ארבעה בבת אחת?
הצעיר: כי נסעו לבדוק שני דברים נפרדים.

1. עניינים טכנולוגיים, וכתוב בפירוש שצריכים לנסוע שניים למען הדמוקרטיה!
2. שיווק והלא כתוב בפירוש בספר: "שיווק הלכה ומעשה" לדב יזראלי. שהרעיון השיווקי הוא: "שהתעשייה מתחילה בצרכן ולא בכותלי בית החרושת". ואז המסקנה היא שאם הצרכן נמצא בשוק, אנו חייבים להימצא בשוק. ואם השוק הוא בחוץ־לארץ הרי אנו חייבים להיות בחוץ־לארץ.

ש. ומי בבית־החורשת מטפל בכל העניינים?
ת. מה זאת אומרת? צ'יק
ש. מי היה ממלא מקום המנכ"ל?
ת. צ'יק
ש. מי היה מנהל הייצור?
ת. צ'יק
ש. מי היה מנהל התחבורה, שלח מאוררים לחו"ל?
ת. צ'יק
ש. מי שלח מאוררים לשוק המקומי?
ת. צ'יק
ש. מי היה ממלא מקום מהנדס האלקטרוניקה?
ת. צ'יק
ש. מי היה מנהל התחזוקה?
ת. צ'יק
ש. מי היה ממלא מקום מהנדס־המכונות?
ת. צ'יק
מי היה מנהל כח־אדם
ת. צ'יק

נו... מישהו מעיר: איך אפשר לטעון שאין דמוקרטיה במפעל. אם קיים "ביזור" כזה.
צעיר לותיק: תבין שסך־הכל נסעו ביחד ארבעה חברים, ואם כל אחד יכול למלא תפקיד של ארבעה הרי זה לברכה...

הותיק: באמת, אחרת אי אפשר, כך הם אומרים. שיהיה כך. שים לב אומר מישהו, שצ'יק מסדר הכל צ'יק־צ'אק, למה לקטר?
צעיר: ואשר לטענות שלכם.
אנו מכבדים אתכם, ודואגים לכם. שים לב, כמעט לכל אחד מכם יש שולחן־עבודה אישי. במחלקת המנועים רוב החברים שלכם מרוכזים יחד ועובדים על־יד שולחן אחד. ואפילו בכותל המערבי... אף פעם לא לקחו לכם את השולחן.
הותיק: חכה, חכה, לא כל מה שנוצץ זה זהב. ובכלל הדמוקרטיה היא לא זהב אצלנו, ואפילו לא מוזהבת. היה מקרה שחבר בא לעבודה ושולחן־עבודתו נעלם.
ש. כיצד?

ת. פשוט. אחד המנהלים החליט (כמובן על דעת עצמו) שהשולחן יותר מדי גדול וטוב. והוא טוב גם לאחרים
ש. ושולחן אחר נתנו?
ת. מיד לא נתנו כי אמרו שבמשך הזמן יעשו שולחן אחר יותר קטן.
הצעיר: ולא שאלו את החבר שעובד עליו?
הותיק: לא.
ש. מה עשה החבר?

ת. התמרמר, "הגיש מחאה" ואמר: מה זה? לעובד שנים רבות במפעל אין מה להגיד ביחס לשולחן עבודתו אפילו לא התיעצו איתי. זה דווקא שולחן טוב ונוח לעבודה. יש מקום רב, אפשר לעבוד לפי שיטת הסרט הנע, ואפשר להוציא תפוקה גדולה.
הצעיר: ומה היה הסוף?
הותיק: החבר הגיש מחאה, התמרמר, והחזירו את השולחן ואפילו ציפו עם בד חדש. (קודם הורידו את הבד מהשולחן בכוונה).
הצעיר: סוף טוב הכל טוב.
הותיק: טעם מר נשאר!

חברה! אומר ח"צניק אחר: בואו, נדבר אחרת עם חברי ה"פרלמנט" הותיקים. (קבוצת צעירים מתקרבת לשולחן הותיקים) אחד אומר: כל הכבוד לכם המייסדים, הייתם חלוצים, באתם ארצה, ייסדתם את הקבוץ, שמרתם על עקרונות של עבודה עברית ועבודה עצמית, פיתחתם חקלאות לתפארת. אז למה אתם נמשכים לתעשיה? למה אינכם ממשיכים בחקלאות? הנה יש חבר ותיק בקבוץ שאוהב את החקלאות ואוהב את האדמה. וכמעט כל החיים שלו מגדל תפוחי־אדמה. למה שגם אתם לא תגדלו תפוחי־אדמה יחד אתו? ואנו נעסוק בתעשיה. זה יהיה יותר טבעי. גיל עם גילו! גם תחבורה בעבודה תהיה לכם, כי לשמר יש ג'יפ.
הותיק: אבל "אהבה זה לא תפוחי־אדמה!"
ואת הקטפת החדשה עם מיזוג־אויר תתן לי?
הצעיר: או, אל תגזים, אתה בעצמך לא תרצה את הקטפת עם מיזוג־אויר. ואנו כמובן לא נכריח אותך לעבוד עליה. אבל טרקטור גדול, לא חדש, לחרוש בלילה, מדוע לא?
נחשוב על זה, אומר הותיק...

הצעיר: והוא הדין בקשר לפועלים השכירים. תבינו שאתם עובדים רק שש או ארבע שעות ביום, אנחנו על פי רוב מנהלים וממלאים תפקידים (כי אין מלבדנו מי שיסכים) אז בסופו של דבר מישהו צריך לעבוד. וכיצד אתם המייסדים שבניתם גשר בין העיר והכפר, בין הפועלים בקיבוץ לבין הפועלים בעיר יכולים לסבול שהשכירים יהיו רק פועלים, לכן זה צודק כאשר הם גם מנהלים.
הותיק: אני בהחלט חושב שהקבוץ צריך לחתור לחיסול העבודה השכירה. אבל במידה שהם עובדים אצלנו חייבים לאפשר להם קידום. אבל אינני סבור ואיני יודע שהוחלט שהם יהיו מנהלי־עבודה של חברי הקבוץ. על כל פנים הם לא מנהלי־עבודה של בני גילך, אלא של בני גילי. ואם כן הרי הכרעה חייבת להיות באספת עובדי המפעל. כפי שזה נהוג בכל ענפי המשק בקיבוץ. איני יודע איפה הוחלט אחרת!

לא מובן למה ישיבות הנהלת המפעל הן סגורות ולמעשה מי שעובד עבודת־כפיים אין לו שם דריסת רגל. שים לב שכל ישיבות ועדת־המשק פתוחות, וכבר כמה ימים לפני הישיבה כל חבר בקיבוץ יודע על מועד קיום הישיבה, סדר היום, ומקום הישיבה. מדוע דווקא במפעל זה אחרת? לפי דעתי חייב להיות במפעל ובהנהלת המפעל חבר בתפקיד מנהל־כח־אדם, מבין העובדים בייצור, בעל סמכויות רחבות ושווה ערך ואז המצב ישתפר.

הצעיר: לי נראה שהפתרון הוא חקלאות לותיקים - ותעשיה לצעירים.
הותיק: ידידי היקר, שיתוף מגביר שיתוף וחלוקה מגבירה חלוקה. ומכאן סכנה לקיבוץ!
ש. ואתם תבואו למפעל לעבוד? בטח נבוא, אומר הצעיר. אך אז תהיה במפעל רוטציה אחרת.
הותיק: אולי תבואו עכשיו? הצעיר: כעת מוקדם מדי, אבל נחשוב על זה... זהו זה אומר הותיק לצעיר אבל לא לחודש חודשיים אלא לפחות לשנתיים שלוש. ולא לחכות לתוצאות מחקרים, צוותי חשיבה, והמלצות מומחים מהחוץ, אלא לפי צרכי המפעל ולעשות "נעשה ונשמע" כמו שאנשי דורי עשו ואז הקיבוץ יהיה יותר טוב ויותר יפה כמו בימים עברו.

לפתע קפץ אחד הצעירים ממקומו כאלו קיבל עקיצה, אולי הקיבוץ שיסדתם בימים עברו לא מתאים לתקופתנו אנו? אולי דגם־קיבוץ מהעבר הרחוק לא יכול להתקיים בתקופה המודרנית?
אתה יודע הוא פונה לותיק פעם היו כבר קיבוצים בארצות הברית, ודגלו אפילו בקומונה א' (שיתוף מלא) והתפרקו כי לא התאימו את עצמם לתקופה המודרנית. אולי כדאי לנו לסגור את הקיבוץ להתפרק וכעבור זמן נקים אותו מחדש על בסיס יותר איתן בהתאם לזמנים החדשים, כמו שנהוג למשל בכלכלה שמפעלים לא רווחיים ומערכות שלא מתפקדות טוב מחסלים אותם, ומקימים במקומם חדשים. אתה מאמין באמת שבימינו יבואו שינויים חשובים מבלי להתפרק תחילה?

הותיק: באנחה רצינית בהבעת דאגה. כן, כן דע, שקל לחסל אבל קשה מאוד להקים קבוצים חדשים על הריסות הקיבוצים שהיו והגיעו לדרגה חברתית ומשקית גבוהה למרות הקשיים הגדולים. גם היום הקיבוצים הם חברה ערכית ותפארת למדינה. אתה שלמדת כלכלה ומינהל יודע בוודאי שקיבוץ זה בראש וראשונה חברה אידאית (אפילו אם לא מדברים - בכל יום על אידאה) ומערכת מורכבת. וכל מערכת יכולה להצליח אם כל תת־המערכות שלה פועלות בסדר, אם אפילו תת מערכת אחת לא פועלת בסדר המערכת כולה נפגעת ויכולתה לענות על הצרכים קשה מאוד. מה גם שהקיבוץ הוא מערכת משקית וחברתית, ותת המערכות הן ועדות הקיבוץ. בתנאי הדמוקרטיה הישירה של קיבוץ המסובב על רצון חופשי ומצפון אישי לא תמיד הפרט בא על סיפוקו ומרוצה מפעילות של רכז ועדה זו או אחרת. מה הבעיה אומר הצעיר: מי שלא מרוצה מפעילות רכז(ת) ועדה יפנה לועדה כולה, לדוגמא ועדה המשקית, או לועדת העבודה, או לועדת חברה, ואם לא יקבל תשובה ענינית יפנה למזכירות. ואם לדעת החבר המזכירות לא מטפלת בענינו כפי שצריך הוא יכול להביא את הנושא לשיחת הקיבוץ אומר בהדגשה הצעיר.

אך אם זמנית נסגור את הקיבוץ ונקים אותו מחדש דברים כאלה יהיו מיותרים כי זה יהיה קיבוץ אחר, מודרני יותר. כן עונה הותיק: מבחינת המוסדות הדבר הוא כמו במדינה כולה, אם אזרח לא מרוצה וחושב שנגרם לו עוול הוא יכול לפנות לבית משפט השלום ואם בית המשפט השלום לא יספק אותו יפנה לבית דין מחוזי. ואם בית דין מחוזי לדעתו לא מספיק יפנה לבג"ץ. ואפילו לנשיא המדינה ולכנסת, באמצעות המוסדות כל אזרח יכול לפנות ולפעול.

ובכל זאת לא כל אזרח עושה זאת. על אחת כמה וכמה בקיבוץ לא כל חבר קיבוץ מוכן ללכת לשיחת הקיבוץ ולטעון שהמוסדות לא טפלו בענינו כפי שצריך. (וגם כלבוטק אין) חכמת הניהול היא שהמוסדות יעסקו בטיפול מונע ידאגו לצרכי החבר בעוד מועד שיהיה מרוצה, ולשמור על יסודות הקיבוץ שלאורם הוקם.

הצעיר: אבל אם נסגור או נחסל את הקיבוץ זמנית ונקים אותו מחדש בעיות אלה תעלמנה.
הותיק: גם אנחנו כשהיינו צעירים חשבנו לפעמים כמוך. ורק עם מסקנה אחרת. חשבנו את הישן צריך לחסל ולהקים חדש. דווקא בגלל זה יסדנו קיבוץ, צורת חיים אחרת יותר יפה, יותר צודקת, יותר שוויונית. מכל חברה אחרת.

צעיר: אבל במפעל קיימת היררכיה גדולה מדי, אספת עובדים מתקימת לעתים רחוקות, נסיעות לחוץ לארץ לא מביאים לאספת עובדים (אם כי אף עובד לא יתנגד לכך) העובדים פיזית לא יודעים כלום מה מתרחש במפעל.

ותיק: היררכיה בתעשיה צריכה להיות, אך היררכיה מופרזת גורמת לבטחון אישי מופרז, בטחון אישי מופרז גורם מוקדי עוצמה, וכשהם מופעלים פנימה הם סכנה לדמוקרטיה הקיבוצית. ואז הקיבוץ חייב להתגונן כי זה לטובת הקיבוץ והמפעל כאחד.

אפשר לשאול עוד שאלות? שואל הצעיר.

תשובה, שאל חברי שאל אך השאר יסופר בתולדות המפעל. נו, עכשיו הגידו אם יכול להיות ספק שנחוצה מועצה לחברה ודמוקרטיה.

הסדנא

הסדנא מפעל יפה, חיוני ומוצלח

בחברה המודרנית ובמערכות ניהול מורכבות השוקדות על ניהול תקין, נהוג להפעיל מדי פעם צוותי חשיבה וסדנא כדי לרענן ולשפר את הניהול ולהפעיל במיטב היכולת את המערכת לטובת החברה.
במינהל הציבורי נהוג מדי פעם להפעיל גם צוותי מחקר, (לפעמים גם ועדות חקירה) כדי לבדוק אם תת-המערכות פועלות בסדר, ואם הפרט או מוסד מסוים (קרי תת מערכת) במקרה של חקירה לא סטו מן ההתנהגות הנורמטיבית המקובלת בחברה כולה.
עם הפעלת צוותי חשיבה-מחקר (או ועדת חקירה) נמסר ליושב ראש כתב מינוי הכולל: הגדרת התפקיד, מטרת התפקיד, זמן סיום העבודה, ובקשה לציין מה ההמלצות לקראת פעילות המערכת בעתיד.
עם תום עבודת הצוות (או הועדה) מגישים את הממצאים וההמלצות למוסדות המוסמכים, והמוסדות (או החברה) מחליטים אם לאמץ אותן או לא, הכל לפי שיקולים של ייעול המערכת.
בכל העולם אין מערכת יותר מורכבת מקיבוץ. עם תת מערכות כמו ועדות הקיבוץ, שתפקידן לשפר פעילות בניהול משק, חברה, חינוך, תרבות, בריאות, בטחון, פעילות פוליטית, שיגור שליחים למילוי תפקידים בארץ ולחוץ לארץ וכו'.
בשנת 1981 הופעלו בקיבוץ גל-און סדנא וחוגי דיון, שהקיפו את כל שכבות הקיבוץ, דור המייסדים, ההשלמה האמריקאית, "שחם" - השלמה מהתנועה הישראלית, בני הקיבוץ אחרי הצבא, ותיקים וצעירים.

מטרות הסדנא היו:
1. העמקת היכרות בין החברים
2. שיח והידברות במסגרת שלא מקבלת החלטות
3. הבהרת ערכים אישיים ומשותפים
4. יצירת מודעות לחידוש ערכים ומטרות הקיבוץ.

מושג האקווריום בסדנא לבש עור וגידים כאשר חברים מגילים שונים ישבו ושוחחו בינם לבין עצמם, על הרגשותיהם ועל הבעיות המאפיינות את בני גילם מחד, והתיחסות שכבה לרעותה מאידך. כל פגישה נמשכה כארבע שעות.
בסיום הדיונים המליצו המנחים לכתוב פתק, מסר איש לרעהו מה עולה על לבו ברגע זה ולמסור לנמען. מטעמים מובנים אין לפרסם את תוכן הפתקים.
אבל בלא כלום אי אפשר והנה כמה מהם:

לחבר...
טוב שיש אנשים שאיכפת להם ומעריכים סוציאליזם. זה מאוד חשוב, וחבל שאין הרבה אנשים כאלה בקיבוץ. (נ)

אני מאחל לך סככת צל ומטפס ירוק שתוכל לשבת איש תחת גפנו... (י)

שמחתי לשמוע את דעותיך, חבל שלא התמודדת יותר עם הנקודות שהוצגו נגד הותיקים. (י-ג)

שתצליח לשמש דוגמא לכל הותיקים על ידי לקיחת עול הפעילות כפי שעשית בעבר. ולהראות לצעירים שיש לך עדיין מה לעשות ולהגיד בקיבוץ. (מ)

אתה נהדר. (ר)

כל הכבוד לרוח הרצון וההתמדה שלך ללמוד ולהתקדם. הלוואי עלי בגילך. (ש)

אני מקווה שתהיה מרוצה ללא בעיות. (א)

היה נעים לשמוע רעיונותיך לגבי החברה בקיבוץ. אני חושב שאתה יכול להמשיך לתרום. (א)

שלום!
אני אוהבת רעיון שלך (מלים נוספות באנגלית). (ב)

שלום!
אני מאחלת לך שתתנדב לפעול למען יתר מעורבות של השכבה הוותיקה, ושתחשוב על העתיד הקרוב, כדי שתוכל להשפיע ולעשות יותר טוב. שלום וברכה (ש)

נחוצים אנשים-לוחמים בקיבוץ, אתה אחד מהם. (בלי חתימה)

לסיכום הסדנא פירסמו עובדי הארכיון חוברת "סיכום סדנאות - שיח וחשיבה", ערוכה פרקים פרקים, והרי תמצית מהדברים שפורסמו בחוברת. (ציטוט)

הוותיקים על עצמם
- רציתי להיות פעילה ולמלא תפקידים, משום מה פסחו עלי.
- עבדתי בחינוך שנים רבות בשבתות ובחגים, לא הרגשתי את עצמי מקופחת, ראיתי בעבודתי תפקיד, היום אני מצטערת שאין לי מקצוע.
- נוטים לשכוח את המבדיל בינינו לבין החוץ, בלי תחושת הייחוד שבנו הופכים כאן החיים לשיגרה והרגל.
- לדעתי לא נתנו דגש חזק על החינוך היהודי וזה משתקף.
- נפגעתי מעזיבת בתי - זה משפיע קשה על הרגשת המשפחה.
- בני עזב את הקיבוץ, ובליבי כעין הרגשת אשמה. עכשיו זה קצת אחרת.

הוותיקים על הצעירים
- היום קיימת הרגשה של התעוררות. הצעירים קמו ולקחו את הדברים לידיהם, והעליה שלהם סוחבת גם אחרים.
- בעיית דור ההמשך מטרידה אותי, לדעתי מרד הבן צריך להתבטא במאבק למען קיבוץ טוב יותר, סך הכול אני רואה בדור הצעיר "חברה טובים".
- אני מודעת לעובדה שהצעירים חיים בזמן אחר ויש להבין את רצונם בהשכלה גבוהה לשם התפתחות אישית, אך מה אחר כך?
- הייתי רוצה שהצעירים ילמדו מנסיונם ואחריותם של הוותיקים.

אמריקאים על עצמם
- השכבה האמריקאית הטביעה את חותמה על אופיו של הקיבוץ, גישה פתוחה, השכבה פעילה מאוד.
- עבודתי בחינוך העסיקה אותי מאוד, נותקתי קצת מחיי היום יום בקיבוץ. השתדלתי בכל זאת להשתתף וזה נתן לי הרגשה של שותפות ומעורבות.
- מעסיקה אותי בעיית הדיור אך אין זו סיבה למרמר את החיים.
- השכבה יותר מדי מוותרת, לא לוחמים לחידוש ושיפור, אני חוששת מהסתגרות.
- לנו היו נימוקים אידאולוגיים בוויכוח עם הורינו, לילדינו אין מאבק רעיוני אתנו, כך אנחנו אומרים. האמת היא שזו טעות.
- מה שמעניין אותי זה מעמד האישה בקיבוץ ובחברה.

אמריקאים על הוותיקים
- אני מאוד מכבד את הוותיקים על מה שעשו בעבר, אני שמח שלא הלכנו להתישבות חדשה.
- לדעתי הוותיקים הפסיקו מוקדם מדי לעבוד בחקלאות וזה השפיע על חברים צעירים.
- הוותיקים מוותרים בקלות על זכויותיהם, כגון שיפוץ השיכון.
- מדוע אדם שהגיע לגיל הפנסיה אינו יכול לצאת להשתלמות ולמלא את מה שהחסיר או לעסוק בתחביבים שמוצא בהם ענין, במקום לבוא לעבודה שאינה מתאימה לו.

אמריקאים על הצעירים

- אני משוכנע שהקיבוץ הוא מקום טוב לחיות בו, אבל יש לי הרגשה שהצעירים אינם חשים בחרדה שלנו לעתיד הקיבוץ.
- כואב לי שבמשך השנים לא קמו הבנים לדרוש שיפורים בתנאי החיים של הוותיקים.
- בארצות הברית היה לי בית מסורתי, גרתי בין יהודים, היום הצעירים אומרים קודם כל בני אדם וזה לא משנה יהודי או לא יהודי.
- הצעירים שלנו מאוד סגורים, קשה להם להגיד שלום, אבל הצבר מכוסה בקוצים בחוץ ומתוק בפנים.

"שחם" על עצמם

- נעים לי להיות בחדר ולא ללכת לפעולות, אפילו בערבי שבת. אך אני יודעת על ידי המעורבות שלי אני יכולה לתרום ולהעמיק את קשרי עם החברים.
- מורגשת הסתגרות השכבה, כל אחד בחוג משפחתו. הגיע הזמן שהחברים יהיו פעילים ומעורבים, כי הם משפיעים על הצעירים.
- לאתגרים עימם אני מזדהה, אני מוכן לתרום, כמו גיוסים בכותנה. כל הקיבוץ מזדהה ומצטרף ללא הבדל גיל.
- "שחם", היא קבוצה בעלת פוטנציאל המסוגלת להרים מבצעים, למה לא להתגייס מדי פעם למשימות הקיבוץ?

"שחם" על הוותיקים

- הייתי רוצה שהוותיקים יחזרו לפעילות חברתית, זה יקרין לטובה על הממשיכים, אנו זקוקים לנסיון ולידע שלהם.
- נעים לבוא לחדרי הוותיקים, הם מקבלים בחמימות ושמחים שבאים, אך בכל מקום אחר המפגש הוא פורמלי ומסוייג.
- בעזיבת הבנים אין לראות כישלון, זה תהליך טבעי, הם מחפשים את דרכם.

"שחם" על הצעירים

- גל-און הוא קיבוץ ליברלי, הצעירים רואים בו את ביתם, במידה רבה תלוי בנו אם נצליח לקרבם לקיבוץ.
- השאלה היא האם עד גיל 40 ניתן לצעיר לעזוב ולחזור - איך אפשר במצב כזה לקיים קיבוץ?
- יצא לי לחיות תקופה ארוכה עם חברים מ"שחצלת" ו"אלון", אלה חברים שעובדים ותורמים הרבה.
- הנוודות של הצעירים אינה מפריעה לי, חשוב שיחזרו לקיבוץ בשלום ושלמים עם עצמם.

הצעירים על עצמם

- אני מרגישה שזה בית שלי אבל עדיין אני על פרשת דרכים.
- אני יודעת: אם אתרום ארגיש יותר טוב.
- אני חיה עם המון סתירות, הייתי רוצה את הילדים אצלי בבית אבל מודעת לעובדה שזה לא מקובל.
- הנושאים של יהדות, חגים, מסורת מעסיקים אותי מאוד.
- איכפת לי, שיחת הקיבוץ החליטה לעבוד במו ידינו - כעקרון ונגד עבודה שכירה. למחרת בא אוטו מלא פועלים מהחוץ.
- לא שהחינוך נחלש, אלא הדור הצעיר רוצה ללכת בכיוון אחר, לא תמיד לפי החלטות ההורים אולי בשל כך אינו ממלא ציפיות הוריו, הרי גם הם מרדו בהוריהם.

הצעירים על הוותיקים

- אנחנו באמת חייבים לוותיקים. אבל זה לא הכול. עכשיו ישנן אפשרויות רבות. הוותיקים יכולים לצאת ללמוד. ההסתגרות בחדר אינה מביאה לביטוי עצמי.
- השדר שלי אל הוותיקים - לא לפרוש מהפעילות ומהמסגרת, זה משפיע ומקשה.
- מדוע הוותיקים לא הצליחו להחדיר בנו את המסר הרעיוני ואת הזיקה שלהם למקום?
- אני רוצה לראות את הוותיקים חוזרים למעגל הפעילות והמעורבות, אפשר ללמוד ממסירותם.

סוף ציטוט. מקור: חוברת סיכום סדנאות "שיח וחשיבה" ארכיון קיבוץ גל-און.

תשרי תשמ"ט - 1989

שוב סדנא ושוב צוותי חשיבה. והפעם לאו דווקא על בעיות חברה אלא על הכול. הסיסמה הראשית היא: **לוקחים אחריות.** כידוע חודש תשרי הוא חודש חגי ישראל: ראש השנה ויום הכיפורים לחשבון הנפש.

בקיבוץ גל-און יום הכיפורים הוא חג גדול, בשפת הילדים, יום הולדת לקיבוץ. במוצאי יום כיפור י"א תשרי תש"ז - 6.10.1946 בשעה עשרים ושלוש בלילה עלה הקיבוץ להתישבות במסגרת העליה של 11 הנקודות כגנבים בלילה לאזור שומם וסלעי שהיה מיועד למדינה ערבית, כאשר השלטון הבריטי בארץ התנגד להתישבות זו, והקיצונים הערביים התכוננו להשמיד כל ישוב יהודי במגמה למנוע הקמת מדינת ישראל.

שנת 1989, בישראל משבר כלכלי קשה. מפעלי תעשיה רבים פושטים רגל, חוסר עבודה גדול, החקלאות קורסת תחתיה ופוקדת גם את התנועה הקיבוצית. בגל-און לא שוקטים על השמרים אלא מחפשים דרכים חדשות לשיפורים ושינויים. על לוח-המודעות תלויה מודעה גדולה שמכריזה על קיום סדנא.

ובראש המודעה כתוב: **לא מספיק להיות שותף צריך לקחת אחריות.**

ולוטה שאלון ובקשה לחברים למלא את השאלון ולהחזיר לתא דואר מספר 21, ולהתנדב לתפקידים הבאים:

א. ריכוז צוות חג
ב. ארגון ערב תרבות
ג. ריכוז פרויקט אחד בתרבות (וידאו, טיולים וכו')
ד. פיתוח ענף חדש
ה. מציאת עבודות חוץ-ריווחיות
ו. התגייסות לתפקיד ניהולי בחקלאות - או בבית החרושת למאוררים ומנועים.

כעבור שבועיים שוב מודעה מאירת עיניים:

שוב סיסמה **לוקחים אחריות - התהליך נמשך** בצוותים יהיו דיונים בנושאים:

1. השקעה בהון אנושי
2. מקורות פרנסה נוספים, הגדלת הכנסות.
3. בדיקת המבנה האירגוני של הקיבוץ
4. תקציב צריכה
5. אירגון מערך השירותים בקיבוץ (מרכז רווח)

חתימה: צוות התהליך

נושאים רציניים מאוד ואולי בדיקת מצב במגמה למצוא דגם חדש (נוסף) לחיי השיתוף בקיבוץ, אבל מי יעז לקחת אחריות ויחזה מה תהיה דמות הקיבוץ החדש. וכבר נאמר שמאז שנחרב בית המקדש בוטלה הנבואה בישראל. אבל ברכה לעוסקים במלאכה מגיעה כי הכוונות הן בהחלט טובות.

הסדנא שיח וחשיבה - נובמבר 1981

שחרור ירושלים*. מיפנה במלחמת המכבים

הקרב על ירושלים בפקודו של יהודה המכבי ושחרור העיר מידי הסורים והמתיוונים היתה מלחמת הקוממיות לפני 2140 שנה. סיבות פרוץ מרד המכבים בשנת 165 לפנה"ס נעוצות ומושפעות ב-3 עובדות יסוד.

א. המצב הגיאוגרפי של ארץ ישראל מצד אחד.
ב. המצב הסוציולוגי החברתי של היהודים מצד שני.
ג. הרדיפות האנטי־דתיות ואנטי־יהודיות מצד שלישי.

כידוע ארץ ישראל, אז ארץ יהודה, היתה ארץ מעבר בין שתי מלכויות גדולות - בין בית תלמי שבמצרים בדרום - לבין בית סיליקוס שבסוריה בצפון.

מסחר, תוצרת חקלאית וכל מיני קשרי כלכלה אחרים התנהלו בין ארץ יהודה לבין שתי המלכויות גם יחד. היהודים שתמיד הצטיינו במסחר, הצטיינו גם אז ולמעשה הם הם שניהלו את הקשר המסחרי והכלכלי עם שתי המלכויות.

היהודים תפסו עמדות מפתח חשובות בפקידות הממשלתית. היהודים היו חוכרי המס של פיניקה, יהודה וסוריה. היהודים היו מהשתדלנים אצל שלטונות יוון־סוריה, ורבים מיהודים אלה הושפעו חזק מהחברה והתרבות היוונית, ובמשך הזמן נהפכו למתיוונים לכל דבר. דבר זה הגביר את השנאה ליהודים בשתי המלכויות, גרם לתחרות נמרצת על ההשפעה והשלטון בארץ ישראל והביא קרע ופילוג בעם היהודי.

אנטיוכוס אפיפנס ה-4 ששלט אז בסוריה (167-168), השתוקק להיות אלכסנדר מוקדון השני וחלם על אחדות הקיסרות. הוא הכביד את העול על ארץ יהודה.

העובדה שמחוז אחד בתוך הממלכה ודווקא מחוז ספר במקום גיאוגרפי צבאי רגיש הנו יוצא דופן, קנאי לדתו ובעל גאווה לאומית עד להתבדלות לעצמאות פוליטית, הטרידה את מנוחת בית סיליקוט שבצפון, וכדי לבלום תהליך זה פורסמו גזרות ופקודות בחתימת המלך שמגמתן ביזוי הדת והתרבות היהודית.

במערבולת הויכוח סביב פקודות המלך אם לקיימן או לדחותן התפלגו היהודים לשני מחנות. בצד אחד עמדו המתיוונים בני המעמד האמיד, בעל הרכוש, האריסטוקריה והפקידות היהודית שדרשו קיום פקודות המלך.

מצד שני ניצב רוב העם "החסידים" שהיה מורכב מפועלים, עובדי אדמה, בעלי מלאכה סוחרים זעירים ובראשם המכבים, שדרשו לדחות את פקודות המלך, ולמעשה חתרו למאבק נגד השלטון כדי להגן על הדת, המנהיגים, והיחוד היהודי.

לשיא המתיחות הגיעו הדברים כאשר הכהנים המתיוונים הצליחו לדחוק את רגלי הכהנים ממחנה החסידים וקנו את כתר הכהונה מידי היוונים תמורת כסף. כגון: יזון ראש המתיוונים - כהן גדול, אחיו של חוניו השלישי, קנה את הכהונה מידי אנטיוכוס תמורת 440 כיכר כסף, ותמורת התחייבות מפורשת להיות נאמנים ללא סיג לשלטון ולחוק היווני - סורי.

סיבות אלו ואחרות דחפו את המכבים להניף את נס המרד נגד הסורים והמתיוונים כאחד. בשנת 166 כאשר פרצה המרידה בגלוי, היתה זאת התקוממות קטנה בהיקפה שעסקה בפעולות הטרדה, פעילות פרטיזנית של פגע וברח, שהתנהלה בעיקר בעיירות ובכפרי יהודה ונשאו אופי של כח קטן, לא סדיר, ולא מאורגן, אך ברבות הימים כאשר המרד התפתח והסורים התקשו לדכאו, התגלה יהודה המכבי כמפקד מעולה, בעל השפעה על חייליו, בעל אופקים צבאיים רחבים שיודע לנצל כל יתרון המתגלה לצידו ובעיקר היתרון הטופוגרפי.

כאשר הסורים התקיפו, חישל וחיזק יהודה את שורת הלוחמים, גייס תוספת אנשים לזכות המרידה ושמר היטב על הגבולות הטבעיים - הרי יהודה שהעניקו למכבים יתרונות הגנה והתקפה כאחד.

ומה היו גבולות המכבים?
בדרום: העיר בית צור, עיר גבול, כיום חירבת אטבקה שמדרום לגוש עציון, ברמת הרי יהודה.
בצפון: סביבות בית־אל הקרובה לרמאללה, גבול זה של המכבים גבל עם תחום גבול השומרונים, והשומרונים לא היו אז בני ברית לסורים.
במערב: גבול המכבים מגיע עד לשפלה, גזר, במקום התל הקרוב היטב לקבוצת גזר.
במזרח: שבט יהודה המשתרע עד יריחו, יהודה המכבי ניצל יתרונות אלה עד תום, תקף את האויב מלמעלה, נחל נצחונות מרשימים, והיכה חזק בצבא הסורי. אך יש לזכור כי מול צבא המכבים עמד צבא סורי שהיה חזק, מאורגן וחמוש כהלכה.

הבה נבדוק איך היה מורכב צבא האויב:
1. חיל רגלים כבד, משורין כולו, חמוש בְּרָמָחִים ארוכים ומגינים (כמנהג הימים ההם).
2. חיל רגלים קל, נושא כלי יריה לקרב מגע.
3. חיל פרשים למשימות סיור.
4. חיל פרשים כבד לפעולות הלם - כולל פילים.

חילות אלה היו מאורגנים במתכונת עוצבה - חטיבה, כ־4000 חייל, מחולק לגדודים בני 1000 איש ופלוגות בני 250 איש. ובכל זאת, ניצח צבא המכבים. מדוע?

כי צבא האויב היה כולו צבא שכירים שלא רצה להתאמץ, לא רצה להלחם ובעיקר לא רצה להקריב את חייו. לעומת אלה, צבא המכבים היה צבא בעל הכרה, חיילים שהתגייסו מרצונם החופשי לחילות המרד וראו במלחמה, מלחמת קיום ומוכנים להקריב חייהם למענו. במסעות יהודה בולטים 4 שלבים חשובים שהטביעו חותמם על המערכה כולה.

שלב ראשון: כיבוש ירושלים, השתלטות על מרכז העצבים הצבאי, המדיני, והרוחני. **מטרה זו הושגה במלואה.**
שלב שני: קיום גיחות ופשיטות נמרצות על מחנות האויב: גם **מטרה זו הושגה.**
שלב שלישי: הדיפת גדוד פרשים - ופילים של האויב על מבצר בית־צור, כאשר המכבים נאלצו להתגונן ולסגת קמעה להר־ציון.
שלב רביעי: "מסקנות פנים, גילו נקודות תורפה של צבא המכבים של יהודה, המפקד שהצבא שלו הינו צבא של מיליציה, צבא איכרים שאינו מסוגל לעמוד במלחמת התשה ממושכת (והרי זאת היתה שיטת הלחימה של הסורים), ללא ארגון מחודש ותוספת ציוד וכלי לחימה. מסקנות אלה הביאו לארגונו וציודו של צבא המכבים. אחרי כיבוש ירושלים, אחרי שנפל ציוד ושלל רב בידי המכבים, יהודה המפקד המוכשר חילק את צבאו ל-4 פלוגות שפעלו בארבעת גזרות החזית.
לכל פלוגה מינה מפקד ומשימה לפניו:על החזית המזרחית פקד יוחנן. על החזית המערבית פקד שמעון.
על החזית הדרומית פקד יונתן. על החזית הצפונית פקד אלעזר.

כל הפלוגות הוציא יהודה מחוץ לירושלים והטיל עליהם משימות סיור וקרב, הוא יהודה ופלוגתו נשארו בירושלים כדי למנוע הפתעה והתקפה מהאויב, ולטפל גם במצב הפנימי - במתיוונים.

נוכח העובדה שצבא המכבים חולק לפלוגות, היה צורך לקיים קשר בין הפלוגות לבין עצמן וקשר בין המטה לבין הפלוגות. ואז הוקם לראשונה "חיל קשר" קשר דגלים - סמופור שקבלו והעבירו ידיעות חשובות. יהודה ניצל גם את הלילה להתקפות קשות על האויב, וניהל מלחמת הטעיה.

מסופר שבאחד הלילות התגנב יהודה לעמדות הסורים והשאיר כיכר לחם (למרות שבירושלים לא היתה אספקה והחיילים הסתפקו במאכל זיתים), החיילים הסורים מצאו את כיכר הלחם והביאו למפקד, המפקד החליט שזהו נתיב שאנשי המכבים מבריחים אספקה לירושלים. לכן הוצא כח רב כדי לתפוס את המכבים, אך מארב של צבא מכבים, שארב מבעוד מועד לסורים, עלה על הכח הסורי, הפתיע אותו והשמיד אותו. קרב זה ותכסיסים נוספים העלו את המוראל ואת הסבילות בצבא המכבים. מלחמת המכבים נמשכה 7 שנים והביאה להקמת נסיכות המכבים שהתקיימה 150 שנה.

---

* הרצאה במסיבת חנוכה בקיבוץ גל-און תשל"ו - ח.ת.

ואחרי כן כאשר יהודה נפל, שמעון קיבל את הפיקוד ונהיה לנשיא, באה תקופת הרחבת הגבולות ופריחה כלכלית. בתקופתו הוחזרו לנסיכות המכבים העיר גזר, יפו, הגליל. בתקופתו של שמעון ארגנו מחדש את העבודה החקלאית, המסחר, החינוך, המשטרה והמשפטים.

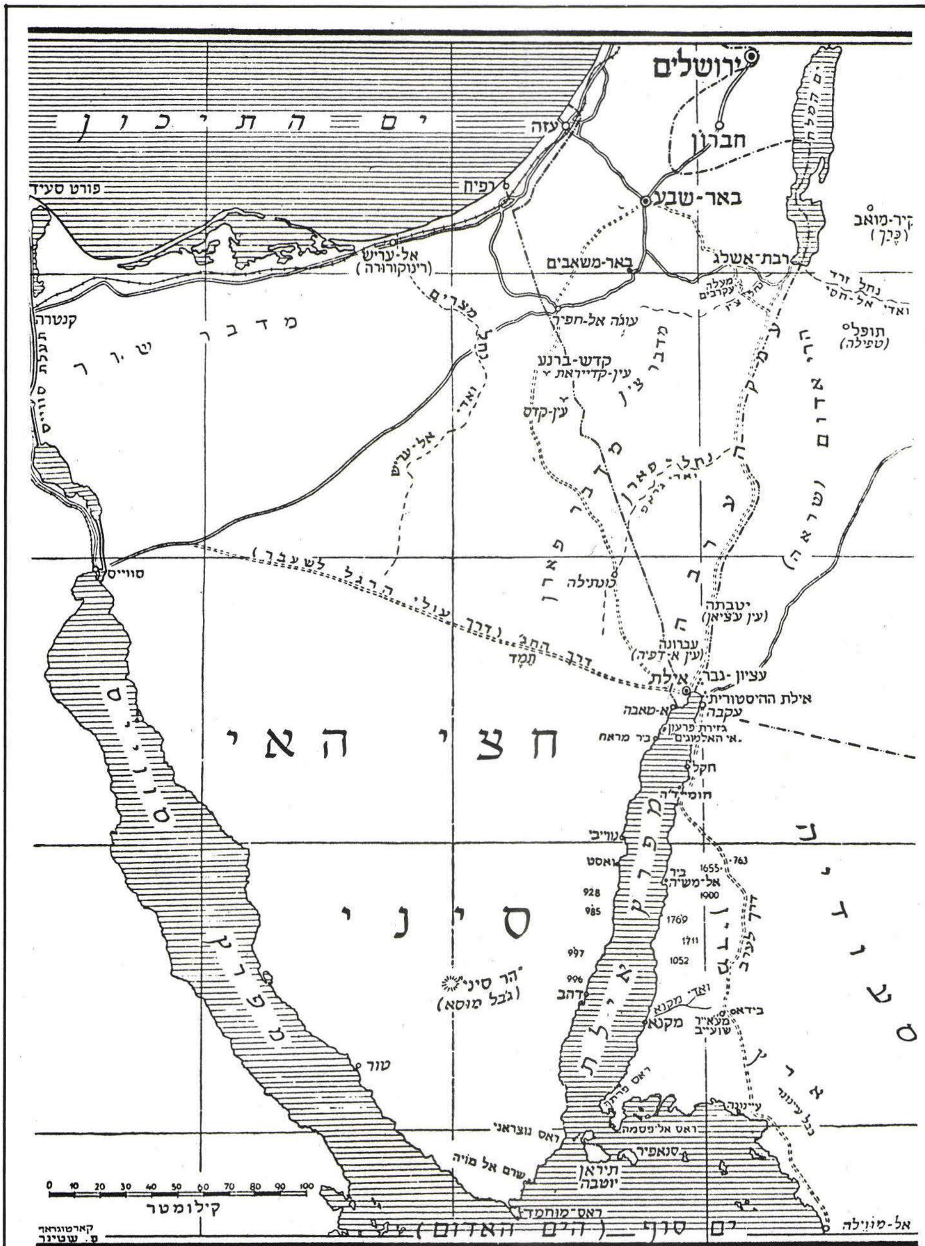
שמעון ביטל את המטבעות של אנטיוכוס אפיפנס ובפעם הראשונה בתולדות ישראל יצקו מטבעות עבריות עם סמלים עבריים והמילה **חרות!**

שמעון הוציא שורה של ספרים עבריים. כל זה הודות למרד, לנצחונות, לנסים והנפלאות , שלאו דווקא התרחשו בשדה הקרב מידי שמיים, אלא בידי משפחה של 5 אחים נפלאים שידעו לארגן ולהוביל את עמם עד לנצחון.

לחג החנוכה יש 7 פירושים במסורת:
חנוכת בריתו של עולם - חנוכת בית שני ועוד.
אך ראשית כל חנוכה של עכשיו מסמל חנוכת בית חשמונאים, ומסמל עם הנאבק על חרותו, לוחם ומנצח.

ועל כן אור בכל בית ישראל וגם בקיבוצנו.

מפרץ אילת וים־סוף

בית קטן בערבה
שמור על שני הדגלים

בית קטן בערבה
(שמור על שני הדגלים)

באחד הימים שאלה הנכדה את סבא:
סבא! אמור לי בבקשה למה בחג העצמאות ובאחד במאי אתה מניף על ביתך, גבוה גבוה דגל תכלת לבן ודגל אדום?
סבא: פשוט, כי דגל כחול לבן הוא דגל המדינה, ודגל אדום הוא דגל הפועלים בכל הארצות. האחד במאי הוא יום העצמאות של פועלי העולם, ובחגים מניפים דגלים.

הנכדה: אבל בקיבוץ החברים לא תולים דגלים על ביתם הפרטי, ראיתי ערב חג העצמאות והאחד במאי שני חברים מטעם סידור העבודה הובילו בטרקטור עגלה מלאה צינורות, דגלים, וכלי עבודה ותלו דגלים על עמודי השער, על מגדל המים, ולאורך כל הכביש על יד ביתך. ולמה אתה מוסיף לכל אלה?

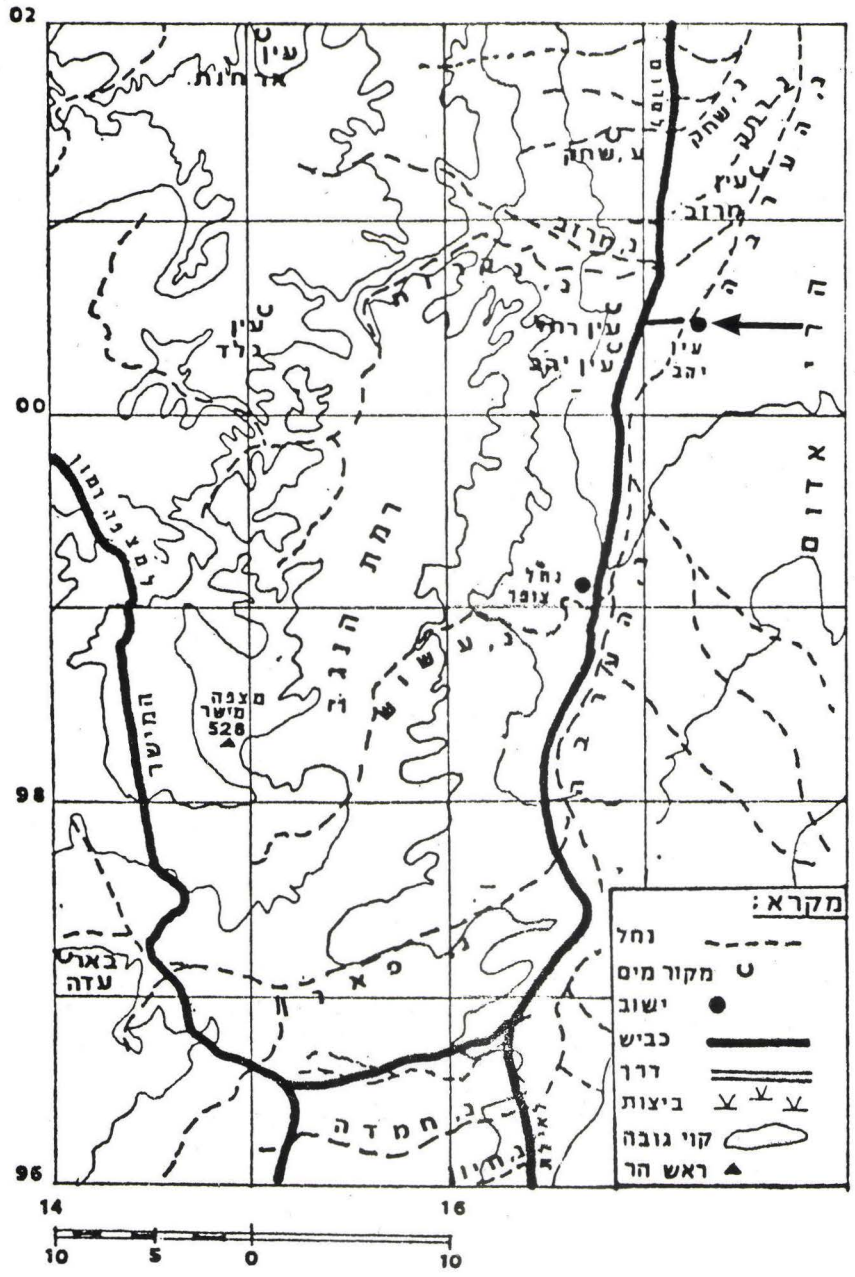
סבא: אמת, אבל מי שרוצה מותר לו להוסיף על ביתו דגלים ולטעמי חשוב שכל החברים יתלו דגלים אלה בחגים.
שאלה: והבן שלך חיים בעין יהב גם כן עושה ככה?
תשובה: אינני יודע. אבל בקיבוץ, וגם במושב בעניין זה כל אחד עושה לפי הבנתו.
הנכדה: ולמה על המעטפה של מכתב כותבים את המילה ערבה? מה זה ערבה?
הסבא: ערבה זה שם של עמק כשם שיש בישראל עמק הירדן בצפון הארץ, כן יש בישראל עמק הערבה בדרום הארץ. חוץ מזה יש נחל שקוראים לו ערבה.

הנכדה: אבל בעמק הירדן יש הרבה מים והרבה גשמים, ואיך בעמק הערבה?
סבא: אמת, בערבה יש מעט מאוד גשמים, סך הכל יורדים שם כ-50 מ"מ גשם בשנה. אבל ישנן בארות מים, מאז שמדינת ישראל קיימת גילו והעמיקו אותן, ואפשר להתיישב שם להשקות ולפתח חקלאות. רוב הבארות נמצאות באזור עין יהב, לשטח זה של הערבה קוראים הערבה התיכונית.

הנכד: הערבה היא גדולה? לפני הקמת מדינת ישראל היו בה הרבה ישובים?
סבא: הערבה היא לא גדולה, שטחה 1700 ק"מ אורך, במדינת ישראל כ-175 ק"מ. הצד הרחב כ-30 ק"מ. הצד הצר חמישה ק"מ בלבד (כמו המרחק מגל-און לגת) אף פעם לא היו בה ישובים קבועים שפיתחו חקלאות. החום הגדול והיובש הכבידו על הנשימה, סופות חול גדולות פרצו ופורצות עכשיו וגורמות נזקים כבדים לאדם, לצומח ולבעלי-החיים. לעתים קרובות באים שטפונות מההרים והורסים את הכבישים והדרכים הנמצאים בערבה ולכן במשך דורות לא היו שם ישובים וחקלאות.
ואיזו אדמה ישנה בערבה? כמו בגל-און? שואלת הנכדה. שחורה או חמרה?

סבא: האדמה בערבה היא לא אחידה היא לא חמרה ולא שחורה. בצפון הערבה האדמה היא מלוחה מאוד, בחלק הדרומי והתיכוני האדמה "בלעה" את הסלעים מההרים שבצדי הערבה המכילה חצץ ועפרות גיר. "חמדות" ככלל האדמה קשה וכחושה, דלה בחומרים המזינים את הצמחים וגידולי מאכל, לכן נחוצה שכבה אחרת מעל האדמה הזאת לפחות של שישים ס"מ עומק.
הנכד: סבא, וכיצד יצרו שכבת אדמה נוספת של שישים סנטימטרים עומק כדי לגדל פלפל, עגבניות, מלונים וכו'.

סבא: העבירו אדמה טובה מאפיקי הנחלים לאזורים שֶל אדמה כחושה ודלה. והקימו בנחל הערבה סוללה באורך של שנים וחצי ק"מ, הותקן אפיק חדש לזרימת מי השטפונות ואדמות הסחף הרבות וכך הכשירו שטחים רחבים להתישבות ולגידולי שדה.
שאלה: מתי נוסדה עין-יהב, מי היו המתישבים הראשונים?
תשובה: עין יהב נוסדה בנובמבר 1959 ע"י יחידה צבאית-חלוצית שנקראה נח"ל. (יש להבדיל בין זה לבין נחל מים).
נח"ל - ראשי התיבות - נוער חלוצי לוחם.

הערבה התיכונה

כמעט כל חיילי היחידה היו בוגרי תנועות נוער חלוציות, שמטרתם היתה הגנת המדינה והגבולות, התישבות באזורים בתנאים קשים, בלי אדמה טובה ובלי מים.
עוד בזמן השרות מוסדות המדינה ומוסדות הסתדרות העובדים עשו מחקרים ונסיונות בעין יהב לדעת מה הגידולים ובאיזה תנאים אפשר לפתח שם משק חקלאי.
בנובמבר 1962, חיילי היחידה (ורובם היום חברי עין יהב) גמרו את השרות הצבאי והחליטו להקים במקום מושב עין יהב עד היום המושב מצליח משגשג ומפורסם בגידולים טובים ליצוא, בגלל החום והשמש הלוהטת כל ימות השנה. הגידולים הם בחורף. דשא, עצים וירק, מכסים את המושב.
שאלה: חיות ועופות יש בערבה? איזה?
תשובה: בודאי שיש, אינני מומחה לבעלי חיים, אבל ידוע לי שיש: חתולי בר מדברי, הצבי, רחם - עם מקור ארוך ושער יפה גולש מהראש, ואפילו נמרים וזאבים. אבל תשובה מוסמכת אפשר לקבל אצל הבן הבכור של חיים תדיר - עידן.
ועצים גם כן יש, איזה?
תשובה: יש, השיטה, הדקל, פרקדק פרסי, אשל ועוד.

מי חלוץ?

סבא, שואלת שוב הנכדה, בחג הקיבוץ במוצאי יום כיפור מספרים תמיד שהחברים הראשונים שהשתתפו בעליה על הקרקע בגל-און היו חלוצים, כי גירשו את השממה והזיזו סלעים גדולים במו ידיהם. האם ראשוני עין-יהב גם כן חלוצים? למרות שאת הסלעים לוואדיות הזיז הטבע.
סבא מחייך ועונה: בוודאי שהיו והינם גם היום חלוצים. כי הלכו לשממה בתנאים קשים, רבים לא האמינו שאפשר שם לחיות ולהקים משק, הם הוכיחו שאפשר.
והבן שלך אלי תדיר ומשפחתו בקיבוץ דליה גם הם חלוצים?
תשובה: לדעתי כן! הם חלוצים כמו כל בני הקיבוץ והמושב שממשיכים ומקיימים עקרונות הקיבוץ והמושב, וחיים על עמל כפיים.
שאלה: וגם אבא ואמא דוד ולינדה חלוצים?
תשובה: בטח, כמו כולם שממשיכים בחיי קיבוץ.
סבא, אומרת הנכדה, אם ככה גם אני חלוצה!
וכל תשעת הנכדים שלך חלוצים. אמת, אומר הסבא, אבל היום אתם קטנים כאשר תגדלו ותחזרו בריאים ושלמים מהצבא ותמשיכו בחיי קיבוץ או מושב תהיו חלוצים. את זוכרת את השיר:
נהיה כולנו חלוצים-חלוצים
נהיה כולנו חלוצות-חלוצות... בטח זוכרת אומרת הנכדה.

ארץ הקיץ הנצחי

חם צחיח גבעות נמוכות
דרך לא דרך, שביל, גהינום
שמש יוקדת, עולה לא יורדת
שממה וציה - פשוט ערבה

יצאו להם שנים, צעירים ברוחם
לתור להם מישכן במדבר החם
אחד גבוה עיקש ושתקן
שני מנסה לשנות העולם

היעד ערבה, שוממה אכזרית
הדרך חתחתים, קשה, מפרכת
האוטו חורק הצמיגים מתבלים
נגיע, או לא? השנים אומרים

שביל מתפתל בינות לסמר
דקל אדיר שולח כפותיו
מעיין קטן מפכה בצד
הכל נראה מפתה - רק לבד

ארץ הקיץ הנצחי
"לאן הערב"?
"אהבה שכזאת"
אומר לי מעט -
אך הרבה מאוד
קטן וג'יפסי, חגי ושי
אלה מהמרכיבים של העולם הקטן

בעולם סביבנו הרים אדומים
עולם מיוחד לא שגרתי
חברה מצומצמת בתוך ערבה
שהחליטה ליצור תדמית משלה.

זוהי עין יהב
עין יהב של אז
קומץ אנשים והוי משותף
שרקמו והקימו בזעה ועמל
וראו התגשמות החלום הנ"ל

צ' צ'ה

מקור: ספר ראשונים עין-יהב

הנכדה שואלת שוב: סבא, נכון שחיים הבן הבכור שלך נולד בקיבוץ גלאון ואחרי הצבא עזב את הקיבוץ ועבר לעין-יהב?
סבא: אמת, חיים נולד בגלאון למד בבית הספר כמוך, המשיך במוסד החינוכי-תיכון, היה בתנועת נוער השומר הצעיר והדריך בקן קרית גת. הלך לצבא וחזר לקיבוץ, ריכז ענף השלחין, התחתן עם דליה טנא ונולד עידן ורק אחרי כן עזב את הקיבוץ והתיישב ביולי 1975 בעין-יהב.
שאלה: למה?

תשובה: איני יודע בדיוק, הוא לא סיפר לי, אבל בלי ספק רצה להקים שם בית ולפתח משק חקלאי.
הנכדה: אה אני מבינה הוא רצה לבנות בית קטן בערבה.
סבא: נכון תחילה בית קטן (אז גם בקיבוץ הבתים היו קטנים) ואחרי שנים הרחיב את הבית היום יש לו יחסית בית גדול כי המשפחה גדלה, יש יותר ילדים, אבל יש לו-גם טרקטורים, סככה גדולה, פלטפורמות, וכלים חקלאיים נוספים אבל עובד גם קשה מאוד.
הנכדה: אתה וסבתא לאה'קה הייתם עצובים כשעזב את הקיבוץ?
סבא: בודאי, לא היינו שמחים, אך הוא ומשפחתו לא התיעצו אתנו.
שאלה: ומה הייתם אומרים לו כן התיעצו אתכם?

תשובה: קשה היום לקבוע מה היינו אומרים אז, אבל בוודאי היינו אומרים שהם עוד לא מיצו את כל האפשרויות שישנן בקיבוץ, וחובתם לתרום שהקיבוץ יהיה בעזרתם יותר טוב, כי לדעתנו אז והיום החיים בקיבוץ הם הכי יפים, צודקים וערכיים מכל מקום אחר.
שאלה: האם חיים ביקש עזרה? האם עזרתם ובמה?
תשובת סבא: רצינו מאוד לעזור אבל לא היה לנו במה. קודם כל העזיבה היתה בשבילנו הפתעה ובמידה מסוימת גם אכזבה.
שאלה: למה אכזבה?

תשובה: כי האמנו שגם הילדים שלנו ימשיכו בחיי קיבוץ.
שאלה: ואיך היה פעם, כאשר חברים ותיקים שייסדו את הקיבוץ עזבו אותו?
תשובה: פעם לפני הרבה שנים, עוד לפני שהייתי בגל-און כאשר הייתי בקיבוץ בפתח תקוה ובראשון לציון, חבר שעזב בא לשיחת הקיבוץ ונימק למה הוא עוזב.
שאלה: ומה אמרו אלה שנשארו?
תשובה: בערך אותם הדברים מה שהיום, אבל היו שהוסיפו ואמרו שחבר שעוזב "בוגד" במקצת ברעיון הקיבוצי, אבל השתדלנו מאוד לשכנע אותו שישאר.
שאלה: והצלחתם? תשובה: לפעמים כן ולפעמים לא.

שמור על שני הדגלים

שואלת הנכדה, סבא האם ביקש חיים משהו לפני שעזב?
תשובת סבא: חיים לא ביקש כלום רק בזמן שארז את החפצים שלו, והם לא היו רבים ביקש שאקשור את הקרטון עם כלי המיטה בחבלים.
שאלה: ומה עשית?
תשובה: כן, לפני שקשרתי הכנסתי פנימה שני דגלים, דגל תכלת לבן ודגל אדום. אחרי כן ביקשתי אותו שנצא לשדה כי ברצוני לדבר אתו, הוא הסכים ויצאנו לדרך לכיוון חורשת הזיתים.
שאלה: ואז מה אמרת?

תשובה: שאלתי אם הוא מבקש משהו או רוצה להגיד משהו. הוא ענה: לא!
לכן אמרתי לו: חיימקה, תדע שאנחנו מאוד אוהבים אותך, את דליה ואת הבן שלך עידן. מובן שהיינו רוצים שתישאר לחיות אתנו כאן בגל-און. אבל החלטתם ללכת ואין לנו רשות להגיד לכם איפה שתחיו. אנחנו מאחלים לכם חיים טובים ומעניינים לפי רצונכם. רק בקשה אחת יש לי והיא: שבכל מקום שתהיו, ובכל מצב (ובארץ שלנו אי אפשר לדעת מה יביא לנו העתיד). זכור תמיד שאתה יהודי, ואתה בן של העם היהודי ועל זה אל תוותר אף פעם! תשתדל לעזור לעמנו איפה שתהיה והעם יעזור לך, כי אתה חלק מהעם היהודי.

שנית זכור את כור מחצבתך, שאתה נולדת להורים-פועלים שעבדו קשה ואהבו את העבודה. ואבות אבותיך גם כן חיו והתקיימו מעמל כפיים. אם רצית או לא רצית גדלת בקיבוץ, והקיבוץ הוא חלק ממעמד הפועלים. זה לא אומר שאתה צריך להיות פועל, ובוודאי לא פועל שכיר, איש מפלגה או סוציאליסט. בעיניי כל אלה הם דברים חשובים. אבל אתה תנהג בהתאם להשקפתך. אבל אם תהיה עשיר או קפיטליסט, או אפילו מיליונר, זכור את כור מחצבתך, שתמיד תראה את האיש הקטן, החלש, המנוצל, ותעזור לו בעת מצוקה ככל שידך משגת. זה דבר מאוד חשוב וחיוני.
כדי שתזכור שני דברים אלה הכנסתי לך בקרטון המצעים וכלי המיטה שני דגלים: אחד תכלת לבן, והשני אדום.
סבא, שואלת הנכדה, מה אמר חיים?
סבא: חיים לא אמר כלום. שנינו שתקנו וחזרנו לבית לקיבוץ.

שני הדגלים מתנוססים על בית תדיר ביום חג בקיבוץ גל-און

משק מספר 81 עם שובך כחול

הנכדה: סבא על הפלטפורמות של חיים בעין יהב כתוב תדיר 81, בזמן שאנו נוסעים יחד לעין יהב אתה אומר תמיד, "משק 81 עם שובך כחול", חיים לפעמים אומר, עובד אדמתו ישבע לחם למה?
הסבא עונה: בעין יהב כל משק הוא פרטי וכאשר שולחים תוצרת לתנובה צריכים לדעת למי שייכת התוצרת לכן לכל משק יש מספר, של חיים זה מספר 81. שובך כחול הוא השובך שמוצמד לסככה ולגג בחזית בית משפחת תדיר.
פעם ביקש עידן שאעשה לו שובך כדי שיגדל יונים. במלחמת השחרור כאשר חלק מהחברים היו בהתישבות, וחלק מהחברים היו בנס-ציונה, ולאה'קה היתה מא"ז (מפקדת אזור בנס-ציונה) קיימנו בפקודת ה"הגנה" קשר יוני דואר.

גידלתי יוני דואר ובאמצעותם שלחתי פתקים ומכתבים לנס-ציונה. לכן הזדרזתי ועשיתי במו ידי בנגרית אחים באבי, ידידים שלי בקרית-גת שובך, בטרמפ סחבתי אותו על הכתף עד צומת גת-גל-און ואחרי כן הבאתי אותו לעין יהב.

עין יהב (המנון) ינואר 1960

בא הנוער אליך עין-יהב
ופרץ לגבולך באדיר
הפכך משוקטה ורוגעת
למקום של צמח וניר

הוא פרץ לגבולך הנרדמת
ונטה בסערה אוהליו
וליד גבול אויב מעמעמת
מדורת לבבות בחוריו

צאלים לך עין-יהב מנגד
אדמתך צהובה וחולית
שמש להט תשריץ בך כל שרץ
אך יבול אדמתך היא, תמית

אבל אנו נוכל לך עין-יהב
נקימך מעפר וחיית
נהפוך אדמתך שדה חמד -
שדה בו ורוד העתיד.

מילים: שושנה בן ברק
לחן: עודד זמיר (מזרחי)

שאלה: ולמה צבע כחול?
תשובה: זה הצבע היחידי שהיה לי, אבל צריך לזכור שגם על הדגל הלאומי יש צבע כחול.
ושוב אומרת הנכדה: אבל סבא עוד לא אמרת לי למה אתה תולה בחג עצמאות המדינה דגל כחול לבן ודגל אדום על ביתך. למה בכלל דגל הפועלים אדום? ולמה ומדוע האחד במאי הוא חג העצמאות של פועלי העולם?

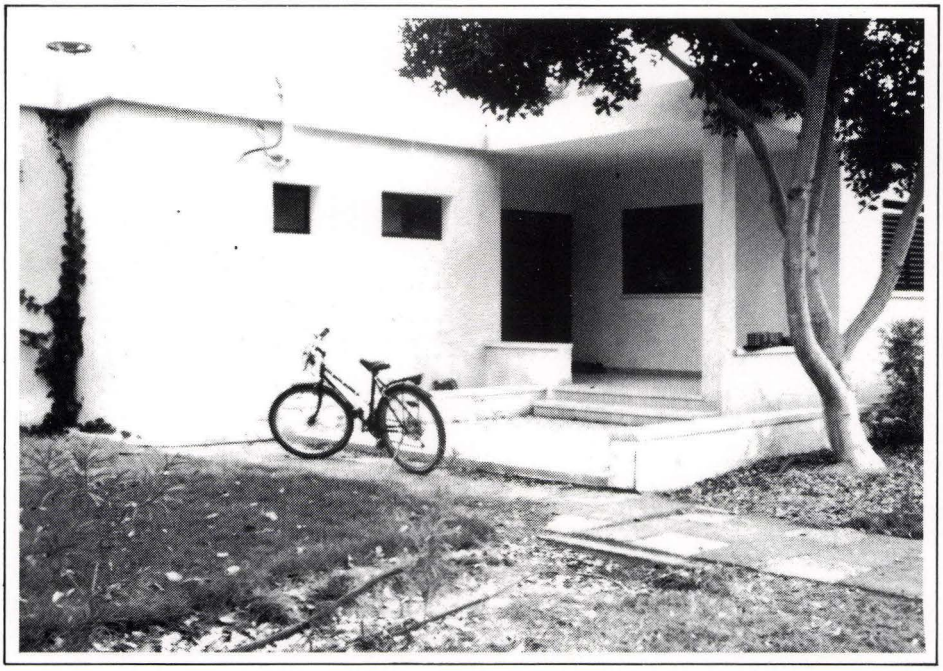
סבא עונה: לפני הרבה שנים, כל פועלי העולם עבדו מחושך עד חושך ולא שמונה שעות ביממה, שכר העבודה היה נמוך מאוד, לפועלים לא היה זמן לטפל בילדים, לקרוא עתון, ללכת לקולנוע, ללכת לרופא אם צריכים היו כי עבדו מחושך עד חושך בלי שיקבלו שכר עבור שעות נוספות.
בשנת 1886 הפועלים באמריקה - ארצות הברית הכריזו שביתות ודרשו לעבוד רק שמונה שעות ביום. הממשלה והמשטרה התנגדו. בשיקגו יצאו לרחוב להפגין, המשטרה פיזרה את ההפגנה במכות ובכוח, ואסרה הרבה מפגינים. היה משפט, שבעה מנהיגי הפועלים נדונו למוות, וארבעה הוצאו להורג. לזכרם של אלה שהוצאו להורג קבעו את יום האחד במאי כיום הפגנה ומאבק על זכויות הפועלים לעבוד רק שמונה שעות ביום. ועוד תביעות רבות של הפועלים. לכן הוחלט האחד במאי הוא חג של כל הפועלים בעולם.
דגל הפועלים הוא אדום, כי הדם של הפועלים שהוצאו להורג היה אדום.
היום, ברוב הארצות כבר עובדים שמונה שעות ביום, אבל בארצות רבות עדיין עובדים מחושך עד חושך והפועלים מנוצלים.

שאלה: סבא מאיפה אתה יודע כל זה?
תשובה: קראתי זאת באנציקלופדיה למדעי החברה דף 111 כרך א'. בכלל אם רוצים לדעת דברים חשובים צריכים לחפש באנציקלופדיות. לכן מאז ששמתי לחיים בחבילת כלי המיטה שני דגלים. אני מניף בחג העצמאות של ישראל, ובחג האחד במאי את שני הדגלים על ביתי בגל-און.
סבא, ענה לי, שם בעיירה שלך הושץ'-גושץ בפולין גם כן תלית דגל אדום על ביתך?
תשובה: לא! כל מי שהניף דגל אדום נאסר, זרקו ל"קלובוש", הרביצו מכות, ולפעמים כבר לא יצא משם חי. היום שם בברית המועצות, האחד במאי חג לאומי, וחייבים להניף שם דגלים אדומים.
אבל סבא אומרת הנכדה: חשוב גם שיהיו חלוצים בישראל, ויתישבו בערבה.
סבא: בודאי, לכן גם חיים שלנו בין החלוצים.
אשרי העם ואשרי האדם ששומר על דגליו.

חיים תדיר: עובד אדמתו ושבע לחם

הבית עם השובך הכחול בעין-יהב - 1989

ארגון הושע'-גושע'
ווהלין בישראל

ארגון הושע' ווהלין בישראל

ארגון הושע' בישראל נוסד ב-1942/3, אבל חיפוש קרובים וניצולים מהתופת הנאצית התחיל זמן רב לפני כן. יוזם הפעולות ומייסד הארגון היה אברהם קרנצברג שהגיע לישראל בספינת מעפילים בתנאים קשים מאוד.
הוא פעל ללא לאות למצוא ולעזור לאלה שנשארו בחיים וטרם מצאו גשר וקשר עם יוצאי הושע' בישראל.
בסוף מלחמת העולם השניה עת הצבא האדום נחל נצחונות, והצבא הנאצי נחל מפלות שוחררו מהצבא האדום שני בני הושע', הרצל אול וחיים סקליבר ויצאו לרחבי רוסיה לחפש ניצולים בני העיירה שנשארו בחיים.
השניים הגיעו עד אוזבקיסטן, שם מצאו את יצחק סקליבר אחיו של חיים סקליבר את מאיר מליס, ברוך איגר, דוד וינשטיין ועוד.
למרבה המזל הרצל אול זכר את הכתובת של מרדכי קרנצברג אביו של אברהם קרנצברג וכך חודש הקשר בין אחינו באוזבקיסטן ובין הקהילה של הושע' בישראל. אברהם קרנצברג שוב גילה יוזמה ותושיה, שלח חבילות ומכתבים לאנשינו באוזבקיסטן מתקציבו האישי ובאחד הביקורים שעשה אברהם אצל חברו חנינא תדיר בקיבוץ שריד הציע אברהם לחנינא שהקיבוץ ישלח כמה חבילות לאנשי הושע' באוזבקיסטן. הקיבוץ נענה ברצון לבקשה. החבילות יצאו לדרך ונתקבל אישור שהגיעו.
אברהם פנה גם לסוכנות היהודית וביקש עזרה דומה בצנורות שלה. וכך הפעילות התרחבה. התיעצויות רבות בנדון התקימו בבית זאב אביתר בתל-אביב והנושא היה כיצד לשפר ולהגביר את משלוח החבילות ולהבטיח קליטה כלכלית וחברתית לבני הושע' שיגיעו ארצה.

מפעילות יחידים לארגון מסודר

כעבור שנה (בערך) התקיים הכינוס הראשון בתל אביב בדירת גולדה רויזמן ונבחר ועד פעולה-מועצה. זאב אביתר (אפטר) נבחר יושב ראש, ואברהם קרנצברג מזכיר.
בחשוון תש"ה - 1944 נשלחה הזמנה לכל בני העיירה להשתתף בכנס הארצי השני. סדר היום והחלטות הכנס מעידים מה העסיק אז את המשתתפים.

החלטות הכנס

א. כל בן העיירה יהיה חבר בארגון וישלם מס שנתי קבוע בהתאם להחלטות האספה הכללית.
ב. תאורגן קופת "גמילות חסדים" בשיתוף יוצאי הושע' בארצות הברית.
ג. יעשה מאמץ להנציח בצורה נאה את קדושי הושע' ואת חיי היהודים בעיירה.
ד. אספה כללית תתקיים לפחות פעם בשנה להתיחדות עם הקדושים, לבחירת מוסדות הארגון, והתוויית דרכי פעולה.

מאז, התקשורת עם בני הושע' בארצות הברית פעלה במהירות וביעילות. ללא דחיות נתקבל סכום כסף רציני. בניו יורק התארגן "סוסייטי" - ארגון יוצאי הושע' בארצות הברית וקנדה. והארגון בישראל היה ונשאר עד היום אחד הסניפים שלו.
יצויין שיהודי הושע' בארצות הברית תרמו ותורמים תמיד סכומים גדולים למגבית המאוחדת ולמוסדות תרבות בישראל.
במלחמת השחרור כאשר הנשיא הראשון של מדינת ישראל ד"ר חיים ויצמן ביקר בארצות הברית, הנשיא התארח בבית מר אברהם מייזר - איש הושע'. בשנת 1949 קיבל שר החוץ של מדינת ישראל משה שרת תרומה למגבית המאוחדת חצי מיליון דולר. (מקור: ספר "הושע'" עמ' 144-149).
ב"סוסייטי" בארצות הברית פעלו ופעילים עד היום אישים דגולים, כמו ראובן פינק, נחום לרנר, אהרון הלר, אשר שתיל, אברהם מייזר, ובשנים האחרונות חברי וידידי יצחק וחיים סקליבר, דיויד דובין, ג'רי פינק, חנינא-הרי דובין ומר מרטי גזבר הסוסייטי.
כל אלה הקדישו ומקדישים עד היום הזה את מיטב מרצם וכספם לקהילת הושע' בישראל.
מר יצחק סקליבר מזכיר ה"סוסייטי" בארצות הברית משקיע עבודה רבה, באופן רצוף ובהתמדה, ומטפח את הקשרים עם ארגון הושע' בישראל.

עם הזמן נוסדה קופה שניה: קרן סעד ע"ש מרת רוזה מייזר. מטרת הקופה להגיש סעד חומרי לנזקקים ו"מתן בסתר" שהשתיקה יפה לה. פעם יצא לי לנסוע יחד עם אחי היקר זאב אביתר, היושב ראש הראשון של הארגון בישראל לאחת הערים בצפון הארץ. כאשר הגענו אמר לי זאב: "אני הולך קודם כל לבקר בן-עירנו". הבנתי שהוא הולך למלא שליחות צבורית. למרות תשוקתי לראות את הבן-עיר הייתי מודע שלא תמיד נוח לשני אנשים לשוחח בנוכחות אדם שלישי, ואפילו הוא בן עירך.
לפתע שאל אותי אחי אתה רוצה להתלוות?
עניתי כן!

הגענו. נתקבלנו בשמחה ובחיוכים, שתינו כוס תה, המארח שלנו ואחי התבודדו בחדר אחר, אשתו ואני נשארנו ושוחחנו, זרקתי מבט על המתרחש בפנים הבית ולבי כמעט קפא. בינתיים השנים שהתבודדו חזרו. הוספנו לשוחח ונפרדנו בידידות. כולם היו שבורים ורצוצים. כשיצאנו לא דברנו כלום. אבל אילו היו מספרים לי ולא רואה במו עיני לא הייתי מאמין שדבר כזה קיים. רק אז הבנתי למה אחי נסע לעיר הזאת.
וידעתי גודל התועלת של קרן סעד.

הקופה המאוחדת של ארגון יוצאי הושע' - ישראל-אמריקה
1. קופת גמ"ח ע"ש ר' אברהם מזור ז"ל
2. קרן סעד ע"ש ראוז מזור ז"ל
3. קרן מילגות (א) ע"ש וולף לרנר ז"ל וראובן פינק ז"ל
4. קרן מילגות (ב) ע"ש צ'רלי פינק ז"ל
5. קופה להלואות קצרי מועד ע"ש שלמה ועדנה טיכשר ז"ל והאחים יושטיין נ.י.
6. קרן לעזרה הדדית ע"ש זאב אביתר ז"ל (לאחר מות זאב)

עם הפעלת הקופות הראשונות והשפעתן החיובית, נוסדו קרנות נוספות כמו, קרן להלוואות קצרות מועד ע"ש עדנה ושלמה טיכשר ואחים יושטיין. קרן מילגות ע"ש וולף לרנר וראובן פינק ז"ל. קרן מילגות ע"ש צ'רלי פינק. (חנה פינקלשטיין). קרן ע"ש זאב אביתר-אפטר.
בשנת 1971 קבעה ועדת המלגות את הקריטריונים והנושאים לקבלת מילגה.

קריטריונים:
1. תעודת הציונים
2. המצב הכלכלי
3. החיבור

נושאים:
1. חלוצים עולים מהושע' לארץ ישראל
2. בית הספר העברי והחינוך העברי בהושע'
3. זכרונות על הושע' מפי סבא
4. הנוער בהושע'
5. דמויות בעיירה

בשנת 1982 הוחלט באסיפה הכללית השנתית לאחד את חשבונות כל הקרנות ושם כל הקרנות יהיה: **הקופה המאוחדת של ארגון יוצאי הושע' ישראל-אמריקה.**

בשנת 1988 לקראת קיום האסיפה הכללית השנתית וטקס חלוקת המילגות, הוגש לחברי הארגון הדין וחשבון הבא.

ארגון יוצאי האשט בישראל

דין וחשבון כספי ליום 31 בדצמבר 1988
(בש"ח שלמים)

א. קרן מילגות ע"ש צ'רלי פינק בבנק בחשבון ×.

ב. הקופה המאוחדת

אקטיב		**פסיב**	
בנק - פקדון		הון עצמי	
קופת גמ"ח		פחות עודף הוצאות	
חייבים (הלוואות לחברים)		על הכנסות	
ניירות ערך (במחיר רכישה)		הקרן ע"ש זאב אביתר	
קופה קטנה			
סה"כ	18,732.-		18,732.-

ג. דו"ח הכנסות והוצאות

הכנסות		**הוצאות**	
מדמי חבר (48 משלמים)		18 מילגות (1988)	6,100.-
מלווים לכיסוי הוצאות		הוצאות האסיפה השנתית	255.-
רווחים		הוצאות בנקאיות	255.-
רווחים מפק"מ		הדפסות	224.-
עודף הוצאות על הכנסות		בולי דואר וצרכי משרד	128.-
		עזרה הדדית	2,050.-
		להיכל ווהלין	50.-
		שונות	20.-
	9,082.-		9,082.-

ד. כספים שנתקבלו מארצות הברית

חתומים:
אסיה גולן - מנהלת חשבונות
דבורה פרוסט - גזברית
אול הרצל, גליצקי יוסף - ועדת הביקורת

אסיפה כללית
למעלה מימין: יעקב שמאלי, זאב אביתר - היושב ראש הראשון (עומד) שלמה טיכשר, בצלאל שמאלי - מנחה האסיפה, זמן אפרתי, יוסף פינגרהוט, חנינא תדיר-אופטר רושם פרטי-כל.

עם ריבוי הקרנות, התרומות וחלוקת הכספים בהתאם למטרות הארגון, נחוץ היה להגיש בקשה לממונה על מחוז תל-אביב לרשום את הארגון כאגודה רשמית בהתאם לסעיף שש (6) של החוק העותומני שיש לו תוקף גם במדינת ישראל. למטרה זו הוגשה גם הצהרה לממונה על המחוז עם פרטים מדויקים כדלהלן:

להלן שמות מייסדי האגודה:

שם ושם משפחה	שם האב	תאריך לידה	מספר ת.ז.	כתובת	משלח יד	תפקיד באגודה	חתימה
אביתר-אפסר זאב	דוד	15/2/1904	767721	שד' בן גוריון 21 תל אביב	פנסיונר	יו"ר הועד	
גולן אסיה	פסח	1/9/1934	460090	[illegible] 11 ח"א	[illegible]	מזכיר	
וייסמן יצחק	חיים	4/4/1913	285840	בזל 11 ח"א	מנהל חשבונות	גזבר	
פילוסוף שלמה	לאון	8/11/1943	616357	[illegible] 7	פקיד	חבר האגודה	
פנקלשטיין אליהו	מרגיה זאב	18/4/1923	257004	הרצוג 12 בבת-ים	נהג	חבר האגודה	
פינברהוס יוסף	שרידל	12/1/1918	0215641	מסלנסקי 18 רחובות	פקיד	חבר האגודה	
פיכמר שלמה	דוד	1/4/1906	1649368	ההסתדרות 7 נתניה	פנסיונר	חבר האגודה	
קול הרצל	מאיר-צבי	5/1/1917	6549264	בר אילן 12 קרית מוצקין	מנהל חשבונות	חבר האגודה	

ע"ש צ'רלי פינק ז"ל
ישראל - אמריקה

חתימת יו"ר האגודה | חתימת האגודה | חתימת מזכיר האגודה

אישור הממונה על המחוז

לכבוד
מר אביתר אפטר זאב,
יו"ר האגודה קרן מילגות ע"ש צ'רלי פינק ז"ל
ישראל-אמריקה,
שד' בן גוריון 21,
תל אביב

א.נ.,

הריני מתכבד לאשר קבלת הצהרתכם מיום 25.12.79 בצרוף הודעה לפי סעיף 6 של החוק העותומני לאגודות לשנת 1909, על יסוד האגודה הבאה:

1. **שם האגודה:** קרן מילגות, ישראל-אמריקה.
2. **כתובת האגודה:** תל אביב, שד' בן גוריון 21 אצל מר ז. אביתר-אפטר.
3. **המשרד הרשום של האגודה:** כנ"ל.
4. **מטרות האגודה:**
   1. להעניק מלגות ו/או פרסים ו/או מענקים לסטודנטים מעוטי יכולת המצטיינים בלימודיהם.
   2. לעודד ולקדם הכשרתם האקדמאית של סטודנטים מעוטי יכולת אשר הנם בעלי השגים לימודיים ראויים לשבח.

על החתום

מרדכי כהנא
מ"מ הממונה על המחוז תל-אביב

מפעלים ומבצעים לתפארת

מפעלים ומבצעים

1. ארגון קופות לעזרה הדדית ומילגות לימודים
2. הבאת עצמות מקבר אחים בהושץ' לישראל
3. השגת יומן השואה של פרץ גולדשטיין
4. הצבת מצבת זכרון בקרית שאול
5. הפעלת חדר הושץ' ע"ש זאב אביתר בהיכל ווהלין
6. הוצאת ספר זכרון הושץ' בעברית, יידיש ואנגלית
7. אימוץ בית ספר "מרחבים" בפרדס חנה

המצבה בקרית שאול

בבואך לבית העלמין בקרית שאול, בכניסתך בשער הראשי בצד ימין על אם הדרך המובילה לחלקות הרבות של קדושים וטהורים, תאבל מצבת הזכרון לקדושי הושץ' שנספו בשואה האיומה בכפר "סימונוב" במלחמת העולם השניה בידי הפורעים הנאצים ועוזריהם.
במעמקי עפרה טמונות ארבע עצמות שהוצאו והובאו ארצה בחרוף נפש על ידי בן עיירתנו ניצול השואה יצחק גולוד.
בתא מיוחד במצבה על יד נר הזכרון נמצאת מגילת קלף ובה רשומים אלף וחמשה עשר שמות הקדושים זקנים, צעירים, נשים ילדים וטף שהוצאו להורג באכזריות על "חטאם" היחיד שהינם יהודים. נרצחו בשלוש אקציות בימים:
ד' בסיון תש"ב, י"ד בתשרי תש"ג, כ"א בחשוון תש"ג.

כל שנה באים בני העיירה ומשפחותיהם למצבה ומתיחדים עם זכר יקירינו שלא זכו להגיע אלינו. לקראת יום ההתיחדות שולח ועד הארגון הזמנה ותזכורת לבוא ולהפגש על יד המצבה. וכך כתוב בחוזר מחודש אלול תשמ"ו - 1986.

ספר זכרון

אחרי השלמת מבצע הקמת המצבה בקרית שאול. בא רעיון הוצאת ספר זכרון ודברי עדויות על הושץ' שהושמדה. למטרה זו נבחרה ועדה מיוחדת, ויצא חוזר לבני העיירה בחתימת זלמן פרס ואברהם קרנצברג בזו הלשון:

החוזר הכה גלים חזקים בין כל יוצאי הושץ' בישראל ובחוץ לארץ, ולאט לאט התחילו לזרום רשימות, מאמרים וצילומים לועדה.
יחד עם זאת רבים יוצאי השואה לא יכלו מבחינה נפשית ומסיבות אחרות להתישב ולשחזר על הנייר את הטרגדיה האיומה, וחברי הועדה עמלו קשות כדי לקבל את החומר הנדרש.
עם הזמן נבחרה גם מערכת הספר בהרכב: אברהם ירון, פסח פינקלשטיין, אלקנה פינגרהוט, חנינא תדיר וזאב אביתר.
בשנת 1957 - תשי"ז הופיע הספר הראשון ביידיש, תשעה פרקים 295 עמודים, ובעברית הופיע הספר, "הושץ' - ספר זכרון" בחמישה פרקים 270 עמודים ואחרי כן הופיעה המהדורה האנגלית.
ההוצאה בשלוש השפות באה לאור הצרכים של הקוראים הפוטנציאליים.
אבל, ככתוב בהקדמה, אין ההופעה בשלוש שפות מהווה תרגום מדוייק של ספר אחד. כל ספר נכתב כספר בפני עצמו. ובכולם מופיעה מגילת החורבן של העיירה, עדויות, צלומים, כתבות וכו'.
באיסוף מיון וסיווג החומר הושקעה עבודה עצומה. (נוסף לגיוס משאבים כספיים) בראש המערכת עמד חברנו היקר אברהם ירון-קריצ'מר וידידנו בו-ציון ח. אילון.
אברהם ירון השקיע את כל מרצו הארגוני והאינטלקטואלי בנדון.

מימין לשמאל: יעקב שמאלי, יצחק ויסמן, זאב אביתר - נואם, גברת וג'ו (יוסף) מז"ר, זלמן אפרתי ויוסף פינגרהוט

הקהל מקשיב

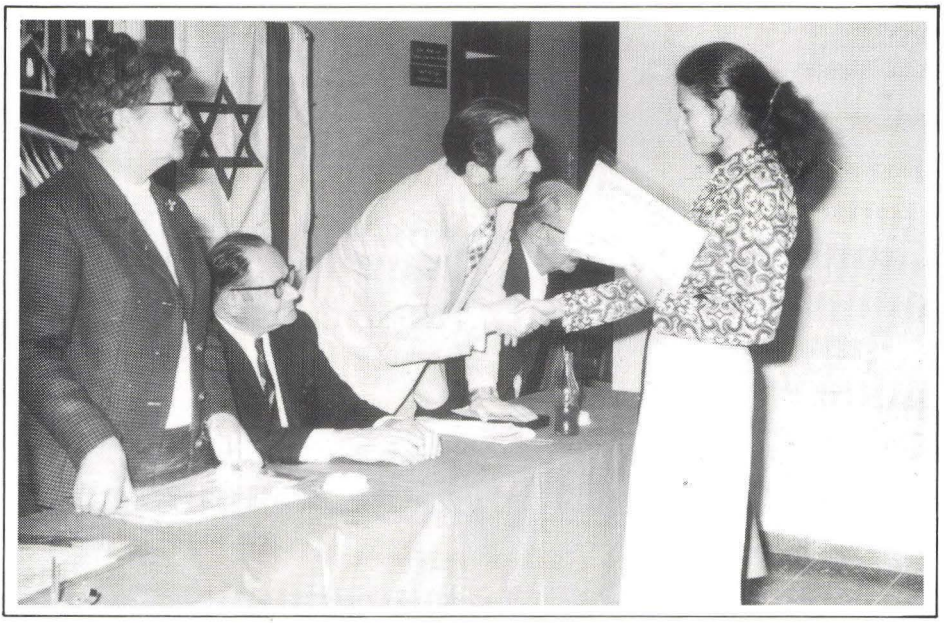

"לחיים" קבלת אורחים בני הושע' מארצות הברית בישראל - 1961.
למעלה משמאל לימין: הרצל אול, אברהם קרנצברג - נואם, זאב אביתר.

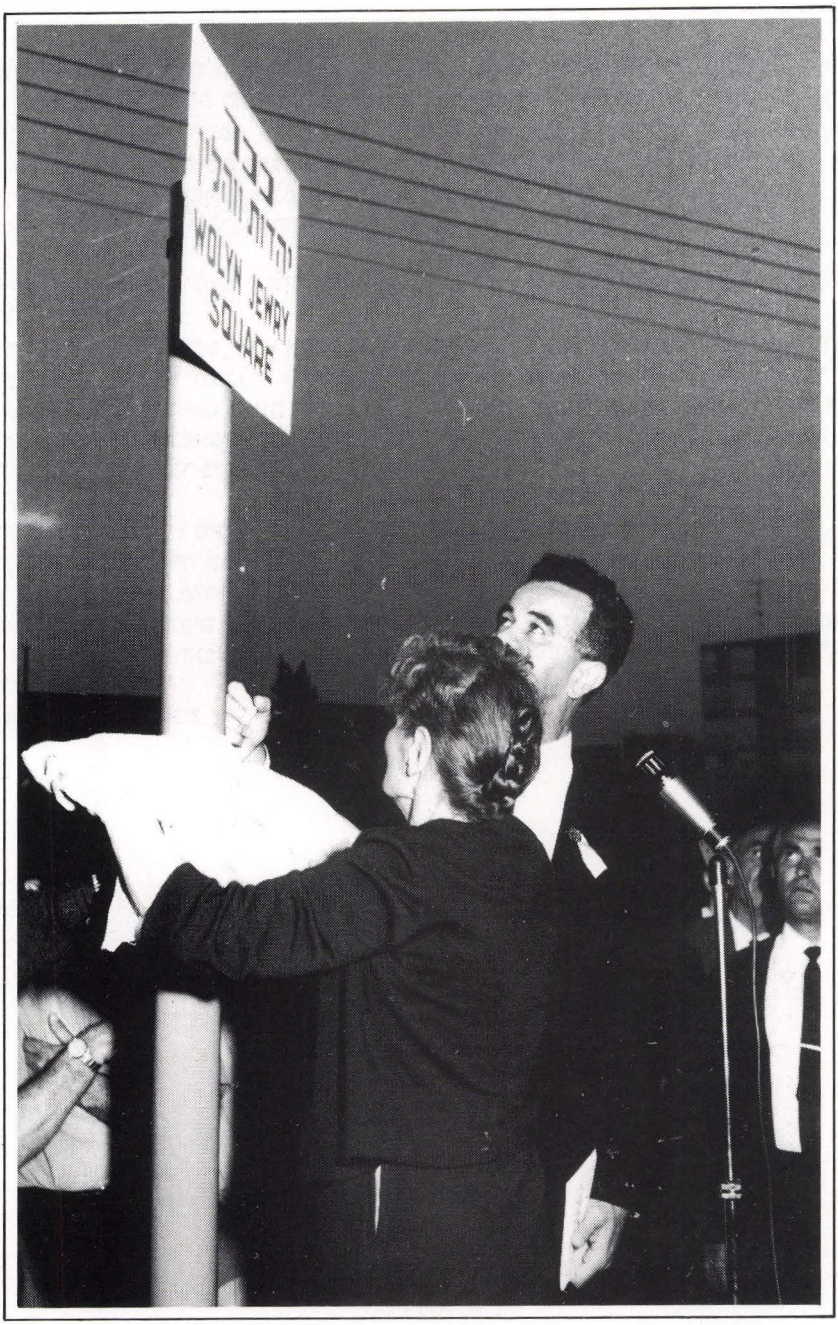
בית הספר הממלכתי "מרחבים" בפרדס חנה.
פרדס חנה, מושבה על שם חנה רוטשילד, חמשה וחצי ק"מ צפונית מזרחית לחדרה נוסדה ב-1929 על ידי המעמד הבינוני, המטרה היתה פיתוח החקלאות בישראל.
בית הספר מרחבים נוסד במגמה לספק מידע וחינוך לילדי פרדס חנה והסביבה. בית הספר החקלאי תיכון נוסד ב-1934 על ידי התאחדות האכרים בישראל ובראשם מר משה סמילנסקי. לפי החלטת המוסדות המוסמכים התאחדו בשנת 1976 שני בתי הספר לבית ספר חקלאי תיכון מאוחד בפרדס חנה" וממשיך במגמה זו.
שטח פיזי: כ-2000 דונם, מעובד בעיקר על ידי התלמידים והמדריכים. ענפי המשק בשנים הראשונות: רפת, לול, גן ירק, נוי וכו'.
יתר מקצועות הלימוד בבית הספר: בהתאם לתכנית הלימודים של משרד החינוך והתרבות, כאשר הדגש גם על המדע החקלאי כולל, תורת הקרקע, מדעי הטבע, כימיה, ביולוגיה, פיסיקה וכו'.
אימוץ בית הספר על ידי ארגון הושץ' התחיל בשנת 1967/8 - ה' תשכ"ח כאשר ועד ארגון הושץ' פנה להנהלת בית הספר בפרדס חנה באמצעות המורה - המנהלת יהודית קליגר יוצאת הושץ' להסכים לקבל את הצעת האימוץ.
המוסדות וחבר העובדים בבית הספר קבלו בברכה את ההצעה והאימוץ נכנס להילוך גבוה. האימוץ מתבסס על הדדיות כאשר תלמידי בית הספר לומדים את הנושא העיירה הושץ' שהושמדה בשואה, וארגון הושץ' מגיש סיוע כספי, ומחלק מלגות לימודים לתלמידים לפי החלטת המורים והמחנכים בבית הספר בפרדס חנה, וועדת המילגות בארגון הושץ' בישראל. טקס חלוקת המילגות יהיה והינו משותף לתלמידי בית הספר "מרחבים" בפרדס חנה, ולתלמידי בני עולי הושץ' בישראל.
יהודית קליגר (בפי ההושצ'אים איטה גולוד), קיבלה חינוך יסודי בעיירה, השכלה תיכונית וסמיכות להוראה (סיימה בהצטיינות) בסמינר המורים בוילנה, ירושלים דליטה.
ב-1936 עלתה ארצה עם הרעיון החלוצי, הצטרפה לחבר המורים והמחנכים בפרדס חנה, בשנת 1937, ועסקה בחינוך והוראה כשלושים שנה.
הרכב התלמידים בבית הספר: רובם בני המושבה פרדס חנה והסביבה וביניהם אחוז גבוה מאוד צאצאי בני ארצות ערב ומרוקו.
הנושא העיירה הושץ' הנו חלק מתוכנית הלימודים (במחלקות מסוימות) ולשם סולידריות ואימוץ הקשר עם קהילה זו באים פעם - פעמיים בשנה התלמידים, המחנכים וכל יתר העובדים בבית הספר "מרחבים" לערב זכרון, ולטקס חלוקת מילגות משותף.

ובערב ליום האספה השנתית וחלוקות מילגות לימודים שוב תזכורת והגשת עבודות בכתב על העיירה שאיננה.
והפעם כתובים עבודות גמר בכתב בצורת חוברת "זכרונות ודמויות מהעיירה הושץ'". (חומר טוב אפילו למחקר).
משתתפים בחוברת בנים ובנות צאצאי בני הושץ' כדלהלן:
דמויות בעיירה - נאוה לוין
זכרונות מהעיירה - אילן פינגרהוט
זכרונות הושץ' מפי סבא - שמעון אפנברג
נכדה שואלת וסבא משיב - דורית רוזן
זכרונות על הושץ' מפי סבא - איריס לוין
בית הספר העברי בעיירה - אסתר פינקלשטיין
חלוצים בעיירה - יוספה שמואלי
הכותרות, והתוכן מדברים בעד עצמם.
דברי הפתיחה של חברי ועדת המילגות יושב ראש הארגון, ודברי התודה של התלמידים ודברי הברכה של יושב ראש ארגון הושץ' הוסיפו תמיד תוכן חיובי ומשקל ערכי רב.
יצויין שגם אחרי פרישתה של יהודית קליגר מעבודתה המבורכת בבית הספר "מרחבים" הקשר עם בית הספר, עם המנהלים החדשים ובמיוחד עם המנהל מר יצחק הופמן נמשך במלואו.
יבואו על הברכה כל אלה שעסקו ועוסקים במעשה נאה זה עד היום.

עם נציגי ה"סוסייטה" בארצות הברית: משמאל לימין: בתיה ריבק-בן ברוך, אסיה גולן, רחל ויצחק גלמן, זאב אביתר, בצלאל שמאלי, הרצל אול, לוחץ היד יצחק סקליבר מזכיר ה"סוסייטי", ש. טיכשר ויהודית קליגר-פרץ מנהלת בית הספר.

חנוכת כיכר ווהלין על ידי הינדה אביתר - 1969

בשנת תשל"ב 1972 ליום השנה החמישי להנצחת ואימוץ הקהילה, התקיים בהיכל ווהלין מטעם ארגון הושץ' ערב הנצחה בהשתתפות בית הספר "מרחבים". באו שני אוטובוסים עם תלמידים, מורים ומחנכים מבית הספר, עם כל הציוד הדרוש. עם תפאורה, סיסמאות, סמלי אבל, מקהלה ותזמורת, ומסכת מוכנה של התלמידים על אנשי הושץ' שאינם עוד.
כעבור מחצית השעה האולם והבמה היו מקושטים לקראת האירוע, והכול היה במקומו.
וכך אמרה יהודית קליגר בדברי הפתיחה:
קהל נכבד!
"בהופעתנו זו תתפלאו לשמוע שירים שונים, שלכאורה אינם מתקשרים עם נושא הערב, "הנצחת קהילת הושץ'".
תשמעו כאן שירים ביידיש, אוקראינית, ואפילו שירה עליזה נשמיע, אל נא תתפלאו על כך! כי אנו רוצים לזכור עיירה זו ולהנציח אותה כפי שהיתה ולכן היה עלינו ללמוד עליה, ולהכיר את חיי אחינו שם, על שמחותיהם ויגונם השונים, העליזים והעצובים. על השפות המדוברות בה וכו'.
רק כך יכולנו להכיר בפניכם תמונה נאמנה מקהילה קטנה זו שהיתה ואיננה עוד. ברצוננו להחיות אותה למען תשכון לעד בקרבנו...

וממשיכים התלמידים: מינה, אהרון, שמעון, חנה, פנחס, גילה, דב, אמנון, אילנה, מרים, שושנה, עוזי, סמדר, סופי, זהרה ונוספים.
הכל הוגש בהקראות, שירה צלילי מוסיקה עצובה, וכאב עמוק.
רטט עבר בין המשתתפים ששמעו מפי התלמידים את "הנדר" לאברהם שלונסקי, ויזכור עם ישראל את אלף וחמש עשרה הנפשות הקדושות שנספו בימים ד' בסיון תש"ב, י"ד בתשרי תש"ג, כ"א בחשון תש"ג.
כל זה לעולם לא יישכח.

אזכרה לשישה מיליון ויהודי הושץ' בהיכל ווהלין במסגרת קהילת הושץ' בישראל ובהשתתפות ילדי בית הספר "מרחבים" בפרדס חנה. יושבת במרכז יהודית קליגר-פרץ (גולוד)

לכבוד
בני עירנו והסביבה,
אחים ואחיות יקרים,

יום זכרון לקדושי האשט והסביבה:
ביום שני, כ"ד בתשרי תשמ"ז (27.10.86) בשעה 3.00 אחר הצהריים, נתאסף, אנו שארית הפליטה, אזרחי מדינת ישראל, ליד מצבת הזכרון בבית הקברות בקרית שאול, להתייחד עם זכרם של קדושי עירנו, במלאות 43 שנה מאז ימי הטבח.
חולפות השנים, ועמים "נאורים" לא זו בלבד שכבר שכחו את אשר עוללו לעם היהודי, אלא שלאחרונה קמים מביניהם "מלומדים" המנסים להכחיש באומר ובכתב את עובדת השואה.
אולם צו השעה - לא לשכוח! לא לסלוח!

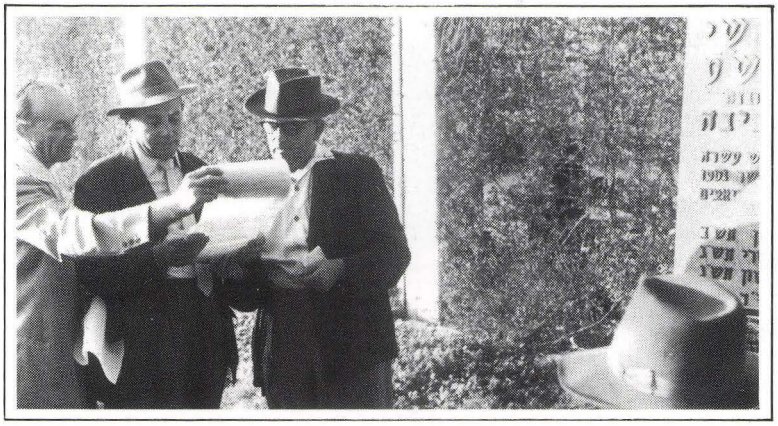
אחים ואחיות בני האשט וצאצאיהם,
חובה קדושה מוטלת על כולנו, בנעורינו ובזקנינו, להתאסף ביום הזכרון ליד המצבה ולהעלות את זכרם של הקדושים והטהורים, לחוש את סבלותיהם, את רצונם למלט נפשם ממוות ולהמשיך לחיות.
ביום הזכרון לקדושינו, חייב כל אחד לראות עצמו כאילו היה שם, ונגאל!
ולפיכך, רבה החובה המוטלת על כל אחד מאתנו לפקוד ביום זה את מצבת הזכרון, שהיא למעשה למעננו מעין קבר-אחים של קדושי האשט והסביבה.

אנו גם קוראים לבנים ולבנות הדור הצעיר, ילדי הארץ ואומרים להם:
אתם, כדור-ההמשך, חייבים לראות עצמכם מופקדים על שמירת מורשת האשט וכנושאים בעול להמשך המורשת.
אליכם בני הדור הצעיר מופנים הפסוקים הבאים:
..."אשר שמענו ונדעם / ואבותינו סיפרו-לנו/
לא נכחד מבניהם / לדור אחרון מספרים..."
..."למען ידעו דור אחרון / בנים יולדו /
יקומו ויספרו לבניהם / (תהילים ע"ח ג' ו')

זכרו! ביום שני ה-27 באוקטובר
כולנו באים לעצרת התייחדות.
בל יעדר איש!

אלול תשמ"ו

בשם ועדות הארגון
אברהם ירון

על יד מצבת הזכרות. משמאל לימין: אברהם ירון, אברהם קרנצברג, זאב אביתר.

בגבעתיים, עיר בת עשרות אלפי תושבים, ברחוב כורזים מספר 10, מול אזור התעשיה החדש הושלמה בשנת 1969 בניית היכל ווהלין. מטרים ספורים בלבד מהבנין החדש קיימת כיכר, וצמוד למדרכה על יד הכביש הסואן עומד בנין בטון-חזק, אפור, דמוי מבצר ועל דלתות העץ הרחבות בולטות המלים **היכל ווהלין**.

כל העובר שם, מי ברכב ומי ברגל אינו יכול שלא לחוש בקיומו ויציבותו של היכל נאה זה. ההיכל נבנה מתרומות עולי ווהלין בישראל, בארצות הברית וקנדה, והאיגוד העולמי של יוצאי ווהלין.

הבנין הוא דו־קומתי. בקומה העליונה קיים המוסד "יד ושם" של העיר תל אביב והסביבה, אולם התיחדות עם יהדות ווהלין שהושמדה, אודיטוריום עם 400 מקומות ישיבה, חדרי עיון לתלמידים וסטודנטים. ולמטה בקומה התחתונה ספריה גדולה, אולם קטן לאספות עם ואספות ארגונים שונים, משרדים, ושורת חדרים בגודל בינוני לרשות ארגוני הערים והעיירות מפלך ווהלין הפולנית לפני מלחמת העולם הראשונה.

החדר הראשון מהכניסה הראשית בצד שמאל הוא חדר קהילת הושע' בישראל. החדר מרוהט בריהוט צנוע ונאה מותאם ליעודו. על הקירות תלויות תמונות של אישי ופעילי הושע' והמנהיגות הרוחנית הדתית.

בפינות ארונות ודלפקים עם ספרים, תעודות, מסמכים וכו'.

השולחנות והכסאות מותאמים לחדר עיון והגות לתלמידים, סטודנטים ולכל מי שמתעניין בנושא השואה ובמיוחד בעיירה הושע'.

עם חנוכת היכל ווהלין קיימה עירית גבעתיים את הבטחתה וקראה לכיכר על יד היכל ווהלין, "כיכר יהדות ווהלין".

כל יוצא ווהלין גאה מאד על ההיכל והמורשת שלו, יהודי הושע' גאים שבעתיים והסיבות הן שתיים:

א. יהודי הושע' הם חלק בלתי נפרד מיהדות ווהלין כולה.

ב. המנכ"ל בפועל בזמן הבניה היה מר זאב אביתר, חבר ההנהלה הארצית של איגוד ווהלין בישראל, ויושב ראש ארגון הושע'.

עם חנוכת חדר הושע' נסתיימו תקופות הפעילות באכסניות זמניות. והכל מתנהל בין כותלי חדר הושע' בהיכל ווהלין. שם מתקימות ישיבות הועד והמועצה, האספות השנתיות, טקסי חלוקת המלגות וכו'. עם פטירתו של זאב אביתר ו' תשרי תשמ"ו - 1985 הוחלט בארגון הושע' לקרוא את החדר על שם זאב אביתר ז"ל, ממיסדיו ויושב ראש הראשון של ארגון הושע' בישראל במשך ארבעים שנה.

שלושה מרכיבים חשובים מאפיינים את ארגון הושע'
א. תודעה שקיום הארגון חיוני לקהילת הושע' בישראל
ב. רמת האמון ההדדי ושילוב הדור הצעיר
ג. רצף הפעילות האינטנסיבית

התודעה
התודעה והאמונה שקיום ארגון הושע' חיוני לקהילת הושע' בישראל, הן לגבי העבר והן לגבי העתיד הם יסוד היסודות של ארגון זה. ההוכחה היא שכל העבודה בארגון נעשית בהתנדבות ללא הוצאת אגורה שחוקה אחת בעד מילוי תפקיד או כפיצוי עבור "איבוד" זמן. כאשר אחד הפעילים לא יכול מסיבה כלשהי למלא תפקידו, מיד נמצא מתנדב שעושה זאת במקומו.
ובאם אחד מבני העיירה מתבקש לעשות משהו במסגרת הארגון, המתבקש עושה זאת ללא סירוב. ההרגשה המוסרית וההיסטורית כלפי אלה שנספו שם, וכלפי אלה שזקוקים כאן, ואנו ערבים איש לרעהו היא כה גדולה, שאין לבטא זאת במילים בלבד.

שילוב צעירים ורמת האמון ההדדי
שילוב צעירים בכל ארגון חברתי שפועל לטווח ארוך, הנו חיוני לקיומו ושגשוגו בעתיד. מה גם כשמדובר בארגון וולונטרי שנושא על שכמו את צו ההנצחה מדורות שניספו. מאז קיום ארגון הושע' פעלו בו בצוותא צעירים ומבוגרים כאחד.
אך עם גבור התהליך הביולוגי הטבעי נעשה הנושא אקטואלי יותר בבחינת דור הולך ודור בא (המבוגרים וה"זקנים" היו פעם צעירים, והצעירים בודאי יהיו גם זקנים ונחוץ היה לתת להם עדיפות יתר).
בשלוש דרכים ניתן להשיג מטרה זו והן:
1. שהנושא הוא ערכי גם בעיני הצעירים
2. שאפשרי שיתוף פעולה יפה בין בני גילים שונים.
3. עצמאות ויד חופשית לצעירים לארגן מבצעים כראות עיניהם להשגת המטרה.
עוד בשנת 1976 נשלח חוזר מטעם הארגון בחתימת אסיה גולן מדור ההמשך וזאב אביתר יושב ראש הארגון מיום היווסדו ומנהלו במשך ארבעים שנה ובו הודעה שנבחרה ועדת תרבות כדי להכין תוכנית עבודה לצעירים.

רצף הפעילות האינטנסיבית של הארגון למטרות סיוע כלכלי, הנצחת השואה והגבורה של יהודי העיירה, והמפעלים החנוכיים בדמות בית הספר "מרחבים" בפרדס חנה הם בעלי חשיבות עצומה לדורות הבאים, ובעיקר לאלה שלא ידעו את יוסף.
לזכור ולא לשכוח זה צו היסטורי, אבל לא מספיק לעסוק רק בזכרונות, מלל ותפילות. בצד אלה דרושים גם מעשים והארגון עשה ועושה מעשים.
גיוס כספים וחלוקתם בצורות שונות הם דברים חשובים ומשמעותיים, אבל הסברה וחינוך פרמננטי בכותלי בית ספר על עיירה יהודית במזרח פולין שהושמדה, או על קהילה יהודית במרחבי מרוקו שנאבקה על דמותה היהודית הציונית ועל זכותה להגיע לארץ ישראל יש בהם תרומה עצומה לתהליך קיבוץ הגלויות ולגיבוש עם ישראל בחברה אחת מאוחדת לאור ערכיה הלאומיים, המוסריים והסוציאליים כאחת.
נערים ונערות אלה על המחזורים הרבים, יתגייסו מחר מחרתיים לצבא הגנה לישראל, יהיו אזרחי המדינה. בהצבעתם לכנסת לרשויות המוניציפליות ובפעילותם היום-יומית, הם יתרמו רבות לעיצוב דמותה של המדינה כולה.
(ואולי חלק מהם יהיו קברניטי המדינה) ולכן מה גדול ועצום הוא המעשה שארגון הושע' עושה. וכבר כתוב לא המדרש עיקר אלא המעשה.

פרקי אבות ט"ז

כעבור זמן קצר ועדת התרבות רשמה לזכותה פעילות יפה ובין היתר מבצע פורים מוצלח שהשתתפו בו צעירים רבים וילדיהם.
ובאוגוסט 1987, בחוזר לקראת כנס צעירים שיתקיים ביום ב' 28.9.1987 כותבת כרמלה מיקא מדור ההמשך (בתו של מנדל שטרנברג ז"ל) בשם מועצת הארגון. "פעילות הארגון נשענת על גישה חברתית, קשר אישי, אל זכרונות העבר והמושג **בית אבי**. אך כל אלה מתגמדים מול האתגר העיקרי שבידנו מופקדת זעקת עולם שחרב ובמעבר מן הגלות לציון ההרס של עמנו וצמיחת השיקום. שעתנו קצרה, דור הגאולה שנולדתם אל החופש, זכות גדולה נפלה בחלקכם, אך לא קטנה מכך חובתכם לפעול למען אלה ששלמו עבור כך. אין אנו רוצים להכתיב או לקבוע לכם דברים, אלא לשתף אתכם במחשבות, לבטים, וליהנות מיוזמותיכם"...
בתוכן החוזר, ישנה הודעה שבישיבת מועצת הארגון מיום 22.6.1987 הועלתה הצעה לערוך טיול-למודים למחנות ההשמדה כהכוונה חנוכית בהזדהות עם העבר. והזמנה לכנס הצעירים עם סדר יום כדלקמן:
1. התכנסות וכיבוד
2. הרצאת אורח
3. סדנא לניתוח וחשיבה (דברי צעירים)
4. בחירת באי כח הצעירים לועדות הארגון.
אין ספק ששיתוף פעולה יפה והדדי בין כל הדורות בארגון הושץ' הניב פירות בשלים אלה, ובזה חוסנו והצלחתו.

בירושלים ב"יד ושם" על יד האנדרטה למורדי גטו ורשה - מרדכי אנילביץ' וחבריו. מניחות זר בשם קהילת הושץ'.
מימין: שרה ניסנזון, אסיה גולן, בתיה ריבק-בן ברוך

תעוד ומעש

קופת־גמילות חסדים
ע"ש ר' אברהם מייזר ז"ל

קרן הסעד
ע"ש דייזל מייזר ז"ל

מיסודם של יוצאי הושצ"ה
ישראל – אמריקה

לשימוש המשרד
הלואה מספר /

בקשה להלואה

לכבוד
הנהלת קופת הגמ"ח
תל־אביב

ח. נ.

אני הח"מ ..... / .....
שם המשפחה — השם הפרטי

הכתובת ..... / .....
המקום — הרחוב

מבקש בזה לאשר לי הלואה מקופת הגמ"ח / מקרן סעד לתקופת של .....

סכום ..... **ל"י**

מטרת ההלואה: .....

.....

את ההלואה האחרונה קבלתי בשנת ..... בחודש ..... הסכום .....

1) גמרתי לשלם אותה בתאריך .....
2) הנני חייב עדיין סך ..... ל"י

} למחוק המיותר

הערבים שלי: 1. .....
2. .....
3. .....

חתימת המבקש .....
תאריך .....

לשמוש הנהלת הקופה

הבקשה נדונה בישיבת ההנהלה מיום .....

והוחלט לאשר / לדחות הלואה בסך ..... ל"י

חתימות: 1) ..... 4) .....
2) ..... 5) .....
3) ..... 6) .....

ארגון עולי הושצ'ה (ווהלין)

ע"י התאחדות ציונית עולי - פולניה,
תל-אביב, לילינבלום 15. טלפון: 4250

חשון, תש'ה

א.מ.נ.

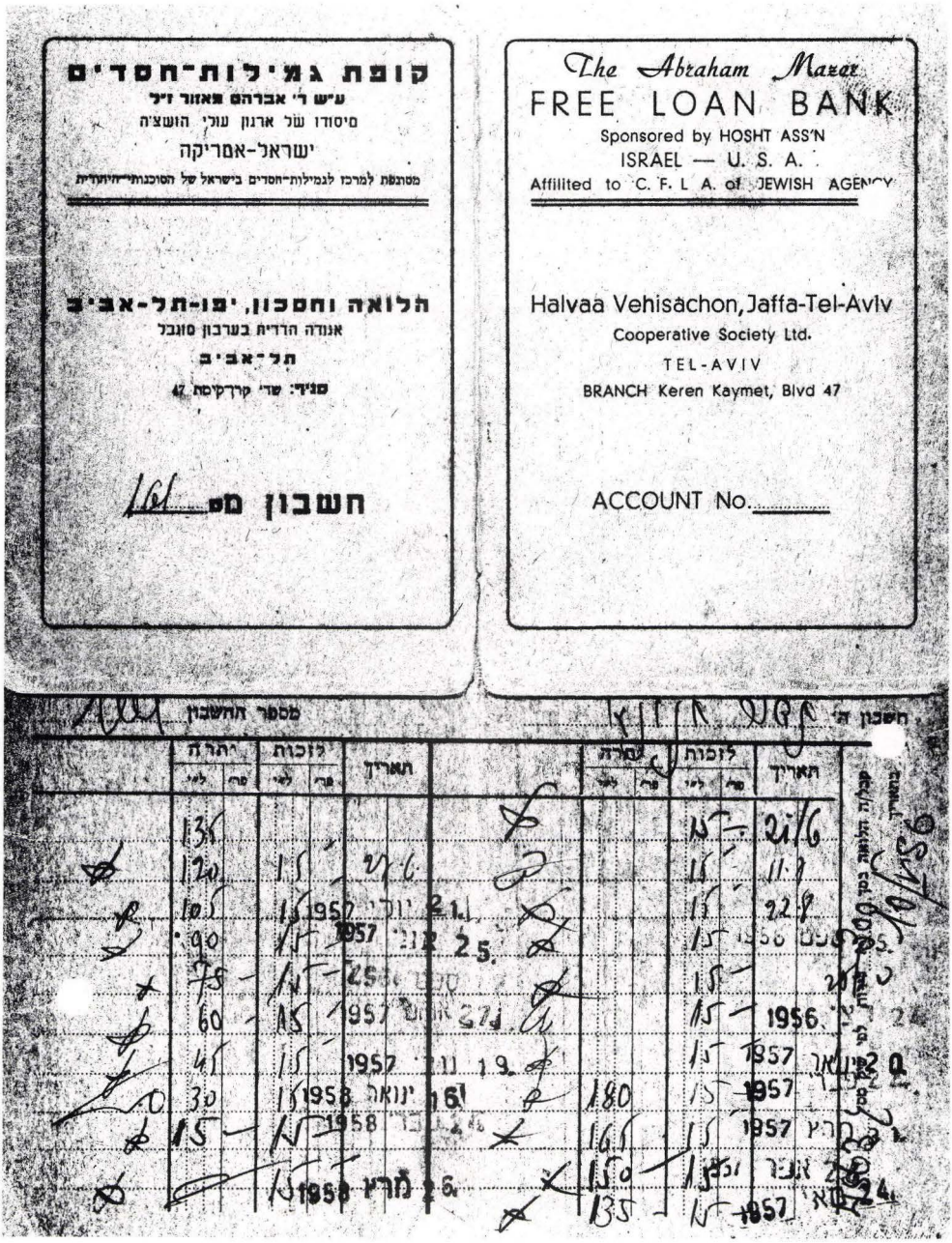
כב' מוזמן-בזה לכנוס א ר צ י
ש נ י של עולי הושצ'ה, שיתקיים בשבת
יא' חשון תש"ה, 28.10.44, בשעה 4.30
אחה"צ באולם "לבנון, אשר ברחוב מרכז
בעלי מלאכה 2, פנת המלך ג'ורג'.

סדר היום:

א. פתיחה ע"י זאב אפטר;
ב. דו"ח חצי-שנתי מפעולות הועד ע"י
הח' קרנצברג אברהם;
ג. דו"ח כספי ע"י קצ'קו-קופלן;
ד. הקראת מכתבים וטלגרמות;
ה. הקשרים עם הושצ'ה, אמריקה וה-
פליטים ברוחיח;
ו. וכוחים והצעות;
ז. ש ו נ ו ת.

בכבוד-רב,

ז ה ו ע ד.

קופת גמ"לות-חסדים
ע"ש ר' אברהם מאזר ז"ל
מיסודו של ארגון עולי הושצ'ה
ישראל-אמריקה
מוסנפת למרכז לגמילות-חסדים בישראל של הסוכנות-היהודית

הלואה וחסכון, יפו-תל-אביב
אגודה הדדית בערבון מוגבל
תל-אביב
מנין: שד' קרקסח 47

חשבון מס 161

The Abraham Mazar
FREE LOAN BANK
Sponsored by HOSHT ASS'N
ISRAEL — U. S. A.
Affilited to C. F. L. A. of JEWISH AGENCY

Halvaa Vehisachon, Jaffa-Tel-Aviv
Cooperative Society Ltd.
TEL-AVIV
BRANCH Keren Kaymet, Blvd 47

ACCOUNT No._____

מספר החשבון

יתרה		לזכות		תאריך		יתרה		לזכות		תאריך
לירי	פרו	לירי	פרו			לירי	פרו	לירי	פרו	
135								15		2/6
120		15						15		11/7
105		15		1957				15		22/8
90		15		1957				15		1956
75		15		25				15		
60		15		1957				15		1956
45		15		1957				15		1957
30		15		1958		180		15		1957
15		15		1958		165		15		1957
		15		1958		150		15		
						135		15		1957

ארגון עולי "הושע'ה" דווהלין
ע"י התאחדות עולי פולניה

מ כ ת ב ח ו ז ר!

לכב' חב' ארגוננו

ח.מ.נ.
ביום חו"מ פסח חל שנה לקיום הארגון שלנו.

המטרות ליסוד ארגוננו היו ברורות, והפעולות שנעשו בשטחים: עזרה לפליטים שלנו ברוסיה והנשארים בחיים בהושצה, הקשרים אתם, והידיעות שקבלנו מהם - כל זה נעשה הודות לכוחות המאורגנים שלנו כאן בארץ, והודות לקשרים שלנו עם בני עירנו באמריקה, והעזרה שקבלנו מהם.

כל הנ"ל מוכיח לנו את הערך של כח הארגון שלנו, וחשיבותו גם להבא, שמטיל עלינו להבא עוד התחיבויות וקשרים יותר גדולים כ"כ ולכוד פנימי בתוך הארגון שלנו.

ביום השבת חו"מ פסח 31.3 יתקיים **ה כ נ ו ס ה א ר צ י** שלנו, בתל-אביב <u>באולם היכל המלאכה</u> ברחוב מרכז בעלי מלאכה, בשעה 2.30 בדיוק אח"הצ לפי סדר היום:

א) פתיחה ע"י הח' ז. אפטר
ב) ד"ש מעירנו ע"י הקראת מכתבים, ובעל-פה.
ג) הזכרה לנרצחי עירינו.
ד) דין וחשבון מהגזברות ע"י חבר קצקו.
ה) וכוחים:
ו) פעולתינו להבא.
ז) בחירת ועד חדש
ח) שונות.

ח.נ.
בקשר לזה הנך מוזמן לכנוס הנ"ל בדיוק נמרץ, כי פעולותינו להבא תלויים אך ורק בך.

בכבוד רב

יו"ר הוועד

ארגון יוצאי הוסצ'ה
הוקדה להוצאת ספר זכרונות

ח.מ.נ.

בהתאם להחלטה שהתקבלה בכנוס השבתי בפסח בת"א על הוצאת ספר זכרונות של עירתנו וחיות, שאנו מעונינים שהספר יופיע בקרוב וימצא בכל בית מיוצאי הוסצ'ה לכן הננו פונים אליך בזה להמציא לנו בהקדם האפשרי חמר לספר זכרונות זה, את החמר נא לשלוח לפי כתבת כדלקמן; אברהם קרנצברג חיפה-הדר טוק "תלפיות" מס.12.

בתקוה שתעזור לנו להוצאת הספר

בב"ח

בשם הועדה המרכז"ת

ז. פרס א. קרנצברג.

קבלה מס. CEIPT No. 42

נתקבל מ- ived from

על חשבון account

עבור

וסכום sum of

יום The 27.1.88

חתימה Signature

שקל חדש / Shekel	אגורה Agura
15	—

מתיק ארגון הושע' בארצות הברית - 1944
לציון ארבעים וחמש שנה לקיום ארגון הושע' בארצות הברית שלח המזכיר בניו־יורק מר יצחק סקליבר למזכירת ארגון הושע' בישראל מרת אסיה גולן את המסמך הבא:

השוב׳ע פרייגט, לאנדסלייט פון האשט און אומגעגענד:

א. די האשטער רעליעף־ארגאניזאציע איז לעצטענס געגרינדעט געוואָרען דורך דער ניו־יאָרקער "כאָזיעטי אוו האשט", אונטער דער פרעזידענטשאפט פון ראבן פינק. דער צוועק איז צו שאפען הילף פאר האשט. און ארויסצוראטעווען פון דאָרט והעמען עם וועט נאָר מעגליך זיין.

ב. אונזער ערשטע ספעציעלע פארזאמלונג איז אפגעהאלטען געוואָרען דעם 10טען סעפטעמבער, 1944.

ג. דערווייל האָבען מיר שוין איבערגעשיקט קיין האשט $700 דורך דער פארמיטלונג פון דער ארגאניזאציע פון האשטער פליטים אין ארץ ישראל.

ד. אין אונזערע צוקונפטיגע ליסטען וועט איהר געפינען די נעמען פון א סך אנדערע וואס האָבען זיך ארויסגעראטעוועט. דערווייל האָבען מיר א ליסט פון די פאלגענדע פארבליבענע אין האשט:—

— 1 —

1. ליטמאן בן משה געלמאן.
2. זיין פרוי פראדל בת ליטמאן שקלאוער.
   זיינע קינדער:
3. יצחק און
4. רחל.
5. פסח קראנצבערג, דאקט׳ר הנינא׳ם זון.
   זיין פרוי:
6. ארל.
   זייערע קינדער:
7. כאזי׳ע און
8. מירל.
9. משה׳קע בן הענאך פין
   זיין פרוי:
10. מאניע
11. 12. 13. 14. } און זייערע 4 קינדער
15. ליבע, אשת חיים וויסמאן.
    איהר כאָכטער:
16. בתית.
17. דוד קלעמאנסקי, דער צידולנים.
    זיין פרוי:
18. דאשא.
19. משה׳קע בן גדליה פלאָן.
20. יצחק בן נפתלי גודלמאן.
21. בייל׳ע בת אליהו רוזמאן.
22. רחל בת גדליה כמאל׳ע.
23. אדזיע בן משה׳קע כמאל׳ע.
24. שוניע בת מאטל קריטשמאר.

נעמען פון די פּליטים וואָס געפינען זיך אין רוסלאַנד:

1. הערצל בן מאיר הערש אוליף.
2. חיים שקלאוועד } בני שלמה־קע משה איציעס.
3. יצחק שקלאוועד }
4. יעקב בן ישראל־דוד אינטשענק.
5. נאַלדשטיין נערץ
6. לעאָן רוזמאַן } בני אליהו מאַטעסס.
7. ישעיהו רוזמאַן }
8. משה רוזמאַן }
9. הערשל רוזמאַן
10. פּעסיע בת דוד אָפּטער.
11. רבקה בת אליהו שטיל.
12. משה שוועץ, בן זיסל חנינאס.
13. אברהם בן מאַטעס שוועץ.
14. מלך בן משה זאלצהענדלער.
15. חיים בן יוסף רעזניק.
16. ברוך בן מאַטל איגער.
17. מאיר בן אפרים מאַלים.
18. שבנא בן יונה גאָרץ.
19. אברהם בן מנשה בארג.
20. יעקב בן מענדל שוואַרץ.
21. וואָלף יושטין.
22. יוסף פינגערהוט.
23. פּרץ פינגערהוט.
24. אברהם בן לייבל פינגערהוט.
25. בוויץ ווינשטין.
26. משה יושטין.

אויך אין סיביר נעפינען זיך האשטער פּליטים מיט וועלכע מיר קאָנען זיך פאַרלויפיג ניט פאַרבינדען. מיר האָבען זיי אויך דערגרייכען.

די אַדרעסען פון אַלע אויבענדערמאַנטע נעפינען זיך בי אונז אין אָפּיס.

אויב איהר וויסט וועגען עמיצען וועמעס נאָמען עס נעפינט זיך ניט אין אָט דער ליסט, זיט אַזוי גוט אין לאָזט אונז באַלד וויסען.

פון ארץ ישראל האָט מען אונז מודיע געווען אז זיי האָבען דערהאַלטען טעלעגראַפיש א נאַכריכט אז פּסח בן בערל בריליאַנט (בערל דער בעקער) איז נאָר וואָס אָנגעקומען קיין פאַלעסטינע. ער איז געווען אין א "לאַנער" אין פּוילען און נאָכדעם אין אונגאַרן.

בלויז א ירמיהו הנביא וואָלט נעקאָנט שרייבען א נייע „איכה ישבה" וועגען אונזער שוידערליכען חורבן . . . מיר ציטירען דאָ איניגע שורות פון א בריוו וואָס מיר האָבען דערהאַלטען פון חיים זייסמאַנס טאַכטער פון א"י ישראל:—

" . . . זעכצען הדשים האָבען זיי זיך איסבעהאַלטען אין א קעלער, מיין מוטער אין מיין שוועסטער . . . באָמבס, נאַקעט און הונגעריק וואַנדערען זיי אַרום די קברים פון ברידער, שוועסטער, איינעם אן פריינד . . . "

לאָמיר זיי העלפען, באַלד, תיכף; אַנית וועט הילפ, ניט זיין וועמען צו העלפען . . .

האשטער רעליעף אַרבאַיטצי

בשם ראובן פינק, פרעזידענט

א. ת. העלער, סעקרעטאַר.

A. HELLER, 84 Fourth Avenue, New York 3, N. Y.

ביבליוגרפיה

הידעת את הארץ, י. ברסלבסקי
שואת יהודי ווהלין, ש. ספקטור
כל מקום, הוצאת צ.ה.ל
הושע', ספר זכרון בעריכת א. ירון
אנציקלופדיה למדעי החברה, ספרית פועלים
ספר זכרון רובנה, אוסטראה,
ספר החג והמועד, עם עובד
ספר יגור
חומר רב מארכיון גל און
תעודות ראיונות ורב שיח

המשך "כאב וחלום"
הספר לאה'קה תדיר
<u>גלעד לזכרה</u>

בדאבה

אברהם ירון

1989-1912

בדאבה

בזמן הדפסת הספר הגיעה הידיעה המרה על מות חברנו היקרים אברהם ירון ויושב ראש אירגון הושע' בישראל וחברת הנהלת הארגון בתיה בן-ברוך ויסמן.
מאז יסוד הארגון בישראל היה אברהם ירון האיש הפעיל ביותר, שעבד שכם אחד עם היושב ראש הראשון זאב אביתר.

לא היו פעולות, מבצעים ומפעלים של אירגון הושע' שאברהם ירון לא לקח בהם חלק חשוב ובולט. אישיותו הקורנת, המקסימה והאינטלקטואלית רבת הממשים הטביעה את חותמה החיובי על אירגון הושע' והתפתחותו. כך זה היה בענין הגשת סיוע לנצרכים יוצאי הושע', כך היה בעניין הצבת מצבת זכרון לקדושי השואה, וכך היה בזמן הוצאת ספרי זכרון לעיירה בעברית, יידיש ואנגלית.

במו ידיו אסף, מיין, סיווג את כל החומר שבספר, את מרבית החומר ההיסטורי כתב ליקט וערך בעצמו (כאשר העורך הראשי שימש בעצם יועץ מקצועי בלבד).

אחרי מות היושב־ראש הראשון של ארגון הושע', אברהם ירון נבחר לתפקיד זה בהסכמתם ובהצבעתם המלאה של כל הנוכחים באספה הכללית.

אברהם ירון קידם את האירגון, הפעיל צעירים, העניק סמכויות פעולה לכל חברי האירגון ובראש וראשונה למוסדות האירגון, ועדת התרבות, ועדת המילגות, ועדת הביקורת וכו'. את תפקיד היושב־ראש הבין כתפקיד שמטיל יותר אחריות ועבודה אבל בשום אופן לא ריכוז סמכויות יתר.

מטבעו היה איש שקט, צנוע, תרבותי מאוד בהופעותיו הפומביות, נעים הליכות ואיש-שיחה בארבע עיניים עם יחידים. גם אנשים שלא נמנו על יוצאי הושע' או ווהלין שעבדו במחיצתו או נפגשו עמו בפעילות ציבורית הושפעו מאוד מאישותו והיו ממוקיריו, עומק מחשבתו. ניתוח מצבים שונים, וקבלת החלטות רציונליות היו נר לפעולותיו.

מותו הפתאומי הנחית מכה ואבל כבד על המשפחה, על אירגון הושע' בישראל ובארצות הברית. ובמה ננחם את משפחתו ובני ביתו כאשר כולנו הוכינו בהלם ואברהם ירון חסר לנו ויחסר תמיד.
עם היוודע דבר האסון פרסם ארגון הושע' בישראל את מודעת האבל הבאה:

אברהם ירון שלנו, נולד בחודש מרץ 1912 בעיירה הושץ' פלך ווהלין.
בשנת 1934 עלה לארץ ישראל כחלוץ עם בת זוגתו רחל ז"ל. אברהם בא מבית טוב, מכובד ומבוסס מבחינה כלכלית, ובארץ בשנים הראשונות עבד בעבודות פיזיות קשות, ולעתים סבל מחוסר-עבודה כרוב הישוב העברי אז.

אחרי מלחמת העולם הראשונה כאשר נוסד אירגון הושע' בישראל כדי להגיש סיוע כלכלי ורוחני לפליטי הושע' רחבי העולם ובמיוחד עקב הנסיבות בברית המועצות. אברהם ירון הצטרף לעוסקים במלאכה ומאז שימש בפועל כקצין מיבצעים של הארגון, שתיכנן את כל המבצעים ה"קטנים" והגדולים עד שנבחר ליושב־ראש הארגון אחרי מות היו"ר הראשון זאב אביתר. אברהם ירון היה יהודי שורשי. בשליטתו בהרבה שפות, בדברי השיכנוע התרבותיים שלו בכל הנושאים, רכש לו ידידים ומוקירים רבים.

גם בשיחות פרטיות ובדברי חולין הירבה להשתמש באימרות כנף, ומימרות "עמך" ששמע וזכר משם מהושע'.
סיפורים ופתגמים למכביר כתב בספר הושע' ודאג שההווי והפולקלור ההושצ'אי ייכלל בספר כמזכרת לדורות הבאים.
אברהם ירון הצטיין בתיכנון ובביצוע פרויקטים רבים.
לקראת הצבת מצבה לקדושי עיירתנו היקרים מי הכין תוכנית, שרטוט, ותמליל? מובן שהיה זה אברהם ירון.

מי כתב מרבית הרשימות על ההווי וחיי יהודי הושע'? - אברהם ירון.
מי דאג למשאבים כספיים לצרכי יוצאי הושע'? - אברהם ירון.
כאשר נבחר ליושב ראש השני לארגון הושע' בישראל העלה את התקשורת עם אירגון הושע' בארצות הברית לרמה יותר גבוהה, יזם רעיונות חדשים, והפעיל דור שני ושלישי באירגון.
מטבעו היה פעיל מאוד גם במוסדות נוספים. היה איש הספר וההגות, ובשנים האחרונות עבד מרבית השבוע בהתנדבות במכון "לבון" (על שם פנחס לבון), מכון לחקר תנועת העבודה וההסתדרות הכללית בישראל.
במותו התיתם משפחתו, אירגון הושע' בישראל ובארצות הברית וכל מכיריו ומוקיריו שכה כיבדו והעריכו את פעולותיו.
עצובים ואבלים אנו עומדים על יד ארונך וגדול הכאב.
מי יתן אברהם ותהיה מליץ יושר לכל בני משפחתך, מכריך וידידיך המתאבלים על מותך. יהי זכרך ברוך!

ת.נ.צ.ב.ה

דברים על הקבר הפתוח בבית העלמין בחולון.

בתיה ריבק (בן ברוך-וייסמן)

משחר נעוריה היתה בתיה יפת תואר ויפת מראה, מלאת מרץ, רצינית ושופעת חיוכים. פניה העגולות, שערות ראשה המסורקות בקפידה לצדדים והשביל הבולט באמצע הוסיפו לה חן מיוחד. עוד בבית הספר היתה תלמידה חרוצה, מקשיבה בהתענינות לדברי המורים, מכינה בחריצות את כל השעורים ומרבה לקרוא ספרים. כאשר גמרה את הלימודים בבית-הספר היסודי המשיכה ללמוד בסמינר למורים בוילנה וסיימה כמוסמכת בהוראה וחינוך. מבחינה זו הלכה בשבילים המקובלים של אחותה מניה ואחיה יצחק שהיו אנשים רציניים מאוד ובעלי השכלה רחבה. כל זאת הודות לאביה ר' חיים, שדאג להעניק בשפע השכלה גבוהה לכל ילדי המשפחה. אבל גם תכונות טובות נוספות ספגה בתיה מאביה שהיה אישיות חשובה ביותר בקהילה היהודית בהושץ', פעלתן שתרם רבות בשטחים מגוונים לתושבי העיירה.

בתיה בדומה לאביה הקשיבה בשקט לדברי הזולת, עזרה ככל האפשר בכול, השתתפה בפעולות הציבור ובאירגוני נשים. היא העריכה את אנשי הרוח ואנשי העבודה כאחד, ורצתה בכל ליבה לעזור לנזקקים וללומדי תורה לשמה. וכל אלה בשקט, בצניעות וללא פירסומת.
בקן השומרי, בגדוד "תל-חי" היתה אחת הבנות האהובות ביותר.
את דברי המדריכים קיבלה ברצינות רבה, לפעולות קבוצה או גדוד באה לרוב בתלבושת השומרית, השתלבה יפה בכל המפעלים והמבצעים, ואהבה מאוד להשתתף בנשפים ובמסיבות של התנועה, בטיולים ובמחנות קיץ או חורף. לא במקרה בנעוריה חיזרו אחריה בנים רבים.

בשנים 1939-1941 כאשר פרצה מלחמת העולם השניה ובאה השואה, בתיה ומשפחתה ברחו ורצו להציל את נפשם מידי רוצחי העם היהודי - היטלר וצבאותיו. למרבה מזלה הגיעה לבית משפחת בריגידה קאפאר בכפר סמוך להושץ' ושם הסתתרה מפני השטן הנאצי שחיפש יהודים בכל המקומות. משפחת קאפאר, משפחה נוצרית מחסידי אומות העולם הבודדים, שעזרו ליהודים בעת המלחמה והשואה, הצילה את בתיה בתנאים של סיכון חייהם הם, ובתיה זכרה דברים אלה היטב כל חייה והרגישה חובה גדולה להנציח את משפחת קאפאר.
בספר הושץ' כותבת בתיה: "חובה היא לי לספר על משפחת קאפאר, ובייחוד על בריגידה אם המשפחה, היחידה מכל המשפחה שנשארה בחיים."
אבל בתיה לא מסתפקת בהבעת תודה עמוקה. אלא גם כותבת את תולדות חייה של המשפחה הזאת, ומציינת שבריגידה נולדה בכפר אוקראיני קטן להורים עניים, סיימה רק שלוש כיתות בבית ספר עממי אך היתה בעלת שאר רוח מלידה.

ועל ראש המשפחה, הבעל תיאופיל קאפאר כותבת בתיה, שמוצאו היה מפטריקוב. במלחמת העולם הראשונה לחם בלגיונות פילסודסקי לשיחרור פולין. לפני מלחמת העולם השניה, שירת במשטרה כעשר שנים, עבד גם בשירות הדואר, ולמרות הכול ניהל אורח חיים צנוע. בשואה הציל יהודים ונתן מחבוא לכל משפחת וייסמן. ואם זה לא מספיק, הרי בתיה עוד מספרת על חסיד אומות העולם הנוצרי העלגון אוכרים פירוטשוק שהוביל סחורות ליהודים מרובנה להושץ' ובתקופת השואה הציל יהודים. **כזאת היתה בתיה כאשר היא ראתה במרכז חייה את האדם והתנהגותו בזמנים קשים.**

כאשר בתיה הגיעה ארצה היא הביאה עמה שפע ידיעות חשובות על השמדת העיירה, שעד אז טרם ידעו. בין היתר סיפרה וכתבה כיצד קבוצת צעירים בהושץ' תיכננה פריצה לתחנת המשטרה האוקראינית, להשמיד את כל הרשימות והמסמכים, לתפוס את כל הנשק והתחמושת ולברוח לפרטיזנים ביערות. יחד עם זאת כאשר הגיעה ארצה, היא הצטרפה לפעילות באירגון הושץ' בישראל בכל להט לבה. היא פעלה בוועדת המילגות, עסקה ב"מתן בסתר" ונבחרה כסגן יושב ראש האירגון והמשיכה במסירות עד יום מותה.

בתיה היתה תמיד שלמה עם עצמה ועם דרכה הרעיונית, במה שהיא האמינה. תמיד דבקה במצוות עשה. בזמן שהיתה תלמידה וסטודנטית במוסדות השכלה גבוהים, כך נהגה בתנועת הנוער עת התחנכה על מטרת הציונות ועליה ארצה, וכך עשתה כאשר החליטה להיות דתית ולקיים מצוות. להגשמת מטרה זו היא בנתה את ביתה ומשפחתה בבני ברק, שהוא מרכז דתי מובהק.

את ילדיה חינכה ברוח האמונה והתורה בהתאם להשקפתה האישית, יחד עם זאת לא נדבק בה אפילו גרגיר של רצון לנהוג בכפיה דתית, או להשפיע ולהכריח אנשים חילוניים לחיות בניגוד להשקפתם ורצונם הם. בפגישה האחרונה בביתה (וטרם ידעתי על מחלתה, ולא שערתי שבקרוב לא תהיה איתנו) דיברה רבות על העבר ועל הנעורים, על משפחתה היפה ועל כל מה שעבר עליה בשואה, ולא מעט על דאגות המצב המדיני בו אנו נתונים. יחד עם זאת היתה מלאת אמונה שהמצב ישתפר ויהיה טוב. איש לא יכול היה להאמין שבקרוב לא תהיה איתנו בחיים.

בהיוודע דבר מותה פרסם ארגון הושץ' ווהלין מודעת אבל.

על קברה הפתוח ובאזכרה של אירגון הושץ' רבים הזילו דמעה והרגישו שתחסר לכולם תמיד.

יהי זכרה ברוך.

חנינא

יוצאי האשט (ליד רובנה) בישראל ואמריקה
מתאבלים מרה על בת־עירם, חברה מסורה
ופעילה שנים רבות בועד ארגונט

בתיה ריבק

(בן־ברוך) ע"ה

בת חיים וליבה ויסמן ז"ל

שנפטרה כי"ז בתמוז תשמ"ט והובאה בו
ביום למנוחת עולמים בבית העלמין
בקרית־שאול.
השתתפותנו העמוקה בצערם הרב של כל
בני המשפחה.
ולא תדעו ראבה עוד.

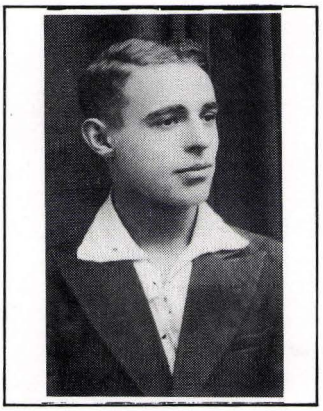
ועד אירגון יוצאי האשט

1944 - Following the kibbutz decision, he joins the kibbutz security force.
1945 - Hanina meets Leahke Cohen-Kagan, from Brestizke (Poland) at the Palmah camp of Givat Brenner. They decide to found a family and leave for kibbutz Gal-on in Nes Ziona for half a year. The second half would be spent in Eretz Israel 6 as part of the agreement. But they remain in Gal-on.
1946-1953 - Gal-on. Hanina serves as the head of the Hashomer branch and as instructor of the Bar-Am group in Rehovot.
Three sons are born: Haim, David, Eliezer (Eli).

1947-1948 - During the War of Independence, he moves from the Hagana to the Israeli Defense Forces and enlists formally in the Communication Forces.
Later, he becomes involved in the following activities:

The establishment and running of the Mishmar newspaper (later renamed Al Hamishmar), and the Sifriat Hapoalim publishing company.
Representative of the Hashomer Hatzair faction in the Histradut, in the Socialist league, and for many years in Mapam.

In the kibbutz, he holds a variety of posts, including 5 years in the High School of Gat-Gal-on named in memory of Pinchi, and one year in Tzafit Institute in Kfar Menahem.
1976 - He completes a course in public transportation.
1977-1982 - He completes courses in public and business administration.

HANINA TADIR

1919 - Hanina Tadir was born in hotch-Volin Poland. He attends a series of Hederim and a Polish elementary school. He is also provided with private tutoring.
1928 - Hanina's father arranges for him to study at the "Etz Haim" Yeshiva in Ruvna. His father wants him to become a Talmudic scholar. If Hanina becomes heretic, at least he should know why! Hanina, himself, aspires to study at the Hebrew High School "Tarbout".

1929 - With the assistance of Masha Kagan from the Hashomer, Hanina is interviewed by Dr. Reis, the Hebrew High School' principal. Reis reads some of his poems and tells him to continue writing. He tells him that at this moment he can't accept him officially as a student, but Hanina can sit in the back and listen. Hanina reads a great deal! He especially likes to read the biographies of writers. This way, he studies Bialik in depth, and even in privileged to see him at the reception that is held at the occasion of Bialik's visit to Ruvna.

1931-32 - Hanina's parents die. His inheritance is orphanage, deprivation, and poverty. Hanina learns the craft of hatmaking so that he will be able to support himself.

1936 - Hanina emigrates to Israel and goes to live in kibbutz Yagur within the framework of the "emigration of young relatives" program. He obtains an emigration permit thanks to the efforts of his sister and brother-in-law, Golda and Shmuel Yari, then Havashtzevski, and thanks to kibbutz Yagur. He works at construction building, in the stone quary, and in agriculture. He enlists in the Hagana where he serves as an instructor of young recruits in visual signaling and heliography, the only means of communication between the settlements. He visits the Hashomer branch in Haifa and sets up a branch in Yagur.

1938 - He sets up a Hashomer branch in Raanana.

1939 - He leaves Yagur to join the Ein Shemer group in kibbutz Eretz Israel 5 in Petah Tiqva. Within time, the economic and social situation of the kibbutz worsens. The Kibbutz Artzi suggests that kibbutz 5 joins kibbutz Sarid. A controversy arises between kibbutz members supporting the move and other contesting it. The arguments are intense. A few people leave kibbutz 5. And finally, the kibbutz joins kibbutz Sarid. Hanina accepts the movment' decision, but will not stay in Sarid, due to his desire to be part of an independent kibbutz and also to be part of the actual founding of a kibbutz. A year later, Hanina moves to kibbutz Israel 6 (same Ein Shemer group), in Nahalat Yehuda next to Rishon le Zion.

IN MEMORY

SOCIETY of HOSHT

32-07 Morlot Avenue
Fairlawn, New Jersey 07410
201-797-5767

DAVID DUBIN
President
JERRY FINK
Vice President
HARVEY SKLAVER
Vice President
MARTIN VICTOR
Treasurer
ETHEL ZWICK
Recording Secretary
IRVING SKLAVER
Exec. Financial Secretary

August 15, 1989

To all the members of The Society of Hosht in the U.S.A and in Israel

The Officers and Members
of the Society of Hosht in the U.S.A. and in Israel
Mourn the Passing of

יוצאי האשם (ליד רבנות) בישראל ומסניפיה
מתאבלים מרה על בת־עירנו, חברה מסורה
ושערלית שנים רמת מקור אינרגיה

בתיה ריבק
(בן־ברוך) ע"ה
בת חיים ולייבה (1900) זיל

שנפטרה כ"ו בתמוז תשס"ט והובאה בו
ביום למנוחת עולמים בבית העלמין
בקרית־שאול.
השתתפותנו העמוקה בצער הרב של כל
בני המשפחה.
ולא תראי רעה עוד.

ועד אירגון יוצאי האשם

Sylvia Victor

Bathia Ben Baruch
(Bassia Weisman)

Abraham (Kritzmar) Yaron

יוצאי האשם לדורותיהם
מרכינים ראש
בצער ובכאב האורבן
על פטירתו של יו"ר הארגון
אברהם ירון
(קריצ'מר) ז"ל
איש התעבדנה והמעשה
מי יתן ומשפחתו לא תרע עוד רעה
ובהמשך השלידות - תנחום
נטמן בבית העלמין "הרדום" בנתניה
ותלוין בת־ים ביום ש"ש, כ"ה בתמוז
תשס"ט (16.7.89).
ארגון יוצאי האשם והסביבה
ישראל וארה"ב

SYLVIA VICTOR, was the Vice President of the Society of Hosht in the U.S.A., dear wife of our Treasurer, Marty Victor, mother of Ira Victor, daughters Sandra and Barbara and six grandchildren.

BATHIA (Bassia Weisman) BEN BARUCH, a Survivor of Hosht, worked for many years in the Committee Irgun Hosht in Israel. She was the wife of Zwi Ben Baruch and mother of two sons and a daughter.

Another great loss to the Society of Hosht in the U.S.A. and in Israel was ABRAHAM (Kritzmar) YARON, President of the Irgun of Hosht in Israel, Author of the Book of Hosht, which was published in 1956 in Yiddish and in Hebrew. He also published the diary of the late Peretz Goldstein, Established the Abraham Mazer Free Loan Bank, and the Rose Mazer Fund which for many years helped our Landsleite in Israel. Brother Yaron was responsible for distributing many Scholarships for the Landesleite. He was loved by everyone who knew him. Yaron's wife Rachel passed away nine years ago. He is survived by two sons, Mordi and Dov Yaron, five grandchildren, and two sisters: Pola (Kritzmar) Broshi and Sonia Sklaver.

All will be missed. Our love and sympathy to the families and members.

David Dubin
President

Irving Sklaver
Exec. Financial Secretary

Three Significant Characteristics of the Hoshtze Association

The Hoshtze Association in Israel possesses the following significant characteristics:
a. the awareness that the existence of the Association is vital to the community of survivors from Hoshtze,
b. a high level of mutual trust and the integration of the younger generation, and
c. a commitment to a series of socially meaningful activities.
This series of socially meaningful activities of the Association have as their aim financial assistance, the commemoration of the Holocaust and the uprising in which the town, Hoshtze, participated, and such educational activities as the adoption of the Merchavim School in Pardes Chana. The latter activities are extremely important for the next generations, especially for those who are unaware of their recent history.
The historical mandate is to remeber and not to forget, but involvement with memories, words, and prayers is not sufficient. Together with such spiritual activities, concrete acts are required, and the Association was and is committed to such acts.
Raising financial support and dispansing it in specific amounts according to need are significant and important activities. However, providing reliable information and education within the four walls of a school regarding a Jewish town in Eastern Poland that was destroyed or a Jewish community in Morocco that struggled to maintain its Jewish and Zionist identity and to achieve the right to immigrate to Israel contributes greatly to the ingathering of the exiled. It also helps consolidate Israel as one integrated society in keeping with its national, ethical, and social values. The generations of young men and women who are enlightened and educated in this manner soon leave school to serve in the Israeli Defence Forces and to become Israeli citizens. Their daily activities and their voting in national and municipal elections will influence the form that the whole nation will assume. A number of them may even become national leaders. Thus, this activity of the Hoshtze Association in Israel has the powerful potential to move the nation in a positive direction as it is written, "Study is not of fundamental importance but practice is." (Ethics of the Fathers, I:17)

The pupils, Minah, Aaron, Shimon, Shirah, Chawah, Pinchas, Gilah, Dov, Amnon, Ilana, Miryam, Shoshanah, Uzi, Semadar, Sofie, Zehavah, and others, performed. Everything was presented through recitals, songs, sounds, and sad and painful music. The participants shuddered when they heard the pupils recite Abraham Shlonski's poem, **The Oath** and announce, "The people of Israel should remember the thousand and fifteen holy Martyrs who were killed on the fourth of Nissan, 5702, the fourteenth of Tishri, 5703, and the twenty-firts of Cheshvan, 5703. Not one of them will be forgotten".

Awarding the Scholarships

During the evening of the annual assembly and the awarding of the scholarships, the town that is no longer was again remembered through the compositions that the children wrote. These essays were presented in the form of a journal, **Memories and Images of the Town, Hoshtze.** The following sons and daughters of former residents of Hoshtze wrote the compositions that appeared in the journal:

Images of a Town - Navah Levine
Memories of a Town - Ilan Fingerhut
Grandfather's Memories of Hoshtze - Shimon Efenberg
A Granddaughter Asks and Grandfather Answers - Dorit Leving
Grandfather's Memories of Hoshtze - Iris Levine
The Town's Hebrew School - Esther Finkelstein
The Town's Piôneers - Yosephah Shmueli

The following titles and contents speak for themselves: The opening talk of the members of the Scholarship Committee, The greetings of the chairman of the Hoshtze Association, and The acknowledgement of the recipients of the awards.

A representative of Merchavim School added positive and meaningful contents to the journal.

Even after Yehudit Kliger left her dedicated work as an educator in Merchavim School, the association with the school and with the school's new administration and new principal, Mr. Yitzchak Hoffman, continues with the same devotion and friendship. The meetings and mutual adoption are successfully being carried on. All those who were and are involved with this project deserve our gratitutde.

In 5728 (1967/8), the school was adopted by the Hoshtze Association after the Association contacted the school's administration through the school's principal, Yehudit Kliger, a former citizen of Hoshtze. The school's adminstration and its worker association accepted this offer warmly and the adoption promptly proceeded. The adoption consists of a two-way relationship whereby the school's pupils study about the town, Hoshtze, that was destroyed during the Holocaust and the Hoshtze Association provides financial support and awards scholarships according to the decisions of the school's teachers and the scholarship committee of the Hoshtze Association in Israel. The scholarship award ceremony is a joint project of the pupils of the Merchavim School in Pardes Chana and the school age children of the former residents of Hoshtze.

Yehudit Kliger was born in Hoshtze and completed her elementary school education and higher school education, and obtained her teaching certificate in Hoshtze. She completed her studies in the teacher's seminar in Vilna, the Jerusalem of Lithuania. The pioneer ideal brought her to Israel in 1936 where she joined the association of educators and teachers and has been involved in education and teaching for about 30 years.

Most of the pupils at the Merchavim School are residents of Pardes Chana or of urban and rural settlements neighboring on Pardes Chana. A very large persentage of them are descendants of immigrants from Morocco and other Arab countries. The town of Hoshtze is a subject that is included on Merchavim's study program. To maintain mutual commitment and strengthen their ties with the Hoshtze Association of Israel, once or twice a year, the pupils, the educators, and all other employees of Merchavim School are invited to an evening memorial ceremony and to the ceremony during which the scholarships are awarded.

An Evening in Memory of the Martyrs of Hoshtze and the Six Million Jews Slaughtered during the Holocaust

In 5730 (1972), the fifth year after the adoption of the school, an evening in memory of the Jewish Martyrs of Hoshtze, sponsored by the Hoshtze Association in Israel in cooperation with the Merchavim School, was held at the Vohlin Hall. Two buses of pupils, teachers, and educators arrived with stage settings, mottos, symbols of mourning, choir, and orchestra. The pupils staged a play that dealt with the Jews of Hoshtze who had died. After a half an hour, the hall and stage were decorated in keeping with the event and every thing was in place. Yehudit Kliger opened the evening with the following short speech:

"Dear Audience!

During our performance, you may be surprised to hear a variety of songs that do not appear related to this evening's topic, the commemoration of the Martyrs of Hoshtze. You will hear songs in Yiddish and Ukrainian. We will even sing songs of joy. Please, do not become upset by this, since we wanted to remember and commemorate a town; we had to learn about it, to become aware how our brothers lived their lives there during different periods of happiness and suffering, of joy and sadness, as these experiences were expressed in the native languages. Only in this way, could we present an honest picture of this small community which was and is no longer. We wish to revive it, so that it will come to rest within us." (Quoted from the school's newspaper).

The upper storey of the two storey building houses the Tel Aviv branch of the Yad Vashem organization, a meeting room in memory of the Jews of Vohlin who were destroyed during the Holocaust, an auditorium with 400 seats, and reading rooms for students. A large library, a room for meetings, offices, a row of average sized rooms for the use of the organizations of the survivors from the cities, towns, and villages that made up the Polish department of Vohlin before the Second World War are all located on the first floor. The first room to the left of the building's entrance is occupied by the Hoshtze Community in Israel. This room is furnished with modest and practical furniture. Portraits of promiment and productive persons and of spiritual and religious leaders of Hoshtze line the walls. Cupboards and shelves for books certificates, and documents are located in the corners of the room. The tables and chairs are suitable for anyone who wants to study the Holocaust in general and the impact of the Holocaust on Hoshtze in particular.

At the dedication of the Vohlin Hall, the city council of Givatayim kept its promise and named the square next to the Hall, The Jews of Wohlin Square. The survivors of Vohlin are proud of their historical legacy and the hall that represents this legacy. For the following reasons, the Jews of Hoshtze are especially proud. The Jews of Hoshtze are an integral part of the Jews of Vohlin. Furthermore, the director in charge of constructing Vohlin Hall was Zev Avyatar, a member of the Vohlin Association in Israel and the chairman of the Hoshtze Association.

The periods of activity in temporary quarters ended with the dedication of the Hoshtze Room in the Vohlin Hall. All of the affairs of the Association are carried out between the walls of this room. Annual meetings of the Association's committee and general council and the ceremonies during which the Association awards its various cholarships are held there. When Zev Avyatar died on the sixth of Tishri, 5746 (1985), the Hoshtze Association decided to name the room after Zev Avyatar of blessed memory, one of the founders and first chairman of the Israeli Hoshtze Association during the Association's first fourty years.

The Field of Education: The Agricultural School, Merchavim, in Pardes Chana

Pardes Chana is an agricultural tows that bears the name of Chana Rotschild. It is located five and a half kilometers northeast of Hadera. It was established in 1929 by the middle class to develop agriculture in Israel.

Merchavim Agricultural School was set up to provide information and education to the children of Pardes Chana and the neighboring settlements. The agricultural high school was founded in 1934 by the Israeli Farmer Association when Moshe Smilanski was the Association's chairman. According to the decision of the appropriate authorities, in 1976, two schools merged to form the present united agricultural high school in Pardes Chana.

The physical area of the school is about 2000 dunam. The school's supervisors and students are responsible for working this land. The school specialized in raising cows and chickens, gardening, and landscaping. Other subjects taught in the school are in keeping with the requirements of the Ministry of Education although emphasis is placed upon agricultural subjects such as soil science, natural science, chemistry, biology, and physics.

The Memorial Book

After the completion of the Memorial Monument in Kiryat Shaul, we decided to publish a book that would describe Hoshtze, the town that had been destroyed. For this purpose, a special committee was selected and a circular was distributed to the town's survivors. Zalman Press and Abraham Kranzberg signatures appeared on this letter.

This circular raised strong waves of response from the survivors of Hoshtze in Israel and the diaspora. Memoires, essays, and photographs slowly began to stream to the committee. Notwithstanding this steady response, many of the Holocaust survivors were unable, for spiritual and other reasons, to sit and reconstruct this terrible tragedy on paper. The members of the committee labored with difficulty to obtain the necessary material. With time, the editorial board of this book was chosen. It included Abraham Yaron, Pesach Finkelstein, Elkana Fingerhut, Chanina Tadir, and Zev Avyatar.

In 1957 (5717), the first edition of the book appeared in Yiddish. This edition consisted of nine chapters and 295 pages. During that year, the book, **Hoshtze - A Memorial,** appeared in Hebrew. After the publication of these two books, an edition appeared in English. The publication of the book in Yiddish, Hebrew, and English was arranged to meet the needs of potential readers. However, as the introduction to the books explains, these three books are not exact translation of each other. Each book was written separately although a description of the destruction, eyewitness accounts, photographs, and essays were included in each of them.

Immense effort was invested in selecting and classifying the material from which these books were composed. In addition, the material resources for publishing these books had to be found. Our dear friends: Abraham Yaron-Kritshmenn and Benzion C. Ayalon headed the editorial board responsible for these endeavors. Abraham Yaron especially devoted all of his organizational and intellectual energy to these tasks.

The Hoshtze Room in the Vohlin Hall in Memory of Zev Avyatar of Blessed Memory

In Givatayim, a city with a population of ten thousand persons, at 10 Kurazin Street, across from the new industrial area, the Vohlin Hall was completed in 1969. This massive grey building stands at the edge of the sidewalk of a busy street in the city square, a few yards from the new buildings. This building has the appearance of a fortress. On its wide wooden doors, the words, Vohlin Hall, are embossed. Those who walk or drive past can not help but notice the presence and steadiness of this handsome hall. The construction of this hall was financed by contributions from the Vohlin immigrants in Israel, the Federation in the United States and Canada, and the World Association of former citizens of Vohlin.

Dear Brothers and Sisters,

Memorial Day for the Holy Martyrs of Hoshtze and its Environs

On Tuesday, Tishrei 24, 5747 (November 10, 1986), at 3:00 in the afternoon, we, the surviving remnant, citizens of the State of Israel, will assemble at the Monument of the Kiryat Shaul cemetery to join together in remembering the holy Martyrs of our city, fourty three years from the days of slaughter.

We must not forget. We must not forgive. On the Memorial Day for our holy Martyrs, every one should view himself or herself as though he or she were there and was redeemed. Therefore, everyone should feel obligated to visit the Memorial Monument. This Monument is actually the communal grave of the holy Martyrs of Hoshtze and its environs.

We also are appealing to our sons and daughters, the younger generation, native Israelis, and tell them: As the next generation, you must consider yourselves as charged with remembering the momentous place which actually, is for us the communal grave of the Martyrs of Hoshtze and its environs.

We also appeal to our sons and daughters, the younger generation, Israeli natives, and tell them: As the next generation, you must consider yourselves as charged with keeping Hoshtze's heritage and as bearers of the responsibility for this heritage's continuation. The following sentences are meant for you:

"That which we have heard and know to be true. We will not withhold from our sons - recounting unto the last generation...

So that the last generation may know - sons yet to be born - they will mature and tell their own sons."

(Psalms - 78:3,4,6).

REMEMBER: ON MONDAY, THE TWENTY SEVENTH OF OCTOBER, ALL OF US WILL ATTEND THE MEMORIAL GATHERING. NO ONE SHOULD BE ABSENT.

Abraham Yaron
In the name of
the Organization Committee

the composition were: 1. Pioneers from Hoshtze Emigrate to israel, 2. The Hebrew School and Hebrew Education in Hoshtze, 3. My Grandfather's Memories of Hoshtze, 4. The Hoshtze Youth, and 5. Sketches of Characters from the Town.
In 1982, the annual general assembly decided to combine the accounts of all of the funds into the United Fund of the Natives from Hoshtze in Israel and America. The projects and tasks of this fund were as follows: 1. The establishment of mutual help funds and stipends for advanced education; 2. Retrieving the remains of those who were killed and buried in Hoshtze during the Holocaust and bringing them to Israel; 3. Publishing the Holocaust Journal of Peretz Goldstein; 4. Setting up a monument in memory of the Hoshtze Martyres in the Kiryat Shaul cemetery; 5. The operation of the Hoshtze Room in memory of Zev Avyatar in the Vohlin Hall; 6. The publication of books of Hoshtze memoires in Hebrew, Yiddish, and English; and 7. The adoption of Merchavim Agricultural School in Pardes Chana.

The Hoshtze Memorial Monument

At the entrance of the Kiryat Shaul cemetery, a monument in memory of the Martyrs of Hoshtze stands to the right of the main gate on the main path that elads to the many plots of the holy and pure Jewish residents of Hoshtze who were killed by the Nazis and their helpers during the terrible Holocaust of the Second World War in the village of Siminov. Four bones that were recovered from the mass grave and brought to Israel by Yitzchak Golod, a Holocaust survivor and a native of our city, are buried deep in the Monument's earth. A parchment scroll can be found in a compartment of the Monument next to the Memorial candle. One thousand fifteen names are reinscribed on this scroll. These are the names of the holy Martyrs - the old, the young, the women, the children, the infants - who were taken to be murdered cruelly for the singular sin of being a jew. They had been murdered during three actions that took place on the following dates: Sivan 4, 5702, Tishrei 14, 5703, and Cheshvan 21, 5703.
Every year, the former residents of Hoshtze and their families gather at the Monument and join in remembering those loved ones who has not succeeded in coming to Israel. In preparation for the Memorial Day, the organizing committee sends a reminder and invitation for all of the Association's members to come and meet by the Monument. The following is a circular from the month of Elul, 5746 (1986):

Elul, 5746

To the Former Residents
of Our City

Communication with former residents of Hoshtze was quickly and effectively initiated. Without delay, a significant sum of money was collected and sent to Israel. In New York, the Society for Former Residents of Hoshtze of the United States and Canada was organized. The Israeli association became and remains up to the present one of this Society's branches.

The Jewish natives of Hoshtze who live in the United States and Canada have always contributed large amounts of money to the United Jewish Appeal and other cultural institutes in Israel. During the War of Independence, Israel's first president, Dr. Chaim Weitzman, while on a visit to the United States, stayed at the home of Abraham Meiser a native of Hoshtze. In 1949, Israel's Minister of Foreign Affairs, Moshe Sharet received a gift to Israel of a half million dollars that the Hoshtze Society donated to the United Jewish Appeal.

In the Hoshtze Society of the United States, many highly respected persons such as Reuven Fink, Nachum Lerner, Aaron Heller, Asher Shtil and Abraham Meiser were and still are active. Lately, my friends, Yitzchak and Chaim Skliver, David Chanina Dubin, Jerry Fink, Harry Dubin, and Mr Martin the Society's treasurer, have devoted their best efforts and a great deal of money to the Hoshtze community in Israel. Yitzhcak Skliver, the Society's secretary, invests a great deal of work continuously and persistently in developing and maintaining the ties between the Hoshtze Society of the United States and the Hoshtze Association in Israel.

With time, a second welfare fund was founded in memory of Mrs. Rosa Meiser. The purpose of this fund was to provide help anonymously to those in need. Once I traveled with my brother, Zev Aviyatar, who has been the first chairman of the Hoshtze Association in Israel, to a city in Northern Israel. When we arrived, Zev said to me, "I am going first of all to visit one of our friends from Hoshtze." I understood that he was going to carry out an official mission. I was aware that such missions are often accomplished most comfortably without the presence of a third person, even if that personhappens to be a native of the same city as those persons who are directly involved in the mission. Suddenly, my brother asked me if I wanted to accompany him on his visit. MY answer was in the affirmative. We arrived at our destination and were received with joy and smiles. We drnak a cup of tea and our host and my brother exchanged confidences in another room while I and our host's wife who was blind conversed. I glanced at the contents of the house and my heart almost froze. In the meantime, the two confidants returned and we continued to converse until we departed in friendship. I was mortified and crushed when we took leave from our friend from Hoshtze and from our friend's wife. My brother never spoke to me of the purpose of our visit. If I had not seen the condition in which our fellow native from Hoshtze was living with my own eyes and has been told about it, I would never have believed the tale. I only then understood the reason for my brother's trip to that city and appreciated the value of the welfare fund.

Concurrent with the effective operation of the first funds, additional funds were established. These funds included: the Fund for Short Term Loans in commemoration of Edna and Shlomo Tichser and the Youshstein Brothers, the Stipend Fund in commemoration of Wolf Lerner and Reuven Fink, the Stipend Fund in commemoration of Charley Fink, and the fund in commemoration of Zev Avyatar-Ofter. In 1971, the stipend committee decided upon the criteria for granting stipends and the list of subjects for essays that had to be submitted by candidates for the stipends. The criteria were: grade average, socio-economic status, and the composition. Topics for

The Hoshtze-Vohlin Association in Israel

The Hoshtze Association was established in Israel in 1942/1943 but the search for relatives and for others who survived the Nazi hell began a great deal before then. Abraham Kranzberg iniaitated these activities and founded the Association. After much difficulty, he arrived in Israel on one of the ships of the illegal immigration and immediately began indefatigably to search for and help those who survived and had not yet been contacted by other survivors from hoshtze in Israel.

Towards the end of the Second World War, as the Russian Army began to win battles and the Nazi Army began to loose one battle after another, two persons from hoshtze, Herzel u.e and Chaim Skliver, were released by the Russian Army. Upon their release, they began to wander throughout Russia to search for survivors from Hoshtze. They traveled as far as Uzbekistan, where they found the brother of Chaim Skliver, Yitzchak Skliver. Meir Males, Baruch Jger and David Weinstein were among those they contacted. Luckily, Herzel u.e remembered the address of Mordecai Kranzberg, the father of Abraham and thus the contact between survivors from Hoshtze in Uzbekistan, and those living in Israel was initiated. Abraham again showed initiative and enterprise and used his personal resources to send letters and packages to the survivors from Hoshtze who were living in Uzbekistan. During one of Abraham's visits with Chanina Tadir, another native of Hoshtze, at Kibbutz Sarid, Abraham suggested that the kibbutz send packages to the survivors from Hoshtze who were living in Uzbekistan. The kibbutz responded readily to request and sent several packages. The kibbutz received confirmation that the packages arrived at their destination.

Abraham also made a similar request from the Jewish Agency. In this way, the activities for the well-being of Hoshtze survivors were increased and broadened. Numerous discussions of these activities took place at the home of Zev Avyatar in Tel-Aviv. The principal topics of these discussions were How to improve and increase the packages being sent to Uzbekistan and how to insure the social and economic absorption of those Hoshtze survivors who came to Israel.
About a year after the Hoshtze Association was officially set up, the first meeting of the Association took place in Golda Rosman apartment. During this meeting, the Associations governing Council was elected. Zev Avyatar (Ofter) was elected chairman of the Council and Abraham Krenzberg, as the Council's secretary. During the month of Cheshvan, 5705 (1944), an invitation was sent to all the former natives of Hoshtze who were living in Israel at that time to attend the second national meeting of the Hoshtze Association. The following decisions that were made during this meeting reveal the issues uppermost in the mind of the participants:

1. Every native of Hoshtze will be a member of the Association and pay annual membership dues in keeping with the decision of the Association's general assembly.
2. A mutual assistance fund will be set up in cooperation with the Hoshtze Association in the United States.
3. An effort will be made to commemorate appropriately the Martyrs of Hoshtze and the way of life that characterized the Jews who lived in Hoshtze.
4. A general assembly will be held at least once a year in order to recollect publicly the Martyres of Hoshtze, to elect the Association's governing bodies, and to decide upon the Association's activities.

The fourth stage - Weak spots were found in the Macabee army, which was not an army of the militia, but a peasant army that was unable to cope with long term fighting (and, after all, this was the Syrian method of warfare), without reorganisation, more equipment, and weapons. These conclusions brought about organisation and arming in the Macabee army. After Jerusalem was conquered, after equipment and plunder fell into the hands of the Macabees, Judah, a talented commander, divided his army into four batallions on four fronts. Each batallion has its own commander and task:

On the Eastern front, Yochanan was commander.
On the Western front, Shimon was commander.
On the Southern front, Jonathan was commander.
On the Northern front, Elazar was the commander.

Judah sent these batallions out of Jerusalem to patrol and do battle, while he and his unit remained in Jerusalem in order to prevent surprise attacks from the enemy, and to take care of the internal situation - the converted Hellenists.

Since the Macabee army was divided into units, there was a need for communication between the units themselves and between headquarters and the units. And for the first time a communications unit was established, infantry who received and passed on important information. Judah took advantage of the night to attack the enemy, and waged a war of diversion.

One story tells how Judah stole into one of the Syrian posts and left a loaf of bread there, (although there were no supplies in Jerusalem and the soldiers made do with olives). The Syrian soldiers found the loaf and brought it to their commander. The commander decided that this was the way the Macabees smuggled supplies into Jerusalem. So he sent out a huge force to catch the Macabees, who ambushed them, slaying the entire force. This battle and other tricks raised the morale of the Macabee army. The war of the Macabees went on for 7 years and brought about the establishment of the Macabean government which lasted for 150 years.

And later on, after Judah fell, Shimon took command and became president, and there followed a period of extended boundaries and economic prosperity. During his period, Macabean government was returned to the towns of Gezer, Jaffa, the Galilee. During Shimon's time agriculture, commerce, education, the police, and the law, were reinstated.

Shimon abolished the coins of Antiochus and for the first time in Israeli history, Hebrew coins were minted with Hebrew symbols and the word freedom!

Shimon published Hebrew books. All this thanks to the uprising, to victories, to miracles, that didn't necessarily take place on the battle field, but in the family of five wonderful brothers who knew how to organise and lead their people to victory.

The Hanuka festival has 7 traditional meanings.

The Celebration of world peace - the celebration of the Second Temple.

But first and foremost, Hanuka today represents the consecration of the House of the Macabees, and symbolizes a nation's struggle for freedom, its fight and its victory.

* A lecture given at Hanuka at Kibbutz Galon 28/11/1975. Published in the Kibbutz magazine no. 8 (481) 1976.

These, and other reasons, made the Macabees revolt against the Syrians and the converted Hellenists. In the year 166 when the uprising broke out, it was small and engaged in harrassment and partisan hit and run activities. These took place mainly in the towns and villages of Judea and were characteristic of a small force, irregular and not organised. But in time, when the uprising developed, and the Syrians had difficulty in putting it down, Judah the Maccabee was found to be an excellent commander. He had influence over his soldiers and a wide military vision.
He knew how to make use of every advantage, particularly topographical ones.

When the Syrians attacked, Judah the Macabee strengthened the battle line, called up additional men for the uprising and carefully guarded the natural borders - the Judean mountains, which gave the Macabees both advantages of attack and protection.

And what were the Macabee borders?
In the south - the town of Beit Tzur, a border town, today Knirbat Atbaka south of Gush Etzion, in the Judean mountains.
In the north - the area of Beit El near Ramallah, which bordered on Shomron land, not then Syrian allies.
In the west - the Macabee border reached the plains, Gezer, at the hill hitam, nearest to Gezer.
In the east - Jewish land stretching as far as Jericho, Judah the Macabee used these to his advantage, attacked the enemy from above, with impressive victories, and dealt a strong blow to the Syrian army. But it must be remembered that the Syrian army stood opposite the Macabees and this was a strong, organised, and well armed army.

Let us see what the Syrian army consisted of:

1. Heavy infantry, entirely armoured, armed with long spears (as was the custom then).
2. Light infantry, bearing a firing machine for close battle.
3. Cavalry for reconnaisance.
4. Heavy cavalry for surprise attack - including elephants.

These forces were organised thus: A brigade of about 4000 men, divided into regiments of a 1000 men, and units of 250 men. And despite this, the Macabees won. Why?

The enemy army consisted entirely of unmotivated mercenaries with no desire to fight and who certainly weren't willing to sacrifice themselves. In contrast, the Macabean army was one by to be necessity, soldiers enlisted willingly for the sake of the uprising and regarded the war as one of survival and they were willing to sacrifice their lives for it. In the Judean marches there were four significant stages that left their mark on the entire battle.

The first stage - the conquest of Jerusalem, taking control of the military, the political, and the spiritual center. This purpose was achieved in full.
The second stage - Sudden attacks on enemy camps. This purpose, too, was achieved.
The third stage - The repulse of enemy cavalry and elephants from Beit Tzur, where the Macabees were forced to retreat almost to Mount Zion.

THE LIBRATION OF JERUSALEM

The Turning Point of the War of the Macabees.
Hanina Tadir 1975*

The battle for Jerusalem under the command of Judah the Macabee, and the liberation of the city from the Syrians and converted Hellenists, was a war of independence 2140 years ago. The reasons for the Macabee uprising in the year 165 BC were influenced by three basic facts:

1. The geographical position of Israel on one hand.
2. The sociological and social situation of the Jews on the other hand.
3. Anti-religious, anti-Semitic persecution.

As you know, Israel, then Judea, was a passage-way between two large kingdoms -Beit Talmi in Egypt in the south - and Beit Silicus in Syria in the north.

Commerce, agriculture, and various economic connections were conducted between Judea and the two kingdoms. The Jews who were always outstanding in commerce, were outsdanding then too, and, in fact, it was they who were in charge of commercial and economic connections with the two kingdoms.

The Jews held key positions in government officialdom. The Jews were tax tenants of Phoenicia, Judea, and Syria. The Jews were intercessors for the Greek and Syrian powers, and many of these Jews were influenced by Greek culture and society. In time they became Hellenists in every way. This increased hatred of Jews in both kingdoms, caused fierce competition regarding influence and power in Israel, and brought about a split in the Jewish people.

Antiochus Epifanus the fourth, who ruled in Syria at the time, (167-168), longed to be a second Alexander the Great and dreamed of the unifucation of the empire. He increased oppression of Judea.

Beit Silicus in the north was disturbed by the fact that one region in the kingdom, particularly a border region in a geographically militarily sensitive place, was an exception to the rule, observed its religion, had strong national pride to the point of segregation and political independence. In order to stop this process, the king had decrees published with the purpose of ridiculing the religion and culture of the Jews.

In the ensuing argument regarding obedience to the king's decrees, the Jews split into two camps. In one group were the converted Hellenists, the wealthy class, who owned property the aristocrats, and the Jewish officials who demanded obedience to the king's laws.

The second, main group, consisted of workers, farmers, craftsment, small merchants, and, at the head, the Macabees. They demanded the abolishment of the decrees, and, in fact, intended a struggle against the rulers to protect their religion, customs, and the uniqueness of the Jews.

Things came to a head when the converted Hellenist Priests managed to push the Priests out of the Hassidic camp and bought the Priest's crown from the Greeks.

Thus, Yazon, the head of the converted Hellenists, a great Priest, the brother of Hunio the third, bought the priesthood from Antiochus in exchange for 440 silver kikar, and an explicit committment to unreserved loyalty to Greek-Syrian law and rule.

Short friday all year long

As we all know Great Shabat comes once a year as does short Friday. But father had a short friday every week. He tried to finish work early, complete unfinished business left over from the week. He'd put on his good clothes, which mother had prepared, and he'd go off early to the synagogue to pray and meet his friends.

If there was any time, he would read Song of Songs, sometimes out loud, with a translation into Yiddish, and a special tune. When he returned from the synagogue he'd make kiddush out loud. For him the camp and the flag were the family. The whole family ate dinner together. And our parents enjoyed a rest from the tension and the hard work during the week.
It must be said that our parents took care to educate us according to three values.

A. General and religious education. It's a fact that all our family learned and knew Hebrew, bible, mathematics, geography, grammer, etc., either a school or with private teachers.
B. A trade and respect for physical labor. To ensure a good economic future for everyone, or as a value in itself, respect for physical labor and independence.

C. Love of Israel and immigrations. Whether by means of a Messiah (according to his outlook), or the Zionist organization and youth movement. My father although very busy, was a part of Zionist activities. And our home was always a meeting place for work in aid of Israel. During his last years he suffered from various illnesses. And after the death of my mother he didn't last long. He became ill again and grew worse.
At fifty one years old, he died in Hoshze.

There is a memorial stone for Raisel and David Ofter in the synagogue at Kiryat Eliezer in Haifa. And at the "north" synagogue in Ben Yehuda street in Tel Aviv, near Ze'ev Eviatar Ofter's house at 21 Ben Gurion Avenue.

Work, work and some commerce too

Together with the social and economic absorption the family flourished and more children were born. Father was aware of the fact that he had to increase their income, that in the long run it wasn't wise to rely only on hard physical work but that he should find and additional, easier source of income.

Our fourth rented house was in the country area "Jastavia" (the addition) in the direction of the flour mill and the bridge, and the doctor Knaybe. The area was populated entirely by Ukrainians except for one Jewish family - the family of Yehuda (Yiddel) Finkelstein, Charlie Fink's father. Our new home was near their's. They sold grain, and maybe this was the reason they lived among farmers who grew crops.

It suited the farmers to sell them their crops instead of taking them to the town center. The son was my age and a friend. His name was Hannan (Huna) and we were both in the youth movement. Naturally my parents and I visited their home and were received with all the friendliness that was characteristic of Hoshze. Hannan Charlie Fink who lived in the states, would occasionally come to Israel, and he always invited me to come and see him. Once, when we met at the Dan Hotel in Tel Aviv, he said to me, Hanina, next time I come to Israel, I'll spend a few days with you on Kibbutz Gal On and we'll be able to talk more comfortably. But to our regret, a short time after he returned to work in the States, he fell ill and died. A pity!

Our home was two kilometers away from the town. The road was no road and the path was no path. There were no lights at night. We walked the entire distance, sometimes even three or four times a day and there was no lack of anti semitic Ukrainians. All our activities and business were in the center of Hoshze. Walking alone at night was really dangerous because of the possibility of attack.

The house did not answer our needs. All in all there was one large room, a kitchenette, a small corridor, and a separate entrance. We probabaly had no choice but to move there. The only positive aspect was "Andrei's" orchard which was close by so father didn't have to go far to see if there was any fruit. He simply went and picked fruit before it ripened. This small advantage certainly wasn't worth all the disadvantages.

The seven houses of the Opter family.

House	On the map
1. Israel Roisman	25
2. Yitzhak Fingerhot	116
3. Yitzhak Yeguda	16
4. Moshe Zalzhandler	26 (the "Colony")

5. A house in the "Zastvia" area by Yiddel Finkelstein.
6. A house in the "Zliza" area - "Mishka" by Koriat.
7. A house in the "Zliza" area (near the "Colony").

The seventh and last house

Kolya's house.

Again we moved to a "new house", the seventh, Kolya's house situated near the "Colony", close to the spring, the canal, and the little bridge. In fact this house was the first of the village area "Zliza" on the Hoshze side of town.

Our only Jewish neighbour here was the family of Yehoshua Mirmalstein, a quiet pleasant family. Each move to a new house was a story in itself. First of all father had to find a suitable house and this wasn't always possible. Secondly it was necessary to renovate and paint and this was partly mother's responsibility, thirdly key money had to be paid. And, mainly, it meant going from home to home. Once more packing up, loading the wagon, making two or three trips. We usually moved to a worse house. My job was to sit on the wagon and watch to see that nothing fell off or was stolen. And I was still a little boy afraid of being stolen himself, or beaten up, the thieves then taking what they wanted from the wagon.

And then I virtually made a vow - If i reached the country israel, and if I had children, the first thing I'd do would be to buy our own house, so that we'd never be lodgers, never have to go from house to house, and the children would never be afraid of thieves. At that time in the light of my education, I truly believed that everything good, beautiful, and pleasant, was in the country Israel. Everything wicked, ugly and unpleasant was in the diaspora. And for this reason it was imperative to immigrate to Israel.

Today, I've been in Israel for more than 50 years, with a wonderful family of sons, daughters in law, grandsons and granddaughters; I've lived here through the periods of the tents, the huts, and the wars; living on kibbutz in a fine home of 75 meters, a large living room with a radio and television, an organized kitchen, a bedroom, a bathroom, a study with books, a typewriter, two verandas, 8 fruit trees, pear, banana, grapes etc. And all my sons and their families are organized and set up.

What else could one wish for apart from peace, health, and that all belonging to the House of Israel should immigrate and flourish here.

Father according to his outlook was a traditional and believing Jew, although he was not observant at all cost. During those times shalichim, preachers, commentators came to Hoshze and each one would praise his own Rabbi and the wonders and miracles he performed. Each one tried to draw people to his congregation.

Father never defined himself as being a Hassid or a Mitnaged or a belonging to any particular congregation. I never saw him wearing a kapote or "shtreimel", or the four corners of the fringed garment blowing in the breeze, although he loved Hassidism and Hassidic stories.

Whenever a Rabbi came to town, my father would welcome him without investigating which congregation he belonged to, he would listen to him, and, as was the custom, leave a contribution. My father also had a sense of humour: a great deal of money and a failed endeavor need a lot of working hands, organization, and an open mind, stated my father about the endeavors.

The fifth house, the "Colony"

Moshe Zalzhandler's house, the "Colony", or its professional name, the "tanner's house", was situated on the south-east side not far from the "shul". The name "colony" stuck to it because so many families lived together under one roof. We moved there with great satisfaction, having has a taste of the housing and lonliness in the country area of "Zastvia" where we were cut off from the Hoshze people in the town.
Our new home was in the front of the building, it wasn't bad, and there was a good work room for father. Not far from the house was a small spring flowing into a canal with sweet cool water for anyone who wanted it. This supplied water for many inhabitants most of the year round.

My father loved this water and even after we moved to another apartment he often fetched drinking water from this spring, especially on Shabat. The little canal formed by the flow, separated the Jewish and Christian homes in the area known as "Zlizia", but in order to help people pass more easily between the town and the village, planks were laid over the spring, like a floating path, and this formed a bridge between the two areas. In our new home we created strong ties with all the lodgers, but especially with the Chaiky Goldstein family and their three daughters, Manya, Shoshana, and Bracha, and their son Herzl Goldstein, my friend from the youth movement.

Mother Chaiky was a tall impressive woman, good hearted and concerned about everyone. They came from Ostrog and opened a drapery store which Manya successfully managed. Shoshana went on "hakshara" with HeHalutz, immigrated to Israel and lives with her family in Jerusalem. Herzl and his family live in Tel Aviv, and, regretfully, everyone else died in the holocaust.
My father had a lot of work in this house and frequently had to hire a worker. When work increased he entered into partnership with a tinsmith and they worked together harmoniously. After a time the partner got an immigratiuon license and moved to Israel where he settled in Tel Aviv.

My sister Pessia's story

I immigrated to Israel after the holocaust and the war. I was in Tel Aviv and went up to a kiosk to buy a soda. A man poured it out for me. Between sips he told me that he had been in Hoshze and had worked for David Opter. When I told him I was David's daughter, he was overjoyed and told me he had been his partner.

Another rented house in 'Zliza"

From the house in the "Colony" we moved to the country area of "Zliza" to "Mishka's" house (named after the younger son) opposite the home of the Koriat family. There were no Jewish neighbors there and among the non-Jews were all kinds of people. The owner of the house had three or four sons and we got along with them. They owned a few dunam of land. At harvest time, my late younger brother Dov, would go out to the field with Mishka to help with the harvest. My sister Golda was already at a Hachshara kibbutz and my parents were busy making a living. In this house our mother, Shoshana-Raisel, took ill and died.

On weekdays this stage served other purposes. Preachers and commentators, various "shalichim" would come to raise funds or spread propaganda. Obviously some gave good speaches, some didn't, some were interesting and some were boring. As a child and young boy I enjoyed standing on the steps, leaning against the rail, and (if it were interesting) listening to the words of the speaker.

Once a commentator came who talked and talked until everyone grew tired. Someone got up and hinted to him that it was getting late. The commentator smiled, nodded in agreement, and said to the audience:

"I'll end off with a story. Once a commentator came to a town and spoke well, but the audience grew tired, one of the participants got up and showed the commentator his watch... a hint he should finish... the speaker answered the owner of the watch, the watch is a very handsome one, and, in Yiddish, he said - but the person presenting it is worth nothing...

On either side of the stage were special benches, the "stander". There people prayed and naturally had to pay liberally and in cash for reserved places. Father had a seat on one of the benches in the center of the synagogue and he could see and hear everything that went on there. But the synagogue wasn't only for prayers and talks! It was also a meeting place for all the social affairs of the Jewish community and its institutions.

On the second floor "with the help of women" women prayed during the prayers. But at other times there were shows, like gatherings with entertainment etc. Even the artist Eliahu Goldenberg, Dudu Topaz's father, appeared there and sang the ballad about the adventures of two Hassidic Jews who went to visit the Rabbi from Rozenna... There were even plays there.
The activities among the men on the first floor had a wider more public nature. There were no telephones, people tended not to send mail within the town because of the cost. So it was quicker and more effective to give information verbally from the stage in the synagogue.

The village mukhtar, Rabbi Roisman, would get up on the stage, Rabbi Roisman, and would bang on the table and say: On such and such a day, at such and such an hour, the local council committee will inspect cleanliness and toilets in all the houses. Elections to community institutions took place ther too. These were: Community leaders, community committees, school and culture committee, a committee for the care of orphans, and one for charity funds etc.
It should be noted that there was no office for all these committees, everything took place within the walls of the synagogue and those elected did their work on a volunteer basis. They were exceptional people and the outstanding among them was Rabbi Chaim Wisman. He was orphaned at a young age and knew the taste of poverty. He grew up to have a wonderful family and a successful drapery business. In addition to family affairs, he gave himself entirely to public activities in the town and the country of Israel. He wanted to reach Israel, and, to our regret, this did not happen. Apparently he used to say: "If I am not able to live in israel, I'd be willing to go there, kiss the earth and die". Chaim Wisman said this and with all the fervour and belief in his heart. My father David respected Rabbi Chaim Wisman and his friends for their honesty and activities.

The front door opened on to the "kloize", the little prayer house where people prayed only on holidays and shabat, and where our great teacher and rabbi, Aharon Sandleson also prayed. He was a religious and observant Jew, who knew the Torah by heart, has a broad education in Yiddish, Hebrew, Russian, language and grammer, mathematics etc. He nurtured generations of pupils. Whoever studied with him received the title "B.A." - a graduate of Hoshze.
Only a few meters away was the big synagogue, and further down to the south-east was the "shul", the prayer house, where prayers were also held on holidays and shabat.

For some reason it was known as the craftsmens' "shul", although the craftsmen never prayed at any specific "shul" in Hoshze. People came to the "shul" at times of mourning and sadness, and the dead were brought there for a religious ceremony. Legends and fairy stories surrounded the dead and the "shul".
During the week the central Synagogue was filled with life. Prayers and studies were conducted there night and day. The large and impresive entrance door was made of strong wood.

It opened onto an eight meter long corridor that lead to a second door. On the left side of the corridor was a storeroom where they also kept the stretcher which bore the dead to "shul" and final rest.

During my time there was no electricity except on shabat. This was supplied by a Polish army generator for a sum of money. And everyone tried to bring a parafin lamp or candle in order to pass through the dark corridor.

Beyond the second door a broad staircase lead to the large prayer hall. On either side of the stairs were two large built-in wall heaters where a wood fire kept the entire synagogue warm. On the side was a large table and a book case for study. Sometimes people would sit around and tell stories. The right hand wall served as a notice board for various announcements, such as the opening of a new "cheder". Or private lessons in Polish and Hebrew in such and such a place. Or on such and such a day a "shaliach" will be coming from Israel to speak... etc. On the eastern wall was the Holy Ark in all its splendour, beautifully decorated with carvings. And, naturally, inside were the books of the Torah. On the holidays, Rosh Hashana, Yom Kippur, the Cohens would line up on either side of the Ark in their wide white shirts, tallits on their heads, and they would raise their hands above their heads and give the blessing of the Cohens.

In the center of the Synagogue was a small stage with three steps on either side and a small rail. On holidays the chazan would read the torah and people would be called up to participate and contribute to national funds such as Keren Kayemet or Keren Hayesod or any other purpose.

The second home

In time we moved to live in a rented apartment in Yitzhak Fingerhot's house in the craftsmen's district. Craftsmen such as tailors, shoe-makers, butchers, etc. lived there. Not only they, but respected members of the community, like Rabbi Zvi Yehuda Rabinowitz, the slaughterer Zvi Hershel Rotenburg with his pleasant family, the teacher Haim Mandel German, and others.
To this day it isn't clear why that area was known as the craftsmen's district. Anyone who lived there and knew the inhabitants of the town, knows that craftsmen never lived apart from the others. Someone must have used the term, passed it on, and it stuck.

One day, the craftsmen decided to establish their own organization called the "Craftsmen Organization" in order to protect their interests. This was not directed at capitalist opportunists - for in Hoshze there weren't any - but against the Polish government decree that all craftsmen were obliged to pass an examination and receive a diploma. Whoever failed could no longer work at his trade or receive a work permit. The big question was where, and with whom, Hoshze people could study in an organized and modern fashion.
In time, the organization established an aid fund. They gave loans with easy conditions for those who applied. And towards Pesach, they even bought an oven for making matzot in order to create work for the unemployed. Naturally, they also gave out matzot free of charge to the needy.

Settling in socially

After a time we moved to another rented apartment, this time in a busy interesting area. All the synagogues were situated here and the religious and secular Jewish community gathered here to run community affairs.

The landlord was Yitzhak Yaguda, a Middle-aged man who suffered from an eye disease and impatience. He was sometimes known as blind Yitzhak. His house, our new home, was built on a small hill sloping steeply to the north, according to a plan that served the interests of the tenants, and the style of the day.

In front the foundations of the house were sunk into the earth, but, at the back, columns supported the floor. There were two entrances, one in front and one at the back. Inside there were a number of small rooms, a large "drawing room", kitchen, and a big stove for baking and heating that we called "Pitz" (see my late mother's description), and a large storeroom for tools or simply a workroom.

We lived in one wing and the landlord in the other. The back door faced the row of crowded Jewish houses, next to them the mikveh, and the well with its pump. Water was pumped by hand into buckets hung from a pole resting on the shoulder and borne off to its destination.

MY FATHER HOME: SEVEN HOUSES

My father's heritage

My father David, may he rest in peace, was of medium height. A beautiful black beard covered his chin and his face was tanned from working all week long in the burning sun while he covered roofs with large, flat, rectangular sheets of silver-painted tin.

His hands were quick and able to perform any work or craft necessary for earning a living or pursuing a hobby. Formally he had two trades, he was a painter and tinsmith. He painted doors, windows, furniture, toys, and various wooden tools, even the border signposts between Soviet Russia and Poland. My father and brothers painted them red and white, the colours of the Polish flag. I don't know who taught him to paint, my grandfather perhaps? Or he might have learned it during his youth? The fact is, he knew how to mix colours successfully and create the colour required by a client.

Father preferred working with tin. He saw it as a work of art that demanded meticulous planning proficiency and perfect design. Father had one standard model for covering roof with tin. The important thing was that water should't leak into a house. He used to decorate the gutters and water pipes. He would shape the top of the pipe in a wide cone and decorate it with fine, shining tin so that the front of the house would look attractive.

Towards Hanuka, he would prepare a number of Hanuka candle holders from tin, and, towards Purim, a number of fine rattles with cogs and a hard "tongue" for hitting the wicked Haman.

Father also made household utensils such as containers for boiling water, tea pots, washing boards with wavy surfaces, and many more things besides. Everything was sold and for a good price.

Settling in

My parents, David and Raisel Opter, were a family of four when they came to live in Hoshze. There were two of them, a three year old child, and the fourth was my maternal grandmother, Hansze. They took lodgings in the house of Rabbi Israel Roisman (see house map no 25), or, in Yiddish, Rebbe Srulik Moshe Bauers. Rabbi Israelik was one of the most accepted and respected people in the town, being both meticulous and diligent.

At first he ran a "cheder" of a high standard, but not everyone was accepted there. Only the outstanding and the diligent earned the right to study Torah with him. In time he established a shop which he gave to his family to run. He himself studied in the synagogue. But he also took an interest in public and Zionist affairs. He was occasionally chairman of Keren Hayesod, that dealt with raising funds for buying tools and creating an economic basis for Jewish settlers in israel. And the contributions from Hoshze indeed increased, also due to the influence of Rabbi Israelik.

His house was big and spacious, I don't know how many rooms were rented there. But I know that later on a factory for bottling soda was established in the house. The little equipment they had was primitive. The bottles were made of glass, and these would often break while being washed in wooden or tin tubs. This caused large sores on the hands of the workers. In this house most of David and Raisel's children were born and Savta Hanshze died there.

The candle lighting in the kibbutz's dining room was initiated by a veteran kibbutz member who insisted that candles be lit every Shabbos eve. Our handsome specious dining room is used for most of the kibbutz's cultural and social activities. It has three doorways. The memebers of kibbutz use the two wider doors to enter and leave the dining area. The third narrow doorway faces the main entrance and has a very wide stainless steel threshold which has a number of uses. Photographs and paintings are hung there and vases with flowers stand there. Every Shabbos evening a small white mantle embroidered with Shabbos symbols in the center of which are the words, Shabbot Shalom, in red letters is hung on this threshold. A small table covered with a white table cloth stands next to the mantle. A large braided chalah lies on this table. Two beautiful candlestick holdrs are placed next to the chalah. The candlestick holders were a gift to the kibbuts from the Buchheim family who live in the United States and whose daughters and grandchildren were educated and live on the kibbutz.
The Shabbos candles are lit in these candlestick holders. Food wagons loaded with a variety of tasty foods for the Shabbos meal stand close by. Anyone entering the dining room on Shabbos evening through the main entrance can not avoid seeing and pondering upon the Shabbos candles. There are those who stand next to them for a few moments. There are those who, after dinner, approach the table and break off pieces of the fresh and tasty chalah which tempts every passer by. All of the requests and pleading of those in-charge not to eat the chalah until after the Shabbos candles are lit are to no avail. Apparently, this habit of tasting the chalah before the Shabbos candles are lit is a remnant from the past.

The kibbutz has always tried to find appropriate expression of the Shabbos and other beautiful national symbols. Actually, the kibbutz eloquently celebrates such jewish holidays as: Passover - the holiday of freedom with the seder; Shavuot - the holiday of reaping the grain; and the holiday of Succot - the holiday of harvesting the fruit. The problem has always been how to celebrate these occasions in a manner befitting the modern era. These celebrations were not necessarily a part of a religious establishment. The kibbutz also advocates freedom of religion and conscience. Symbols have value and the customs and ceremonies of the holidays have meaning.

I greatly loved my mother's Shabbos candles and I loved watching her light them every Shabbos. To my great sorrow, many years have past since i was last able to observe this moving ceremony. One day, my mother carried her two large baskets of buns to sell them in the market. She caught a cold and came down with influenza. There was little medicine and the little that there was did not help. The wonder oven the pits, also did not help. Towards the end of Chanukah, the first of Tevet, 5692, the eleventh of December, 1931, my mother died in Hoshtse at the young age of 48.

Perhaps, I also love the Shabbos candles because of the memories with which they are associated. My mother would often say, "The almighty was wise to give Israel the Shabbos with its repose and tranquility." On Thursday, my mother would already be busy buying the necessities for Shabbos; fish, meat, chalah, wine, and Shabbos candles, so that on Shabbos nothing would be missing. Quite ahead of time, she thoroughly cleaned the house, scoured the kitchen utensils, polished the candle sticks, and made every effort to complete her labors by Friday afternoon. She always succeeded in completing her Shabbos eve tasks despite the fatigue that accumulated from her weekday labor. On the Sabbos eve, she would wash all of her children and brush their hair. She would dress them in especiall pretty clothing. She would also preapre clean and attractive clothes for the adult members of the family. She would put my father's Shabbos clothes in a special place. My father's Shabbos shirts were always snow white. When he would finish going to the synagogue. You will be with respectable people. It's Shabbos today. You have to dress neatly.

As in every other house in Hostse, the white and blue Keren Kayemet charity box was considered one of our especially important possessions. It always hung in a prominent place so that one could always drop a few coins in it. We believed with our whole hearts that with the money in the blue and white, we would redeem our land acre by acre, one clod of earth after another. Therefore, we were accustomed to drop a few coins in the box every Friday afternoon just before we would light the candles. In order not to forget, my mother would place the coins on the box long before the candles had to be lit. When the appointed time arrived, my mother in her pretty Shabbos clothes would approach the blue and white charity box and drop the coins into the box. As a child, I would watch her from a distance, wondering whether she would forget to put the coins into the blue and white box. However, my mother never forgot.

My mother would turn away from the blue and white charity box and approach the Shabbos candleabra with great importance. She covered her head with a pretty scarf, lit the candles with the appropriate blessings, and said, "Gut Shabbos."

This impressive ceremony has remained deep in my heart up until the present. Even today, I take out my phonograph which I keep in a wooden box with a grey cloth cover. I listen attentively to the Yiddish song, Mahne Moytir's Shabbos licht.

Shabbos Candles in Kibbutz Galon

In my kibbutz, Galon, Shabbos candles are lit Friday afternoon before sundown. The decision to light Shabbos candles was never made by any of the official institutions of the kibbutz. However, no one ever protested against this traditional ceremony. Quite to the contrary, everyone accepts this practice as a natural part of kibbutz life. No blessing is recited when the candles are lit, although in kindergarten and the first years of elementary school, the children are provided with an opportunity to learn the traditional religious customs so that when they visit the homes of religious Jews or religious communities or come in contact with religious youth, they will understand and appreciate their hosts' way of life.

buns were sold, these efforts would be crowned with success and profit. However, a poor day at the market would mean that all of these efforts were wasted and would produce headache and dispair.

At the end of the market day, when we would ask mother about the aoutcome of her sales, she would answer, at best, "Good! Next week should be as good." At worst, she would say, "Market day-in heaven, there was a market day." From the latter response, we understood that here on earth, there was no market day and, obviously, things had not gone well.

Once, my sister, Golda, returned home for a short visit from the Klosobah Collective where she was being trained to settle in Israel. This visit fell on the days that were set aside to prepare for market day. Golda was a young, healthy, and energetic pioneer. Her experience with hard work on the training collective had prepared her to help mother with the baking and marketing of the buns. After reviewing mother's plan of action, she purchased the flour and had it delivered. She poured the water, kneaded the dough, cleaned, and lit the oven. That day's baking was successful. Golda filled the sacks and took them to the market. Hapilly, that market day had drawn a large crowd. The demand for the buns was greater than the supply. Everyone was sold at a good price. Afterwards, mother and Golda sat, drank hot tea, and counted the earnings. When the earnings were accounted for, mother set aside one sum to pay back loans and a second sum to cover future expenses. I sat at their side and listened to their conversation. Golda asked mother, "What will you do with the remaining money?" Mother answered, joyously, "With this, I'll be able to prepare Shabbos..." Actually, she said in Yiddish, "Mit dem vel ich kanen areyn nemen dem Shabbos." This was my mother's way.

My Mother's Shabbos Candles

I never thought of Shabbos in religious terms of sanctity although life in our home was lead according to tradition and I had studied the erudite holy writings when I was young. Furthermore, I had come to identify with the international socialist ideology of the branch of the secular Hashomer which I attended and had been educated to take part in the revolt of the younger generation against the older and to fulfill the secular motto, "No dieties, no Kings, no Heroes." Perhaps, this secular ideology arose from the October revolution that overwhelmed the ancient regime of Russia and promised to bring with it national and social freedom for all, equality, and the end of class warfare and the exploitation of the worker. To these lofty ideals, we added our platform of socialist zionism. Perhaps, this secularism was the product of the historical fact that in almost all lands and in almost all eras, religious leaders joined forces with dark regimes of exploitation.

Despite all of this, I loved the Shabbos that was celebrated by my Shomer Hatzair group and the custom of lighting Shabbos candles. The voice of Tsvi G., the excellent group leader from kibbutz Eyn Hashofet, still everberates in my ears. During one of the Shomer Hatzair's summer conferences either in Novostev or Strostev, Tsvi ran around in a leather jacket that barely reached the top of his shorts and shouted during the Shabbos assembly, "We left our homes, our parents, Shabbos with the Shabbos pudding and noodles, and we came here to celebrate another kind of Shabbos, a Shabbos for young people, a Shabbos of labor, a Shabbos of creativity." At the end of his speech, he would wave his hand energetically and begin to sing, "To my homeland, you brought me over the waves and foams of the sea." We would all continue to sing together with him. We also sang, "You gave the Worker a Day of Rest."

Under these conditions, baking buns for market day was difficult and complicated work. Everything was done by hand without the appropriate modern equipment. More than anything, we had to calculate and plan each step in the process in detail. A few days before market day, my mother would begin to worry. She would ask my father, "Where and how much flour to buy? Would the miller give flour on credit? For how long?" Everything was estimated intuitively, according to an emotional judgement of the chances for making a profit and the risks of a loss. On the one hand, if a great deal was prepared and little sold, money would be lost and the expenses might not even be covered. On the other hand, if we preapred little when we could have sold a great deal, not only would we lose an apportunity to make a profit, but we would also experience disappointment. When every penny had to be saved in case of a financial loss on market day, bringing flour from the store to the house was a problem. All of these problems together with others caused my mother headaches and tension.

Despite everything, my mother revealed a great deal of initiative. She would buy the flour, arrange to have it delivered, empty the sacks into the wooden tub, and pour the water. Then, she would put on a long apron, roll-up her sleeves, ball her hands into fists, and push and knead the dough against the sides and bottom of the tub. She performed all of these tasks while standing. Her body, arms, legs, and 248 organs became an "electric" mixer powered by the energy in her heart to earn the few zlotys necessary to support her children. She would change hands when one hand became tires. Her face would perspire and, sometimes, I would hear her sigh and utter a deep "oy". This sight would penetrate to my bones. I pitied her and worried abotu her. Her labors caused me pain. I wanted to help but a small, pale, and weak boy could provide little assistance. When I became older and studied the poems of Bialik, especailly his poem, "MY Song", my mother's pretty, noble, and tired image appeared before me.

After the dough was kneaded and the buns were given their final shape, the job was not yet completed. The miracle oven had to be prepared in order to make use of its advantages. Since the oven burned pieces of wood and small branches, it would be covered with soot and had to be cleaned before it was used to bake the buns. We would take the paddle that we used to take the buns out of the oven and tie a wet rag on the flat end and scrub the oven until it was spotless. Then, it had to be heated to the exact temperature for baking the buns. If it wasn't hot enough, the buns would only be partially baked and no one would buy any. If it was too hot, the buns would be burned and our total investment would be lost. One had to have an experienced eye to solve this problem. the oven door had to opened carefully so that no one was hurt by the hot steam of air that flowed out of its opening. The oven's flames were examined by standing at a 45 degree angle from one side of its opening and scrutinizing them and, then, shifting to a 45 degree angle at the opposite side and subjecting the inside to the same careful reviews. Finally, a decision had to be reached as to whether the oven had reached the appropriate temperature. If you were not careful and stepped outside for a breath of fresh air too quickly, you ran the risk of catching a cold and coming down with an illness, the final course of which was unpredictable.

After the task of baking was completed, my mother would fill two large heavy baskets with the buns and carry them off to the market. The consequences of all the effort that was invested in baking the buns were shrouded with uncertainty. If all the

tightly packed oven baked bricks with a massive clay base. Its ceiling was arch shaped. It was heated with wood which, according to the maxim, "one who prepares on the eve of Shabat eats on Shabat", was gathered all during the summer for use in the winter. The oven was placed between the outer wall of the house and the center of the living room. The hight flat rectangular area between the oven and the outer wall was called the upper oven, the "pits". This second story was used to heal the sick. No one could stand upright on the "pits". However, two to three persons were able to rest or sleep in this warm and pleasant place at one time. If any of the family would become ill, come down with a cold or a backache, my mother would immediately send him or her to the "pits" with a cup of hot tea and lemon. When things were normal, the children would play there. Since our family was large and our house was small, having a place where the children could play safely relieved my mother from quite a bit of worry. The oven's second function is self evident. We would simply light the oven and the house would be warm. All that was required for the oven to fulfill its third function of baking bread, buns, and matzot was to light it and to maintain the proper temperature. My mother knew how to make efficient use of the oven's advantages.

My Mother's Good Friends

My mother had good friends in Hoshtse who proved their friendship in times of happiness and in times of sorrow. Ester Sternberg, the wife of Natan Sternberg and the mother of Yehudit Peres and mother-in-law of Zalman Peres was a kind hearted woman who was one of my mother's good friends. The house of Ester Rivka and Natan Sternberg was about 10 meters from our house. They owned their house whereas we rented our house. Although the socio-economic distance between the two hoseholds was great, from the point of view of human and social relations, there was no distance of all. The family Sternberg owned a business which they ran from their large and handsome house.

A flat area led up to the Sternberg's house. There were a number of broad steps in front of the flat area. If you climbed these steps and passed this flat area, you would arrive at the impressive entrance to the Sternberg's house. The family's salesroom was beyond this entrance. This salesroom was in front of the family's apartments.

My mother, when pursuing her daily errands, was accustomed to visit their home just to exchange greetings or to clarify a problem. The two good friends often would discuss private matters. As a child, I frequently would accompany my mother when she paid these social calls and would be present during the two friends' talks. One evening, after we had been admitted to the Sternberg's house and my mother had begun one of her confidential talks with Ester Rivkah, my mother said to me, "Chaninah, go outside and check to see if it is raining." When I returned, the two friends ended their conversation and took leave of each other with a smile and handshake. Even then, these events whetted my curiosity. Who know, but this and other conversations helped us operate our miracle oven, the pits, and to prepare it for market day.

Market day in Hoshtse was well known in the whole area. A day before, especially in the morning, villagers and those that lived in the neighboring towns of Memzirits, Korts, Totsin, and Ostrog would already begin to pour into our town to grab a lot and to set-up a stand. They all came to buy and sell. On market day, horses and other animals, hats and boots, candy and cake, toys, needles, thread, and buttons were all among the items that were available.

The Children of Reyzel and David Ofter from Hoshtse

Since my brother, Zev, came to Israel in 1933, five of my brothers and sisters succeeded in immigrating to Israel. These are the named of my brothers and sisters and of their wives and husbands:

1. Zev-Vahva and Hinde Avitar-Ofter who lived in Tel Aviv
2. Yakov Ofter who died and is buried in Hoshtse
3. Pinchas and Breydel Ofter who lived in Kostobol and were killed in the holocaust
4. Golda and Shemuel Yahri who live on Kibbutz Yagur
5. Pesyah and Aynshel Kalpets who live in Haifa
6. Chaninah and Leahke Tadir-Ofter who live on kibbutz Gal-On
7. Dov-Bertsik Ofter who died as a result of a work accident and is burried on kibbutz Yagur
8. Chantse-Chanah Ofter was in an orphanage in Rovneh and Dovneh in Poland and in the Soviet Union

I, Chaninah, the sixth son, have been destined to see the difficult times that beset my mother and the rest of my family.

An Alternate Livelihood

Obviously, we like and quickly become accustomed to comfort and well-being and dislike and reject, sometimes by means of long and difficult struggles, hardship and impoverishment. First, my brother, Yakov, was injured and died as a result of a work accident when he was only 21 years old. He has always helped my father with the difficult aspects of metal work and painting. His death was a terrible shock to the family, especially to my mother. From then on, we no longer heard her sing, tell jokes, or laugh. Secondly, my father's health began to deteriorate. Losing Yakov has a devistating impact upon him. My mother had to find an alternative source of income to sustain the family and to support the children.

For the above purpose, my mother decided to set up a bakery in her house to bake buns, called bilkes in Yiddish, and to sell them on market day, Tuesday or Wednesday. She made every effort to bake buns that were both tasty and attractive so as to increase her sales.

Every manufacturer and consumer who is involved with buying and selling knows, even if he or she did not study marketing that there are such problems as the quality, price, and variety of the merchandise. Thus, if someone goes shopping for an oven, the salesperson will ask about its purpose and size. An oven can be used to heat a house, a hen coop, or an incubator. Sometimes, the buyer will be asked about the amount of money alloted for the purchase. Then, variety will be discussed. The merchant describes at great length the advantages and good qualities of the oven that he or she suggests that the buyer purchase.

There was an oven in our house. Its advantages were that, in winter, it was able to fulfill simultaneously three functions. It healed the sick, warmed the house, and baked bread, buns, and matzot. The oven was large and constructed from small,

My mother sang Mawtele, Hawben Mir An Nigendal, Di Grinah Kozina, and Chanalah, Nachumlah, Reyzelah. My mother especially loved the song Reyzelah. She would sing it when she was mending clothing or ironing the bed cloths and the table cloth.

There was a long table in our house which my mother would cover with a thin blanket. Across this blanket covered table, she would push and pull a heavy and hot iron filled with burning coals, right, left, right, left. Usually, she would sing Reyzelah outloud. She would emphasize the words, "David to Reyzelah". Once, when she finished singing, I went to her and said, "mother, did you also sew a T'phelin bag for father? Did you also embroider a star of David on the bag?" Mother stroked my head ans said, "certainly". I was happy.

My Stereo System or the Button before the Shirt

Many years passed. The war and the Holocaust ended. My sister, Pesyah, her husband, Aynshel Kalpatz, and their three daughters, Shoshanah (named in memory of my mother), Tziporah, and Dina luckily survived and succeeded in immigrating to Israel. They lived in a small abandoned house in Haifa without indoor plumbing and normal and serviceable doors and windows. It reminded me of the houses that we lived in Hoshtse.

I came for a visit. My sister was happy and suddenly jumped up and said, "Chaninah, Chaninah, come to hear something". I followed her to a neighbor's house. New immigrants lived thre in the same poor conditions as my sister. However, a gramophone with a large horn shaped speaker stood on a table in the corner of a room. A loud Yiddish song poured out of this gramophone. Theodore Bikel was singing:
"Yachnah Divushah geyt in mark
Hahlt zuch shtahrk aynpahkin
Zi vill oyf Purim koyfin meyl
Hamantashin bahkin".

We burst out laughing and were also moved. This song returned me to my house in Hoshtse and I decided to by the record, but my financial condition in the kibbutz was dificult. The yearly allowance for each kibbutz member was only some ten grushen. After sometimes, i saved enough to buy the record.

When I again visited my sister, I told her that I has bought the record. My sister asked, "and you have a phonograph?" I answered sadly, "no". "So what," she said, "you bought the button before the shirt." "No matter," I said, consoling myself, "today, there's the record; tomorrow, there'll be the phonograph".

I waited again a coupple of years and each year, I saved a little from my vacation allowance. However, the money wasn't sufficient. Then, another problem arose. The kibbutz decided that its members were not to have private possessions and, at that time, a phonograph in a kibbutz member's house considered private property.

Without losing hope, I again waited. The kibbutz's decision was annulled when it declared a phonograph not to be private property when bought with money from a member's personal budget. As a consequence of that decision, I bought a phonograph for 350 Israeli pounds and paid for it on an installment plan. Enclosed in a simple wooden frame and covered with gray clothe, this trustworthy phonograph plays for me the yiddish songs that my mother sang. This is the only stereo system that I have and it is the only stereo system that I will ever have.

A straightforward, Honest and Simple Love

By accident, I learned that my mother and father's marriage was the result of a straightforward, honest and simple love. My father courted my mother for a long time until she finally consented to marry him. This kind of courtship and marriage did not correspond to the accepted custom of having the rebbe or an expert matchmaker choose a groom for the bride, who would have to accept the man to whom she was given. In addition, the bride was traditionally expected to provide a dowery, the price of which was not always within her means. Neither the rebbe nor the matchmaker worked for nothing and one had almost to uncover a treasure to pay for arranging a marriage.

I never knew much about my mother's roots. Often I heard that she came from Chad. Where was Chad? What was its geopolitical and economic condition? Who lived there? How did they treat the Jews? How did my mother come to be there? No one could answer these questions. Today, the social science encyclopedia, volume four, page 895 informs us that Chad is an African republic that once belonged to France. Libya is along side its northern border, Sudan is to its east, while the Central Republic of Africa forms its souther border. Camroon and Nigeria are on its western border. Its area is 1,284 square kilometers and it is populated by three million persons who speak Arabic and French, and support themselves from agriculture by raising wheat, rice, cotton, and peanuts. Nothing is mentioned about the Jewish community. Therefore, I wonder where this other Chad is and how my mother and father met and became acquainted in the Russian-Polish town of Ostrog. Although they later moved to Hoshtze, they fell in love and married in Ostrog. There are no accepted answers to these questions.

As everyone knows, love has no boundaries and limits. Every love has its own laws and signs. There are temporary loves and there are permanent loves. There are loves at first sight and there are loves at fifth sight. Some loves begin with great expectations and end in disappointment. There is a love that begins with disappointment and ends with marriage and a life of happiness, and such was the love of my parents. My mother appreciated my father's love and conduct, and abundantly returned his love. The children began to arrive until there were eight. All sensed their parents' love and concern, and grew up as part of a warm family.

Songs my Mother Sang

Song is said to be an expression of the era and of the society, of the imagination and of the reality. In every place and in every generation, people sang songs. Today, as in the past, people sing songs.

My mother knew how to sing and loved to sing. Sometimes, she would sing outloud. Then, as today, there were secular songs and holy songs, joyous songs and sad songs, songs of laughter and songs of tears, songs of love and songs of disappointment. My mother would sing songs of Bialik, Tschernikovsky, Manger, and Meltzer and she especially loved Guirtig's songs.

My mother probably did not have an opportunity to read and to become acquainted with the biography of the famous poet, Mordechai Guirtig, the carpenter of Cracow who expressed vividly and successfully the experience and life of the Jews of the diaspora and who wrote in 1938 before the horrible holocaust the famous poem, "The Burning Village". To our great sorrow, Guirtig was shot in 1942 by the Nazis on the way to an extermination camp.

IN REBBE MEIR TABATCHNICKS CHEDER

I still remember when I was six years old. My mother bathed, combed, and dressed me in new clothes. She took my hand and brought me to Rebbe Meir Tabatchnik's Cheder. With pride, she said, "Rebbe, please teach my son Torah".

Rebbe Meir was a good and dillegent man. He would sit with his students all day, and teach them the Aleph-Bet, Bible, and Rashi. His method of teaching was to call out in a loud voice, "Aleph" — and the whole class would yell after him, "Aleph"! He would say "Beth", and the whole class would yell, "Beth". Only boys attended the Cheder, and subjects were taught according to their age and understanding.

The classroom in his house was rectangular. A wooden table stood in the middle of the room. Along the two sides of the table, two simple benches were placed. Rebbe Meir sat on a comfortable chair at the head of the table and taught Torah to the Children of Israel. His "secret weapon" was a long ruler that lay in the middle of the table. Rebbe Meir was strong, forceful, and broad-shouldered. He wore a broad black yarmulke, and has a full beard. For a number of years, he had served the Czar as a soldier in the Russian Army.

Although Rebbe Meir ruled the Cheder with a strong hand, his pupils, as small and weak as they were, did not sit quietly and serenely. A number of them always disrupted the studies while others enjoyed kicking each other under the table. When the Rebbe became aware of the disturbances, he would immediately make use of his "weapon", the ruler. Since he didn't always know who was guilty and who had begun the disturbance, he had a "just" solution. He would dispense the gift of his ruler to all of his pupils, and thus maintain equality and justice in the classroom.

Due to the long hours of sitting and studying, Rebbe Meir was accustomed to stand beside his grand chair from time to time. An infant, a toddler, was underfoot in the rebbe's house. One time, he moved the Rebbe's chair. The Rebbe, who was unaware of his small son's movements, suddenly became tired and tried to sit down. He tried and tried until he fell, and lay stretched out the full length of the Cheder. We were afraid to laugh aloud, so we laughed to ourselves, and to keep the record straight, some of us were pleased by the whole affair.

When we were older, we progressed and began to study the Pentatuch, the stories of the Bible. The didactic method remained reading aloud according to a particular singsong melody. The rebbe would say a word in Hebrew and then repeat it in Yiddish, "Vah' Yomar-Hawt Gazawght Digot. Levney Yisrael-Tsu Diyidden Ahzoi". In this way, our studies continued.

The rebbe sitted those who required special attention next to him. For these pupils, he would use his long pointer to point to each of the words. My mother enjoyed visiting him and asking him how well I was absorbing the material and if I sat quietly and learned. When she received a positive answer, she would be happy. After a while, my mother also enrolled me in the Polish public school, the Povshachna School. This occasion also made my mother happy. However, the public school was a completely different story.

MY MOTHER, SHOSHANA OF BLESSED MEMORY

My mother's name was Shoshana. In Yiddish, she was called "Reyzel", but my grandfather and grandmother used the diminutive, "Reyzelah". My grandmother, whose name was Chana, was called "Chantseh". My grandfather was called Avraham, and my father's name was David.

In Russian, the name of the parent's family was Gufter. Since Russian lacks the consonant, H. in Polish, our name became Ofter. My older brother who lived in Tel Aviv, used the name, After, until the death of his son during the Six Day War. In memory of his son Yankele, who fell in the battle for jenin, and in keeping with his family name, he again changed his name to Aviyatar. During the War of Independence, when I fought as a soldier in the Israel Defence Forces, I decided to change my name to Tadir. This is the Hebrew translation of name, After. This decision was influenced by the Prime Minister and Minister of Defence, David Ben-Gurion. He had recommended that Israeli citizens adopt Hebrew family names. "Your name in Israel should be hebrew", was a natural process extending from the Jewish tradition of the Diaspora to the establishment of the State of Israel.

I never saw or spoke to my grandparents. My parents were always occupied supporting the family, economically. I became an orphan at the age of twelve, and never has the oppurtunity to ask them about my grandparents. After the Second World War, I began to research my family's past in order to construct the family tree, A Tree and its Roots. As a consequence of these efforts, I discovered our wonderful family. They included Hanah and Herman Rozenbaum and their children; Chuck & Ruth Verman and their children in the United States. I also discovered the names of my grandparents, and a number of details concering their lives.

Towards the end of my older brother's life, my belief in the historical importance of the Hebrew name was strenghtened. "You should know Chanina", he said, "I have two names, Zev and Avraham. They are in the name of our both grandfathers, our mother's and father's fathers". He then added, "You were acquainted with the difficult economic conditions of our family. However, there were good years, and the essentials were always available in our houses". His gravestone also confirmed his words. The inscription on the stone began with the name, Zev Avraham. Thus, naming children after deceased members of their family served to immortalize the family lineage.

My mother was a tall, quiet, and modest woman. Her efforts were always focused on helping my father sustain and decently support her children, (whom she reffered to as her "chicks"). She helped to educate them straight-forwardly towards Torah, work, and good deeds.

The songs

The Heart
Meeting
Songs of Zion
Lamentations of the Country
There was another Zion
A fallen Crown
They will flow on with the Stream of Life
Stiflet Words
Sorrow
To War
Glorious Perfection
I Will Never Forget You
Disappointment
Welcome
My Blessing
As a Consequence of Your Arrival
Aliya
Yearning
Anniversary Song
Strength
Winter's Message
Spring
To My Country
On Watch

"From the Small Town of Hoshtse to the Beautiful Land of israel"

In the beginning, my father and mother lived in the city of Ostrog. In 1903, my father married my mother. As a young couple, they wished to establish their home according to their own standards and to live economically and socially independent lives. Ostrog had many tinsmiths whereas Hoshtse had none. Therefore, they decided to move to the town of Hoshtse in the region of Vohlen.

It is a pleasant obligation to thank individuals and institutions who have helped me, the many friends of my youth and later periods, whether verbally or in writing, with design, graphics, photography or in any other way.

I am grateful to my friend Uri Klugman, my musical advisor, who spent a great deal of time writing the music for the songs my mother sang in Yiddish, as well as the songs we all sang in the youth movement, and sometimes only according to the memories and poems of the writer.

I am especially grateful to Dr. Shlomo Kravitz of the Bar Ilan University for a successful translation into English.

I am especially grateful to my friend Asher Shofet, member of Kibbutz Negba, writer and poet, teacher and youth leader, fighter and nurse in battle, who wrote, typed, and delivered the Negba magazine to army posts during ceasefires.
I am grateful for the translation of the poems into Yiddish, for a successful proof-reading, and for the time he spent with great generosity in addition to advice, guidance and important help given at all times.

A pleasant reading, with respect,
C.T.

But most popular was Haim Nachman Bialik. His poems were read and sang thirstily, from the first one, "To the Bird", to the great works: "The Constant", "Dead of the Desert", "The Scroll of Fire", "In the Town of Killing", and others. His poems touched the hearts and expectations of the youth. The poem "Fortify" was choosen as the movement hymn.

During this time youth saw Bialik as the Father of poetry and the writing of poetry, and his influence over poetry was great. There was little knowledge of the genres, the difference between epic, lyrical, or dramatic poetry. And despite that, they wrote. To our sorrow this wonderful little town was destroyed in Hitler's holocaust, and one thousand and fifteen Jews were murdered in the Simenov wood near Hoshze.

And the poems and prose written here constitute a memorial for those there, who acted and created and, who, to our sorrow are not with us here. But, for us, it is significant and satisfying that we came and have the privilage of living in the independent State of Israel and realizing our ambitions. And if there are mistakes and defects on the edge of society, the light is brighter than the shadow by far.

And should the question be asked: Why "Pain and Dream"? Since when? The answer is: Pain that we were in the diaspora, we drank the cup of poison to its dregs, individually, as a people, and as Jews, and most of our people were killed there.

Dream: Because we dreamed of reaching Israel, gathering in exiles, building a new society, one more just, more equal, and of being a nation that worked the land and lived by its own labor. Since when has this been the name? Ever since the poems were written with pen and ink in a simple exercise book. And on the first page, in a "graphic" form, were written the words "Pain and Dream" without even knowing if they'd ever appear in print.

Most of the poems express various personal situations and public events that happened there and which gave joy and satisfaction.

The prose and poems begin from my father and grandfather's house through the dynasty onwards, but whoever reads it all will find the roots of many families who lived there and gave a lot to the life of the town. The kind of stories according to subjects like "Mother's Shabat Candles and the Blue Box", and "Shabat Candles on Kibbutz Galon", or "Seder Night in Father's House", (there), and Passover Seder at Kibbutz Galon" (here) constitute faithful and important roots for our children, from the viewpoint of our life with all its light and shadow.

During the past years this text was submitted for printing twice, and returned to the drawer for lack of means. The third time, because of the sad event of the death of the poet's wife, a mother and gandmother, Leah'keh Tadir, and the publication of a memorial book, it was postponed again. Technically, the book "Leah'keh Tadir/Eternal Wave in her Memory" appeared before "Pain and Dream" though historically the latter is the first book, the former being the continuation of the dynasty and the events. Despite all, "Pain and Dream" has also been published and here it is in your hand.

PREFACE

Dear Reader,

First of all, "Pain and Dream", the poems in your hand, were written by a youth fifty five years ago. In the little town of Hoshze, a part of Wohlin in Poland, today Russia prior to the first World War. There were one thousand two hundred inhabitants, one hundred and fifty houses, and a strong ring of Ukraine villages surrounding it on all sides. The Polish government, preceded by the Russians, never bothered to develop the town in east Poland and supply the inhabitants with services, although they paid high taxes to the city council and the state. In those days there was no electricity in the town (except for the army) and no organised water supply, no roads and no pavements, no buses or trains, no telephones, and obviously no television. They travelled in and beyond the town in horse drawn carts, they drew water by hand and carried it on poles on their shoulders. They had wood or parafin fires, and when it rained everyone sank into the mud and the puddles. For light they had candles or parafin lamps. In the small hours of the morning, in this light, the poems were written: The Heart, Winter's Message, Spring, Songs of Zion, Love, Motion etc. (Apart from poems like To My Country, On Guard, that were written in Israel).

But in the town was a strong and well organised Jewith community, with a deep national, Zionist-pioneer awareness. The community leaders and active members took care of the economy, the community, and education in the town. (Das schtataleh) For this purpose, the wealthier inhabitants contributed to funds for the needy. The wealth will increase and the poverty will decrease... There was a kindergarten in the town where children learned songs in Hebrew and Yiddish. In the last years before the holocaust, an elementary school was built with funds from the inhabitants of the town and people from overseas who used to live there. These activities and others were in addition to those in aid of the State of Israel, volunteer work to help the Israeli nation immigrate and build up the country.

Despite all, the "universities" in Hoshze were: the "Cheder", the elementary school, and private lessons. These in fact laid the first foundations, and beside religious study, they learned language, grammer, mathematics, but the universal subjects lagged after religious study. Teaching methods were old fashioned, without analysis and without thought. A boy who graduated from elementary school and who wanted to continue in high school, was unable to because there was no high school in the town. For this purpose he had to travel to the town of Rovena or to Vilna. Only a few were able to do so. But having completed their studies, most of them returned to the town to participate in the life of the community and help others.

And what school and other institutions did not give to the youth, the Shomer HaZair provided. Here there was a library of Hebrew and Yiddish books, where they held literary "trials". They read the books of Doctor Herzl who envisioned the state of Israel, Ahad Ha'am, Tchernikovsky, Shalom Esh, Zalman Snior, Ya'akov Pichman, and others.

Table of Contents

Preface
Songs
My mother, Shoshana of Blessed Memory
My father's home: Seven Houses
The libration of Jerusalem -
The turning point of the war of the Macabees
The Hoshtze-Vohlin Association in Israel
In painful memory of Abraham Yaron
and Batyah Ben Baruch

Edited, designed and
published by Chaninah
Tadir-Ofter, Kibbutz
Gal-On.

The book, **Pain and Dreams,** is the first volume of memoirs.
The second volume is **Leahke Tadir - A Testimonial in her memory**

In memory of my parents,
David and Raizel (Shoshanah) Ofter,
who raised and educated me
and who were not privileged
to reach the Land of Israel.

PAIN AND DREAMS
POEMS AND ROOTS

HANINA TADIR-OFTER

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

YOUTHFUL POEMS
5691-5696
1931-1936
Hoshze, Wolyn

PAIN AND DREAMS

POEMS AND ROOTS

HANINA TADIR-OFTER